ölümsüz

roman

vassili vassilikos

15

15

öz
roman
vassili vassilikos
türkçesi: aydın emeç

e yayınları genel dizi: 15

ANKARA CADDESİ 13
TELEFON: 26 81 42
NARLIBAHÇE SOKAK 19/3
TELEFON: 27 87 20
İSTANBUL

VASSİLİ VASSİLİKOS

1933 yılında Kavala'da doğan Vassili Vassilikos, çocukluk ve gençlik yıllarını Selânik'de geçirdi.

İlk kitabı «Jason'un Hikâyesi»ni 1956'da yayınlanan «Barış Kurbanları» izledi. Üçlüsü, «Bitki», «Kuyu» ve «Melekleşme» yakında Fransa'da çıkacak Vassilikos'un ayrıca 1954'de çıkan «Amerika Mitolojisi» ve 1966'da çıkan «Duvarların Dışında» adlı iki eseri daha vardır. «Z.», hükümet darbesinin öncesinde Yunanistan'da yayınlandı ve kısa sürede toplatıldı. Yabancı dillerde çıkışı üzerine, 1969 yılında Yunan asıllı rejisör Costa Gavras'ın, romana dayanarak çevirdiği film bütün dünyada büyük ilgi uyandırdı.

Vassilikos, 1967 nisanından beri Fransa'da yaşamaktadır.

ÖLÜMSÜZ

15

ÖLÜMSÜZ «z» vassili vassilikos'un romanı ● yayın hakları: vassilikos 1967 / e yayınları 1969 ● kapak: sungu çapan ● dizgi: doğuş matbaası, dizgi düzeni: 10/10 batone no: 318 linotype ● baskı: doyuran matbaası ● kapak filmi: ebru grafik ● kapak baskısı: arofis basımevi ● cilt: güryay ciltevi ● e yayınları *ankara caddesi 13* telefon *26 81 42 narlıbahçe sokak 19 kat 3-4* telefon *27 87 20* ● istek ve yazışmalar için kısa adres *e yayınları posta kutusu 12 istanbul* ● birinci baskı: haziran 1969, ikinci baskı: şubat 1970, üçüncü baskı: ekim 1971, dördüncü baskı: şubat 1975 ●●●

türkçesi: aydın emeç

VASSİLİ VASSİLİKOS

ÖLÜMSÜZ

ROMAN
E YAYINLARI

GENEL DİZİ

bu roman
1969 mayısında
filme alınmış,
cannes festivalinde
büyük ilgi
görmüş, filme «JÜRİ ÖZEL ARMAĞANI»
oyuncu Jean Louis Trintignant'a
«EN İYİ OYUNCU»
armağanı verilmiştir.

MİMİ'YE

1.
Bir
Mayıs
Akşamı Saat
19.30 ile 20.30
Arasında.

BIR

Akşamın başta gelen konuşmacısı, Tarım Bakanı, pas hastalığıyla mücadele konulu konuşmasını tamamlamak üzereyken General saatına baktı:

— Sonuç olarak konuşmamızı şöyle özetleyebiliriz: Bağlara sıvı halindeki bakır sulfat püskürtmekle pas hastalığının önüne geçilebilir. En iyi bilinen terkipler de Bordeaux ve Burgonya karışımı adı verilen, sıvı halindeki ilaçlardır. İkinci karışım, adını hazırlandığı bölgeden, Burgonya'dan alır. Burası aynı zamanda, haklı bir ün kazanan, şarapların çıktığı bölgedir. Bordeaux karışımı ise, sönmemiş kireç katılarak hafifletilmiş yüzde iki ya da üç oranındaki bakır sulfattan meydana gelir. Birinci karışım ikincisinden, sönmemiş kirecin yerine bakır karbonat konmasıyla ayrılır. Bu çok bilinen karışımlara çeşitli jelatinimsi maddelerin katılmasıyla, yağmur suyunda eriyip gitmeleri önlenir.

Özel kalem müdürünün bir hademeyle yolladığı bulanık sudan bir bardak içip (bu 22 Mayıs 1963 günü, bir haftadan beri devam eden sıcak ağzını iyice kurutup sözlerini anlaşılmaz hale getirebilirdi) sözlerine devam etti:

— Yine aynı hastalığı önlemek için, bakır tuzlarından yapılan toz halindeki ilaçlardan yararlanılır ki, bunlar çok daha kullanışlıdır. Bu ilaçlar, özel tulumbalarla yılda üç kere püskürtülür. İlk püskürtme, filizler on iki ile on beş santim yükseldiği sıra; ikincisi çiçeklenmeden az önce ya da hemen sonra, üçüncüsü de ikincisinden bir ay sonra yapılır. Ama

yağmurlu geçen yıllarda ya da rutubetli bölgelerde püskürtme işlemi sık sık tekrarlanmalıdır.

Çoğunluk vali ve jandarma komutanlarının doldurduğu salondaki dinleyiciler uyuklamaya başlamışlardı. İyi adamdı şu Tarım Bakanı, ama konuşma yeteneğini ilk kez deneyden geçiriyordu sanki! Her şeyden önce, dili bilim adamı diliydi. Hem, pas hastalığıyla kim ilgilenirdi? Bakan, Makedonya ve özellikle bu toplantının yapıldığı Selânik şehrinde bağların, kendi seçim bölgesi Peloponez'deki kadar önemli yeri olmadığını unutmuştu sanki. Burada en önemli tarım ürünü tütündü ve bakan bu konuya değinmemişti bile. Oysa hepsi, alınacak tedbiri biliyordu. Pas hastalığından anlamazlardı, ama kendi il ya da ilçe merkezlerine bağlı köylerde doğrudan doğruya Doğu ülkelerinden gelme bir hastalığın sözkonusu olduğunu yaymış, sözlerine inanan pek çok köylü çıktığından komünizmle mücadelede başarı sağlama olanakları iyiden iyiye artmıştı. Ne yazık ki, tüm köylüler sözlerini dinlemiyorlardı. Yine de çürütülmez bir kanıt vardı ellerinde: Tarlalara yayılıp ürünü mahveden pas hastalığı komünizmle aynı zamanda ortaya çıkmıştı. Aynı yaştaydılar. Uçaklarla attırdıkları beyannamelerde —bu uçakları, tütün tarlalarına ilaç püskürtmekte kullansalar daha iyi ederlerdi ya— kocaman kırmızı harflerle, pas hastalığının bir komünist hastalığı olduğu belirtilmekteydi.

«Patron»un bu çok parlak bilimsel incelemesini, yalnız, Kuzey Yunanistan Bakanlığı tarım servisinde görevli müdürler büyük bir ilgi ve dikkatle dinliyorlardı.

— Püskürtme sırasında yaprakların ilaçla sıvanmasına dikkat edilmelidir. Püskürtme, hastalığı önleyici nitelikte olduğundan hiç bir zaman ihmal edilmemelidir. Baylar, pas hastalığıyla mücadelede izlenecek yollarla ilgili konuşmama burada son verirken, konuşmam boyunca gösterdiğiniz dikkate candan teşekkürlerimi sunarım.

Tek tük alkış sesleri duyuldu ve bakan kürsüden indi.

General yerinden kalktı. Konuşmacının dinleyi-

ciler arasında yerini almasını bekledikten sonra, sırtı kürsüye dönük, çoğu kabak kafalı ve şişko, vali ya da emrindeki jandarma subayı olan kalabalığın küçük bir bölümüne, tarım kesiminde görevli müdürleri hiçe sayarak şunları söyledi:

— Sayın Bakanın büyük ilgiyle izlenen sözlerine ben de birkaç şey katmak istiyorum. Ben, içimizdeki pas hastalığından, komünizmden söz edeceğim. Kuzey Yunanistan Jandarma Kuvvetlerinin Başkomutanı sıfatıyla, siz, Devlet hizmetindeki yüksek memurlara, ülkemizi kırıp geçirmekte olan ideolojik pas hastalığını anlatmak, benim için çok güç ele geçen bir fırsattır.

«Şahsen komünistlere hiç bir düşmanlığım yok. Her zaman onlara acımışımdır. Onları hep, hıristiyanelen uygarlığımızın doğru yolundan sapmış, yolunu kaybetmiş zavallılar olarak görmüşümdür. Her zaman da onlara yardım etmek, yol göstermek ve milliyetçiliğin doğru yoluna sokmak için çalışmışımdır. Hepimiz çok iyi biliriz ki, Yunanistan ve komünizm özü itibarıyla birbirleriyle uyuşamayan iki kavramdır.

«Pas hastalığı gibi komünizm de, baş vermeden ezilmelidir. Pas Hastalığı gibi komünizm de çeşitli asalak unsurların yol açtığı mariz bir şeydir. Bağlara, üç ayrı devrede ilaç püskürtmekle pas hastalığının önüne geçildiği gibi, komünizmi önleyici bir takım ilaçların da insanlara püskürtülmesi zorunludur. Bu yönde, okullar ilk dönemi teşkil ederler. Sayın Bakanın kullandığı terimlere başvurmak gerekirse, bu dönemde filizler daha on iki ya da on beş santimi bulmamıştır. İkinci püskürtme dönemi —jandarma kuvvetlerinin yıllardan beri başında bulunmanın bana sağladığı tecrübelere dayanarak, bu dönemin en güç dönem olduğunu söyleyebilirim— çiçek açmadan kısa bir süre önce ya da sonraya raslar. Sözkonusu bir takım sorunları bulunan öğrenciler, işçiler ve gençlerdir. Bu ikinci püskürtme işlemi başarılı sonuç verirse, pas-komuna hastalığının yıkıcı eylemiyle Elen özgürlüğünün ağacına yayılıp onu soldurması imkansız demesek de çok güçtür. Üçüncü ve son püskürtmenin bir ay sonra yapılması gerekti-

ğini Sayın Bakandan öğrendik. Bir aylık sürenin yerine beş yıllık bir süre koyun, bu kuralın sözkonusu durumda geçerli olduğunu görürsünüz.

«Vardığımız sonuç şu: Bu yöntemle, Yunan toprağının verimli tarlaları hep sağlam meyva verecek çağımızın komünizm ve pas gibi iki önemli hastalığı da, bir daha ortaya çıkmamak üzere yenilecektir. Hepinize, gerek pas hastalığı ve gerek komünizmle mücadele gibi bu oldukça güç işte cesaret vermek için söyleyeceklerim bu kadar.»

Generalin söylevi bir alkış tufanıyla karşılandı. Toplantı sona erdi. Büyük bir düzenle, valiler, komutanlar, bakanlık müsteşarları yerlerinden kalktılar, sigaralarını yaktılar, gerindiler ve üstlerinin ardından dışarı çıkmaya hazırlandılar.

Koridorda, özel kalem müdürü Generalin yanına geldi, omurga kemiğinden yoksun gövdesini yerlere kadar eğip elini sıktı ve sordu:

— Şimdi nereye gidiyorsunuz?

— Tiyatroya, Bolşoy balesine, dedi General. Davetiye göndermişler, gitmek zorundayım. Ama daha önce uğrayıp Emniyet Müdürünü alacağım.

Kırmızı bir Iran halısıyla kaplı mermer merdivene giden koridorun ortasında birden duruveren özel kalem müdürü:

— Şu işe bakın, dedi. Bana davetiye gelmedi.

Hükümetlerle birlikte sık sık değişen özel kalem müdürleriyle pek ilgilenmeyen, uzun meslek hayatı boyunca düzinelerle özel kalem müdürü tanıyan General:

— Ne ayıp şey! diye söylendi.

Özel kalem müdürü, merdivenden inerken:

— Ulusal tiyatronun Kuzey Yunanistan Bakanlığına ne gibi bir düşmanlığı olabilir? diye homurdandı.

— Ya bir ihmal, ya da tiyatro müdürünün unutkanlığıdır, diye cevap verdi General. Her neyse, yine de davetiyemi size vermek benim için büyük bir zevk olacak.

— Olmaz öyle şey, Generalim.

— Hayır, hayır. Size verdiğime göre, tiyatroya gitmek istemiyorum demektir. Az önce tersini söyle-

memin nedeni, çeltik ekimiyle ilgili müdürün —hani şu eski komünistin— bizi dinlemekte oluşuydu.

— Bizi mi dinliyordu? O eski komünist ha?

— Komünist demeyelim de komünizme yakınlık duyan diyelim, daha iyi. «Komünizm ve filizlerini» mahkum eden bir bildirisi var elimde.

Generali Bakanlığın eşiğine kadar geçiren özel kalem müdürü:

— Anlıyorum, anlıyorum, dedi. Kızıl faşizm ülkesinden gelen şey bale de olsa, görmek istemiyorsunuz.

— Hayır canım, mesele bu değil. Mesleğim bana, hayatla sanatı birbirinden ayırmayı öğretti. Hayır, asıl neden bambaşka.

Nöbetçi silahını indirip hazrola geçerken sesini alçaltıp:

— Bu akşam «Barışseverler Derneği»nin bir toplantısı var, dedi. Dinleyici olarak toplantıyı izleyip söylevlerine kulak verecek, yeni parolalarını anlamaya çalışacağım. Unutmayın dostum, devleti bulaşıcı bir takım pisliklerden koruma ödevi bize verildi, her yerde hazır bulunmak görevimizdir. Bu nedenle Bolşoy balesi için bana gönderilen davetiyeyi seve seve size veriyorum.

— Fazla üstelemeyin Generalim! Sizin davetiyenizi kabul edemem. Itirazımı idarî yoldan, doğrudan doğruya tiyatro müdürüne yapacağım.

General arabasının kapısını açmıştı. Görevi, emrinde bir şoför bulundurmasına izin veriyordu ama araba kullanmaya bayılırdı. Direksiyona geçmek üzereyken, Tarım Bakanı, Kuzey Yunanistan Bakanlığının merdivenlerinde göründü, ardındakilerle birlikte hızla indi basamakları. General motoru çalıştırırken yanına vardı

Camı açan General:

— Sizi de götüreyim mi? diye sordu.

— Hava alanına gidiyorum.

— Benim de çok hoşuma gidecek bir gezinti bu, atlayın arabaya.

Böyle bir adamdan gelen bu tür pohpohlayıcı çağrıları kim geri çevirebilirdi? Bir general her za-

man yararlıydı, özellikle bir jandarma generali. Hava alanına doğru yola çıktılar.

Şehirden geçerken, General ışıkların tek tük yandığını farketti. Belli belirsiz karanlıkta neon ışıkları henüz seçilmiyordu. Gece, yerine getirilmesi gerekli her türlü gizli buyruğu gizlemeye hazır, nefis ve çok sıcak bir mayıs gecesi ortalığa çökmekteydi. İçi katıksız bir sevinçle doluydu, plan en ince ayrıntılarına kadar hazırlanmıştı. Kendisi de şu sıra, olayla ilgisiz bulunduğunu ispatlamaktaydı. Tarım Bakanıyla sağdan soldan söz ederken, henüz gövdesi hareketsiz, ama pervanelerinden birini tam o sıra döndürmeye başlayan bir DC 3 Dakota uçağının beklediği hava alanına vardılar. Yolcular uçağa binmişti, kapıyı kapatıp merdiveni çekmekten başka iş kalmıyordu. General, Bakanla beraberindekilerin uçağa binişini arabasından izledi. Sonra merdiven çekildi, ikinci pervane de dönmeye başladı ve uçak uçuş pistine doğru ilerledi.

General, olaylar başladığı sıra şehre dönmüş olacaktı.

IKI

Kasasının üstü açık, şoför yerinin koltuğu biraz daha yüksek, üç tekerlekli kamyonetinin (triportör) camından, Yangos, Generalin pek dikkati çekmeyen kemikli gövdesini farkettl ve içi rahatladı. Saat yaklaşıp çevresindeki hava bozuldukça içinden bir ses: «Yangos, sakın yapma» diyordu. Susturucu takmadığı —takacak parası yoktu da ondan— egzos borusunun gürültüsüne karışan böyle bir sesi ilk kez duyuyordu.

«Kızıllara» sopa çekmeye bayılırdı. Varlığının derinliklerine kadar büyük bir zevkle dolardı. Son olarak, üç hafta önce, 1 Mayıs İşçi Bayramı sırasında, kuruluşuna bağlı «arkadaşlarla» toplantılarını basıp hepsine esaslı bir ders vermişlerdi. Özellikle, bu işin başına nasıl geldiğini bir türlü anlayamayan uzun

boylu ve gözlüklü herif hiç durmadan: «Bana neden vuruyorsunuz?» diye soruyordu. Kafasına kafasına indiren Yangos da, adama şu cevabı veriyordu: «Hoşuma gidiyor da ondan, dört gözlü!» Gerçekten de, insanın bütün uyuşukluğunu alan, zevkli bir işti dayak atmak. Cop, kolu; kol, düşünceyi; düşünce «Keler»in öğretisini; «Keler» de, kendi deyimiyle dünyayı komünistlerden kurtarmaya çalışmış tek adamı, Hitler'i izliyordu.

Ama bu akşam, arabasının içinde, Yangos, tıpkı başarısını atına bağlayan süvari gibi garip duygular içindeydi. Benver'ini iyi biliyor, ona bayılıyordu. En ufak somununa, en önemsiz vidasına kadar, ufak bir keyifsizliğinin farkına varıyordu. Arabaya taktığı Volkswagen motörü de harikalar yaratıyordu. Fren patlaması ya da kollardan birinin kırılması onu asla korkutmuyordu. Yangos'da eksik olan arabasına duyduğu güven değildi. Asıl çekindiği, yumruklayamamak, kollarından faydalanamamaktı. Bu işi, yaşamasını sağlayan, körolası hayatta payına düşen dört boğazı besleyecek ekmeği kazanmasında en büyük yardımcısı, can yoldaşı sayılacak şu üç tekerlekli araba için yapmıyor muydu?

Ortağı Aristidis'e borcunu ödemek için daha on bin drahmi bulmak zorundaydı. Arabayı ortak almışlardı, ama çalışan ve ortağının payına düşeni ödemek zorunda olan Yangos'tu. Yavaş yavaş, bu işteki haksızlığı farketmişti. Doğrusu Aristidis erkek oğlandı, ama ne hakla bir şey yapmadan paraya konuyordu? Kamyonların, otobüslerin, «görünür kaza» askerî araçların arasında her an hayatını tehlikeye atan kimdi? Kimdi, ölümle köşe kapmaca oynayan? Yangos' tu tabiî. Aristidis bir şey yapmıyor, paraları cebe indiriyordu. Bu nedenle Yangos, Aristidis'in alacağını takside bağlayıp arabaya da kâra da tek başına sahip çıkma kararını vermişti.

İyi ama, Allahın belası on bin drahmiyi nereden bulacaktı? Kolay kazanılacak bir para da değildi ki. Bir binliğe en son el süreli neredeyse üç ay oluyordu. Evinin önünde su tesisatını yapan komüniste bir fincan kahve verdiği için, karısını eşek sudan gelin-

ceye kadar dövdüğü gündü. Kendisi evde yoktu o gün. Tabutları yerine teslim edip döndüğünde öğrenmişti. Cilacı Nikitas, Yangos'u çağırtıp tabutları cenaze işleriyle uğraşan bir mağazaya götürmesini istemişti. Nikitas'ın işi de bu tabutları cilalamaktı: «Düşün ulan, bir de tabut cilalatıyorlar!» İşi bittiğinde de sağır-dilsiz çırağını Vassileos-Irakliu sokağına, arabaların iş aldığı «depo»nun bulunduğu sokağa, Yangos'u çağırması için yollamıştı. Bozuk parası kalmayan Nikitas, Yangos'a bir binlik verip üstünü getirmesini rica etmişti. Yangos, parayı mağazanın sahibine bozdurup üstünü Nikitas'a getirdi. Binlikten cebine inen, tabutları taşıma ücreti olarak otuz drahmiydi. Öğlende evine döndü. Yüzü asıktı. Şu cenaze işleriyle uğraşan mağazalara girip çıkmak keyfini kaçırıyordu. Karısı çamaşır yıkamakla meşguldü. Çocuklar sokakta, işçilerin kazdığı hendeklerin içinde oynuyorlardı. Karısı «koko»ya (*) kahve verdiğini ağzı yana yana fasulyesini kaşıklayan Yangos'a anlattı. «Tam kapının önünde çalışıyordu Yangos, dedi. Ne de olsa dost sayılmaz mı? İşini bitirip bir sigara yakınca, gel bir fincan kahvemizi iç, diyerek onu eve çağırdım.» «Ne sandın kendini domuz karı? diye kükredi Yangos. Demek kralımızı istemeyen bu süprüntüleri evime alıyorsun? Evimi kirlettin, pis orospu! Yıllardan beri, komünistlere kahve içirmen için mi sana baktım, besledim...» Şak, bir tokat patladı kadının suratında. Ardından bir ikincisi. Derken Yangos kadının saçlarına yapıştı, karısı bir çığlık attı. Çocuklar koşarak içeri girdiler. Bu kez sıra onlarındı. Rengi atmış elbisesi köpük içinde kalan kadın koşarak karakola gitti, hıçkırarak kocası olacak hayvanın kendisini gene dövdüğünü, ondan boşanmak istediğini anlattı, ağzında da bir sürü şey geveledi durdu.

Bu olayı hatırladığında, Yangos'un göğsü kıvançla kabarıyordu. Az önce general, «işler yolunda» der gibi bir baş işaretiyle kendisini selamladığında duyduğu hissin bir benzeriydi bu. Her neyse, iş büyüdü ve Yangos karakola çağırıldı. Komiser, karısının

(*) Komünist.

yanında, sert bir sesle bir daha dayak atmaması gerektiğini hatırlattı. Medenî Kanuna uymak zorunluydu, aksi halde kanun temsilcisi durumunda olduğu için Yangos'u cezalandırmak zorunda kalabilirdi. Cezayı karım gittikten sonra aramızda konuşuruz, diye düşündü Yangos. Kadın, gözlerini ıslak elbisesine silerek dışarı çıktı. Komiserle Yangos başbaşa kaldılar. Derken Dimis —Komiserin adı— yerinden kalktı ve dostça, Yangos'un sırtını okşadı. «İşte milliyetçilik diye buna derler Yangoscuğum, dedi. Toplumun asalakları evinden içeri adım bile atmamalıdır. Karını dövmekle iyi etmişsin. Bir daha sefere, kime kahve yapıp kime yapmaması gerektiğini bilir. Bu karılar —aslında bütün karılar Yangoscuğum— beyni iki bacağının arasına sıkışmış yaratıklardır. Karılara oy hakkı vermek, ülkenin dengesini bozmaya yetti. Kızıllar ortalığı kapladı. Bir kahve içersin, değil mi?»

İşte bu olay Dimis'le Yangos'u çok yakınlaştırdı. Akşamları, bu yoksul mahallenin sokaklarında gezintiye çıkınca —mahalle şehrin göbeğindeydi, ama bir Balkan sınır köyünün pislik ve yoksulluğundan bir türlü kurtulamamıştı— Dimis koluna girerdi, gerçekten koluna girerdi. Yangos koluna yaslanan üç şeridi hisseder, şeritler ruhuna dolardı. En yumuşak kadın kolu bile, ona böylesine büyük bir zevk vermemişti. Birlikte geziyor, bütün komşuları Yangos'u saygıyla selamlıyorlardı. Aynı komşular, kısa bir süre öncesine kadar ona demediklerini komaz, ne rezilliğini, ne sarhoşluğunu, ne pisliğini, ne sersemliğini, ne de haydutluğunu bırakırlardı. Bugün aynı kişiler, onu bir polisin yanında gördükçe önünde eğiliyor ve Yangos bundan anlatılmaz bir zevk duyuyordu.

«Keler»le de o çağda tanıştı. «Keler» ona zamanla bir sürü şey öğretti. O günün sabahı da, erken saatta görmeye gittiği «Keler», verilen görevi yapmak şartıyla istediği parayı alıp Aristidis'in borcunu ödeyeceğini ve «kamikaze»ye —Japon yapısı kamyonetine bu adı takmıştı— tek başına sahip olacağını söyledi.

Başka bir deyimle, «Keler», şantaj yoluyla Yangos'u kandırmıştı. Adam dövmek başka şeydi, trafik

kazası yapmak başka şey. Her şeyi yapmaya hazırdı, para için yapmayacağı yoktu ama bu iş ona belalı geliyordu. Bir ses: «Yangos, bu tehlikeli işi üzerine alma,» diye fısıldıyordu kulağına. Ama «Keler» iblisin biri, bir yılandı; Yangos'u geçitteki kahvelerden birine sokup açık konuşmuştu:

— Dinle beni, başına en ufak bir şey geleceğini bilsem bu işi senden istemezdim. Verilen görevi yapmalısın. Bu akşam konuşma yapacak adam, bir süre ortadan kaybolmalı. Fazla kafa ağrıttı. Londra'da Kraliçeye karşı bir takım olaylar çıkardı. Maratonda tek başına barış yürüyüşüne girişti. Mecliste milletvekillerimizden birinin gözünü şişirdi. Bugün de, kahramanlık taslamaya geliyor. Biz Makedonyalılar, ona ufak bir ders vermeliyiz. Makedonya'nın nasıl bir yer olduğunu anlasın herifçioğlu.

— İşi nedir?

— Milletvekili.

— Komünist mi?

— Evet Yangos. Daha doğrusu olmamış bir meyva. Dalında yeni yeni gelişiyor. Şimdiye kadar epey havalandı, kanatlarını budamak gerek. Önüne geçmezsek çok yükselecek. İktidara geldiklerinde, herkesten önce ikimizin gırtlağını paslı konserve kutusuyla kesecekler.

— Demek «Kamikaze»yle tepesine bineceğim?

— Evet.

— Ne zaman geliyor herifçioğlu?

— Öğlende, uçakla Atina'dan geliyor.

— Düşünelim bakalım, diyen Yangos fincanında kalanı bir dikişte bitirdi.

— Düşünecek bir şey yok. Bana şimdi ya evet dersin, ya da hayır! Kuruluşumuzun ölüm komandolarından değil misin? Ne biçim kahramansın sen?

Keler'in bu sözleri Yangos'u etkilemişti. Dalgın dalgın fincanın dibine çöken telveye bakıyor, sanki geleceği okuyordu. Derin derin iç çekip:

— Rasgele biri değil, bir milletvekili, dedi. Bu iş için hem borcumun ödenmesini, hem de zararımın tazmin edilmesini isterim.

— Kabul, dedi beriki yerinden kalkarak. Artık

gidelim. Çünkü herkes bize bakıyor. Şüphe uyandırmanın gereği yok. Bu gece büyük bir gece olacak.

Kahve paralarını ödediler ve geçitten yola çıktılar. Yağmur yağıyordu. Ani bir ilkbahar sağanağı, yol kenarına dizilmiş kamyonetleri ıslatmaktaydı.

— Ayrılmadan önce sormak istediğim bir şey daha var, dedi Yangos. Bugün çarşamba. Akşam dükkanlar kapalı olacak. Kamyonetimin neden burada durduğunu ispatlamak zorundayım.

— Düşünme bunları. Sonradan gerekli bilgiyi alacaksın.

Ve onu arkadaşlarının arasında bırakarak yanından ayrıldı.

Yağmurdan korunmak için bir sinemanın girişine sığınmışlardı. Yangos, komşu meyhanede bir kadeh reçina şarabı yuvarlayacağını söyledi. Kostas Usta da susamıştı, ama meyhaneye yürürlerken Yangos'a yaslandı ve ceketinin altındaki copu hissetti.

— Bu da nesi? diye sordu.

— Bir cop, diye cevap verdi Yangos.

— Ne yapacaksın copla?

— Bu gece görülecek işim var da.

— Yangos, dostum, çocuklarını ve yuvanı düşün, vazgeç böyle şeylerden.

— Bugün Atina'dan gelen bir herife, biz Makedonyalılar, esaslı bir ders vereceğiz.

Kostas, arkadaşının ne demek istediğini anlamamıştı. Yangos, kısaca durumu özetledi.

— Eğer duyulursa senden çıktığı anlaşılır ha. Çeneni tutmaya bak.

Kostas Usta yerinden kalktı ve uzaklaştı. Yangos, tek başına içmeye devam etti. Sabah, yataktan kalktığı saattan beri bir sorun kafasını kurcalıyordu. Yedide gelmişti «depo»ya, şu ana kadar da tek iş alamamıştı. Durmadan homurdanıyordu. Patlamak üzereyken sivil giyimli başkomiserin, evet, bizzat Fil'in geldiğini gördü.

Adamı pek tanımıyordu. Iki, üç kere yanına yaklaşmıştı. Çapraz olarak omuzundan beline inen beyaz şeritli ve sırmalı üniformasıyla gezerdi hep. Sivil elbisesiyle, şimdi çok daha değişik bir görünüşü vardı.

Yaptığı bir baş işaretinden, başkomiserin kendisiyle konuşmak istediğini anladı. Izmaritini yere atıp topuğuyla ezdi —reçinasını içince iyice efkarlanmıştı— ve Fil'e doğru yürüdü.

Başkomiser, o hafta sinemada gösterilen kovboy filminin büyük afişi altında onu bekliyordu. Başını çevirdi, iki üç arkadaşının kendisini izlediğini farketti. Yanına vardığında, başkomiser pos bıyığını burup:

— Gidelim, dedi.

Copu iyice gizlemek için koltuğunun altına yerleştiren Yangos:

— Nereye? diye sordu.

Başkomiser, ne yaptığını hemen anlamıştı.

— İstediğim zaman kolayca yakalamak için ucuna ip geçirdim, dedi Yangos.

Az önce, Yangos'un Kostas Usta ile içki içtiği meyhaneye doğru yürüdüler. Yangos yılıştı:

— İçkiler benden Komiser bey.

— Bugün içki içmek yok. Güç bir işin var, bunu gerektiği gibi yapabilmen için aklın başında olmalı.

Sonunda, bir pastaneye girdiler. Başkomiserle aynı masaya oturmak, Yangos için büyük bir şerefti. Tarçını bol, bir kremalı «poğaça» ısmarladı. Sıcacıktı börek, tezgahın üzerinde duruyor ve Yangos'un ağzının suyunu akıtıyordu. Garson börekten bir parça kesti, tarttı, satırıyla küçük parçalara ayırdı, «Poğaça»yı yağlı kağıt kaplı bir tabağa aktardı, tarçın ve şeker ekip iki bardak buzlu suyla birlikte getirdi. Komiser, peynirli börekle bir bardak süt istemişti. Fırından çıkmasını biraz beklemesi gerekti, ama Yangos önündekini bitirmeden komiserinki de bir bardak sütle birlikte masaya gelmişti.

— Dikkat edin, çok sıcaktır, dedi garson.

Fil, Yangos'a isterse bir şey daha ısmarlayabileceğini söyledi ama Yangos reddetti.

— Toplantıları «Piccadilly Club» salonlarında yapılacak, ama salonu onlara bırakmak sözkonusu değil. Başka bir salon bulmak üzere Piccadilly'nin önünde toplanacaklar. Sen, akşamın erken saatlarında oraya git, ama kamyoneti alma. Ufaktan giriş.

Ceketine dökülen şekerleri elinin tersiyle temizleyen Yangos:

— Hemen copla girişeyim mi? diye sordu.

— Hayır. Ortalığı karıştırmak için oraya gideceksin. Bu akşam sana düşen görev, Atina'dan gelen herifçioğlunun icabına bakmak. Erkenden ortaya çıkmanın hiç gereği yok. Ayak takımı bizi ilgilendirmiyor.

— Ya yağmur yağarsa?

— Yağarsa yağar. Bize ne?

— Lastikler kayar da...

— Yağmur mağmur yağmayacak.

— Onların toplantısı nerede yapılacak?

— Başkomiserlikten öğrenirsin. Piccadilly'den sonra başkomiserliğe uğrar, saat kaçta ve nereye gideceğini tamamlayıcı bilgilerle birlikte öğrenirsin. Anlaşıldı mı? Bir şey daha var: General De Gaulle geldiğinde, görevinin başından ayrılıp meyhaneye gittiğini duydum. Bugün aynı şeyi yapmaya kalkma. Sözünün eri, iyi bir insan olduğunu biliyorum. Sonra hepimizin başını belaya sokarsın! Emirler kesindir. Orada olacağım ve gözümü senden ayırmayacağım. Bütün polis komiserleri de olay yerinden ayrılmayacak. Bu göreve seçilmen büyük bir şereftir. Anlaşıldı mı? Herifçioğlu gözüpektir. İşi kamikaze görecek, ama onunla döğüşmek zorunda da kalabilirsin.

— Onun gibilerini saniyede tepelerim! Babamı öldürdüler, üstelik...

— Aferin! Yanında, arkadaşın Vangos da bulunacak. Harekete geçmeden hemen önce kamyonetin kasasına atlayacak. Onun da her şeyden haberi var.

— Nerede buluşacağız?

— O gelip seni bulacak. Boş vaktim yok, kendisiyle görüşemem, sana söylediklerimi teker teker Vangos'a da anlat. Şunu da aklından çıkarma: Bugün ne ben seni gördüm, ne de sen beni. Anlaştık mı?

— Evet komiser bey.

— Tertemiz bir iş istiyorum. Şimdi dön depona ve çeneni tut.

Yerinden kalkıp yola çıktığında, Yangos'un yapmadığı tek iş çenesini tutmak oldu. Koltuğunun altında sert copu hissediyor ve içi rahatlıyordu. Hırsız-

ların, sahtekarların, esrarkeş ve muhabbet tellallarının peşinde koşan büyük gücü duyuyor ve kendinden geçiyordu. «Depo»daki arkadaşlarının yanına vardığında, göz boyamak için gösteriş yapmaktan kendini alamadı:

— Az önce yanımda duran herifi gördünüz mü? Başkomiserdi o herif. Üstelik bana «poğaça» ismarladı.

— Hangi komiser be?

— Ünlü Fil ulan!

— Son zamanlarda bizimle iyiden iyiye dalganı geçiyorsun!.. Seninle ne hesabı varmış komiserin?

— Bana ihtiyacı var. Hiç bir başkomiserin sana «poğaça» ismarladığı oldu mu?

— Atasözünü unuttun mu lan: Kursağına girmeyecek «poğaça» yanıyorsa bırak yansın da kömür olsun.

— Benden vazgeçemezler.

— Hamallık mesleğine şeref veriyorsun usta?

— Biz hamal değil, nakliyeciyiz bir kere.

— Senin işin iş. Şehir dışına da mal taşırsın, kimse sesini çıkarmaz. Bizi yakaladılar mı, hoop ehliyeti uçuruverirler.

— Başınız derde girerse ben kurtarırım, dedi Yangos.

— Sayın bay Yangos, nasıl beceriyorsunuz bakalım şu işi?

— Polisle aramı koyultmak için elimden geleni yaptım. Şimdi, pek çok yerde adamım var.

— Polisten dostum olacağına bok yığınında gebereyim daha iyi. O heriflerin insana ne oyun edeceği belli olmaz.

— O senin dediğin gazoz ağacı yavrum.

— Gazoz ağacı değil hıyar, ben bilirim ne dediğimi.

— Sensin hıyar, hıyaroğlu hıyar, kerhaneci!

— S..... git lan, polis köpeği!

Yangos copu çıkardı, kendisine sövme gözüpekliğini gösterene vuracaktı.

Araya giren Kostas Usta:

— Ağır olun çocuklar, dedi, bırakın kavgayı. Sa-

atlardan beri burada dikilip duruyoruz, tek iş alamadık. Ne yani? Ekmeğimizi mi kazanacağız, yoksa birbirimizi mi yiyeceğiz?

Tam o sıra, karşı kaldırımda iki kişi göründü. Yangos'a seslendiler.

Yangos ikisini de ilk kez görüyordu. Bunlar elebaşlarından olmalı, diye düşündü.

— Yangos sen misin?

— Benim.

— Bir işimiz var da.

Yangos durumu hemen anladı ve yanlarına yaklaştı.

— Gel, söyleyeceklerimiz var sana.

«Depo» da iş tutanların en yaşlılarından biri:

— Bugün Yangos'un işi iş! diye bağırdı. Nazar değmesin!

Ikinci adam onları, Yunanistan Ziraat Bankasının sütunlarından birinin ardında bekliyordu. Yangos'u aralarına alıp kendilerini tanıttılar:

— Kralın muhafızlarıyız.

— Anlayamadım?

— Anayasa gereğince, bütün Elenlerin hâkimi Kralın koruyucusu olan «Vatan-Aile-Din» örgütünün üyeleriyiz.

Hemen kartlarını çıkarıp Yangos'a gösterdiler. Yangos okuma-yazma bilmiyordu, ama kartın boyutları ve üzerindeki kuru kafa resmi, adamların, bağlı bulunduğu kuruluşun benzeri bir örgütün üyeleri olduklarını anlamasına yetti.

— Memnun oldum, dedi.

— Bu akşam bizim örgüt de harekete geçiyor. F.T.C.'nin başını ezmek için seni seçmeleri canımızı sıktı.

— Ne F.T.C.'si? diye sordu Yangos.

— Ağzı amma da sıkı, diye alay etti ikinci adam.

— Saf keriz köylü çocuğu numarası yapıyor. F.T.C.'nin ne olduğunu bilmiyor demek? Bağlı bulunduğun örgüt sana ve arkadaşlarına ne öğretiyor?

— Benim işim, kamyonetimle bir takım malları verilen adrese götürmektir. Nakliyeciyim.

— F.T.C. komünist komandolar kuruluşu anlamına gelir. Anladın mı?

— Anladım.

— Seninle tanışmak, daha sonra Şef'e rapor vermek için iyice incelemek üzere geldik.

— Hangi Şef?

— Bizim Şefimiz be. Dün akşam bir işaret çaktı, biz de buraya koştuk. Yakından kollayacağız seni, unutma. Bu akşamki harekât büyük önem taşıyor, ama sen farkında değilsin galiba. Oysa biz farkındayız. Ancak örgütümüz gizli. Resmen tanınmıyor, kartlarımız emniyet müdürlüğünce damgalanmış değil. Sana verilen işi biz yapmak isterdik, ama gizli çalıştığımız için... Neyse, hayırlı işler!

Adam Yangos'un sırtına vurdu, eli sert copa değdi. Yüzünü buruşturdu hemen. Arkadaşına dönüp:

— Gözünü budaktan sakınmıyor, dedi.

Arkadaşı da:

— Tepeden tırnağa silahlı, diye karşılık verdi.

— Arabanın başına dön ve çeneni tut! dediler.

Adamlar uzaklaştıklarında Yangos'un içi rahatladı. Geçidin üstünü örten kemerlerin altına döndüğünde suratı asıktı. Yağmur durmuş, üstü branda beziyle kaplı kamyonetler sıra sıra dizilmişti. «Bugün tek iş, ama tek iş tutmadık!» diye düşündü. Gazetecinin kulübesinin önünden geçerken, kafasında dolaşan soruları cevaplandıran sesi duydu:

— Yangos; Nikitas çırağıyla haber bıraktı. Dükkanına uğraman gerekiyor. Yapılacak bir iş varmış.

Döndü, yumurta kabuğunu andıran kulübesine büzülmüş, başının çevresi tavus kuşu gibi rengarenk gazete ve dergiyle çevrili ihtiyar satıcıyı gördü. Bütün istediği buydu. Sabahtan beri kaldırımları arşınlamaktan başı dönmüştü. İşbaşı yapmanın sırasıydı artık. Üstelik Nikitas'ın da kendisine yirmi drahmi borcu vardı. Dün akşam uğramış, Nikitas'ı dükkanında bulamamıştı.

Cilacının dükkanına giderken, belediye binasındaki saatın tam on ikiyi gösterdiğini farketti. Şehrin merkezindeki yollarda büyük bir hareket görülmüyordu. Bir meyhaneye dalıp iki kadeh atmayı canı

çektiyse de hemen vazgeçti. Önce Nikitas'la işini bitirmeliydi.

Cilacının dükkanı iş ve terebantin kokuyordu. «MOBİLYA - HALI - CİLA - MEFRUŞAT» yazılıydı üstünde. Küçük bir masaya eğilen Nikitas masayı vernikliyordu. Atölyenin dibinde, sağır-dilsizlerin o şaşkın yüzüyle, çırağı, önündeki koltuğa bir kat cila sürmekle meşguldü. İçeri girerken:

— Gazeteciden aldım haberi, dedi.

Nikitas ellerini beyaz önlüğüne sildi, tokalaşmak üzere Yangos'a tek parmağını uzattı.

— Cilalamam gereken iki komodin, bir yatak ve şu gördüğün masa var. Bu akşam dükkan sahibine teslim etmem gerekiyor.

— Bugün çarşamba, akşam bütün mağazalar kapalıdır.

— Aldırma, herifin haberi var nasılsa. Arka kapıya bırakırsın eşyaları, işte adres.

— Bu akşam imkansız, işim var.

— Daha geç, yediye, yedi buçuğa doğru uğra.

— İmkansız.

— İyi ama eşyaları bu akşam teslim etmek zorundayım. Söz verdim, dükkancı da en iyi müşterilerimdendir. Borcum olan yirmi drahmiyi de vereceğim. Dokuza kadar buradayım.

— Bu akşam, dedi Yangos içini çekerek. Bu akşam işim var. Hayatımın en büyük çılgınlığını yapıyorum. Sonunda bir adam ölebilir.

— Yine biriyle mi dalaştın?

— Merak etme. Olup biteni yarın öğrenirsin.

— Neden yarın?

— Çünkü her şey bu akşam olacak, sen de ancak yarın öğrenebileceksin.

— Anlamadım. Nedir bütün bu söylediklerin?

— Ne yapacaksın canım, öğrenmeyiver.

— Seni iyi tanırım Yangos. Durup dururken parlarsın. İyi çocuksun, ama bir sürü pisliğe bulaşıp başına dert açma.

— Malı hemen götürmek gerekeceğini sanmıştım. Bilsem buraya kadar gelmezdim hiç.

Atölyenin öbür ucundaki çırak, hep o şaşkın, o hiç bir şey anlamaz yüzüyle sırıtıp duruyordu.

Hır çıkarmaya her zaman hazır:

— Anlattıklarım çok mu hoşuna gitti aslanım? dedi Yangos çocuğa.

— Zavallı oğlanı rahat bırak be yahu! diye yalvardı Nikitas. Acıdığım için yanıma aldım.

Yangos gerisin geri «depo»ya döndü.

Yalnız General değildi onu selamlayan. Başka tanıdık yüzler de, geçerken başlarıyla bir takım işaretler yapıyorlardı. Direksiyon başında olduğundan yüzlerini pek seçemiyordu. Hava kararmış, ortalık iyiden iyiye kalabalıklaşmıştı. Dükkanların üstündeki neon ışıkları seyrekti, yayaların sırtından vitrinleri görmenin imkanı yoktu. Aristidis'e olan borcunu ödemesini sağlayacak on bin drahmi aklından çıkmıyordu; ayrıca, cezaları da ödenecekti. Bütün bu yaya kalabalığında tek yürümeyen kendisiydi, göğsü gururla kabardı.

Hayır, şimdi kendini çok iyi hissediyordu. Ateş püskürüyor, patlamak için fırsat arıyordu. Bir saat önce, «Piccadilly Club»e uğramış ve Fil'le konuşmuştu. Fil, barış örgütünün gösterisini düzenleyenlerin yapıştırdığı afişi yırtmasını söylemişti Yangos'a. Nedenini pek iyi anlayamadı. Komiser, «Nereye gideceklerini bilemezler!» gibisinden bir şeyler mırıldandı. Saçma sapan şeyler işte. Ona vızgelirdi. Yeri de avucunun içi gibi biliyordu. Emin adımlarla, sabırla bekleyen kalabalığın arasından sıyrıldı, yolun tam ortasında, asfaltın çıplaklığını biraz olsun örten yeşilliğe dikilmiş ilan tahtasının önünde durdu. Kolunu kaldırdı, afişin tepesine yapıştı ve eskiden orospuları soyduğu gibi çekti, kopardı. Bu ani hareket çevresindekileri kızdırmıştı. «Erkeksen yine gelirsin!» diye bağırdı biri. Birden kanı tepesine çıktı, ama her ne pahasına olursa olsun hır çıkarmamak için emir almıştı. Bütün hırsını herifçioğlu'na saklayacaktı. Oysa, hayatında kimse ona: «Erkeksen yine gelirsin!» demek cesaretini gösterememişti. Döndü, yumruk sal-

layanlardan yana baktı. Göz açıp kapayıncaya kadar hepsinin hesabını görürdü, ama emir emirdi. Eskiden Panorama otobüslerinin önünde durduğu Petinos kahvesine doğru uzaklaştı.

Tam o sırada nefret ettiği karıyı gördü. «Sen de mi buradasın zilli!» Kendi mahallesinde oturan ve solcu partilerin listesinden belediye meclisi üyeliğine seçilen bu karıyı yeni farketmişti. Uğradığı hakaret onu öylesine kızdırmıştı ki kendini tutamadı. Kadının karnına doğru iki tekme savurdu. Birincisi boşa gitti, ikinci tekme midesine gömülüverdi. Kadın iki büklüm oldu, ama yuvarlanmadı. Copu çıkarmaya hazırlanırken, kadının koşarak, vitrini ikonalar, yağ kandilleri, sofuların meraklı olduğu bir sürü kıvır zıvırla dolu dükkana sığındığını gördü: «Ah ulan, kaçırdım elimden zilliyi!» Hırsından gözü karardı, kahvenin önündeki iskemlelerden birini kaptığı gibi dükkana doğru savurdu. İskemle açık kapıdan içeri girip küçük bir kıza çarptı. Kahvenin patronuyla müşteriler üzerine yürüdüler. Kabak kafalı, şişko dükkan sahibi elinde kalın bir sopayla dışarı uğradı. Yangos, kendini tutup dikkati çekmemesi gerektiğini hatırladı. Yaptıkları «Keler»in kulağına giderse, parayı ödemekten vazgeçebilirdi. Bütün bu geberiklerin hesabını görürdü ama işbaşı yapması saatı yaklaşıyordu; üstelemeden bir taksiye atladı ve merkezin yolunu tuttu.

Olaya tanık olan taksi şoförü susuyordu. «Alçak herifler, diye söylendi Yangos, karı sıkıysa polise başvursun.»

Merkez yakındaydı. Şoföre beklemesini söyledi. Yukarıya çıkıp inecekti, işi iki dakika bile sürmezdi nasılsa.

Merkezin kokusu Yangos'un sinirlerini yatıştırdı. Soğuk duşun altına girmişti sanki, coşkunluğundan iz kalmamıştı. Bu kez, yanında bir polis memuruyla «Piccadilly Club»ün yolunu tuttu. Kalabalık dağılmıştı. Çarşı iki adım ötedeydi. Oraya koştu, kamyonetine atladı, arabaların gitgide azaldığı ve saatlar ilerledikçe toplantının yapılacağı Ermu ve Venizelu sokaklarının kavşağındaki, yayaların önünde biriktiği yeni salonun yakınında epey dolaştı. Generali selam-

ladı ve içine yeniden güven geldi. «Erkeksen yine gelirsin!» Bu cümle bir türlü aklından çıkmıyordu. «Işte erkeğim ve yine geliyorum!» diyordu kendi kendine. Önemli olan kendisine verilen görevi tam zamanında yapabilmekti. Demir tavına gelmişti, dövmenin sırasıydı.

ÜÇ

Kostas Usta, Yangos denen heriften nefret ederdi. O akşam da, olup bitenleri görmek için Ermu ile Venizelu yollarının kavşağına uğramıştı. Karşı-nümayişçilerin yüzündeki canavarlığı, olup bitenlere kayıtsız kalan, kimi sivil, kimi üniformalı polisleri, Sendikacılar Kulübünün camlarına fırlatılan taşları, «Z., pis Bulgar, gebereceksin!», «Alçaklar, hepiniz gebereceksiniz!» diye bağıranları, bazı kimselerin dayak atmak üzere kenara çektiği sadık «Barışseverler Derneği» üyelerini gördü ve arkasını dönüp evine gitmek üzere otobüse bindi. Sabahtan beri şüphelendiği, gidip haber verdiği şey akşam gözlerinin önünde oluyordu. «Bundan sonra neler yapacaklarını kim bilir?» diye düşündü.

Kanun dışı ilan edildiği, sürgünde işkenceyle geçen karanlık günleri hatırladı. Bütün bu olaylar bir şeyden haberi olmayan kişilere anlaşılmaz gelebilirdi, ama hayat boyu aynı idealler uğrunda çarpışan Kostas olup bitenlerin hiç yabancısı değildi. Sonunda cesareti kırılmış ve boyun eğmişti, kaya gibi sağlam değildi ki. Çok daha zengin ve pistonlu kişiler Kostas'tan epey önce pes etmişlerdi. Çocuklarının başı üzerine siyasetle uğraşmayacağına yemin ettiğinden beri, son altı yıldır eyleme katılmıyordu. Yaşı ilerledikçe kollarında da derman kalmaz olmuştu. Ağır yükleri kaldıramıyordu artık. Yangos'la aynı «depo»da nakliyecilikle hayatını kazanıyordu.

Ama bu Yangos'a tahammülü yoktu. Adalara sürgün edildiği sıralar tanıdığı işkence uzmanlarını hatırlatıyordu Kostas'a. Bu ruhsuz canavarlar tutuk-

luların ruhunu sökmeye çalışır, çuvala sokup denize daldırarak inançlarından dönene dek çıkarmaz, durmadan döver, küçültürlerdi. Yangos bu canavarlardan biriydi, «Yeni Partenon» (*) tekrar kurulsa gönüllü görev alacaklardandı.

Kostas, çenesini tutmayı iyice öğrenmişti ama, güvenini yitirmiş, inancı çok sarsılmıştı. Bunca mücadele, bunca yoksunluk ve dökülen kan, aynı satılmışların, işbirlikçilerin iktidar iplerini yeniden çekmeleri için miydi? Önünde inançlarını inkar edenlerin işlerini uydurup, iyi kötü rahat bir hayata kavuştuklarını da görmüştü. Oysa Kostas'ın iki çocuğu gün geçtikçe büyüyor, karısı ev işinden baş alamıyor, omuzları yine durmadan başkalarının yükünü taşıyordu. Öyleyse neye yarardı bütün yapılanlar? Her insanın pes ettiği bir an vardı. Kostas'da bu kopma, altı yıl öncesine raslıyordu.

Yine de, bir türlü Yangos'un yaptıkları içine sinmiyordu. Hayatı ve gördüğü işlerden iyi kötü haberi vardı. Yangos işe gittiğinde, «depo»dakiler aralarında konuşurlardı. Polislerin bu sevgili dostu, her istediğini yapabilecek durumdaydı. Ötekilerin şehir içinde çalışma izni vardı, yalnız Yangos dilediği yere mal taşıyabilirdi. Ötekiler kuralları çiğneyince son kuruşuna kadar ceza ödemek zorundayken, Yangos, her zaman —nasıl ediyor, ne gibi bir dalavere çeviriyordu, bilinmez— işin içinden sıyrılmanın yolunu buluyordu. Gücünden öylesine emindi ki bir şey sakladığı yoktu. Kuşkulanma alışkanlığını edinmemiş kişilerin tüm gözüpekliğiyle her şeyi anlatırdı.

O sabah da Yangos'u asık yüzlü ve suskun gören Kostas, derdinin ne olduğunu sormuştu. Yangos da, cevap olarak, kendisini içmeye davet etmişti. Kostas Usta sık sık içerdi. Modiano Çarşısının tam karşısındaki meyhaneye doğru yürürken, Kostas'ın eli, Yangos'un ceketinin altındaki sert bir şeye dokunmuştu.

— Ne gizliyorsun koltuğunun altında? Kırbaç mı yoksa?

Yangos, bunun bir cop olduğu cevabını vermişti.

(*) «Yeni Partenon»: İç savaş sırasında, tutukluların sürüldüğü Makronissos adasına verilen ad.

— Copu ne yapacaksın? Güçlü kolların yok mu?

— Bu akşam göreceğim işte kol kuvveti yetmez. Neyse, bırakalım bunları, başka şey sorma bana. Söylemeyeceğime söz verdim.

Küçük bir masaya oturup bir küçük şişe reçina şarabı ısmarlamışlardı.

— Sağlığına!

— Senin de! diyen Kostas Usta, Yangos'un bu yapmacık tavırlarını oldukça garip buluyordu. Ustalıkla, ağzından laf alma çabasına girişti.

— Ya şu on bin drahmi ne olacak? Nasıl edip de bulacaksın parayı?

Yangos her şeyi Kostas'a açtı, yapacaklarını bütün ayrıntılarıyla anlattı.

— Böyle işlere girme, Yangos, evladım. Yoksulsun, bir hiçsin. Kabak hep yoksulların başında patlar. Güçlüler her zaman güçlüdür. Hep büyük balık küçük balığı yutar.

— Sabah sabah bana öğüt mü vermeye kalkıyorsun Kostas Efendi?

— Çocukların, ailen var.

— Şunu unutma Kostas Usta, bir şey duyulursa senden bilinecektir. Tut çeneni.

Kostas, Z. adındaki adamın kim olduğunu bilmiyordu. Herhalde partiyle ilgisini kestikten sonra seçilen solcu milletvekillerinden biriydi. Uykusuzluk ve reçinanın bulandırdığı kafası çalışmaz olmuştu. Karşısındaki satılmış kuşkulanmasın diye, daha fazlasını sormaktan da çekiniyordu. Bir zamanlar tek yaşama nedeni olan ve varlığının derinliklerine gömülen şeye karşı, birden, dayanışma hissi duydu. Karşısında bir düşman, en azından kendi safındaki milletvekilini dövmeye niyetli bir adam vardı. Yıllardır siyasete karışmıyordu, ama seçimlerde —kendini öbür insanlara eşit saydığı tek andı bu— oyunu gizlice sola atıyordu.

Garsonu çağırmak için ellerini çırpan Yangos:

— Bir şişe daha içer miyiz? diye sordu.

— Hayır, arabaya radyo yükleyip bir yere götürmek zorundayım.

Yangos'tan ayrılmakta acele ediyordu. Radyo-

ları teslim edeceği müessesede çalışan Sula'nın, E. D.A. Partisi (*) Selânik il başkanının karısı olduğundan haberi vardı. Hemen ona koşup öğrendiklerini bildirmek istiyordu.

Yürürken kuşku içindeydi. Siyasetle ilgilenmeyeceğine yemin ettiğinden beri ilk siyasî eylemiydi bu. Dolaylı yoldan, sevinci kuşkusunu daha da artırıyordu. Yangos onu tanıyalı çok olmamıştı. «Depo» da pek kimseyle konuşmadığından, geçmişiyle ilgili şeyler bildiğini sanmıyordu. Kostas Ustanın bir zamanlar gözüpek bir «militan» olduğunu öğrense, herhalde ona bir şey söylemezdi.

Her insanda, özellikle hamallık yapan birinde, yaşanmamış bir hayatın, yapılmamış bir evin, alınamamış bir nakliyecilik izninin korları küllenmiş olarak yaşar. Ama ilk rüzgarda bu küllenmiş korlar alevlenir ve geçmiş birden yaşanan anın yerini alır.

Elektronik mağazasına vardı, camlı kapıyı geçti. Rüzgar gibi içeri daldığını gören müdür başıyla olumsuz bir işaret yaptı. Bugün Kostas'a ihtiyaçları yoktu. Kostas da bir işaretle, bu iş için gelmediğini belirtti ve muhasebede çalışan Bayan Sula'yı görmek için camlı bölmenin ardına geçti.

Sula onu görünce çok şaşırdı. Belki de hissetmişti ne diyeceğini. Kostas, çok önemli haberleri olduğunu anlattı. Kendisiyle konuşması gerekliydi, kısa bir süre dışarı çıksalar iyi olurdu. Sokağa vardıklarında, Kostas, kimsenin dinlemediğine güven getirince:

— Bu akşam Z. adlı biri buraya gelecekmiş, dedi. Çok iyi korunması gerekli, çünkü kendisine kötü bir tuzak hazırlıyorlar.

— Nereden duydun?

— Bir yerde sözü ediliyordu, oradaydım, her şeyi işittim. Benden öğrendiğiniz anlaşılmasın, çünkü gözdağı verip bir şey sızarsa benden bileneceğini belirttiler.

— Kim bu adamlar, nerede konuştular? Kim sana gözdağı verdi?

(*) E.D.A.: Demokratik Sol Birliği.

— Daha fazlasını söyleyemem, Bayan Sula. Anlayış gösterin, ben zavallı bir insanım. İnşaat izni almadan ev yaptırmaya başladım. İki yıldır kamyonetime çalışma izni çıksın diye bekliyorum, vermiyorlar bir türlü. Sonra, bu çeteden de çok korkuyorum. Hepsi aşağılık, satılmış herifler. Makronissos'ta üç kaburgam kırıldı benim.

— Merak etmeyin, kimseye bir şey söylemem.

— Kocanıza bile söylemeyin. Kaynak meçhul kalmalı, aksi halde hapı yuttuğumun resmidir.

— Kocama bile bir şey söylemem.

— Hepsini çok iyi tanıyorum, neler yapabileceklerini de bilirim. Siz onlardan uzak yaşıyorsunuz, biz her gün burun burunayız ve tetikte beklemeliyiz. Z.'yi koruyun, onu ortadan kaldırmak istiyorlar.

Bu sözleri söyledikten sonra kadının yanından ayrıldı. Evine dönüp yatmaya hazırlandığı şu sıra, Z.' nin konuşacağı binanın önünde kopan gürültü ve kaynaşan kalabalık gözlerinin önüne geliyor, hiç kuşkusu kalmıyordu. Bu gece, herkes için bir felaket gecesi olacaktı. «Tıpkı eskisi gibi!» diye söylendi yüksek sesle. «Değişen bir şey yok! Kara giysili kadınları mahkeme kapısına diziyorlar, 'Kaatillere ölüm!' diye haykırıyorlardı. Bir şey değişmedi! İç savaştan bu yana on yedi yıl geçti ve her şey, eskisi gibi, yeniden başlıyor. Yeniden başlıyor! Ey, beni başka bir insan olacağım umuduyla yaşatan gençlik!»

Karısı mutfaktan bağırdı:

— Bırak sayıklamayı! Bütün gün yağmur yağdı, tavandan su damlıyor. İşte Kostas efendiyle birlikte geçirilen bir hayatın sonucu: Her yanı çürümüş, kaçak bir ev!

Kostas vücudunun sağlam yanına döndü ve uykuya daldı.

DÖRT

Haklı çıkmıştı. Sendikacılar Kulübünün camından, sokakta olup biten korkunç olayları seyreder-

ken tek düşünebildiği buydu. «Onu öldürecekler, alacaklar canını. İlk hıristiyanlar da aç aslanların önüne böyle atılıyordu. Ama sokakta haykıran bu cılız, yoksul giyimli, hastalıklı, aç aslanlar, nasıl açlık ve sefaletten yana, barışa karşı bağırabilirlerdi?» Düşünceye dalmanın sırası değildi. Çok önemli, kaynaşmanın gitgide arttığı bir andı bu. Z.'nin dostlarıyla birlikte otelinden çıkıp buraya geleceği anı kolluyordu.

Kendisi, üstüne düşen görevi yapmıştı. Karısı, sabah telefon edip: «Seni acele görmem gerekiyor!» dediğinde, ne bu akşamki toplantıyı, ne de Z.'yi düşünebilmişti. Sula'nın sesi ürkekti. Başına bir iş geldiğini, muhasebe defterlerinde bir yanlış yaptığını, bir tehlikeyle karşılaştığını sandı. «Ne var? Ne oluyor, söylesene?» diye yalvardı. «Hemen dışarı çık, ben de şimdi çıkıyorum mağazadan; sağdaki kaldırımda buluşuruz.» Sabah ayrıldıklarında hiç bir dertleri yoktu. Saat daha on bile olmamıştı. Bu süre içinde ne gelebilirdi başına? Karısını iyi tanırdı. Boş yere telaşlananlardan değildi. Soğukkanlılığını yitirmesi için gerçekten önemli bir olayla karşılaşması gerekirdi. Ne olmuştu Sula'ya? Merdivenden inerken sendeledi. Sokakta yürümüyor, neredeyse koşuyordu.

Anlaştıkları gibi, sağ kaldırımda, bir parfümericinin önünde buluştuklarında:

— Bugün biri geldi, dedi karısı. Sana bile adını vermememi isteyen biri. Z.'nin bu gece öldürüleceğini söyledi. Z'nin geleceğini bile bilmiyordum.

Bir an sustu. Karısının Z.'nin geleceğinden habersiz oluşu sözlerini daha da inanılır kılıyordu.

— Bana bu bilgiyi veren Z.'yi tanımıyor bile.

— Nasıl öğrenmiş öyleyse? Nereden duymuş?

— Beni sorguya mı çekeceksin, yoksa söylediklerime mi inanacaksın? Hemen tedbir almak gerekiyor.

Kadın dönüp gitmeye hazırlanıyordu.

— Dur Sula, bekle bir dakika.

— İmkansız. Sebepsiz yere dışarı çıktığımı gören patron garip garip baktı. Senin yüzünden, her an işten atılabileceğimi biliyorsun.

E.D.A. il merkezine döner dönmez, haberin karısından geldiğini gizleyerek Avukat Maças'a telefon etti. Maças da, hemen savcıya başvurup Z.'nin korunmasını isteyeceğini belirtti.

Şimdi Sendikacılar Kulübünün camından bakarken, «Ne de güzel koruyorlar ama!» diye söyleniyordu. «Onu öldürecekler, canını alacaklar.»

«Pis Bulgar, bu gece gebereceksin!» haykırışıyla atılan taş camı delip suratına çarpınca, bir şey söyleyemez oldu.

BEŞ

«Elen Uluslararası Barış ve Huzur Komitesi» Selanik şubesi üyesi avukat Yorgo Maças, aşağıda, üçüncü katında Demokratik Sendikacılar Kulübünün bulunduğu, az sonra da Z.'nin bir konuşma yapacağı binanın demir kapısında bekliyor ve gelenlere güven vermek için onları aşağıdan karşılıyordu.

Barışseverler, tıpkı ilk hıristiyanlar gibi, bir ideale, bir tanrıya tapanların derin inancı içinde, kendilerini bir tek şeye adamış olarak geliyorlardı. Barışa inanıyorlardı. Bu sözcük belki çok yıpranmıştı, ama çağımızda yepyeni bir anlam kazanıyordu. Barış, uluslararası dostluk ve işbirliğinin sağlanması için duyulan o pasif istek olamazdı artık. Barış, dayanışma, işbirliği, karşısına çıkan her şeyle mücadele gerektiriyordu. Bu nedenle, kaldırımlarda ve kapının önünde biriken, polis ve millî emniyetin babaca süzdüğü sürüngenlerin haykırışlarına, yırtıcı kuşların —deniz kartalı, doğan, uşakkapan kuşu— uçuşuna, insana benzeyen yaratıkların —şebek, hint maymunu ve ötekiler— ürkütücü hareketlerine aldırmıyorlardı bile.

İçlerinden çoğu, basında çıkan ilanlara bakıp önce «Piccadilly Club»e uğramıştı. Oraya vardıklarında, yırtılan afişte konuşma yerinin değiştiğini okumuş ve doğru Sendikacılar Kulübünün yolunu tutmuşlardı. Nasılsa, ikisi arasındaki uzaklık iki yüz metre ka-

dardı. Polislerle birlikte nümayiş yapan «kızgın vatandaşlar»ın haykırışını, küfürlerini duyup kendilerine vurmaktan bile çekinmediklerini görünce toplantılarının uyandırdığı kızgınlık derecesini anladılar ve bunun ne denli gerekli olduğuna bir kere daha inandılar.

Kapıda duran Maças onlara «hoş geldiniz» diyor, güven veriyordu. Böylece, avaz avaz bağırarak gelenlerin adlarını söyleyen polislerin yarattığı dehşet havasını dağıtmaya çalışıyordu. Polislerin haykırışıyla, Barışseverler, sağır sultanların verdiği davete gelen, düşkün bir uşağın sesiyle kimlikleri bildirilen kont ve prensler halini alıyorlardı. Sivil giyimli bazı polisler de gelenlere şöyle fısıldıyorlardı: «Soluğu morgda mı almak istiyorsun?» «On yıl hapis yattın, aklın bir türlü başına gelmedi mi?» Maças'ın varlığı, Ay'ın bilinmeyen bölgesinde yol gösteren bir işaret gibiydi. Çünkü, kapalı dükkanları, eski binaları, geniş kavşakları, Kapalıçarşı'nın geçitlerini andıran daracık sokaklarıyla şehrin bu kalabalık semti, kana susamış bir arenaya, yılgının kol gezdiği tuzak dolu bir çıkmaz sokağa, işgalden bu yana mayından arınmamış topraklara dönmüştü. İşgal çağının iflah olmaz katillerinden başka kim buraya toplanabilir, diyordu avukat Maças kendi kendine. Örneğin, nazilerin eski el ulağı, iç savaş sırasında temize çıkan şu «Keler». Pulos'un faşist birliklerinde görev alan, Almanlarla işbirliği yaptığı için müebbet hapse mahkum edilen şu Dugros, Hitler efzunlarından şu Leandros ve adı sayılamayacak daha niceleri.

Yakındaki bir kulübeden savcıya ve emniyet müdürüne telefon etmek üzere, ikide bir kapının önünden ayrılıyordu. Bu akşam olup bitenler inanılır gibi değildi. Hava karardıkça, yüzler, daha da canavarlaşan bir maskeyle kaplanıyordu. Ne millî emniyet ajanları, ne de polisler, bu karşı-nümayişçi alçakların dövdüğü zavallıları kurtarmak için küçük parmağını oynatırdı. «Savcı nerede? — Bilmiyorum. — Kiminle görüşüyorum? — Ya siz kimsiniz? — Evinin telefon numarasını verir misiniz? — Rehbere bakın. — Rehberde yok. — Burada da yok.» Yeni bir telefon: «Em-

niyet müdürüyle görüşmek istiyorum efendim. — Yerinde yok. — Nerede olabilir? — Olay yerinde. — Ben size olay yerinden telefon ediyorum. — Orada değilse, az sonra gelir. Merkezi de arar mısınız.» Merkeze telefon etti, nöbetçi memur ekipler âmirliğine başvurmasını söyledi. Kendisini enayi yerine koyuyorlardı. Çevresine, torbaları taş dolu bir sürü canavar birikiyordu. Bütün bunlar bir raslantı sonucu oraya gelemezlerdi.

Bir raslantı olamazdı, çünkü toplantının basın yoluyla ilan edilmesinden bu yana, gerek kendisi ve gerekse aynı komitenin üyesi arkadaşlarının peşine birer polis takılmıştı. Nereye gitse, peşinde fötr şapkalı iki koruyucu (!) vardı. Birden, her yaptığı bilinir olmuştu. Emniyet memurlarının suçüstü yakalamak istedikleri bir eroin kaçakçısıydı sanki, özgürlüğünün sakatlandığını hissediyordu. Günün birinde aniden dönüp içlerinden biriyle, kareli ceketli kısa boylusuyla burun buruna geldi. Adamın cevabı: «Görevim bu Bay Maças,» oldu. Doğru Kuzey Yunanistan Bakanlığının özel kalem müdürüne çıktı. Adam dostuydu. Söylediklerini duyunca sözde şaşırdı. «Bana inanmıyorsan gel de gözlerinle gör.» Özel kalem müdürünü pencereye sürükleyerek Bakanlık önündeki kaldırımı arşınlayan iki memuru gösterdi. Bir, iki gün için peşindeki gölgeler ortadan kayboldu. «Bakanlığa başvurunca sonuç alabildim,» diye düşündü. Peşinde neden kimsenin gezmediğini sonradan anlayabildi. Millî Emniyetin bütün adamları, önemli bir konuğu, General De Gaulle'ü korumak için seferber edilmişlerdi. De Gaulle ülkesine dönünce, siyah, kocaman bir Amerikan arabası her akşam evinin yakınında beklemeye başladı. Evdeki ışıklar sönene kadar bekliyor, sonra çekip gidiyordu. Maças, kepenklerin arasından gözlüyordu arabayı. Bu kere de Baro Başkanına çıktı, birlikte Emniyet Müdürlüğüne gittiler: «Ne yazık ki, dedi Emniyet Müdürü, İçişleri Bakanlığından emir aldık. Komite üyelerinin peşine adam takmak zorundayız. Size büyük saygım vardır bay Maças, ama elimden bir şey gelmiyor.»

O geceki hiç bir şeyin raslantı sonucu olmadığı-

nın ilk kanıtıydı bu. İkincisi, «Piccadilly Club» salonunun sahibi, Zumbos adındaki adamın garip tutumuydu. Salonun «Barışseverler Derneği»ne kiralanması kararlaştırılmış, kira tutarı olan üç bin drahmi önceden yatırılmıştı. Toplantıdan bir gün önce, Zumbos, polisten alınmış yazılı bir izin gösterilmedikçe salonu kendilerine veremeyeceğini bildirdi. Maças, böyle bir iznin ancak açık hava toplantıları için zorunlu olduğunu, kapalı yerde gerekmediğini boşuna anlatmaya çalıştı.

— Başıma dert gelmesini istemem. Ya polisten yazılı izin getirirsiniz, ya da salona giremezsiniz.

— İyi ama bay Zumbos, bu söylediklerıniz çok saçma.

— Ne dediğimi çok iyi biliyorum.

— Bizden bir şeyler gizlemiyorsanız tabiî.

— Bir şey gizlediğim yok. Siz avukatlar, her şeyden işinize gelen sonuçları çıkarırsınız hep.

— Birkaç gün önceden uyarsaydınız, hem yeni bir salon kiralayabilir, hem de toplantıya geleceklere haber verebilirdik. Bizi ne kadar güç bir durumda bıraktınız. Bir sürü insan toplantıya gelecek ve neyle karşılaşacak? Toplantının başka yere alındığını bildiren bir yazıyla. Başka yer, ama neresi bay Zumbos? Toplantıya bir gün kala geliyor ve imkansız diyorsunuz... Hangi salonu kiralayalım?

— Orası sizi ilgilendirir. Ben, yatırdığınız parayla birlikte anlaşmanın bozulması halinde ödenmesi gerekli tazminatı veriyorum. Bu kadarına şükredin.

— Şehirde daha sürüyle salonun sahibi olan bir adama bu tutum yakışmaz.

— Ne yapalım bay Maças, biz de ekmeğimizi kazanmak zorundayız.

— Tersini söyleyen kim?

— Öyleyse beni rahat bırakın.

— Demek size bu kadar baskı yaptılar?

— Kim bana baskı yapmış?

— Kim olduğunu çok iyi biliyorsunuz.

— Bir şey bildiğim yok.

— Neden diliniz dolaşmaya başladı birden?

— Durumunuz hiç iyi değil sayın avukat, hiç iyi değil. Saygılarımı sunarım.

Gitmek üzere yerinden kalktı.

— Durun bir dakika! diye Maças arkasından seslendi.

Ama Zumbos kaybolmuştu bile. Bu olay Maças'ı düşündürdü. Peşine takılan polislerin ardından, bir de bu Zumbos olayı çıkıyordu. Üçüncü şahıslar konuşmalarını dinlemiş olabilirlerdi. Maças dışarı çıktığında, yüzünü gazetesinin ardına gizleyen birini görmüştü. Şüpheciliğinin kurbanı olup olmadığını kendi kendine sormaya başlamıştı. Aklına bir şey geldi; kötü haberi ötekilere bildirmeden, önceki toplantılardan birinde salonunu büyük bir iyi niyetle kendilerine açan Timeli tiyatrosunun sahibi Prodomidis'i hatırladı. Telefonla onu aradı. Prodomidis de çekingendi.

— Kısa süre önce birileri geldi bay Maças...

— Kim gelenler?

— Belediyenin eğlence işlerinde görevli memurlar; halka açılması için gerekli bütün şartlar gerçekleşmeden salonumu kiralayamayacağımı söylediler.

— Salonun nesi var?

— Koltuklar sabit değil.

— Toplantımız yarın yapılacak.

— Elimde yeterli sayıda adam yok, yaz mevsimi daha başlamadı, koltuk ya da iskemle bulmak hiç kolay değil, biliyorsunuz. Özür dilerim, çok özür dilerim.

— Anlıyorum.

— Geçen toplantınızda, tiyatromuzu hiç çekinmeden nasıl emrinize verdiğimi hatırlıyorsunuz değil mi? Ben de barıştan yanayım. Ama bugün...

Telefonu kapadıktan sonra, Maças, derin düşüncelere daldı. Hayır, Zumbos bu kadar kolayca işin içinden sıyrılamazdı. Yeniden onu yakalamak, konuşmak, ikna etmek gerekiyordu. Evini aradı, karısı o sıra bulunabileceği bütün numaraları verdi. Sırayla hepsini çevirdi. Zumbos hiç birinde yoktu. Maças, yorgun argın, on bir buçuğa doğru evine döndü. Yine de sabah erkenden uyandı. Pencereden, bu kez

bütün gece evin yakınından ayrılmayan siyah arabayı gördü.

Saat sekize doğru savcıya çıkıp işe el koymasını rica etti. Gerçekten de savcı, emniyet müdürüne yolladığı yazıda «Bay Zumbos'un, salonunu vermeye ikna edilmesini» rica etti. Saat on birde, bu kez daha önemli bir mesele için yine savcının yanına girdi. Z.' yi öldürmeye hazırlandıklarını duymuştu. Öldürecek olan kimdi, nasıl öldürecekti, bundan haberi yoktu. Biri, raslantı sonucu duymuş, bir başkasına haber vermiş, söylenti kulaktan kulağa kendisine gelmişti. Aynı koltukta, başka bir savcı oturuyordu. Düşünceli düşünceli başını salladı:

— Kaynağı belirsiz suçlamalar karşısında, durumu jandarmaya haber vermekten başka şey yapamam. Sizin yanınızda emniyet müdürünü arayacağım.

Telefonu açtı. Ama emniyet müdürü yerinde yoktu. Nöbetçi memurdan, haberi iletmesini rica etti.

— Anladınız mı?

— Anladım.

Dönüp Maças'a baktı. Gözlerini güçlükle açabiliyordu. «Son zamanlarda avukatların işi iyiden iyiye kesat gidiyor, diye düşündü. Kendilerini hiç ilgilendirmeyen sorunlarla uğraşıyorlar.»

— Bu tür söylentiler hep ortalıkta dolaşır, dedi sonra. En iyisi kulak vermemek.

Maças savcının yanından ayrıldı ve bir salon aramaya koyuldu. Aslında «Piccadilly Club» salonundan başka boş olan yoktu. Zumbos'u da bulmak mümkün değildi. Iki buçuk saat sonra Z. Spathopulos'la birlikte uçaktan inecekti. Ötekilerle birlikte, onları karşılamak üzere havaalanına gitmek zorundaydı. Z.'yi yakından tanımıyordu. Ama uçaktan iner inmez içine büyük bir güven doldu. Güçlü, geniş alınlı, gerçek bir adam, bir lider, Balkan Oyunları Şampiyonu vardı karşısında.

Z. bir eliyle pardesüsünü, öbürüyle evrak çantasını tutuyordu. Geçen ay, tek başına Maraton'da yürüdüğü sıra gazetelerde çıkan resimlerinden aklında, dertli bir adam görüntüsü kalmıştı. Yakından,

çok daha değişik bir insandı. Birlikte, kendilerini bekleyen otomobile doğru yürürken Z. birden döndü ve Maças'a sordu:

— Bu akşam için her şey hazır mı?

— Ne yazık ki hiç bir şey hazır değil. Salonumuz yok, sizi dinlemeye gelecekler bunu bilmiyorlar. Geldiklerinde nereye göndereceğimizden de bizim haberimiz yok.

Yemek yiyecek zamanı bile bulamadan, bavullarını otele bırakır bırakmaz doğru emniyet müdürüne çıktılar. Emniyet müdürü onları düşmanca değil, ama oldukça soğuk, karşı saftan dört kişi gibi karşıladı. Kötü bir niyetleri varmış gibi, en ufak davranışlarını gözlüyordu. Ruslarla görüşen bir Amerikalıydı sanki.

— Evet baylar, dedi, kısaca anlatayım. Salon toplantıya hazır değil. Burada —çekmecesinden bir kağıt çıkardı— ilgili komisyonun raporu var. Raporda, salonda aranan şartların bulunmadığı, Zumbos'un geçerli yönetmeliğe uymadığı belirtiliyor.

— Nisanın sonuna kadar bu salonda gösteri yapıldı ya! Bir aydan kısa sürede, nasıl olur da gereken şartları yitirmiş olur?

Emniyet müdürü, yüzündeki anlamla tüm iyi niyetini ispatlamak istercesine, uzun uzun suratlarına baktı.

— En kötüsü, dedi, salonun bir yangın çıkışı yok.

— Öyleyse, şimdiye kadar halka hiç açılmaması gerekirdi.

— Sahnede yapılan gösterilerin bir tehlikesi yok, ama sizinki gibi mitingler katılanları kendinden geçirebilir.

— Bir tehlike varsa bunun bizden gelmeyeceğine emin olabilirsiniz.

Emniyet müdürü babaca, polisçe bir tavır takındı:

— Bakın, çocuklar. Salonun size verilmemesine çalıştığım yok; bana karşı bir düşmanlığınızın bulunmadığına da inanıyorum. Kararından döndürmek için şu Zumbos'u çağırtacağım, ama başarabileceğimi pek sanmıyorum.

— Müdür bey, bir şey istediniz mi yaparsınız.

— Size büyük saygım var, sayın Maças, ama yetkilerimi gözünüzde büyütmenizi de hiç istemem. Devlet mekanizmasının bir çarkıyım ben.

Maças, Z.'nin tek kelime söylemediğini hatırlıyordu. Kendisini öldürmeye hazırlandıkları söylentilerini emniyet müdürüne açamayacak kadar onurluydu. Müdürün tepesinden Kral Paul ve Kraliçe Frederika'nın resimlerine bakmakla yetindi, resimlerin çerçevelerini uzun uzun inceledi.

Maças, ancak akşam üzeri, Zumbos'un salonu önceden, baro toplantısı yapılacağını sanarak kiraya verdiği gibi uydurma bahanelerle isteklerini kesinlikle reddettiğini nöbetçi memurdan öğrendi. Bu «sözde barışseverler» için olduğunu bilseydi, daha baştan kabul etmezdi.

— Evet ama bize verdiği makbuzda, salonu kime kiraladığı yazılı! Iyiden iyiye saçmalıyor.

— Bana anlattıkları bu, sayın avukat, diye cevap verdi nöbetçi memur. Size bütün söyleyebileceğim bu kadar.

Yazıhanesindeydi. Telefon ahizesi kulağına yapışık durmaktan nemlenmeye başlamıştı. Telefonu kapadı. Ahize kurumadan, yeniden kulağına götürmesi gerekti. Bu kez arayan Zumbos'un ta kendisiydi.

— Size salonumun anahtarını vermem sözkonusu olamaz!

Zumbos'un sesi tanınmaz haldeydi.

— Sözkonusu olamaz! Istediğiniz yere gidin, cehenneme kadar yolunuz var! Salonumu size vermem! Aramızda anlaşma yapılmadı, hiç bir şey imzalanmadı! Anahtarımı elimden alamazsınız!

— Ne oluyorsunuz bay Zumbos? Kızması gereken bir taraf varsa o da biziz! Siz değil. Bizi yüzüstü, salonsuz bıraktınız, bir de ağzınıza geleni söylemek küstahlığını gösteriyorsunuz!

— Üstelemeniz boşuna, sinirlerim iyice bozuldu. Uyku uyumadım. Üstelik de bugün babam öldü. Eyvallah!

O an, Maças, amma da garip, diye düşünmüştü. Şimdi, durumda hiç bir gariplik bulunmadığını anlı-

yordu. Birçok sokağın aynı canlı merkeze çıkması gibi, her şey aynı noktaya, düşünüp taşınarak son anda bulabildikleri bu üçüncü kattaki salona varıyordu. Peşine adam takılması, Zumbos'un salonu vermekten vazgeçmesi, Z.'yi hedef alan hazırlıklarla ilgili söylenti ve haberler, birbirleriyle ilgili ya da ilgisiz son günlerin bütün olayları şu 22 mayıs 1963 akşamı saat sekize beş kala, Selânik'te, tıpkı çocukluğunda tahta küplerin yanyana gelmesiyle tamamlanan resimler gibi gerçek yerini alıveriyordu. Bu, şebekler, akbabalar ve sürüngenlerle dolu bir hayvanat bahçesinin, gözleri kör olmuş polisin önünde haykıran, parçalayan ve dayak atan geçmiş çağlardan kalma fosilleşmiş canavarların görüntüsüydü. Ortada yasa denen şeyden iz kalmamıştı! Bütün bu insanlara inme mi inmişti? «Ortalığın yatıştırılması» «düzenin sağlanması» diye buna mı deniyordu?

Biri aşağı inip Maças'a, salonun dolduğunu ve konuşmacıları çağırma sırasının geldiğini bildirdi. Konuşmacıların yerleştikleri otel tam salonun karşısındaydı... Yalnız Maças'ın, haber verebilmek için, iyice coşan ve dipten kurtulup denizanaları gibi yüzeye çıkan mayınlarla dolu insan denizini yarıp geçmesi gerekiyordu. Kendi yerine birini kapının önüne koydu, iyice soluk alıp otele doğru yürüdü.

Sanki iki direk arasına gerilmiş bir ipte, cambaz gibi ilerliyordu. Sokakların birleştiği küçük alana varmıştı şimdi. Haydudun birinin arkadan vurma çabasını tam sırasında geçiştirip, salın kenarına yapışan kazazede gibi, büyük bir rahatlıkla karşı kıyıya ayak bastı. «Mau-Mau'larda bile böyle şeyler görülmüyor, diye düşündü. Nerede yaşıyoruz? Ne tür yamyamlarız biz?»

Kafası bunlarla dolu, Z. ve Spathopulos'a, konuşmaya başlama sırasının geldiğini bildirmek üzere otelden içeri girdi. İkisini de, uzun süre bekledikleri için sinirli, arenayı dolduran aslanlarla karşılaşmaya hazır buldu.

ALTI

Ölüler konuşmaz. Sırtlarında ölümün güzelliği, hiç bir ilkbahar ve tomurcuklarının bize açıklayamayacağı sırları birlikte götürürler. Soğuyan kemiklerin çevresinde oluşan tuz gibi, yapılamayan açıklamalar, boğulup giden savunmalar, muhtıralar, yetki itirazları, yargılama yöntemleri, olayların yorumuyla kabardıkça kabaran toprak.

Ölüler tarihin nasıl oluştuğunu bilmezler. Tarihi kanlarıyla sular, ölümlerinden sonra olup bitenleri öğrenemezler. Yaptıkları fedakarlığı bilmezler, bu bilmezlik onları daha da güzelleştirir. İlk hıristiyanlar ne uğurda can verdiklerini bilirlerdi. Bile bile ölüme yürürlerdi. Ama bugün sağduyuya, en basit sağduyuya inanılırken insanın kendini feda etmek istediği nasıl söylenebilir? Haksızlıkla adaletin, yoksullukla zenginliğin, barışla savaşın bir arada yürümesi gerektiğini kim savunmuştur? Kimse savunmasa bile, her gün, davranışları ve sözleriyle bu görüşü desteklediği anlaşılan kişilerin sayısı artmaktadır.

Azizlerin katına yükselme isteği yoktu. Z.'nin içinde. Yalnız, sık sık karşılaştığı için yoksulluk ve hastalığı iyice tanımıştı. Onun işi buydu. Daha iyi hastanelerin acıları daha azalttığını biliyordu. Daha değişik bir düzenle, çağımızın pek çok çözümlenemeyen sorununun basitleşeceğini de biliyordu. Bir mermi bir litre süt fiyatına çıkıyor, bir atom denizaltısı koca bir ulusun bir haftalık yiyecek parasına mal oluyorsa —hem de bol yiyecek— saçmalık işin neresindeydi?

Basit, en basit sağduyu, ve ötesinde kara bir kuyu. Dibi görünmeyen, şizofren'in kendine geldiği anlar ya da esinlemeleriyle karşılayamayacağı bir kapkara kuyu. Her şeyi böyle görüyor, bu nedenle o akşam konuşmak istiyordu. Komünist değildi. Sol kanattan milletvekili seçilmesinin nedeni, görüşlerinin onlarınkilerle uyuşmasıydı. Bu görüşler, birbirinin tıpatıp aynı iki gölge gibi üst üste oturuveriyordu. Marksizmin kuramcılarından, yani belli bir çerçeveyle sınırlanmış, o çevrenin tutsağı olmuş kişilerden değildi. Her yana açıktı, çeşitli akımların rahatsız etmeden

içinden gelip geçtiklerini hissediyordu. Ama bu akımlardan, içini ısıtanları daha çok benimsiyordu.

İnsanoğlunun acılarının bireyin çabasıyla geçmeyeceğine sonunda inanmıştı. Salı ve cuma günü öğleden sonraları, muayenehanesine dolan yoksul yığınlarına parasız bakması bir işe yaramıyordu. Dehşete düşmek için, hastalarıyla en basit ilacın parasını veremeyen halk yığınlarının sayısını karşılaştırması yetiyordu. Yardımseverlikte de durum aynıydı: Bir yoksula para vermek neye yarardı? Nasılsa, yeryüzündeki yoksulların yüzdesinde hiç bir değişiklik olmuyordu. Dünyanın değişebilmesi için düzenin değişmesi gerekliydi.

Bu nedenle, şimdiki gibi büyük bir gerilim içinde bulunduğu anlar bile, sakin ve soğukkanlı, üstelik de güzel olabiliyordu. Bu soğukkanlılık ve durgunluğun gevşeklikle, duygusuzlukla hiç ilgisi yoktu. Ancak gözü dönük kişi kendini duygusuzluğa, gevşekliğe kaptırabilir. Z. gözü dönüklerden değildi. Sadece sağduyunun, en basit sağduyunun her şeye yeniden hâkim olacağına inanıyordu. Bazı sözcükler gerçek anlamına kavuşacak, bazı davranışlar başlangıçtaki ağırlığını kazanacaktı.

Politikacılığı meslek seçme niyetinde değildi, onun asıl işi doktorluktu. Ülkesinin en ünlü doktorlarından biri, topu topu iki üniversitesi bulunan bir ülkede, Atina Üniversitesi profesörüydü. Gençliğinde atletizm yapmış, Balkan şampiyonu bile olmuştu. Geçen yıllarla gövdesi hantallaşmış, onun yerine kafası gelişmişti. Gövdenin güzelliği düşünceye geçmişti, artık düşünce incelecek, çevikleşecek ve tüm rekorları kırma gözüpekliğini gösterecekti. Kimsenin yararlanmadığı kaynak bir türlü kurumaz. Oysa kaynaktan yararlanmak yerinde bir davranıştır. Büyük bir soğuğun hüküm sürdüğü toprağın derinliklerinde, demir, çelik, bakır, altın gibi madenler yatar. Günün birinde, bu madenlere ihtiyaç duyan insanlar gelir ve onları karanlıktan kurtarırlar. Kaynakların bu türlü kullanılışında hiç bir kötülük yoktur, önemli olan madenin varlığı ve insanların bu madenlere duydukları ihtiyaçtır.

Tek başına insan ne isterse olur; bu, kendinden başka kimseyi ilgilendirmez. Ama büyük kalabalıklara, isimsiz halk yığınlarına erişmek istendiğinde el altındaki ilişki kurma olanaklarından en uygununu seçmek zorunludur. Bir seçim sorunu ortaya çıkar, ama kararı veren olaylardır. Buna sorun bile denemez.

İnsan iyice çıldırmamış, sokakta bağırıp çağıranlar gibi gözleri kör olmamış, çevrelerinde en ufak değişiklik olmasını istemeyenlerden değilse, söylensin bakalım bize: Hangi yöntem —parti demek için yöntem sözcüğünü kullanıyoruz— kişilerin değil de toplumun gelişimine inanır, bizleri açlık, yoksulluk ve felaketten kurtarmaya çalışır, yüzyıllardan beri içimizi buran, zavallı balıkların sırtındaki sülükleri andıran alışkanlıklara saplanıp kalmak yerine ileri bir hayvan katına yükselmemizi ister?

İnsanlar birbirlerine inandıklarında hayat ne kadar güzelleşir, kadınlar nasıl da gerçek kadınlara erkekler gerçek erkeklere —insanın devamını sağlayan bu iki kutuptan yararlanıyoruz— benzer. Hiç durmadan üreyen, tutarlıktan yoksun, bulanık düşlere, büyücülüğe, sihirbazlığa inanan bu yolunu şaşırmış, acınacak yaratıklara değil. Sen bana «elele tutuşalım» dediğinde hayat nasıl da güzelleşir.

Ölülerin konuştuğu hiç duyulmadı. Bu nedenle sırtlarına büyük bir suç yükleniyor. Bu nedenle sözün değerini hatırlamamak üzere unuttular. Onlar adına konuşmak, onların yokluğunda davalarını savunmak bizlere düşüyor.

Gezip dolaşacağı uçsuz bucaksız yerler, uzanacağı bir kumsal, okşayacağı bir kadın bulunmayan kişi korkar; cılız, başı ağaç yapraklarına, yıldızlarda biten bademlere değmeyen, yumurta ve tavuk kadar gezegenimizle yakın ilişki kurmuş bir yasaya, yer çekimi yasasına alışmış kişi korkar. Oysa, başka yasalarla yönetilen öbür gezegenlerde yaşamayı da öğrenmek zorunludur.

Düşünce paslanmadıkça aşk hep aşk kalacaktır. Aşkın değişkenleri gövdeleridir. Neyse ki gövdeler değişebilir. Ama aşk, her yüzün, her çift saydam

gözün ardında hep aynıdır. Özlem, bizi aşan, çevremizdeki duvarları, engelleri istemeyen, ÖTELERİ arzulayan bir şeyin özlemidir bu. Sesime karışan senin sesin, çift ses, hiç bir ses, çağların ötesinden gelen bir uyumla güneş kadar değişmez bir şeyi tekrarlayan, gerçekte sen ve ben olmasak da yine biziz aşk.

Z. karısını seviyordu. Kocasının kendisini aldattığını söyleyerek ağladığında, hıçkırıklarla kabaran, mavi boyun damarları yaradılışın kaynaklarına gömülen birer kök halini alıyordu. Mermer gibi boynu, insanca eti, ruhun ışığı, durmadan «gel» diyen bir sesti. Gözleri, üzerine dikilen ve aşılmış ya da hiç aşılmamış denizlerin gücüyle dolu, büyüleyici, yeryüzüne dönük gözleri, içinde dünyaya bağlanan bir teli titretiyordu. «Seni seviyorum» diyordu ona, bu beceriksizce sözle yeryüzü, yürek boyutlarına ulaşan bir güzellik kazanıyordu. Ve yeniden, gençliğinin derinliklerine gömülü, solukluğu içinde esmer, yanında hissedeceği ana kadar hep aynı, dinmek bilmeyen «gelecek mi, gelmeyecek mi?» kuşkusu. Ve de ellerinin topraksı tadı.

Onunla yitik gençliğini yeniden kazandı. Onunla yeryüzü büyüklüğüne kavuştu. Öğrenim ve askerlik yılları onu küçültmüştü. «Çok içiyorsun, diyordu kadın, ne olacak bu işin sonu?» Onunla sevişti, sonra evlendi, daha sonra başka kadınlar tanıdı ama onu hep seviyordu, hep. Bugün, bu yabancı şehirde hep onun özlemini duyuyordu.

İnsan güneşe güvendiğinde hayat nasıl da güzelleşiyordu. Bakıyordun, ötekiler de seninle birlikte bakıyorlardı. Seviyordun, onlar da seninle birlikte seviyordu. Yiyordun ve tek başınaydın. Yanında başka kimse yoktu.

Bunun için hayatını düzene koydu. Bunun için milletvekili oldu. Ödeneğini olduğu gibi partiye bırakıyordu. İlgilenmiyordu bu parayla. Ama, güneşin doğuşunu hayranlıkla seyredebilmek için karnını doyurmak, aşktan zevk almak için sağlam bir gövdeye sahip olmak gerektiğini bildiğinden, her zaman hoş sayılmayacak bir takım yollara başvurmak zorunda kalıyordu. Aksi halde insan, hayatı boyunca bir takım

sahteliklerle başbaşa kalır, yalanlarla yaşaması gerekirdi. Umutla yalanı beklerdi. Aşınmış bir tüp allık görüp kadın dudağının hayalini kurardı. İdeal bir ağızda gezinmekten kenarları yuvarlanmış bu tüp, asla öpülmeyecek dudakların özlemini duyururdu.

Öldürseler de ne önemi vardı? Hayatı üzerine çöken tehlikeleri haber aldığında, korkmak şöyle dursun, belli belirsiz sevinmişti bile. Bir şeyden, bir tek şeyden emindi: Onların önüne geçmek için en ufak bir hareket yapmayacaktı. Polislerin tahrikiyle bile parmağını kımıldatmamıştı. Gücünü iyi biliyordu, karşısındaki ölebilirdi. Eşine az raslanır güçteki kişiler gibi de, okşamaktan başka şey beceremezdi.

Yerinden kalkmış, ötekilerle birlikte dışarı çıkmaya hazırlanıyordu... Maças kendinden geçmiş gibiydi.

— Sokakta olup bitenleri aklınız almaz, dedi. Bizimkilerden bir çemberle korunmanız gerekli.

— Hiç de gerekli değil, sözlerinin ağzından çıktığını duydu. Karşımızdakiler erkekse teker teker gelirler.

Oysa, ötekiler karşı görüşteydiler. Ateşle oynamak yersizdi. Dışardaki polis güçleri, neredeyse karşı-nümayişçileri destekliyordu. Etkili koruma tedbirleri almak zorunluydu. Kahramanlığın çağımızda modası geçmişti.

— Kahramanlığın sözünü eden kim? Bu adamlar o kadar ödlek ki, yanımıza bile yaklaşmak yürekliliğini gösteremezler.

— Acımadan vuruyorlar, kimse de önlemek için bir hareket yapmıyor.

— Hadi gidelim.

Başa geçti. Tezgahının ardından kendisini selamlayan otel sahibini gördü. Kapıdan çıktı. Gece, iyiden iyiye Selâniğin üzerine çökmüştü. Karşıdaki dükkanın ışıkları, alevli bir nabız gibi yanıp sönüyordu. Kendi yüreği çok sakindi. Yanına söyleviyle ilgili notlarından başka şey almamıştı. Hem insanın söyleyecek şeyi olursa, konuşmak hiç güç değildi. Güç olan, söyleyecek şeyi olmayanların konuşmasıydı.

Ötekiler peşinden geliyordu. Başıyla bir işaret yaptı, ardından yürüdüler. Kazasız belasız kavşağı

geçtiler, ama kapıya birkaç metre kala, siyah kazaklı üç genç arkadan saldırıp başına vurarak kaşının üzerinde yara açtılar. Birinin haykırışını duydu: «Ayıp, ayıp! Bir konuğa yapılıyor bu! Biz de kendimizi uygar sanıyoruz!» Yanına koşanlara dayanarak içeri girdi. Büyük bir dalga, hızını alıp açık kapıdan içeri dalmak ve toplanma özgürlüğüne saldırmak istedi. Amansız bir direnme sonucu içerdekiler demir kapıyı kapayabildiler. Yalnız Spathopulos dışarda, yırtıcı hayvanların arasında kalmıştı. Uzun bir süre, köpekbalıklarının kendisine, sakin sakin parçalamak niyetiyle yapıştıklarını sandı.

YEDİ

— Daha işin başlangıcı bu, dedi Keler.

Bununla, dolaylı yoldan Z.'ye yapılan saldırıyı belirtiyordu.

— Baş yemek, daha sonra gelecek ortaya.

General ses çıkarmadan başını salladı, kayıtsızlık numarasıyla iki adım attı. Bir türlü kanatlanıp uçamayan bu solucana, bu kurda aslında en ufak bir yakınlık, bir saygı duymuyordu. Ama Keler, yine de Generalin vazgeçilmez adamı, kuyruklu kuyruksuz her türlü ilkel hayvanın kaynaştığı çamurdaki gözüydü. Onu işgal yıllarında Pulos'un komandoları arasında tanımıştı. Nefret de etse, ziyaretine geldiğinde iyi karşılamak, kahve sunup onunla konuşmak zorundaydı. Her yıl, Keler'in başında bulunduğu örgütün elde ettiği gelirden payını alırdı.

Keler'in hayatını bu örgüt kurtardı. 1944 yılında, Almanlarla birlikte Viyana'ya kaçmıştı. Orada kurulan bir sözde Yunan hükümetinin haberleşme bakanlığını üzerine aldı ve tehlikeden kurtulduğuna inanıp geri dönene kadar bu işi yaptı. Ama Yunanistan'a girer girmez tutuklandı, vatan haini ve işbirlikçi olarak mahkemede yargılandı, «müebbet hapis» cezası yedi. Ancak bu «müebbetlik» birkaç ayın sonunda özgürlüğünü elde etmesiyle sonuçlandı. Yine de, ceza-

evinin ıslak samanlarında çürüyen ayakları ona, zavallı Pulos'la birlikte solcu köpekleri temizlediği yıllarda yaşadığı partizan hayatını hatırlatmıştı. Cezaevinden kurtulduktan sonra kimseye başvurmadı. Kuzey Yunanistan ulusal savunmasına katılanların üye olduğu bu örgütü kurana dek hiç bir iş tutmadı. Unutulmanın ve utancın derinliklerinden yüzeye fırladı, çünkü polis, her zamanki gibi ana şefkatiyle bu harika çocuğu bağrına basmıştı. Öyle ya, kurulan örgütün amacı «ülkemizde düzenin korunması gerektiğinde güvenlik kuvvetlerini takviye etmek, her türlü kanunî yoldan Yunanistan'ın hak ve çıkarlarını korumak, nereden gelirse gelsin Elen düşmanı her türlü çalışmanın önüne geçmek, son nefesine kadar Elen-Hıristiyan uygarlığını korumak» değil miydi?

Bu son nokta —Elen-Hıristiyan uygarlığı— Generalin de ilgisini çekti, başındaki Alman üniforması giymiş haine duyduğu nefrete rağmen örgütün hedeflerini sonunda onayladı. Generalin görüşü, Yahudilerin bir Israil devleti kurmasından sonra güneşteki lekelerin gitgide artmakta oluşuydu. Çünkü güneş Yahudileri aydınlatmak istemiyordu. «Sonunda Elen-Hıristiyan dünya imparatorluğuna ulaşacak kısa süreli bir geçiş dönemi yaşıyoruz,» diyordu. «Güneşteki değişiklik ve ulusların sonunun yaklaşması Yahudilerin çevirdiği dolaplarla komünizmin yaygınlaşmasının sonucudur.»

Keler aptal değildi. Polis bir şeydi, Devlet başka şey. Devletin de ilgisini uyandırmak gerekiyordu. Bu amaçla «Elenlerin Yayılması» adlı bir dergi yayınladı. «İnsanı sinirlendiren Alman hayranı içeriği»yle Generale bile ters gelen dergi, sözde aylıktı, oysa iki yılda üç sayısı yayınlanabildi. Ama bunun fazla önemi yoktu. Böyle bir yayın organı, İçişleri Bakanlığı tarafından gizlice «komünizmle mücadele»ye ayrılan paraların içine bir kemirgen gibi süzülmesini sağlıyordu. «Sovyet Düşmanlığı» konusunda yetkili uzmanlardan geriye kalan kırıntıları Keler yuttu. Bu işi çıkarı uğruna, semirmek için yapmakla suçlandığında çılgına dönüyor ve savaş öncesi yayınlanan iki gazeteyi hemen ortaya çıkarıveriyordu. Bunlardan biri, 1928

yılında Katerini'de —komünistlerin kayınbiraderiyle yeğenlerinden birini boğazladıkları şehrin adı— çıkardığı OLİMPOS HABERLERİ adlı haftalık, öbürü de 1935 de yayınladığı TARIM BAYRAĞI adlı gazeteydi. Mesleği gazetecilik olmadığı halde —hayatın bir takım zorunlukları vardı— kendini hep gazeteci diye satardı. Bu gece de, olayları, öteki muhabirlerin arasında gazeteci olarak izliyordu.

Şu akıl almaz «Millî Emniyet —Elen Kralının Koruyucusu— Tanrı'nın Büyüklüğü —Yüce Iman— Yunanistan'ın Ölümsüzlüğü» adlı, soydan gelen aptallıkla sakat bulunduğu mahkemece de kabul edilip emekliye ayrılan jandarma albayı Kilkis'in başkanlığını yaptığı örgüt gibi, kendisininkine benzeyen daha bir çok kuruluş vardı. Ama ülke yöneticileri Kilkis'in örgütüyle ilgilenmemişlerdi. Bu türden bir kuruluş onların gözünde saçmalık kaynağı, kişilikten yoksun ve karışıklık yaratacak unsurları toplayan gereksiz bir örgüttü. Bu nedenle, kuruluşuna mahkemece izin verilmediği gibi polis tarafından da benimsenmemişti. Oysa Keler'inki bir disiplin ve örgütlenme örneğiydi. Her perşembe akşamı adamlarını Ano Tumba semtinde, kısa bir süre önce toprağa verilen Gonos'un ALTI KÜÇÜK DOMUZ adlı meyhanesinde toplar, onlara öğütler verirdi. Gonos kapıyı sıkı sıkı kapar, başına da bir çocuk koyup kimsenin içeri girmemesini sağlardı. Işte bu meyhanede, Keler, taraftarlarına ders verirdi.

Bu dersler onun için en büyük neşe kaynağıydı. Onlara komünistlerden, vatandan, dinden, aileden söz ederdi. Birbiriyle uyuşması imkansız, akıl almaz çeşitlikteki üyeler, ağızları açık, onu dinlerlerdi. Keler, De Gaulle'ün gelişinden kısa süre önce yaptıkları son toplantıyı hatırlıyordu. O gün ele aldığı konu: «Küstahlık ve Edepsizlik Örneği Komünistler» di. Üyelere neler söylememişti!

— Ebediyen kafasız ve az gelişmiş kalmayalım. Sözde çalışanlar cenneti Rusya'da, işçinin malı yoktur. Hayatını, çalışmasını değerlendirip maaşını artıracak bir patronun değil, hiç tanımadığı, görmediği ve tanımaması gereken birinin hizmetinde ge-

çirir. Çünkü orada devleti yönetenler bizdeki gibi değildir. Aynalarla dolu evlerde otururlar. Bu aynaların ardından herkesi görürler, kendilerine başvuranlar bu yöneticilerin hiç biriyle görüşemez. Bakın, orada emekçi hayatını kimin hizmetine veriyor. Köylünün, birkaç soğan, küçücük bir domates dikecek avuç içi kadar toprağı, bir ölçek zeytinyağı elde edebileceği tek zeytin ağacı bile yoktur. İşgal yıllarında burada da olduğu gibi, her şey karne ile alınır. Siz o sıralar çok gençtiniz, karneyle alış veriş yapmayı bilmezsiniz. Yalnız şunu bilin ki, Alman, kendisini seven namuslu Yunan vatandaşına yiyecek verirdi. Ama komünistler hemen saldırıp pastasını çalıyor ve zavallı Yunanlı'ya da açlıktan ölmekten başka çare kalmıyordu... Hey, şefi konuşurken oturduğu yerde horlayan sen, beni dinlesen kafan bir şeylerle dolar! Sen de Yangos, bırak şimdi şarap içmeyi!..

Zavallı Gonos'un durmadan taşıdığı küçük şarap sürahilerini Yangos süt gibi dikip bitiriyordu. Bu Yangos, gerçekten büyük bir ayyaş, bir itti ama döğüşmeyi iyi bildiğini kabul etmek gerekiyordu. Bu nedenle, örgütün ölüm komandolarında görev almıştı.

— Şimdi tekrar ediyorum; demek ki Bolşevikler'in ülkesi cehennemden farksız. Burada, hep birlikte elele verirsek gerçekten bir cennet yaratabiliriz. Her birinizin bir patronu olur ve iyi çalışırsanız daha ne istersiniz?

Acemilerden biri sözünü kesmek gözüpekliğini gösterdi:

— Patronlarla hayat, söylediğiniz gibi toz pembe değil pek...

— Kapa çeneni! Önce bir takım kitapları oku da sonra konuş serseri! Önce MEIN KAMPF'ı (*) oku.

Sonra salondakilere döndü ve sordu:

— Hitler kimdi?

Meyhanenin dibinden biri, şu cevabı verdi:

(*) Hitler'in ünlü eseri, KAVGAM.

— Dünyayı kurtaracağına yemin eden kişi!

— Mükemmel! Daha önce söylediklerimi hatırladığınızı görmek beni memnun ediyor. Evet. Hitler, Yahudilerle komünistleri temizlemek, hepsini yeryüzünden silip atmak isteyen kişiydi. Yahudileri temizlemeyi başardı. Oturduğumuz şehir Selânik'i örnek alalım. Savaştan önce Yahudiler, bu şehir nüfusunun yarısıydı. Şimdi Selânik'te kala kala kaç Yahudi kaldı?

— Köşedeki bakkal var.

— Tamam, onu sayıyoruz bir. Ya öbürleri ne oldu? Hepsinden sabun yapıldı. Aynı son komünistleri de bekliyordu, ama Führer bu işi başaracak zamanı bulamadı. Tam o çağda yeryüzü ani bir dönüş yaptı, buzlar alevi yuttu. Hitler, dünyamızın yuvarlak değil, bir taş ocağı gibi ortasının oyuk olduğunu biliyordu. Bizler, bu oyuğun dibinde yaşıyoruz. Yakan, buzların tepesine kadar yükselmek isteyen alev biziz. Sonunda, birden donuveren Rusya steplerinde ayağı sürçtü ve yuvarlandı. Askerlerinin ayakları buza sıkıştı, komünistler kızaklara atlayarak geldiler ve hepsinin gırtlağını paslı konserve kutularıyla kestiler. Onları esir etmeleri gerektiği halde bunu yapmadılar. Tek başlarına, kendilerini savunmaktan ve hareket etmekten aciz askerleri boğazladılar. Ben Almanları yakından tanıdım. Onlarla birlikte, Yunanistan'ın toprak bütünlüğüne göl-ge düşüren komünistlere karşı savaştım...

Yeni üyelerden biri bağırdı:

— Bir sürü lafla başımızı ağrıtıyorsun şef, ama benim istediğim yumurtalarımı satabilmemi sağlayacak bir izin kağıdı! Aylardır bekliyorum, siz söylev üstüne söylev veriyorsunuz. Bıktım artık, istifa ediyorum. Bir futbol kulübüne yazılacağım.

— Aklımda yavrum aklımda! dedi Keler.

Yangos da kendi kendine söylendi:

— Ya ben, Aristidis'in hissesini hangi parayla ödeyeceğim? Ah, bizleri yoksulluk içinde doğurtan orospunun toplumu! Gonos, getir bir sürahi daha!.

— Karım hasta, bedava sağlık hizmetlerinden yararlanamıyor.

— Beş para etmezsiniz! diye haykırdı deliye dönen Keler. Ben sizleri adam etmeye çalışıyorum, siz durmadan dileniyorsunuz! Dilendiğiniz paranın karşılığında ne veriyorsunuz, ulan?

— Yumruk sallıyoruz, dedi Yangos.

— Sen sallıyorsun, kabul. Ama öbürleri yumruk bile atamıyorlar. Üflesen yere yıkılacaklar.

— Karnımız doymuyor be patron! Hindibağ toplar gibi teker teker topluyoruz kuruşları. Üstelik hindibağın nerede bittiğini bilirsin, ya paranın bittiği yer...

— Iktidara geldiğimiz gün krallar gibi yaşayacaksınız!

— Iyi ama iktidarda değil miyiz biz?

— Ne yazık ki değiliz, hem de hiç değiliz. Bizi yönetenlerin çoğu satılmış kişiler. Hitler de aynı nedenle başarısızlığa uğradı, yardımcıları birbirinden kötüydü.

— Peki ama elimdeki yumurtaları ne yapayım ben? Tavuklarım her gün yumurtluyor. Bu yumurtaları satabilmek için bir tezgah bile kuramıyorum!

— Birkaç gün sonra önemli bir iş göreceksiniz. Bir toplantıyı dağıtmak gerekecek. Elinize kalın sopalar, taşlar, kazıklar alıp harekete geçeceksiniz. İşi başardıktan sonra herkese, gösterdiği yararlık ölçüsünde armağanı verilecek. Ben orada olacak ve hepinizin ne yaptığını göreceğim.

Birkaç gün sonraki gece, her şey konuşulduğu gibi gerçekleştirilmişti. Adamlarının en yüreklisi Yangos'u, kamyonetiyle korkmadan sokaklarda dolaşırken görüyordu. Z.'nin kafasına vurduklarında büyük bir haz dalgası içine yayılmıştı.

— Büyük balıkları yakalamadan önce sersemletmek gerekir, dedi Generale.

Ama bu kez, General, söylediklerini duymazlıktan geldi.

SEKİZ

Yaralanan, ama büyük bir kanama geçirmeyen Z. merdiveni çıktı. Elini vurdukları yere bastırıyor ve ağır ağır bir baygınlık çöküyordu üzerine. Merdiven dalgalanmaya başladı, esnekleşti. İki üç kişi ona destek oluyordu. İkinci katta, Golgotha (*) tepesine tırmanan Hazreti Isa'ydı sanki, adamlar onu sırtladılar. Güçlü kuvvetliydi hepsi de. Dünyaya sahip çıkanlardan.

Jandarma yüzbaşısının gözü önünde başına vuranların kimler olduğunu anlamak için dönüp bakmamıştı bile. Yüzbaşı, olayı büyük bir kayıtsızlıkla izlemiş, yardıma koşmak için en ufak bir hareket bile yapmamıştı. Z., ilgisizliğiyle onları daha da küçültmek, hiçliklerini iyice ortaya çıkarmak istemişti. Sert bir şeyle vurmuşlardı başına. Bu yüzden yaralanmıştı. Ya taştı vurdukları, ya da bir demir parçası.

Kalabalığın uzun süreden beri kendisini beklediği salona hemen girmedi. Yan odalardan birine geçip yırtık pırtık bir sedire uzandı. Başı çok ağrıyordu, biraz dinlenmesi gerekliydi. Rahatsız edilmemesi için kapıya birini koydu ve kısa bir dalgınlık geçirdi.

Kafasında, bir takım şeyler biçimlenmeye ve ağır ağır belirginleşmeye başladı. Otelden çıkıp geçtiği kavşak çiçek açmış portakal ağaçlarıyla doldu. Yanık odun kokan küçük bir alan. Elinde asırlık çapasıyla bir de yaşlı bahçıvan. «Yavrum, bahçeni bakımsız bırakma.» Hayat, çocuk gözleriyle baktığı çağdaki güzelliğine bürünüyordu. Nasıl olmuştu da bu bahçe dikenlerle dolmuştu? Bu ağaçlara nasıl hastalık gelmişti. Nasıl da donmuştu yürekler?

Karanlıkta kalan küçük alan —şakakları, çatlayacakmış gibi atıyordu— biçim değiştirdi. Bir yumurtaya dönüştü. Bu yumurta bembeyazdı. Üzerindeki garip şekiller, yapışkan sıvılar, içinin karmaşıklığını ortaya koyuyordu. Birden bu dev yumurta

(*) İsa'nın çarmıha gerildiği tepe.

kıpkırmızı kesildi. Oysa Paskalya yortusu kısa süre önce sona ermişti. Kutsal perşembe bir kere daha nasıl yaşanırdı?

Çocukken, Atina'da okuduğu okuldan Paskalya tatili için köye, toprağı andıran, kırış kırış, derin, acılı yüzlü anasının dizlerine dönerdi. Evin tek hakimiydi anası, öğünürdü eviyle. Tatlı bir kadındı, oğluna hep «yavrum, küçüğüm benim» der, ağzından tek yakınma çıkmazdı. Kutsal Perşembe günü kucağına oturduğu bu kadın Toprak Ananın ta kendisiydi, avucunun içinde de kırmızı, kıpkırmızı, kan kırmızı yumurtalar.

Baygınlık hissi, temeli tutarken sökülüp alınan direklerden biriydi. Her şey, az sonra çökebilirdi. Temelin güvenilir olmayışı. Yüzünü sedire gömdü, çölün kırmızılığını görmemek için parmaklarını gözlerine bastırdı.

Şimdi hatırlıyordu. Neydi hatırladığı? Saçmalığıyla insanı ürperten düşünceler. Gözleri cam olsaydı parmaklarını böylesine bastıramazdı. O da gözünü, ilanda belirtildiği gibi on bin dolara kör zenci şarkıcıya satsaydı, yapamayacaktı bu işi... Oysa bir köylü satmıştı gözünü. Evet. Volos yöresinde yaşayan bir köylü. Sanki piyangodan büyük ikramiye çıkmıştı adama. Kaderin böyle bir oyununu aklına bile getiremiyordu. Hem iki göz neye yarardı? Bir göz yetmiyor muydu? Hiç olmazsa yaşadığı yerdeki kötülükleri, pislikleri daha az görecekti.

Düşündüğünü hemen gerçekleştirdi. Yaşamak için saçlarını, gözlerini satmak zorunda kalan ulus nasıl bir ulustu? Bu ulus saçlarını, zillilerin takacağı perukaların yapılması için satıyordu. Birkaç ay önce, çocuğunu aldırtmak üzere kendisine başvuran Amerikalı kadını hatırladı. Sapsarı perukasını çıkardığında, siyah, genç bir çocuğunki kadar kısa kesilmiş saçları ortaya çıkmıştı. Z. perukayı eline almış ve bir süre hayale dalmıştı: Acaba bu saçlar nereden geliyordu? Güney Italya'nın hangi köyünde yaşayan sarışın, genç ve güzel, eti budu yerinde köylü kızı, Meryem Ana'ya adakta bulunabilmek için saçlarını satmıştı acaba?

Yeniden alan gözünün önüne geldi. Iyice incelemişti alanı, ölünün dikkatini çeken son görüntünün bir daha silinmemek üzere belleğine kazındığını da biliyordu. Bu son görüntüyle kendinden geçmişti. Ölümün ötesinde, görüntü, retinaya bağlanan korteks hücrelerinde yaşayacaktı. Hangi görüntüyle hayata veda edeceğini düşünüyordu. Bu küçük alanın görüntüsüyle mi acaba?

«Güzel, ey güzel Selânik!» yoksullar şehri, sefalet mahallesini ayıran eski kale duvarları, çocuklar uçurtmalarını uçuruyor, anneler ekmek dilimlerine margarin ve reçel sürüyorlar. «Güzel, ey güzel Selânik!» bir deniz, sana uğur getirmesi için at nalı biçiminde körfez kalmaya mahkum bir deniz, aşkından yoksun geçen geceler, binlerce ışıktan pırlantalarını takıp yattığında değişiveren geceler. Bay Esso-Pappas (*) petrol rafinerisini kursun diye Diavata tarlaları istimlak edildi. Köylüler, ne zaman traktörleriyle şehre girip ele geçirecekler? Baygınlık mı bu? Yok canım, saçmalık. Niçin cehalet zorbalığa arka çıksın? Niçin yürüsün her şey tersine? «Güzel, ey güzel Selânik!»

Sessiz, boyunları kazaklarının dik yakalarıyla kaplı üç genç başına vurmuştu. Z'nin kafasında binlerce yıldız çaktı, sonra karanlıktan da koyu bir karanlığa gömülme ve bir kopukluk. Her şey, şimdi yavaş yavaş eski biçimini alıyordu. Oda gerçek biçimine dönüyor, başının dönmesi azalıyordu. «Çabuk geçti» diye söylendi rahatlayarak. Ayağa kalktı. Kendini iyi hissediyordu, konuşabilirdi. Kapıyı açtı, bir alkış tufanıyla içeri girerken sokaktaki çakallar ve maymun suratlılar ulumaya devam ediyorlardı.

Şimdi kürsüdeydi. Salona göz gezdirdi, yüzleri, dikkatli bakışlarını üzerine diken yüzleri, yanmalarını gidermek için birkaç yağmur damlası bekleyen susamış gözleri farketti.

(*) Esso: Dünyaca ünlü petrol şirketi. Tom Pappas, Yunan asıllı ünlü Amerikalı zengin. Yunanistan'da büyük yatırımlar yapmış, örgütler kurmuştur. CIA'nın adamı olduğu söylenir.

— Burama vurdular! dedi.

Ve eliyle, kaşının üzerini gösterdi.

— Ayıp, ayıp! Polisin işi ne? Yöneticiler ne yapıyor? Bir tek bizimle uğraşıyorlar. Ötekiler diledikleri gibi hareket edebiliyor. İçeri dolun kurtlar, ağıl sizindir!

— Bu haykırışların bir anlamı yok. En iyisi kepenkleri kapamak.

Dinleyiciler arasından üç kişi, yerlerinden kalkıp istediğini yaptılar. Kepenkleri kapamak üzere pencereyi açtıklarında, coşkun insan selinin gürültüsü salona doldu. Dışarda, canavarlık tam gemi azıya almıştı. Binayı ateşe verip içindekileri fareler gibi yakabilirlerdi.

— Bulgarlar, Bulgaristan'a!

— Z., gebereceksin!

Balkona yerleştirilen oparlörle konuşmasının dışardan da duyulmasını sağlayan düğmeye bastı ve mikrofona yaklaştı.

— Emniyet Müdüründen, arkadaşım Spathopulos'un hayatını korumasını istiyorum. Hayatı tehlikededir! Bir takım kişiler tarafından kaçırıldı!

Sonra salondakilere hitap etti:

— Sakin olun! Soğukkanlılığı elden bırakmayın! Aksi halde hiç bir şey elde edemeyiz.

Çantasını açtı, birkaç kağıt çıkardı. Sözlerini kağıttan okumak niyetinde değildi. Yalnız notlar almış, konuşmasının iskeletini hazırlamıştı.

— Beni aranıza çağırdığınız için önce hepinize teşekkür etmek istiyorum. Yalnız değilsiniz. Şu sıra bile dünyanın gözleri üzerimizde, toplantımızdan çok şey bekliyorlar. Siz, buraya beni dinlemeye gelenler, hiç bir şeyden korkmadığınız için geldiniz. Buraya gelmek isteyen daha pek çok kişi vardı ama...

Sokaktan atılan bir taş kepenkleri sarstı.

— Bırakın, taş atsınlar. Taşlar gerisin geri, tepelerine düşecek. Gördüğünüz gibi, onlar için barış, benimsenemeyecek bir görüştür. Niçin mi?

— Si-lah-sız-lan-ma!

— Üsleri kaldıralım!

— NATO'yu istemiyoruz!

— Sözümü kesmeyin. Bir sonuca varabilmek için, kendimizi esirgemeden vermek gerektiğini biliyorsunuz. Barış bir düşünce değil, bir eylemdir. Korunması için sağlam bilekler gereklidir. İnsanlar barışı benimserse yeryüzünde yaşanabilir!

— De-mok-ra-si! De-mok-ra-si!

— Si-lah-sız-lan-ma!

— Ikinci bir Kıbrıs istemiyoruz.

— Bir kurşun bir litre süte bedel!

— Barış is-ti-yo-ruz! Barış is-ti-yo-ruz!

Yine başı döndü. Dalgaların hafiften yükselmesi gibi, olduğu yerde sallandı. Sonra bu dalgalar alnının mendireğine çarpıp beyninin içinden karmakarışık yollarına doğru gerilediler. Çevresinde bir takım sözlerin üzerine basılarak haykırıldığını duyuyor, sokaktakilerin nefret dolu haykırışları kırık camlardan içeri doluyor, bütün bu çığlıklar anlatılmaz bir uğultuyla birbirine karışıyordu. Hepsi gözlerinin önünde, külçe haline gelmeden önce eritilmiş maden gibiydiler. Kendisi de, bu eritilmiş yığının eritilmiş şefiydi. Ne yapmalıydı acaba?

Hava, soğukkanlılığın devam edemeyeceğini gösteriyordu. Artık herkes alevlenmişti. Ağıldaki koyunlar gibi salonda oturup dışarda uluyan kurtları dinlemeyeceklerdi herhalde. En yüksek binanın ardından ay göründü. Z. iyi kapanmamış bir kanadın aralığından ayı farketti.

«Gece, diye düşündü, Beloyannis'in (*) kırmızı bir karanfille ölmesi gibi, gülümseyişinle delinen kapkara gece. Gece ve içimdeki bu büyük yalnızlık. Nedenini bilmiyorum. İlk kez, böylesine tatlı bir gevşeklik her yanıma yayılıyor, bulanık bir sis kolumda ve bacağımdaki kesikliği iyice artırıyor. Başıma vurulmadan önce sağduyuya, en basit sağduyuya inanırdım. Ama şimdi bir şey beni uyuşturuyor, tatlı bir ses düşler evrenine sürüklüyor. Tıpkı dün, odamda, plaktan şiir dinler gibiyim...

«Konuşman gerekiyor, diye söylendi kendi ken-

(*) Beloyannis: Ünlü Yunanlı Solcu.

dine. Gerçekten konuşman gerekiyor. Buradalar, seni bekliyorlar. Seni dinlemek için yuvalarından, rahatlarından vazgeçtiler. Konuşmalısın. Ama ne demeli, nereden başlamalı? O kadar çok söyleyecegim var ki bir şey söyleyemiyorum, ağzımdan rasgele tek söz çıkmıyor.

«Çöl sayılmayacak bir çölün yırtıcı hayvanları, kuşları, tek kişiye değil herkese yönelen bir sevgi: işte içime dolan duygular. Tek başımayım, korku artıyor. Eninde sonunda herkes yalnız değil mi? Yanılıyor, tersine inanıyoruz ama hepimiz ayrı ayrı acı çekiyoruz.»

— Size Oldermaston'un, kocası hâlâ hapiste yatan Betti Ambatiyelu'nun (*), yeryüzünün bütün barışseverlerinin selâmını getiriyorum. Şu sıra hepsi burada, düşünceleriyle de olsa bizimle birlikte. Bugün barış yepyeni bir inanç. Ona inanmamak için insanın zırdeli olması gerekir. Ölüler konuşamaz, ama konuşabilselerdi kendilerini öldürenlerle ilgili çok şey söyleyebilirlerdi. Mezarlarından kalkıp «Niçin?» diye sorarlardı. Ne yazık ki bir şey diyemiyorlar. Konuşamıyorlar. Onların adına biz konuşacak, onların yokluğunda davalarını biz savunacağız. Niçin? Atılan kurşun kime? Hepimiz kardeşiz. Minicik bir toprağın üzerinde ayrılmaz kardeşleriz. Öbür gezegenleri düşünün. İnsanlığa yakışır bir hayat, zorla sona erdirilmeyecek bir hayat için hepinizi barış yürüyüşüne çağırıyorum.

— Barış istiyoruz! Ba-rış is-ti-yo-ruz!

— Kahrolsun NATO!

— Faşizm bu ülkeye giremez!

— Zorbalık bize sökmez!

Karşı sözler sokaktan yükseliyor, kepenkleri zorluyordu:

— Bulgarlar, Bulgaristan'a!

— Köpekler, son gecenizi yaşıyorsunuz!

— Z.'ye ölüm!

— Pis kokolar, sonunuz yaklaştı!

(*) Betti Ambatiyelu: Yunanlı solcu sendikacı Toni Ambatiyelu'nun İngiliz karısı.

«Bağırıyorlar, ama söyleyecek şeyleri yok,» diye düşündü. Sonra konuşmasına devam etti:

— Bulgarlar mı? Hangi Bulgarlar? Bizimle savaşan, bizi ezen, topraklarımızı çalan Bulgarlar mı? Bugünün Bulgarları onlara benzemiyor. Yöntem insanları değiştiriyor. Onlar da barışın erdemine inanmaya başladılar. Öyleyse bu haykırışlar niçin?

«Seni arzulamadığım halde, yine de çok istiyorum, diye düşündü. Suya kaynak gerekli, bana da sen. Gecenin şaşırttığı gözlerinde hayatın kökleri sırrını saklıyor. Kendinden emin güzelliğin için istiyorum seni, kanlı kılıç, yıldırımı tutan kın. Anasını isteyen çocuk gibi istiyorum seni. Ben, çocuk, ölmemek için korunmaya ihtiyacım var. Döl yatağında hayat ölümsüzlük kazanıyor. Senin sıcaklığında soğuk kalmıyor, yüksek tepelere düşen uçaklardaki ölüleri olduğu gibi saklayan o dondurucu soğuk. Seni istiyorum, çünkü sensiz minicik ve cılız kalıyor, çılgınlığımı başka yerlere ekiyorum. Çılgınlığımı gerekmeyen yerlere ekiyorum, çünkü oralarda her şey mantıklı, iyi, doğru ve bütün. Peki ama ne düşünüyorum ben? Neredeyim? Hep konuşmamı bekliyorlar!»

— Si-lah-sız-lan-ma!

— Polaris füzeleri kahrolsun!

— Üsleri yok edin!

Sokaktan da şu karşılık geliyordu:

— Bulgarlara ölüm!

— Bulgarların Makedonya'da işi ne?

— Alçaklar, oradan sağ çıkamayacaksınız?

Salondakiler:

— Ikinci bir Hiroşima istemiyoruz! diyorlardı.

Sokaktakilerse:

— Savaş istiyoruz, diye haykırıyorlardı.

— Sayın savcı, sayın emniyet müdürü, Generalim, sayın vali, ihtar ediyorum!

Z.'nin sözlerine karşılık gelmedi. Gece, ilmiğini boynuna geçirmişti bile. Biraz daha sıkarsa boğulacaktı. Yalnız gece, dünyanın ekseni çevresinde dönüşünün sonu. Ve işte sonuç: «Su yok. Yalnız ışık var. Yol ışıkta yitip gidiyor. Maden çitin gölgesidir.»

«Ey gece, diye düşündü, neden bu akşam böy-

le tatlısın? Neden insanların sonsuz kollarına atılmasına izin vermiyorsun? Ve siz yıldızlar, karanlık okyanusun kayalıkları, neden sizleri çevreleyen köpük yok? Kim yorgun? Kimin uykusu var?»

— Yaşasın barış!

— Kahrolsun NATO!

DOKUZ

Salondan oparlörle dışarı taşan ve şehre yayılan sözler Generali o kadar kızdırıyordu ki, yukaçı çıkıp hepsini makineli tüfekle taramak geçti içinden. Öte yandan, bu «kızgın» vatandaşlar, Millî Emniyetin emriyle çeşitli polis karakollarınca en sefil mahallelerden toplanan bu geri bırakılmış insanlar, dışarı taşan haykırışları harekete geçmek için en iyi sebep sayıyorlar. General verilen emri biliyordu, çünkü düşünceyle madde arasındaki bu asırlık savaşta sola karşı alınan tüm tedbirler onaylanmak üzere önce kendisine sunulurdu. Onun en büyük merakı, başlıca eğilimiydi bu. Oparlör, harekete geçmek için eşsiz bir kışkırtma aracıydı. Öyle ya, bütün bu sakin milliyetçiler şehrin merkezinde gezinirken raslantı sonucu komünistlerin ortalığı karıştırıcı sözleriyle karşılaşmış, onlara karşı çıkmayı vatandaşlık görevi saymışlardı. Karşı-saldırı böyle başlamıştı.

Olay yerine gelen emniyet müdürü tersini düşünüyordu. Yüksek rütbeli bir subayın, toplantı salonuna çıkıp mikrofonla oparlör arasındaki bağlantıyı kesme emrini vermesini istiyordu. General beklemenin daha iyi olacağı karşılığını verdi. Emniyet müdürü ne yapılmak istendiğini anlayamadı. General üstü olduğundan ve Millî Emniyetin işine karışmamak gerektiğini öğrendiğinden sustu. Yıllar geçtikçe, Generalin bu tür olaylara duyduğu büyük ilgi karşısında polise düşen tedbirleri almakla yetinmiş, karışık işleri «ihtiyar kurt»un ustalığına bırakmıştı. Kaldırımda sağa sola ilerleyen General: «Fotoğraf çekilmemesine dikkat edin!» dedi. Emniyet müdürü bir sigara yaktı.

ON

Kamyonetin arkasında, düşkünlüğün son kertesindeki oğlancı Vangos sinirli sinirli sigarasını tüttürüyordu. Kalın sopasını bacakları arasına sıkıştırmış, Yangos'un gelip kasayla şoför yerini ayıran cama vurmasını bekliyordu. O an fırlayıp sopasını indirecekti.

Ne konuşmaları duyduğu vardı, ne de insanların yüzünü gördüğü. Çevresinde olup bitenler onu hiç ilgilendirmiyordu. Korunduğunu biliyordu, onun gibi bir kanun kaçağı için bu duygu çok değerli, sapıklığı yüzünden başına geleceklere karşı sağlam bir teminattı. Asla tutuklanmayacak, cezaevine atılmayacaktı. Polis, Vangos'un hayalinde efsane boyutlarına ulaşmıştı. Oturduğu mahallede bir bisikletçi dükkanı işletiyor, böylece küçük çocuklarla ilişkilerini hep sürdürüyordu. Ya gezdirip hissettirmeden okşamak için çocuklara bisiklet veriyor, ya da futbol toplarını şişirip ellerine birkaç kuruş sıkıştırıyordu. İki kere içeri tıkılmış, birer günden fazla yatmamıştı. Koruyucuları tam zamanında yetişip Vangos'u kurtarmışlardı. Onlar için çırpındığına göre, bu yaptıkları, gördüğü hizmetlerin bir karşılığıydı.

Ülkesi Alman boyunduruğundan kurtulduğunda solun iktidara geçebileceğini hissedip, biraz gecikmeyle de olsa, sırası geldiğinde ülke hakimlerinin safında bulunmak için komünist gençlik kuruluşuna yazılmayı düşünmüştü. Rüzgarın yönü değişir değişmez, kendisini gerçek bir evlat gibi bağırlarına basmaları için yalvararak karşı tarafa koştu. Önemli olan, düzeni koruyan ve kanunları temsil edenlerin safında yer almaktı. Böylece, kısa sürede, milliyetçi gençlik kuruluşunun Kato Tumba şubesinin başına geçti. Ama biri küçük çocuklara ahlaksızca tekliflerde bulunduğunu gammazladı, Vangos da şube başkanlığına kadar yükseldiği örgütten atıldı. Çocuklar için açılan bir tatil kampının başına getirildiğinde, düşmanları onu yeniden gammazlama fırsatı buldular. Polisten başka kurtuluş çaresi kalmıyordu; artık bü-

tün çabasını emniyetin gözüne girmekte harcıyordu.

Bu çabalar bir keresinde, Kraliçe Frederika'nın muhafızlığına getirildiğinde karşılığını gördü. Kraliçenin yanındayken çekilen resmini, Tanrı'nın hayat boyu kendisine sunduğu en büyük armağan gibi saklıyordu! Kraliçenin topuklarının izinde yürümek, saçtığı kokularla dopdolu havayı içine çekmek önemsiz bir şey miydi? Doğrusu, kadınlar onu hiç ilgilendirmiyordu ama Kraliçe başka şeydi. Bir kadının da üstündeydi, erdemin simgesiydi. Bu resmî ziyaret sırasında olaylar çıkması için ne kadar yakarmıştı. Ama, her zamanki gibi bir şey olmadı: Kraliçenin kendini beğenmiş ve hızlı yürüyüşü karşısında köylüler yerlere kadar eğilip geri geri gidiyorlardı. Her yer çiçek demetleri, armağanlar, millî kıyafetler giymiş kadınlar, çan sesleri, belediye başkanlarının hoş geldiniz söylevleri, saçları kurdeleli, kır çiçeklerinden demetler sunup şiirler okuyan küçük kız çocuklarıyla doluydu. O günü, belleğinde, hayatının en büyük armağanı, tırmanılması güç iktidar yolunda önemli bir aşama olarak saklıyordu. İnsanın korunmaktan çıkıp koruyanlar safına katılmasıyla her şeyi değişir. Vangos için hayatta bundan önemli şey yoktu. Uzun burunlu De Gaulle geldiğinde de aynı şey tekrarlanmış, kendisini takım şefliğine getirmişlerdi. Bugün de, tekin saymamakla birlikte iyiliğine inandığı arkadaşı Yangos'la birlikte, bir sürü kişi arasından en önemli işi yapmak üzere seçilmişlerdi.

Yeni bir sigara yakmıştı ki, dayanılmaz bir kendi kendini tatmin isteği duydu. Kamyonetin kasasında sarsılıp durmuş, verilen görevin heyecanı da bindirince, peşinde dolaştığı genç çocuğu elde edemediği zamanlar yaptığı gibi büyük bir boşalma ihtiyacı kendini göstermişti. Genellikle bu işi, bir kenar mahalle sinemasının karanlığında yapardı. Bu gece, kamyonetin kasasında aynı karanlığı bulmuştu. Tatil kampının bazı görüntüleri, yeni yetme çocukların ekşi ve hoş kokusuyla dolu koğuşta gezinmesi, sabahları yarı çıplak, muslukta yıkanırlarken çevrelerinde dolaşıp yardıma yeltenmesi —sabun ya da havlu isteyip istemediklerini sormak gibi— ve bu arada çılgınca

bakışlarla hepsini gözleriyle yiyerek süzmesi aklına geldi. Bu görüntüler karşısında kendinden geçmek üzereydi ki, Yangos'la aralarında kararlaştırdıkları işaret gevşeklikten sıyrılmasına yol açtı. Olduğu yerde sıçradı, cebindeki tabancayı yokladı, sopasını kaptı ve harekete geçmeye hazırlandı. Bir an sonra kamyonetin fren yapıp durduğunu farketti. Yere atlamadan önce, hızla yaklaşan bir cankurtaran arabasının dönen ışığını gördü. Cankurtaran «kamikaze» nin tam iki metre ötesinde durdu. Bu arada Yangos da yere atlayıp yanına gelmişti.

— Kimin kafasına vuracağız?

— Cankurtarandaki yaralının.

— Öldürene kadar mı?

— Kendine gelmemeli.

Vangos çevresine bakındı, Büyük Iskender Caddesi yakınlarındaki Dragumis sokağında olduklarını farketti. Böylesine kalabalık bir caddede harekete geçmek, önce ona çok tehlikeli geldi. Bir anda cankurtaranın çevresi suçortaklarıyla dolmuştu —aralarında Boksör Jimmy ile Ayıcı'yı seçebiliyordu—, bunlar dev gövdeleriyle, cankurtaran ve yüküyle meraklıların bakışları arasına set çekiyorlardı. Yangos'la birlikte cankurtaranın arka kapısına yürüdüler, bütün güçleriyle tokmağa asılıp içeri daldılar.

Orta boylu bir adam, yüzü gözü kan içinde sedyeye uzanmıştı, arka kapıdan giren azıcık ışık yüzünü yeşile boyuyordu. Sırtüstü devrilip tutunacak şey arayan karıncalar gibi, güçsüz hareketlerle kendini korumaya çalışıyordu. Vangos sopasını adamın başına indirirken Yangos bacaklarına yapıştı. Sopa yerine oturmamıştı ki, adam yine kımıldanacak gücü buldu. Vangos, ikinci kez vurmak için sopasını kaldırdı, cankurtaranın tavanı gümbürdedi ama yaralı ısırdı elini. Vangos acıyla haykırdı. «Geberemedin ha köpek?» diye söylendi. Aynı anda da, şoförün kendisine bakan, şaşkın, dehşet içindeki yüzünü, sonra da isteksiz hareketlerle Yangos'u kendini korumaktan aciz yaralıdan uzaklaştırmaya çalışan hemşire-

ninkini gördü. Yaralı sedyeye çakılmıştı sanki. Güç bela onu arabadan dışarı çıkarabildiler.

— Gebert şu Bulgarı!

— Öldür köpeği!

— Vur! Bir daha vur!

İşlerini bitirmişlerdi. Bundan sonrası Ayıcıyla Boksör Jimmy'ye kalıyordu. Vangos, yumruklarına tükürerek yaklaştıklarını gördü. Kendinden geçen yaralı kaldırıma uzanmıştı.

— Yürü! dedi şoföre.

Hastabakıcı kapıyı içerden kapadı ve cankurtaran hareket etti. Yangos kamyonete döndü, ardından gelen Vangos da arabanın kasasına tırmandı. Oradan olup biteni gözledi. Kendinden geçen saygıdeğer yurttaşların «Gebert şu köpeği» çığlıkları arasında «işini» bitiren iki dev, kurbanlarını yolun ortasında bırakarak çekip gittiler. Aynı anda Yangos da hareket etti. Dönemece varmadan az önce, Vangos, hareketsiz gövdenin üzerine eğilen ve onu kaldırmaya çalışan iki yayayı farketti, ama o an, yaralıyı kaldırıp kaldıramadıklarını göremedi.

ON BİR

Bir mucize sonucu Dragumis sokağının ortasında parçalanmaktan kurtulan ve iki yayanın koluna yaslanarak ilk yardım hastanesine doğru yürüyen bu adam, o gün Selânik'ten geçmekte olan E.D.A. milletvekili Yorgo Piruşas'dı.

Burada bulunması, akşam yapılacak Barışseverler Toplantısına katılması için hiç bir sebep yoktu. Ama önceki gece, Atina'da, Z.'nin evinde plağa okunmuş şiirleri dinleyip başbaşa kaldıklarında arkadaşı birden: «Yarın Selânik'te yapılacak bir toplantıya katılıyorum», demişti. Piruşas yüzünü buruşturdu. «Ne o? dedi Z. —Bir şey söylediğim yok. Gitme de demiyorum. Ama dikkat et. Ben oralıyım, iyi bilirim insanlarını. Şu öğüdüme de iyi kulak ver: Sana vururlarsa karşılık vermekten çekinme, üstüne çullanmalarına

fırsat bırakma!— Yorgo, dedi. Z., birine vurursam yere sererim. İstemiyorum böyle bir şey yapmayı.» Piruşas, o gece, Z.'ye haber bile vermeden trene atladı ve ertesi sabah Selânik'te indi. Salon bulmakta çekilen güçlüğü, Z.'ye yapılacak saldırıyla ilgili söylentileri, «Piccadilly Club» önünde olup bitenleri hemen kendisine anlattılar. O akşam Kavala'ya doğru yoluna devam etmesi gerekiyordu, ama Z.'nin yanında bulunmak için hareketini geciktirdi.

Z.'ye hayrandı. Yiğitliğini, cömertliğini seviyordu. Altı ay önce hastalanıp Atina'da bir hastaneye yatması gerektiğinde, Z. bir kardeş gibi başucunda beklemişti. Bütün kapıların önünde açılması için bir telefon etmesi yetiyordu. Herkesin ona büyük bir saygısı vardı. Benzerlerini çok aşan, bazı dünya sorunlarından bir çocuk kadar habersiz bu adama duyduğu büyük hayranlık, onda, babaca bir duygu uyandırıyor ve Z.'yi korumak istiyordu.

«Toplantıdan önce onu yaraladıklarına göre, çıkışında daha kötüsünü yapmaya hazırdır bu adamlar,» diye düşündü. Z.'nin ne gururlu ve yürekli bir insan olduğunu bildiğinden, yanına koşmak, tek başına dışarı çıkmamasını söyleyip yanına almak, korunması için çevresine bir sürü iri yarı genç toplamak niyetindeydi. Z. reddetse bile, düşündüklerini zorla yapmakta kararlıydı.

Bütün gün telefonu başında beklediği ve Tokatlidis'le —o sıra binada bulunan tek kişi— birlikte olayları izlediği E.D.A. binasından çıktı. Birlikte toplantı salonunun yolunu tuttular. Piruşas kalbinden rahatsızdı, dinlenmesi gerekiyordu, ama bir şeye aldırdığı yoktu. Önsezisi, toplantıya gitmesini fısıldıyordu kulağına. Yakasındaki milletvekili işaretiyle kalabalığın arasından kolayca geçebileceği inancındaydı.

Toplantının yapılacağı salon E.D.A. binasından epey uzaktaydı. Ermu sokağına saptığında, bu kızgın gecenin haykırışları kulağına kadar geldi. Bütün vücudu bir ürpertiyle sarsıldı. «Bu kez arenaya aslanları salmışlar,» diye düşündü. Yaklaştıkça haykırışlar açık seçik duyuluyordu. Böylesine bir canavarlıkla karşılaşacağı aklına bile gelmemişti. Düzenli aralık-

larla birbirinden uzak duran sürüyle küçük topluluk arasında kışkırtıcılar gidip geliyor, bu topluluklar arasında örümcek gibi ağları kuruyor ve avın görünmesini bekliyorlardı. Zayıf düşmüştü, yorgundu. Ayakta sallanıyordu, ama binanın kapısına varmak için kalabalığı yarmaya karar verdi. Önceleri kimse Piruşas'a dikkat etmedi. Işini bilen bir mayın uzmanı gibi, mayınlı araziden geçiyordu. Böylesine bir alçaklık, sanki onu da küçültmüştü. Belleğine iyice kazıyabilmek için çevresindeki suratlara dikkatle bakıyordu. Bu gecenin iğrençliği millet meclisinde büyük bir tartışmanın konusu olacaktı.

Milletvekili sıfatıyla emniyet müdürünü görmek istediğini bildirdi. Başvurduğu jandarma, emniyet müdürünü sivil elbisesiyle gördüğünü, ama yerini söyleyemeyeceğini, ortalığın iyiden iyiye karardığını söyledi. Fırtına boyunca bulutların yere yapışıp şimşeklerin sanki toprağın çatlaklarından fışkırdığı izlenimini uyandırması gibi, polislerle saldırganlar iyiden iyiye içli dışlı olmuşlardı. Aralarından geçerek kapıya vardı. Orada bir assubay, bir onbaşı, bir de jandarma eri nöbet bekliyordu —neyi bekledikleri de belli değildi ya—. Tehlikesizce içeri girebileceğini söylediler. Balkondaki oparlör susmuştu. Çevresine, yağmur gibi taş, tahta ve demir parçası yağıyordu. Saldırganların savurdukları, binanın duvarlarına çarpıp kapının önüne düşmekteydi.

Başına bir şey çarptı, toprağın ayakları altından kaydığını hissetti. Döndü, elindeki demir çubukla ikinci bir kere vurmaya hazırlanan iri yarı genci gördü. Kan, kuru ve buruşuk yanaklarına akmaya başlamıştı. Sersemleşmişti, ama bayılmadan hemen önce, parklardaki heykeller gibi hareketsiz ve sessiz olaya tanık olan assubay, onbaşı ve eri görebildi.

— Ne duruyorsunuz, yakalasanıza! diye dağırdı.

Assubayın verdiği cevap şuydu:

— Sakin olun!

— Sakin mi olayım? Başıma vurdular. Milletvekiliyim ben, milletvekili!

Bu sözlerle gücünün, kuvvetinin yittiğini hissetti. Tokatlidis tam zamanında yetişerek kollarından

tuttu ve onu demir kapının ardına sürükledi. Kanını durdurmak için cebinden mendilini çıkardı. Tam o sıra binanın önünde duran taksiyi farketti. Piruşas'ı, bekletmeden hastaneye taşımak için umulmadık bir fırsat çıkmıştı. Ama dışarı çıkamadan, iki kışkırtıcı taksi şoförünün yanına yaklaştı; polisten en ufak bir hareket gelmeden şoför gaza basıp kaçtı.

Kendinden geçtiği, kanının bir türlü durdurulamadığı ve kalbinin yavaş yavaş tükendiği bir sıra mırıldandığını farketti:

— Z.'yi uyarmak gerek, sakın yalnız başına dışarı çıkmasın, bunların hepsi yamyam, onu öldürürler.

Tam o sıra cankurtaran arabasını gördüler. Kapının ağzındaki Tokatlidis cankurtaranı durdurdu ve yaralının taşınmasını istedi. Ama hemen, yirmi kadar dev arabanın çevresine toplanıp önüne geçmişti. Elindeki şemsiyeyi sallayan bir adam:

— Cankurtaran arabaları insanlar içindir, onlar için değil! diye haykırdı.

Ve şemsiyesinin sivri ucuyla, ardında yaralının iyiden iyiye kendinden geçtiği kapıyı gösterdi. Adamın görünüşü Ingiliz lordlarını andırıyordu.

Tertemiz giysileri, pırıl pırıl saçlarıyla bir orkestra şefi sanılabilirdi.

Kapının ardında bekleyen Barışseverlerden iki kişi, Piruşas'ı kaldırıp arabaya taşımakta olan Tokatlidis'e yardım ettiler. Yaralı geçirilirken, şemsiye, gözdağı verircesine ona yöneldi. O an, milletvekili, yakınında duran gözlüklü bir jandarma yüzbaşısına seslendi:

— Yeniden saldırıya geçeceklerini görmüyor musunuz?

Gözlüklü yüzbaşı, şemsiyeliye, lütfen:

— Kaçılın bakalım! dedi ama uzaklaştırmak için de en ufak bir hareket yapmadı.

Züppe, sövüp sayarak oradan uzaklaştı.

Piruşas'ı cankurtarana soktular, kan içinde, yarı baygın sedyeye yatırdılar. Tokatlidis ve iki yardımcısı birlikte gitmek için üsteledilerse de çabaları boşa gitti.

— Bizim de birlikte gelmemiz gerekli. Onu parçalayacaklar! Üzerine saldırmaya hazır olduklarını görmüyor musunuz?

— Nasılsa içerde bir hastabakıcı ve sedyeci var, dedi yüzbaşı.

Cankurtaran hareket etti ve yırtıcı hayvan kalabalığını dağıtmak için canavar düdüğünü çalmaya koyuldu. Ama bu davranış hepsini uyarmaktan başka işe yaramadı. Bir köpek sürüsü gibi cankurtarana saldırdılar, çevirdiler, tepesini yumruklayıp, susamış, kana susamış halde camlarını indirdiler.

Karşı kaldırımda duran General, memnuniyetini belirten bir hareket yaptı. Bu Piruşas denen herifle, işgal yıllarından kalma eski hesapları görmek için nicedir fırsat kolluyordu. İkisi de, birbirilerine düşman ve fırsat bulur bulmaz birbirlerini temizlemeye kararlı iki mukavemetçi müfrezede görev almışlardı. Sonunda, dünya adaleti bu gece yerini buluyordu. Kendisi Generaldi, Piruşas ise, bu amansız kalın derililerin eline düşmüş bir Milletvekili.

Cankurtaranın sürünün eline düştüğünü —gerçekten adamların hepsinin yüzü «catch» güreşçilerininkini andırıyordu— gören Tokatlidis, Piruşas'ı bu kiralık katillerin pençesinden kurtarmak için ileri atıldı ama bir yumruk yağmuru altında kaldı. Gökten taş yağıyordu sanki, yol tuzak doluydu, tek koruyucusu sayılabilecek demir kapının ardına sığınmak için geri dönmek zorunda kaldı.

Camları kırılmış, tepesi içerde korkunç şekilde çınlayan bir yumruk yağmuruna tutulmuş, üzerindeki döner ışıkla kalabalığın kurduğu seti aydınlatan, gerçek bombardıman başlayınca düdüğünün sesini kesen cankurtaranın içindeki yapayalnız milletvekili, sonunun iyice yaklaştığını hissetti. Her şey o kadar çabuk olup bitmişti ki, farkına varacak zamanı bile bulamamıştı.

Hastaneden yeni çıkmıştı, yine bir cankurtaran-

la hastaneye dönüyordu. Ama bu kez yolda can vermesi mutlak gibiydi. Z. için bir kurtuluş fırsatı daha vardı. Canavarların kinine hedef olmakla, belki arkadaşına yapacakları saldırıyı da hafifletmeyi başarıyordu. Bunu yürekten diliyordu üstelik. Kendisi, inancı uğruna hayatının en iyi yıllarını harcamıştı. Bundan sonra Z.'nin sağlayacağı fayda çok daha büyüktü. 1935 yılından beri siyasetin içindeydi. Sırasıyla Metaksas'ın (*) zindanlarını, Mukavemet yıllarındaki çarpışmaları, İç Savaşı, sürgünü tatmış, yine de ölmemişti. Beş yıldır, tütün tarlaları günden güne kötüleyen, işsizlikten işçileri teker teker yabancı ülkelere göç eden bir işçi şehrinin milletvekiliydi. Elinden geleni yapmıştı, kendini yeri doldurulmaz biri olarak görmüyordu. Boş kalan yerini bir başkası doldurabilirdi. Ama Z.'nin yerini alacak kimse yoktu. Savaşa yarasız beresiz ve taptaze giriyordu. Kültürü ve yiğitliğiyle çok şey verebilirdi. «Hiç olmazsa onun yerine ben öleyim!» diye düşündü.

Birden, nereden geldiğini kestiremeden, gazetelerde sık sık okuduğu zencilerin linç edilme olaylarını hatırladı. Sözde bir beyaz kadının ırzına geçtiği —baştan aşağı yalan— gerekçesiyle hayvan gibi peşine düşülen, kuşatılan, zorla ıssız bir yere sürüklenerek yırtıcı hayvanlara terkedilen zenci. Bu korkunç, elektrik sandalyesinden de korkunç can çekişmeyi yakından bilen bütün zencilere acıdı birden.

Elini yüzünde gezdirdi, kanın kuruduğunu gördü. Tarım mühendisliği okuyan, pırıl pırıl gözlü, tatlı yüzlü kızı gözünün önüne geldi. Babasının şu sıra nerede ve ne durumda olduğunu bilseydi! Yarın gazetelerde okuyacak ve acı acı ağlayacaktı. Kızının yarın gazeteleri okuması bile büyük nimetti ya.

Görmeden, cankurtaranın çevresinde aşılmaz bir engel kurduklarını hissediyordu. Terkedilmiş bir araba iskeletinin içindeydi, tekerleklerinin yerini çimentonun aldığı, gecekondu mahallelerinde çingene arabalarının yanı sıra yoksulların oturduğu yere çakılı

(*) (1936-1941) yıllarında Yunanistan'ı diktatörlükle yöneten ve kendini hayat boyu başbakan ilan eden general.

boş kamyonların eşi, bir araba iskeletinin içinde. Cankurtaran ilerleyemez olmuştu. Pencerelere tuğla örüp güneş ışığının girmesine engel olurcasına kapamışlardı her yanını.

En ufak bir karşılık verecek, kendini koruyacak gücü kalmamıştı. «Saatım geldi artık,» diye düşündü. Cankurtaranın arka kapısının açılıp iki canavarın içeri daldığını gördü. Sonrasını hatırlamıyordu. Kendini ilkyardımda buldu, yaraları sarılırken hangi mucizenin hayatını kurtardığını merak ediyordu.

ON İKİ

Ayıcı —öteki adıyla Varonaros— bütün gücüyle vurmuştu. Doymuştu dayağa, kendinden memnundu. Ellerini pantolonuna sildi, birkaç kişinin daha hesabını görmek için geri dönüp yürüdü. Piruşas'ı kaldıran iki kişiyi görünce adamlara seslendi:

— Ne uğraşıyorsunuz o Bulgarla?

Yine de fazla üstelemedi. Yanındakilerden biri:

— Namussuz Makedonyalı'ya esaslı bir ders verdik, dedi.

Varonaros, boksör Jimmy'nin sesini tanıdı ve arkadaşını doğrularcasına başını sallayarak ekledi:

— Bu da adam mı? Paçavra, başka şey değil. İnsanın zahmetine değmez!

— Paçavra olsun olmasın, onların milletvekillerinden biri değil mi?

Varonaros sustu. Aslında «milletvekili» sözcüğünün ne anlama geldiğini pek bilmiyordu. Ve de, Tanrı canını alsın ki, öğrenmek istemiyordu. Çarşamba günleri öğleden sonra dükkanlar kapandığından, erkenden evine dönmüştü. Akşama doğru dükkanına uğrayıp, Yorgo'nun Mikaniyona'dan getireceği incirleri teslim almayı düşünüyordu. Turfanda, yılın ilk incirlerini ertesi gün satışa çıkaracağından, sabaha kadar taze kalmaları için ıslak bezin altına dizmesi gerekiyordu. Sonra yine evine dönüp saka kuşları, ispinozlar ve bülbüllerle uğraşacaktı. Evinin av-

lusunda bir sürü ötücü kuş vardı. Onlarla, saatlar boyu birlikte olmaktan sıkılmıyordu. Saat yediye doğru, yatağına uzandığı sıra Leandros uğradı. Bu Leandros'u görmek bile istemiyordu ya, içeri aldı.

— Fil seni istiyor.

— Ne yapacakmış? İşim var bu akşam.

— Seni istiyor, dedik ya. Yoksa akşam akşam yüzünü görmek için buralara kadar gelir miydim sanıyorsun?

— Dükkana uğramalıyım. Yorgo, Mikaniyona'dan incir getirecek.

— Bütün bunları komisere anlatırsın.

— Beni bulamadığını söylersin, olur biter.

— Sen bulunmayacak heriflerden misin ulan?

— Evde yoktu, de.

— Niçin öyle diyecekmişim? Yılanı deliğinden çıkarmak hep bizim işimiz mi?

— Başlama yine yakınmaya. Bu akşam ne var?

— Çok önemli bir şey, sanıyorum.

Varonaros, istemeyerek Leandros'un peşinden karakola kadar gitti. Fil'in ikide bir çağırmasına illet oluyordu. Aşağı yukarı her keresinde de, ondan birini dövmesini istiyorlardı. Herhalde, yine birine sopa atmaya yollayacaklardı. Varonaros, bütün iri yarı kişiler gibi iyi yürekliydi. Dayak atmak onun için güç bir iş değildi, bu nedenle de adam dövmeyi hiç sevmiyordu.

— Selam sana Golyat. Otur bakalım.

Sivil giyimli komiser, masasının başında sinirli sinirli sigara içiyordu. Varonaros bir iskemle çekti, ağırlığıyla ezdi iskemleyi.

— Bu akşam seni bir toplantıya götüreceğim, öteki arkadaşlar da orada. Benim arabamla az sonra hareket edeceğiz.

— Komiser bey, diye yalvardı Varonaros, bu akşam bana Mikaniyona inciri getirecekler. Dükkanda bulunmam gerekiyor.

— Seni bırakacağım yer dükkanın yüz metre ötesi.

— Hem iş görüp hem dükkanda duramam ki, komiser bey. İncir çok çabuk çürüyen bir maldır.

Özenli bakım ister, yoksa balık gibi kokar. Getirecek adama parasını önceden verdim...

— Bana bak Varonaros, incir satmakla bir şey hallolmaz. İnsanın bir de dükkan sahibi olması gerekir.

— İyi ama... benim dükkanım var ya Komiser bey.

— Sersem, dükkanın olduğunu biliyorum. Dul kadının dükkanı. Ama dükkan dediğini işletmek için ruhsat gereklidir. Anlıyor musun?

— Ruhsat mı? Dul kadının ruhsatı var ya!

— Tabiî var, salak. Kim verdi ruhsatı? Kim imzaladı?

— Siz imzaladınız Komiser bey.

— Tamam, sende bir parça kafa olsa, ruhsatı verdiğim gibi geri alabileceğimi de düşünmelisin. Bir sebep uydururuz nasılsa.

Varonaros derin düşüncelere daldı.

— Geliyor musun?

— Tabiî geliyorum.

— Bu gece bütün gücünle çalışmanı istiyorum.

— Kavga etmesem daha iyi, Komiser bey.

— Dinle Varonaros, kavgaya girince insanın canı döğüşü çeker. Yangos'la Vangos epeydir bekliyorlar.

Sustu, karşısındakinin gözlerinin içine baktı.

— Bir şey daha var, dedi. Senin, dükkanından alış-veriş yapan bir komünistle dostluk kurduğunu duydum. Sakın yön değiştirmiş olmayasın? Belki onlarla birliksin, kimbilir, belki de...

— Yemin ederim ki hayır, Komiser bey! Her keresinde, başka bir dükkana gitmesini söylüyorum. Başka yerden alış-veriş etmemekte o diretiyor, ben değil! Hiç insan müşterisini dükkandan kovabilir mi? Müşteri her zaman haklıdır. Ama onunla hiç konuşmuyorum, her gelişinde, işim var, diyorum.

Komiser gülümsedi.

— Seni duyan da, gizleyecek şeyin var sanır. Her neyse, geç kalmayalım.

Karakoldan çıkıp arabaya bindiler. Varonaros öne oturdu, Leandros arkaya. Varonaros, komiserin

arabasına haykırdı. Sefil mahallenin çukurlu yollarından tertemiz asfalta çıkana dek arabanın ön camına asılı küçük ayı hopladı durdu.

— Bu akşam dayağı kim yiyecek? diye sordu Varonaros.

— Barış konusunda gevezelik etmek üzere Atina'dan gelen biri. Komünistler ona parlak bir karşılama töreni yapmaya hazırlanıyorlar. Herifçioğlu son zamanlarda büyük önem kazandı, topuna esaslı bir kötek çekmemiz gerekiyor.

— Nasıl yani Komiser bey?

— Gelecek herif gözünü budaktan sakınmayan sağlam biri. Ona ders verebilmek için senin gibi yapılı kişilere ihtiyacım var.

Küçük ayının hoplayıp zıplamasını seyreden Varonaros gülüyordu.

— Herifçioğlu, Kraliçenin elbisesini yırttırmak için Londra'ya bir karı gönderme küstahlığını bile gösterdi. (*)

— Ne? Kraliçemize dokunmak küstahlığını mı gösterdi?

— O değil be sersem. Başkasına yaptırdı. Meclis te de milletvekillerimizden birinin gözünü şişirdi.

O sıra Varonaros incirlerini düşünüyordu. Genellikle Mikaniyona otobüsü sekizi on geçe gelirdi. Sepetlerin otobüs garajından dükkana kadar taşınması için bir çeyrek daha hesaplanmalıydı. Yani Yorgo, sekiz buçukta dükkanda olacaktı. Bir ara tüyüp incirleri toprağa dizdikten sonra sulayabilirse çok iyi yapardı.

— Saat kaç? diye sordu.

— Sekize çeyrek var. Neden sordun?

— Hiiiç, öğrenmek için.

— Hâlâ incirlerini mi düşünüyorsun?

— Yok canım.

— Dulun ruhsatını yenilememi istiyorsan dediğimi yapmaya bak, anladın mı?

(*) Kraliçe Frederika 1963'te Londra'ya gittiğinde, hapiste olan komünist sendikacı Toni Ambatiyelu'nun İngiliz eşi sokakta kendisine saldırmıştı.

Frene bastı, onları arabadan indirdi.

— Şunu bir kenara çekip öteki yoldan geliyorum, unutmayın ha, gözüm üstünüzde.

Varonaros, kendinden geçen saldırgan kalabalığın arasına daldı. Aralarında, tek bağırmayan kişiydi. Biri gelip uyarana dek, sesini çıkarmadan durdu.

— İşte Piruşas! Şunun icabına bakıver!

Enayi, sözkonusu adamı komiserin arabada sözünü ettiği herif sanmıştı. Eşekten düşmüşe döndü. Neredeydi o sözde sert adam? Bu cılız herif miydi öve öve göklere çıkardıkları?

Ancak işini bitirdikten sonra, Boksör Jimmy'den bunun sözkonusu herif olmadığını, onun henüz içerde konuşmasına devam ettiğini öğrendi. Neredeyse görünecekti o da.

Dükkana kadar gidip gelecek zamanı kaldığını düşünerek Boksör Jimmy'yi oracıkta bıraktı ve kestirme yollardan birine saptı.

Modiano çarşısının boş hali büyük bir mezarlığı andırıyordu. Ortalığı balık ve et kokusu sarmıştı. Vitrinler, doldurulmuş mallarla doluydu. Sebze sandıkları orta yere yığılmıştı. Yerleri yıkayan geçidin bekçisini selamladı. Dükkana vardığında incir sepetleri onu bekliyordu. Parayı önceden alan kabzımal, incirleri dükkanın önüne bırakmıştı. Bezi kaldırdı, sepetlerin içi yumurta iriliğinde, taptaze, gerçek Mikaniyona incirleriyle doluydu. Taşınma sırasında incirlerin bozulmaması için her sıranın arasına bir incir yaprağı konmuştu. Bir incir aldı, kabuğunu bile soymadan ağzına attı. Sonra sepetlerin içindekileri teker teker yere dizdi. Arada ağzına iki, üç incir daha atarak eliyle meyvaları yaydı —yedikleri de en olgunları, bal dolu olanlarıydı— ama yaprakları ayırmadı. Bu işi de yapmaya kalksa çok zaman kaybedecekti. Taptaze, kocaman incirleri meraklısına iyi bir fiyatla satabilirdi ertesi sabah. İncirlerin üstünü çuvalla örttü, geçidin bekçisinden hortumu alıp iyice ıslattı. Kepengi çekti, dükkanı kilitledi, komiserin kaçışını farketmemesi için aceleyle canavar yığınının arasına süzüldü.

Varonaros'un gidişinden sonra, Boksör Jimmy tek başına kaldı. O da, bu tür «iş»lerden hiç hoşlanmıyordu. Yumruk atmak, onun için spordan başka şey değildi. Ama nerede spor için boks yapmak, nerede kendini korumaktan habersiz bir adamı dövmek! Hiç de çekici yanı yoktu bu işin, üstelik saçmaydı da.

Ama elinden ne gelirdi? Doklarda hamallık yapıyordu, iş çıktığı enderdi. Her sabah arkalığıyla dokların yolunu tutuyor, bir vapuru boşaltmak üzere çağrılmayı bekleyerek arkadaşlarıyla gezinip duruyordu akşama kadar. Selânik limanı can çekişiyordu. Ufukta tek tük vapur görünürdü. Rıhtım hamalları çok kalabalıktı. İş çıktı mı, polisin hizmetindeki bir sendikacı çıkagelir ve canının çektiği hamalları seçer götürürdü. Önceleri Jimmy bir şeyin farkına varmamıştı, nedense sıra ona hiç gelmiyordu. Sinirleniyor, ağız dolusu küfredip ayrılıyordu. Ertesi sabah, ister yağmur yağsın ister güneş açsın, yine geri dönüp bir türlü gelmek bilmeyen işi başlıyordu yine beklemeye... Bir gün, limanın en eskisi sayılan ve her yere girip çıkan Vlamis baklayı ağzından çıkardı:

— Sen Rusya'da doğdun değil mi?

— Evet.

— Batum'da mı?

— Öyle.

— Bana bak dostum, onların gözünde sen komünistin birisin. Bu yüzden bir türlü iş alamıyorsun.

— Batum'da doğduysam suç benim mi?

— Kimsenin suçu sende bulduğu yok. Ama şüphelisin işte. İstersen kabul ettiğini onlara söyleyeyim, durumun birden değişiverir. Şimdikinden pek çok iş çıkarırsın.

— Kabul ettiğimi mi? Neyi kabul ettiğimi?

— Sen orasına karışma. Önemsiz, hiç denecek kadar kolay bir iş.

— Öyleyse kabul ettiğimi söyle. Kollarımın sağlam olduğunu, çalışmayı sevdiğimi anlat onlara. Her gün akşama kadar çalışsam yılmam.

Birkaç gün sonra, hiç tanımadığı yabancı biri yanına yaklaştı ve ülkeyi tehdit eden komünist tehlikesinden söz açtı. Bu solcu köpekler, insanları pas-

lı konserve kutularıyla boğazlıyorlardı. Selânik'te tehlike daha da büyük, diyordu adam. Öyle ya, ilk gürültüde Bulgarlar tepelerine çullanacak ve topraklarını işgal edivereceklerdi. Yıllardan beri denize çıkmanın yolunu arıyorlardı. «Sen rıhtım hamalısın, gemilerin önemini bilirsin. Boks yaptığına, biz de güçlü kollara ihtiyaç duyduğumuza göre, iş çıktığında sana bir işaret çakarız.»

Jimmy adamın teklifini sevinçle kabul etti. Bütün bu sözlerden fazla bir şey anlamamıştı, ama ertesi gün durumun ne kadar değiştiğini anladı. İş çıktı mı herkesten önce onu çağırıyorlardı, haftada beş, altı gün çalışabiliyordu. Ona 7 numarayı verdiler. Bu geceki gibi birkaç gösteriye çağrıldı. Boksu spordan başka şey kabul etmediği halde, kendini birkaç yumruk atmaya zorluyordu.

Cankurtaranın peşinden koştuğu için uzaklaştığı olay yerine döndü! Bir yandan fıstık yiyen, bir yandan da haykırarak binayı taşlayan birkaç rıhtım hamalıyla selâmlaştı.

ON ÜÇ

Biri, Piruşas'ın toplantıya gelirken yaralandığını, dayak yediğini ve acele ilk yardım hastanesine götürüldüğünü Z.'ye bildirdi. Z. dostunun geçirdiği kalp rahatsızlığını yakından biliyordu. İki aydan fazla hastanede yatan Piruşas'a kendisi bakmıştı. Spathopulos ortadan kaybolmuş, Piruşas da saf dışı edilmişti. Demek yakında sıra kendisine gelecekti. Korkması için hiç bir sebep yoktu.

Kürsüde, tek başına, bugün her zamankinden daha büyük bir zevkle barıştan söz etmeliydi. O ana kadar söyledikleri —verdiği rakamlar, istatistikler, ünlü kişilerin, liderlerin sözleri— iyiydi ama içinden geçenlerden hiç birini yansıtmıyordu. İçinden geçenleri açığa vurmakta güçlük çekiyordu, çünkü bu akşam gırtlağında bir şey düğümleniyor, onu boğuyor, şehrin, ülkesinin, dünyanın üzerinde yükselip öbür geze-

genlere kadar uzanmasını istediği protesto sözleri bir türlü ağzından çıkmıyordu.

Hayat, gerçekten yaşanmaya değerdi. Hiç bir ölüme boyun eğemezdi. Mesleğinde hergün rastladığı biyolojik ölümü bile kabul etmiyordu. Anlaşılmaz bir korku yayılmıştı içine. Kepenkleri kapalı bu salonda, kendisini dinlemek üzere yığılan bu insanların karşısında, dalga dalga gelen başdönmesine karşı yapayalnız ve yaralı, başlarında yüzbaşı Saul'un bulunduğu kâfirler tarafından hırpalanan yeni bir aziz Etienne'di sanki. O yüzbaşı Saul ki, Şam yolunda gördüğü hayalden sonra büyük bir pişmanlığa kapılmış ve putları kırıcı yeni inancın havarisi, sözcüsü aziz Paul olmuştu. Bir türlü kendinin olmayan o kadının gözlerinden, şu sıra rahat bir evde çocuklarıyla uğraşan o kadının sesinden yoksun, büyük bir özlem duyuyordu. Aile yuvasının hemen yakınında, çocukluğunun kumsallarında bir daha bulmamacasına yitirdiği çakıllar ve neredeyse dağın içine gömülen o köy, arka arkaya düşen çürük dişlerin benzeri evlerle kaplı o küçük, çeneyi andıran köyden arta kalan korkuluklar, kimsenin ekmeğini, gerçek köy ekmeğini pişirmediği boş avluların dibindeki fırınlar. Akşamın altısı, keçilerin sağıldığı saat; o ufacık bir çocuk, köylüler artık işe yaramaz hale gelen küreklerin sözünü ediyorlar. Küçük ırmak, benim ilk aşkımın beşiği, bir daha raslaşmadan nasıl büyüdük ikimiz ve sen, yatağının dibinde ölü kemiklerini andıran beyaz çakıllarla, kurudun. Ben bugünkü duruma geldim, o kadının gözlerinden yoksun, onu ne kadar sevdiğimi kimse bilmeden. Bir gün çıktı gitti yabancı ülkelere, evlendi, çocukları oldu, yaşlanıp iyice ufaldığında köye dönecek. Hangi gece, gizli ırmaklarda, şimdi unutup yerine kimsenin göstermediklerini öğrendiğimiz şeyleri öğrettiler bize, yoksulluğun üstüne yığılan bu yoksulluğu. Ben, insanlığın yüce dilencisi önünde küçücüktüm, «yardım edin ne olur, yağmur yağıyor.» Tavernada, yaldızlı kağıdı içinde bir gardenya, kadın çiçeği göğsüne iliştiriyor, sonra törenlerde patlatılan toplar gibi patlıyor balonlar, patlıyor sağa sola dağılan incecik, iyice yükselmek isteyen, ama

satıcı kadının eliyle müşterilerin sigaralarına değebilmek için yere indirilen incecik zarlar. Her şey, müzik, geçip giden on yılı hiç seğirmeden görebilen gözlerin. Genç bir kızdın o zaman, seni seviyordum, sana hayrandım, karım olmanı istiyordum, yüzün ne kadar da buruşmuş, nasıl da dökülmüş saçlarım, gövdelerimiz ne kadar da ağırlaşmış. Kimsenin bakmadığı, yaşadığımız anın dışında hiç bir şeyin önemi kalmadığı sıra seni göğsümde sıkmak önemliydi yalnız. Aynı şeyi şimdi düşüncede, her şeyi ve herkesi içine alan düşüncede buluyorum ve işte bulut denizinin üzerindeyim. Çünkü ölmek istemiyorum.

Sabah, uyandığından beri içinde hep aynı yakınma vardı. Evden çıkarken karısını, çocuklarını öptü. Dostlarına göstermek üzere resimlerini yanına aldı. Ama yol boyu, uçakta, hiç durmadan bu resimlere baktı. Gerekli bir dert saydığı ailesi için hiç duygulanmayacağını sanırdı, oysa duygulanmıştı işte. Ama aile hayatının ötesinde hayat, önceden hazırlanmış toplumsal kalıpların içine girmiyordu. Ötede sonsuz, bambaşka bir kucaklaşma vardı. Onun hareketleri, davranışı bir politikacınınkine benzemiyordu. Bir takım uzlaşmalara iten ve kahramanların dışında herkesin yaşamasına fırsat veren o soğuk mantıktan onda eser yoktu. Güçlü duygular onu şiddet hareketlerine yöneltiyordu, vurmak ve küfretmek gibi olumsuz şiddet hareketlerine değil, inandırmaya, kabul ettirmeye, yön vermeye.

Hayır, yalnız olamazdı. Kendisinden önce binlerce ölü, şu sıra kafasını kurcalayanları düşünememiş, aralarında, kısa süre sonra sonsuzluğun arşişinde yer alacak bir hayatın görüntülerini birleştirememişlerdi. Çocukken renkli çıkartmalarla oynardı. Büyüdüğünde bu çıkartmalar gerçek oldu. Ve hayal kuruyordu. Dünyayı tanımak için bir gemiye binip gezmek istiyordu. Bir ay önce, tek başına, Maraton'daki küçük tepeye çıkmıştı. Tek başına, Yunan bayrağı göğsüne sarılı, kırk iki kilometrelik yolu yürüyerek aşmıştı. Barış yürüyüşüydü bunun adı. Barışseverlerin yürüyüşü. Yeryüzünde sürekli bir barışın sağlanması için. Başka Vietnam'ların, başka Hiroşi-

ma'ların olmaması için. Beyaz harflerle yazılmış bir barış. Sonra bir pazar Egin'e, ikinci kez Almanlar tarafından işgal edilen adaya yaptığı gezinti. Ama bu kez, Almanlar adaya turist olarak geliyor ve tutuklu mukavemetçilerin anaları oğullarıyla görüşebilmek için sıra bekliyorlardı. Onlar cezaevinde yirminci yıllarını doldururken, makineli ve çizme yerine fotoğraf makinesi ve şortla gelen Alman turistleri, güneşin son ışınlarından yararlanmaya çalışıyorlardı. Bunca haksızlığa isyan edip batan güneşin. Derken siyah elbiseli, Kalamatalı bir yaşlı kadın onu tanımış ve içini dökmüştü: «Ah doktor, derdim ne kadar büyük, bir bilsen. Buraya, oğlumu görmek için geliyorum. Ne kötülük yapmış olabilir? On altı yaşındaydı. Ne bilirdi zavallı?» — «Sprechen sie deutsch? Zehr gut! Prima! Ein Nescafe bitte; Naos Aphaia!» Ve büyük bir hüzünle kaplı, aynı vapura binip geriye dönüş. Bütün bunları nasıl kabul etmeli?

— Ne mutlu barışseverlere, çünkü onlara Tanrı'nın çocukları adı verilecek, dedi.

Bu arada, iki jandarma subayı yukarı çıkıp oparlörleri susturmak istiyorlardı. Onlara kaşının üstünü gösteren Z.:

— Bakın, buramdan yaraladılar, dedi.

— Kazasız belasız buradan ayrılmanız için elimizden geleni yapacağız, dediler. Bir polis kordonu yalnız sizi koruyacak. Hiç merak etmeyin.

— Kendim için korktuğum yok, şu salonu dolduran insanların başına bir iş gelmesini istemiyorum.

— Gerekli tedbirleri alacağız. Ama, oparlörlerin dışarı yayın yapmaması için emir verildi.

— Oparlörler susturulamaz. Buraya gelen pek çok kişi kapıda kaldı. İçeri alınsalardı saldırganlar da onlarla birlikte gelecekti. Söylediklerimizi duymaları gerekli.

— Size karşı çıkanların havası gitgide sertleşiyor.

—Polisin görevi onları dağıtmaktır. Şu gösteriyi biz düzenledik. Onlar değil. Polisin işi ne? Bizi korumaya mı, yoksa arkadan vurmaya mı geldi?

— Sayın milletvekili...

— Son olarak savcıya, Generale, emniyet müdürüne, valiye ve bakana başvuruyor, ne olduğunu öğrenemediğimiz arkadaşımız Spathopulos'un hayatının korunmasını istiyoruz.

ON DÖRT

Emniyet müdürü, rüzgar gibi otelden içeri daldı. Onu otelin bekleme salonunda, dehşet içinde buldu.

— Arkadaşlarınız, en iyi gangster filmlerinde görüldüğü gibi kaçırıldığınızı ve size işkence edildiğini söylediklerine göre, birlikte toplantıya gitmemizi rica ediyorum. Z., durmadan, oparlörlerle çağrı yapıyor.

— Olup bitenler utanç vericidir, diye bağırdı Spathopulos. Neredeyiz, Katanga'da mı?

— Oparlörler dışardakileri kışkırtıyor.

— Öyleyse kalabalığı dağıtın! Neden geri püskürtmüyorsunuz?

— Püskürtme hareketine giriştik.

Birlikte yürürlerken, Spathopulos, polis memurlarının şu sözlerini duydu:

— Hadi çocuklar! Onları yarın gebertirsiniz! Biraz gerileyin!

Tam kapıdan girecekleri sıra, başka konuşmalar kulağına çalındı:

— Elimizden kaçabilecekleri ikinci bir çıkış kapısı var mı?

— Pis Bulgarlar, hepiniz gebereceksiniz!

— Z.'yi ipe çekin!

Spathopulos daha kararlı bir sesle:

— Olup bitenler utanç vericidir müdür bey, dedi. Ne dediklerini duymuyor musunuz? Neden susturmuyorsunuz onları? Bunun da adına Devlet deniyor.

Sonra demir kapıdan içeri girdi, Z.'nin konuşmakta olduğu üçüncü kata çıktı.

ON BEŞ

Spathopulos'un salona girdiğini gören Z.: «İşte, dedi. Tıpkı Lazar (*) gibi öteki dünyadan geliyor. Bir daha dönmemek üzere kaybolduğunu sanmıştım. Döndü geldi, ama hiç dönmeyen, ulaştırılmaz mesajlarını bize bırakanlara ne demeli? Kanımızda dolaşan, onlara sorduğumuz soruları bize hiç sormayan bütün bu ölüler. Hiç bir şey gizlemeyen gece, büyük, kapı boyutlarında kara bir dörtgen. İki jandarma subayı oparlörleri susturmak istediğine göre, bu oparlörler gecenin karanlığında gedikler açıyor demektir.

«Konuşmam gerek, karşımdaki yüzler bunu istiyor. Ama Lazar öteki dünyadan geri geldiğinde bütün söylediği: 'Karnım aç' olmuştu. Bunun anlamı, 'hayata baştan başlıyorum'du. 'Yeniden yemek istiyorum. Yeniden adalet, eşitlik, barış istiyorum.'»

«İneklerin ayaklarını soktuğu bir ırmak. Güneş doruğunda ve ben, gün ışığıyla kırbaçlanıyorum. Başka ne demeli? Bilmem ki. Telefonun sesi kesildiğinde, hemen, artık kimsenin bizi düşünmez olduğunu sanırız. Yine de yeni yetmelik düşleriyle avunur, 'kadın çarşaflarını düşünürüz —biz değil, görüntümüz.— Beni öldürürlerse, başkaları için böyle bir görüntü halini alacağım. Gövdesiz, kendini başkalarının retinasında doğrulayan bir yüz.

«Bu gün, damla damla, olayları izlemekten âciz beynime sızdı. Yakınımızdaki durum gitgide büyüyor, iyice olgunlaştığında hepimizi dehşete düşürecek.

«Aşk çok tatlı, ama benim için sende yaşamak daha da tatlı. Kendini bıraktığın, boyun damarlarının titrediği sıra. Kendini bende yitirdiğin, yitip gitmene engel olduğum an. Sen, pasif ve coşkun deniz, duruma göre ebedî ya da geçici ırmak, kıpkırmızı pençeleriyle kekliklerin ötüştüğü sel yatağı, sen ve ben, barış.

«Polisler gelip salonumuzu kirlettiler, ne sormak istiyorlardı? Yapmaları gerekeni yapıp gittiler. Ama bir kere gedik açıldı, en korktuğum da bu. İlk

(*) Martha ve Meryem'in kardeşi, İsa'nın diriltiği aziz.

kez fotoğrafa dönüşmekten korkuyorum. Oysa her şey, beni buna itiyor. Neden?

«Ölüler deposunda bir resim öbürüyle çatışır. Gemi omurgasının okyanusu yararak geçmesi gibi yırtarlar zamanı. Ama okyanus ebedîdir, gemiler yalnız gelir ve geçerler.

«Ne diyordum? Onlara bir şey dediğim yok. Kendi kendime konuşuyordum. Evet, telefon olmadığı, elini avucuma aldığım sıra, boyun damarların dudaklarıma cevap verirken hayat güzel. Evet, insanlar kan kanserinden ölmedikçe hayat güzel.

«Kalabalık karşısında konuşmakta güçlük çekiyorum. İçimi kaplayan, bana baskı yapan her şeyi bunun için söyleyemiyorum. Sözcükler de birer simge. Gerçek olan yalnız duygular. Seni sevdiğimi, sensiz yaşayamayacağımı söyleyecek söz bulamıyorum, barış.

«Kırık dökük, paslı mandallarla tutturulmuş çorap ve külotlar ipte kuruyor. Kimsin sen?

«Ben, bu odaya tıkılmış konuşamayan adamım Buradakiler beni dinlemeye geldiler, onlara bir şey söylemedim sayılır. Bugünün insanları sözlerin değerine değil, yalnız görüntülere inanıyorlar. Ben de insanlar için, bu tür bir fotoğraf olacağım. Fotoğraf biçiminde evlerinin içine gireceğim.

«Bütün bunlar teknik gelişimden ayrı tutulamaz. Bilimsel gelişimin dışında düşüncenin varolduğuna inananlar çok büyük bir hata yapmaktadırlar. İşte, yine başım dönüyor, kocaman bir kırmızı yumurta görüyorum, bir alan kadar büyük, Moskova'nın Kızıl Meydanı kadar. Vuruyorlar kabuğuna, kırılıyor, içinden bir kuş çıkıyor, oysa annem pişirmişti bu kuşu, bir kuş çıkıyor ve başlıyor uçmaya. Atmosfer, stratosfer ve iyonosfer tabakalarını aşıyor. Söyle, şu an ne hissediyorsun? Düşünce daralıyor, yürek daralıyor. Her şey, bu sözde söylev sona erdiğinde edeceğim telefona bağlı. Uçaklar havalanıyor. Ve olmadığımız her şeyin öcünü alıyoruz. Fiyasko.

«Gel. Geri dön, sana söyleyeceklerim var. Sakın duraklama. Ben seninle konuşmaktan çekiniyor

muyum? Seni özlüyorum. Herkes yiyip içebildiği, herkesin kafayı tütsüleyecek kadar içkisi olduğu zaman hayat güzel!»

— Ayıp, bütün bu yapılanlar çok ayıp!

— Bizden istediğiniz nedir?

— Dağıtın kalabalığı.

— Siz merak etmeyin.

— Mesele orada değil.

— Nerede?

— Dağılmaları gerekiyor!

— Otobüsle buradan ayrılmanızı sağlayacağız.

— Teklifiniz kabul edilir gibi değil.

— Niçin?

— Otobüsler birer tuzak olacak. İçine girdiğimizde hepimizi rahatça parçalayacaklar. Biz, her şeyden kuşkulanmayı öğrendik.

«Derimden ter sızıyor, sonra dünyayı cinsel sapıklar kaplıyor. Erkek olamayacak ordu ordu adam. Efsaneleşen birinin eline geçmeyen mektuplar. Yeryüzü haykırıyor. Haksızlık haykırıyor. Fotoğraf olmak istemiyorum.

«Geç kaldılar, hasta kalbini düşünmeden vurdular ötekine. 'Güzel, ey güzel Selânik!' şimdi her şey bitti. Iyi geceler. Dünya daralıyor, yürek daralıyor. En kötüsü, bir türlü korkuya alışamayışım.»

— Çıkışınız kordon altına alınacak!

— Biz, Missolonghi'de kuşatılanların eşi miyiz?

— Tehlike yok.

— Ya taşlar?

— Hepsi geri püskürtüldü.

— Nereye kadar?

— Otelinizin ötesine...

«Şimdilik elveda sevgilim. Aşk, bir türlü gerçekleşemeyen, varolmayan şey. Sen başka yerdesin, ben başka yerde. Ikimizin de haklılığı, gün gelir ispatlanır.»

Yangos frene bastı, oturduğu yerde doğrularak, bir saatçı dükkanının parmaklıkları arasından saatın kaç olduğunu anlamaya çalıştı. Ama vitrine yığılmış bütün kadranlar değişik saat gösteriyordu, şaşırdı kaldı. Elektrik akımı kesildiğinde kendiliğinden atan bağlantı düğmesi gibi, bir dükkanın reklam saatıyla karşılaşana dek yoluna devam etti. Saat dokuzu yirmi geçiyordu, konuştukları yerde bulunmaları gereken saat. Üç dakika gecikmişti bile. Cama vurdu, Vangos'un suratı beliriverdi.

— Dostum, işbaşı yapma zamanı geldi! diye bağırdı.

Sonuna kadar gaza basıp gösterilerin devam ettiği yere yöneldi. Dikkati çekmemek için, başka bir yoldan dönmeyi düşündü. En iyisi Büyük Iskender Caddesinden geçip Aristotelus Sokağına sapmak, oradan da Egnatia Caddesine dalarak çarşının dar yollarında izini kaybettirmekti. Nasıl olsa bu dar yolları avucunun içi gibi biliyordu; gizli bir yol gibi, kavgaların tam göbeğine çıkan Spandonis Sokağının ağzına varıp orada durabilirdi.

Yol boyu, şehir, her zamankinden daha durgun gibi geldi. Yaya sayısı azdı, çok sayıda araç da görülmüyordu. Iyice aydınlatılmış bir sürü vitrin vardı ama ara sokaklar karanlıktı, yine de farları yakmasını gerektirecek kadar değil. Kaynaşan yerden fersah fersah ötede, aynı zamanda da burnunun dibindeydiler. Hızla geçtiği halde, sarmaş dolaş yürüyen çifti, büyük Lambropulos mağazaları önünde gezinen gençler kalabalığını, limana demir atan 6. Filoya bağlı muhripten iki Amerikalıyı farkedebildi; kırmızı ışık yandığında durdu, yuvarlak ve taze ekmekleri geniş tepsisine piramit şeklinde dizen «kuluria» (*) satıcısını gördü. Bir tane almak istedi, ağzı yapış yapıştı, ama yeşil ışık fırsat vermedi. Şehir her akşam, deniz kıyısında sakin ve tarafsız soluk alırdı. Bu akşam soluk bile alıp veremiyordu. Sola, Aristotelus sokağına saptı.

(*) Simit.

Bu anî dönüş Vangos'u, kamyonet kasasında bir yandan öbürüne fırlattı; kendisini düşünmeden araba kullanan Yangos nasılsa duymayacaktı, bastı küfürü. İki eliyle kasanın kenarına tutundu, sinemada, düşmanın amiral gemisine saldıran zırhlının ardında bıraktığı köpüklü iz gibi, arabanın altından akıp giden sarı şeritlere bakarak eğlendi.

Şimdi Yangos, Petinos kahvesi yakınına gelmişti; şu, birkaç saat önce belediye meclisi üyesi kadına saldırdığı kahve. Sonra afişi yırttığı «Piccadilly Club» önünden geçti. Asfalt yolu iki geçide ayıran yeşilliğin ortasına dikili sopa, elektrik tellerine yapışıp kalmış bir uçurtma iskeleti gibi sırıtıyordu.

Geçit töreni sırasında tribündeki yüksek rütbelileri selamlarcasına, birden başını çevirdi ve Vassileos Irakliu yolundaki ıssız, karanlığa gömülü «depo»yu farketti. Tütün yapımevinin dev binası, kötülük habercisi gibi tepesine tünemişti «depo»nun. Tek aydınlanan «Elektra» sinemasıydı; içine kapanık cılız ışık. Şu saatta «depo»da bir tek kamyonet, bir tek «triportör» yoktu tabiî. Şimdi orası sandıklar, çimento torbaları, fıçılarla doluydu. Arkadaşlarının ertesi gün yerlerine teslim edecekleri mallarla. Bir an, «depo»sunun bulunduğu karanlık sokakla birlikte bu geceki görevinin kendisine neler sağlayacağı da aklından geçti. Bu «iş» gelecekte bütün dilediklerini ayağına getirecekti.

Şimdi, Aristotelus sokağının iki yanından hızla geçen yeni-Bizans stili yapıların kemer ve kubbeleri gözünde devamlı ve tekdüze bir duvar halini almıştı. Aristotelus ve Ermu yollarının kavşağında, solda ve epey ilerde ürkütücü gölgeleri farketti. Bir oparlörün yaydığı anlaşılmaz sözler kulağına kadar geliyordu. Doğrudan Spandonis sokağına girebilirdi, ama ilerde tehlikeli bir tanık haline dönüşmesi mümkün olan meraklıların dikkatini çekmekten korkuyordu. Keler'in öğütlerine uyarak Egnatia sokağına kadar uzandı. E.D.A. binası önünde alışılmamış bir canlılık dikkati çekiyordu, ama bir an bile ilgilenmek aklına gelmedi. Onun «işi» başka yerdeydi.

Aristotelus ve Egnatia sokaklarının kavşağında sol kolunu uzattı, trafik polisi geçmesi için işaret et-

ti. Sağında, «Piccadilly Club» olayından sonra uğradığı polis merkezi vardı. Tahta kaidenin üzerinde ayakta duran trafik polisine neredeyse sürtünerek geçti ve kapalı çarşının eğri büğrü parke taşlarla kaplı daracık yollarına saptı; bütün bu dar geçitleri avucunun içi gibi biliyordu.

Arkada oturan Vangos, kamyonetin sarsılmasından, neredeyse duracakları yere geldiklerini anlamıştı.

Çarşı kapalıydı. Koca koca çadır bezleri malların üzerine örtülmüştü. Pek az ışık vardı. Kediler bile ortalıkta görünmüyordu. Bir kasap dükkanının vitrinine konmuş domuz pirzolaları Yangos'a açlığını hatırlattı. Zeytinlerin, zeytinyağının, turfanda çileklerin, henüz yanına yaklaşılmayan domateslerin —kilosunun üç drahmiye indiği temmuz ayını beklemek gerekliydi,— bir koyun budu kadar pahalı salatalıkların kokusuyla başı döndü. İkinci vitese geçti, çukurları ustaca geçiştirip saptı ve küçük Spandonis Sokağının köşesini yapan dükkanın vitrinindeki bavulları, şapkaları, çantaları gördü. Kontağı kapadı, kamyonet sessizce yaklaşarak kavşağın birkaç metre berisinde hareketsiz kaldı. Epeydir sabırsızlıkla kamyoneti bekledikleri anlaşılan üç kişi hemen yanlarına geldi. Yangos yere atladı ve yanına almayı unutmadığı kumaş parçasıyla plakasını gizledi. Sicim bulamadığından, iyi kötü sarıp sarmaladı plakayı. Numara hepten görünmez oldu.

Üç kişiden biri:

— Geç kaldın, dedi.

— Yolda bir başkasının da icabına baktık.

— Neyse ki herifçioğlunun palavraları daha bitmedi. Her neyse, hazır ol ve bekle. Direksiyon başına geç, yerinden kımıldama, ayağını gazdan ayırma. Tamam mı?

Emir almaktan pek hoşlanmayan Yangos, bu kez, okul çocukları gibi söylenenlere boyun eğdi. Üniforma giymeyip arkalarını döndükleri için tanıyamadığı on, on iki kişi, futbolda serbest vuruşa karşı koymak üzere dizilen oyuncular gibi arabasını gizliyorlardı. Oturduğu yer onlardan biraz daha yüksekti, ama tepelerinden olup bitenleri seçebilmek zordu. Haykırışlar

karmakarışık bir ses yumağı halinde kulağına geliyordu.

Her şeyin aynı yerde olup bitmesi raslantı değil, diye düşündü. Merkez, «Piccadilly Club» «depo», nümayiş, herifçioğlunun kaldığı Kozmopolit Oteli, tam da yakınında E.D.A. binası. Çevrenin bütün yolları dik açıyla birbirini keser. Bir tanesi çaprazdır, o da Yangos'un durduğu bu küçük asfalt yol. Yangos, satranç oyunundaki fil gibi çaprazlama, piyade, kale ve atların arasından geçerek şahlarını mat edecekti.

ON YEDI

Jozef'in ne politikaya karıştığı vardı, ne partilerle ilgilendiği. Atölyesi Kuzey Yunanistan Bakanlığının yakınındaydı, kimseyi rahatsız etmeden, sakin sakin marangozluk yapıyordu orada. Ertesi sabah bakkal kadına teslim etmesi gereken yarım ay biçimindeki masayı bitirmek için, o akşam, tezgahın önünde her zamankinden fazla kaldı. Bakkal kadın, köşede yapılan yeni binalar sayesinde zenginleşmişti; kendi deyimiyle, «evindeki eskileri yeni ve güzel mobilyalarla» değiştirmek istiyordu. Neredeyse evlilik çağına gelen kızının çeyizi de böylece zenginleşecekti. Bütün siparişleri, götürü olarak Jozef'e vermişti.

Sekiz buçuğa doğru Jozef sıkıldı. Üstelik tahtanın kokusu «astım»ına hiç iyi gelmiyordu. Denize kadar inip hava almaya karar verdi. Dalgın, içine kapanık yürüyordu; Venizelu Sokağına sapmak üzere Kervansaray'ın yanından geçti. Uzakta bir kalabalık gördü ve hemen aklına kaza geldi. Kavşakta, yeşil ışığın yanmasını beklerken yanında duran yayaya sordu:

— Ne oluyor?

— Bilmem.

— Nümayiş mi?

— Gidip anlayabiliriz.

Yeşil ışık yanınca birlikte karşıya geçtiler, ama kaldırıma vardıklarında Jozef soldan tek başına yolu-

na devam etti (selamlaşmadan ayrıldılar, nasılsa birbirlerini tanımıyorlardı), yabancı sağdan yürüdü.

Yaklaştığında, Jozef ne olup bittiğini daha iyi anladı. Bir takım insanlar dövüşüyor, bir binayı taşlıyorlardı. Neden taş atıyorlardı acaba? Duracak yerde, meraka kapılıp ilerledi. Adams mağazasının önündeyken, vitrinin zenginliğiyle çelişen çıplak manken dikkatini çekti. Camdan, kaçmaya çalışan bir adamı yakalayan iki kişiyi gördü; adamı yaka paça yere indirip başladılar tekmelemeye. Haksızlık duygusunun verdiği büyük güçle, yerde yatan, saldırganlardan birinin bacağına yapışıp yere devirdi. Ama, iri yarı olan öbürü atıldı, ağır madenî süslerle kaplı kayışını çıkarıp adama vurmaya koyuldu.

Jozef çevresine bakındı; aynı olay, yer yer, aynalarla çoğaltılan canlı görüntüler gibi, değişik kişiler tarafından tekrarlanıyordu. Tam o sıra, ceketinin partal eteğine birinin yapıştığını farketti. Geriye dönmek zorunda bırakıldı, ceketini paralamak istercesine çeken, esrarkeş yüzlü bir adamla burun buruna geldi.

— Yakana neden bir şey takmadın? Nerede rozetin?

— Hangi rozet?

— Demek bizden değilsin?

Adam ceketini bırakıp karnına bir yumruk indirdi. Jozef iki büklüm oldu. Üstelik, yıllardan beri devam eden müzmin ülseri de vardı.

— Niçin vuruyorsunuz? Size ne yaptım?

Ama ötekiler çevresine dolmuşlardı bile. Biri belinden gıdıklayarak dönmesini sağladı, sonra adamın dirseği suratında patladı. Burnundan kan boşandı. Jozef başladı bağırmaya:

— Memur bey! Memur bey!

Birkaç metre ötede duran polis sanki sesini duymamıştı. Beline inen son tekme omurga kemiğini çatırdattı. Yuvarlandı, yattığı yerden adamın birinin iskemle kırıp kendisine doğru uzanan bir sürü ele iskemle parçaları dağıttığını farketti. Eller, bir anda, alelacele edinilen tokmaklara yapıştı. Jozef kendinden geçiverdi.

İlk yardım hastanesinde kendine geldiğinde kaşının üzerindeki yara dikiliyordu. Müthiş canı acıyordu. Kim getirmişti onu buraya? Nasıl getirmişti? Bütün bu sorular cevapsızdı. Yalnız, kemikleri iliklerine kadar sızlıyordu. Pansuman bittiğinde dışarı fırlayıp hemen evine döndü.

Saatlar geçiyor ve Jozef bir türlü uyuyamıyordu. Yarım ay biçimindeki masayı zamanında bitirip bakkal kadına teslim edemeyeceği düşüncesi canını sıkmaktaydı. Kara kara şeyler doluyordu kafasına. İlk yardım hastanesinde, hiç tanımadığı Z. adlı birinden, Barışseverlerden (kim barışsever değildi ki?) konuşulduğunu duymuştu. Zavallı Jozef, insanların hâlâ çarmıha gerilebileceğini düşünemiyordu bile. Geceyarısına doğru şaşkın bir horoz öttü; kapısı vuruldu. Jozef yataktan kalktı —karısı üç yıl önce ölmüştü, kızları evliydi, oğlu Ruhr havzasındaki bir fabrikada çalışıyordu, evde yalnızdı— kapıyı açmadan önce sordu:

— Kimsiniz?

— Polis.

Titreyerek kapıyı açtı.

— Bizimle geleceksin.

— Nereye?

— Merkeze.

— Bir dakika bekleyin, giyineyim.

— Pijamayla gelebilirsin, sırtına bir şey al. Araba dışarda bekliyor.

Canı acıyarak paltosunu sırtına geçirdi. Merkezde kendisini hemen emniyet müdürünün yanına çıkardılar. Müdür odadaydı, oturmasını söyledi. Yakın, dostça bir görünüşü vardı.

— Leon oğlu Jozef Zaimis sen misin?

— Evet.

— İşin mobilyacılık mı?

— Evet.

— Sicilinde en ufak bir bozukluk yok, Zaimis. Bozmak da gereksiz. Ne demek istediğimi anladın mı?

— Pek anlayamadım.

— Anlatayım öyleyse: Herhangi biri hakkında şikayette bulunmasan iyi edersin. İyi bir adamsın, po-

lis tarafından seviliyorsun. Bir yanlışlık olduğunu anlamışsındır. Seni başkası sanmışlar, başına gelenleri unutursan bizim de içimiz rahatlar. İşte bu kadar. Başın darda kalırsa, istediğin zaman bana gelebilirsin.

İlk kez, gerçek bir emniyet müdürü Jozef'le konuşuyordu. Bir bakıma bundan gururlanmıştı. Çalışma izni, her şeyi onların elindeydi.

— Şimdi gidebilirsin. Bu durumunda seni rahatsız ettiğimiz için kusura bakma. Ama yarın çağırsak geç kalabilirdik. Başkaları bizden önce davranabilirlerdi. Sabah gazetelerini okursan neden seni getirttiğimi anlarsın. Hadi bakalım, iyi geceler.

Jozef, daha da şaşkın, evine döndü. Artık mahallenin bütün horozları ötmeye başlamıştı. Sabahı bekledi, sonra koştu, gazetelerin ilk baskısını topladı.

Kavşaktan sonra Zaimis'in yanından ayrılan ve sağdan Venizelu sokağı boyunca yürüyen adam, karşıdan kalın kaşlı birinin geldiğini, sonra da Singer mağazası önünde durduğunu görmüştü. Zaharias —adamın adı— da bütün bu kargaşalığın, kavgaların, atılan taşların, ellerin müminlere dağıtılan kutsanmış ekmek gibi uzandığı iskemle kırıklarının nedenini anlayamamıştı. Merakla, şaşkın şaşkın bakınırken, yakınındaki kalın kaşlı adamın çevresine bir sürü insanın toplandığını gördü. Biri:

— Müdür bey, dedi, burada durup sabaha kadar onları bekleyecek ve sonra hepsini temizleyeceğiz.

Müdür, bir koruyucu havasıyla adamın omuzunu okşadı:

— Sersemliğin sırası değil. Sus bakalım! Ben bu işleri senden iyi bilirim.

Zaharias afalladı. Burada işi yoktu. Her çarşamba, dükkanlar kapandıktan sonra, toptan bakır ve demir almak üzere uğradığı Halkeon Kilisesi yakınındaki hırdavatçılar çarşısından dönüyordu. Ama merak Zaharias'ı neredeyse boğacaktı. Duyduğu garip sözler merakını daha da artırdı, orada duran, bıyıkları özenle düzeltilmiş bir gence sordu:

— Kim şu kalın kaşlı adam?

Öbürü, şaşkın şaşkın yüzüne baktı:

— Emniyet müdürünü tanımıyor musunuz?

— Ha! dedi Zaharias.

— Hem, burada ne halt ediyorsunuz?

— Geçiyordum.

— Bana bak dostum, sana bir çift sözüm var. Üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokma. Tabiî sırtın kaşınıyor da hastaneye kadar uzanmak istiyorsan başka.

Bıyıklı adam, yumruğunu sallayarak uzaklaştı. Zaharias birkaç adım daha attı. Önünde yüz kadar adam yumruklaşıyor ve kaldırım taşlarını fırlatıyorlardı. İçlerinden birinin yakınındakine yanaşıp kulağına bir şeyler fısıldadığını farketti. İkinci adam bu üçüncüye işaret çaktı, birlikte, Zaharias'ın da gördüğü ve olayları kımıldamadan izleyen dördüncü bir adamın üzerine çullandılar. Kimdi bu adamlar? Niçin dövüşüyorlardı? Kim kime vuruyordu, niçin vuruyordu?

— Kağıtlarını göster.

Zaharias, hemen elini cebine atıp nüfus kağıdını çıkardı.

— Bunu değil öbürünü.

— Öbürü ne?

— Öyleyse bas git, yoksa başın derde girer ha!

— İyi ama burada ne oluyor?

— Sana hesap mı vereceğiz?

Venizelu sokağı boyunca yürürken, yıllardan beri görüşmediği köylüsü Vangelis'e rasladı.

— Evin ne durumda?

— İkinci bir kat daha çıktım. Tanrıya şükür! Sen, köye uğradın mı hiç?

— Bu yıl, yaz tatilinde gitmeyi düşünüyorum. Bağbozumunda. Ya sen?

— İmkansız. Girit çok uzak geliyor. On iki yıl oluyor uğramayalı, tam on iki yıl.

— Karın nasıl? Çocuklar?

— Hepsi iyidir, ya seninkiler?

— Benimkiler de iyi. Büyük liseyi bitiriyor.

— Yahu söylesene, ne oluyor bu akşam?

— Bilmem. Rezalet. Ben de sana soracaktım.

— Senden fazla şey bildiğim yok, geçiyordum sadece. Başımız derde girmeden uzaklaşalım.

Bir karşı-nümayişçi kalabalığının uzağından geçmeye kalktılar, içlerinden ikisi arkadaşına yapışıp tartaklamaya koyuldu. Zaharias araya girdi, bir sürü de yumruk yedi.

— Ne karışıyorsun ulan?

— Bu adam bir şey yapmadı.

Bir yumruk da karnına indi. Vangelis'in ceplerini yırttılar. Bir ve iki drahmilik bozuk paralar yerlere saçıldı. Eğilip paraları toplayacak yürek mi kalmıştı?

Zaharias doğru savcıya çıkmaya karar verdi. Venizelu sokağından çıktı. Saat dokuz buçuğa geliyordu. Orman yasalarının bu kadar iyi işlemesi karşısında vicdanı isyan ediyordu. Nöbetçi savcının kapısı kilitliydi. Birden isyan eden bu sakin adam, doğru MAKEDONYA gazetesine koştu, camlı kapıyı geçti, merdiveni çıktı ve yazı işleri salonuna girdi. Camlı bölmelerin ardında birkaç kişi uyukluyordu. Yan odalardan, teleks şıkırtısı geliyordu. Büyük bir durgunluk vardı yazı işlerinde. Gazetecilerin en yaşlısına koştu.

— Venizelu ve Ermu sokaklarının kavşağında adam öldürüyorlar. Haydutlarla sivil polisler gelene geçene vuruyorlar.

Uykulu gözlerle kendisine bakan gazeteci elindeki tükenmez kalemi bırakmadan:

— Ne yazık ki haberimiz var, dedi.

— Iyi ama bir şeyler yapmak, bir takım kişilerin hayatını kurtarmak gerek.

— Ne yazık ki elimizden bir şey gelmiyor.

— Bir Yunan vatandaşı olarak protesto ediyorum!

— Ben ne yapabilirim sayın bayım?

— Sebepsiz yere yüzümü, gözümü yumrukladılar!

— Emniyet müdürlüğüne başvurun. Burası gazete.

Çelik masasının üzerine eğilen gazeteci yazısına devam etti. Zaharias başka bir yoldan evine döndü.

— Yunanistan'da barışın tarihi, diye devam etti Z., doğduğu 1955 yılından bu yana çok acıdır. Pire'de, Barışseverler gösterisinde, polis önce, tiyatro salonuna dalarak kürsüye tükürük hokkaları atan, küfreden, bağıran, gözdağı veren saldırganları görmezlikten geldi, ön sırada oturan emniyet müdürü bu adamların dışarı çıkarılması için en ufak şey yapmadı. Lesbos'da, silahsızlanma için yapılan gösteride, bir adam, bugüne kadar anlaşılmayan nedenlerle öldürüldü. Atina'da, üniformasıyla Barışseverlerin mitingine katılan bir subay askerî mahkemeye verildi. Arnavutluk ve Yugoslavya sınırları yakınında ıssız bir karakol olan Triethnes'e sürüldü. Kısa süre sonra da, «Genelkurmay Başkanlığından verilen resmî bilgiye göre» atışlar sırasında bir kaza kurşunuyla öldüğü bildirildi.

«Bu adamlar niçin bir türlü barışı benimseyemiyorlar? Niçin, Siyasî Sürgün ve Tutuklular Derneği, İnsan Haklarını Koruma Derneği, E.D.A. Gençlik Teşkilatı, sendikalar gibi örgütlere aldırmıyor da, hedefi uluslararası barış ve huzur olan, bütün parti liderlerinin benimsediği, uluslararası çaptaki kuruluşumuz onları tedirgin ediyor? Cevabı çok basit: Bütün öteki hareketler ülkenin iç işleriyle, Yunanistan'la ilgili. Müttefiklerimizi, dostumuz olduklarını yüzümüze söyleyen büyük koruyucularımızı rahatsız etmiyorlar. Oysa, bu sözde müttefikler durmadan bize ihanet etmekte. 1922'de Anadolu'da, şimdi de Kıbrıs meselesinde...»

— Kıbrıs bizimdir! Eno-sis!

— Bağımsızlık!

— Kıbrıs bizimdir!

«... batılı müttefiklerimizin Yunanistan'da bir sürü uşakları var. Efendisinin hoşuna gitmek isteyen her uşak gayretkeşliği o kadar ileri götürür ki, başkalarını ezmek için gösterdiği amansızlık efendisini bile tedirgin edip kovulmasına yol açar. Evet, batılı müttefiklerimiz ve Yunanlı el ulakları, barışı, kendilerini doğrudan doğruya tehdit eden bir tehlike olarak

görüyorlar. Eğer barış yeryüzüne yayılırsa, iktidarlarının ve üretim artıklarını silahlanma yarışına bağlayan büyük tekellerin sonu gelmiş demektir. İkinci Dünya Savaşını izleyen on sekiz yıllık barış süresince, sağda solda on sekizden fazla önemli ihtilaf çıktı. Büyük devletlerin savaşçı eğilimini dengeleyen dünyanın yok olması tehlikesi, ihtiyatlı davranmalarını gerektirdi.»

— Kahrolsun NATO!

— İkinci bir Hiroşima istemiyoruz!

— Ek-mek! Ek-mek!

«Başkan Kennedy, söylevlerinden birinde, 'Benim gibi, yeryüzü sakinleri' deyimini kullanmıştı. Ve doğruydu söylediği. Feza yolunun açıldığı çağda, kapılarımızı sıkı sıkı örtüp geçen yüzyıldaki gibi yaşamamız hiç doğru değildir. Bilim, ileri doğru dev adımlar attı, bu adımlar herkesin ortak bilinci olmalı. Bugün dünya Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmıyor. Uçların iticiliğine dayanan her türlü görüşün modası geçmiştir. Elektronik mikroskop, öğretilenlerle ilgili bulunmayan bir dünya görüntüsü sunuyor bizlere. Binlerce yüzyıllık düşünce alışkanlığı edinmiş beynimiz, değişen çağa ayak uydurabilmek için önemli bilimsel buluşları benimsemeli, bu buluşların önemini kavramalı ve bir hayat ölçüsü yapmalıdır. Komünizmle mücadele, uçların karşıtlığı yönteminin en ilkel, en modası geçmiş şekilde uygulanmasıdır. Şu sıra sizinle, bir doktor olarak konuşuyorum. Her gün, ülkemin kötü durumu gözlerimin önünde; ne yeterli sayıda hastane var, ne de doktor. Dağ köylerinin şehirlerle bağlantısı kopuk. Hippokrat'ın doğduğu ülke ilkel sağlık hizmetlerinden yoksun, bir de 20. yüzyılda yaşadığını söylüyor! İnsanca yaşamak için gerekli şeylerden yoksun kalan uygarlıktan nasıl söz eder? Bu koşullarda insanoğlu nasıl yaşar? Devlet bütçesinin yarısı millî savunma yerine millî eğitime, spor tesislerinin yapımına, hastanelere, sanayi yatırımlarına harcansa insanlığa çok daha yaraşır bir hayatımız olmaz mı? Şehirlerimizi ve köylerimizi boşaltan dış göç felaketinin önüne geçmemiz sağlanmaz mı? İşte barışın anlamı, işte benim katıldığım bir toplan-

tiya dayanamayıp kıraathk katli tutarak üstümüze saldırtmalarının nedeni.

«Bu gözü dönükler iki satır okuyup anlayacak yetenekte olsalar, kendi çıkarlarına karşı haykırdıklarını anlarlardı. Çünkü hepsi yoksul, partal giysili, işsiz işçi, maaşsız maaşlıdır ve hayatları boyunca da böyle kalmaya mahkumdurlar. Çünkü bir takım kişilerin çıkarı bu zavallıların koşullarını değiştirmemeyi; sırası geldiğinde ellerine birkaç kuruş sıkıştırıp önlerine ufak bir kemik attıkları bazılarını aralarından çıkarıp bu geceki gibi, ihtiyaç duyduklarında el altında bulundurmayı gerektirmektedir.

«Ama bize karşı bağıranlar, dostlarım, ne yazık ki acınacak haldeler. Kendileri için de savaştığımızı asla anlayamayacaklar. Beni rahatsız da etmiyorlar aslında. Bana vururlarken kılımı kıpırdatmadım, çünkü hedefleri ben değil, bağlı bulundukları gizli şeflerin gösterdiği adamdı. Onlar benim, sizin kim olduğumuzu bilmiyorlar bile. Efendilerinin gözüne girmek için kendilerine verilen pis bir görevi yerine getiriyorlar. Hepsinin lise çağında çocuğu, hasta karısı, çürük dişleri, ülserleri, korkuları, zayıf ciğerleri var. Evet, tekrar ediyorum, hepsi acınacak halde. Bunun için haykırışlarına kulak vermeyin. Tarih durmadan ilerliyor, nasılsa günün birinde ona yetişecekler. Ne mutlu barışseverlere çünkü onlara Tanrı'nın çocukları denecek.»

ON DOKUZ

Z.'nin her sözü, Generalin zayıf, kemikli yüzüne indirilmiş bir tokattı. Aynı yerde durmuş, bir adım sağa, bir adım sola atmakla yetiniyordu. Gözleri hep oparlördeydi. Çünkü bu oparlör, ona, savaş sırasında ateşli sözleriyle mahalleleri uyandırmak için mukavemetçilerin kullandığı megafonları hatırlatıyordu. O ana kadar, sabırla, toplantının sonunu beklemişti. Ama «ne mutlu barışseverlere» sözünü duyunca sırtı buz kesti. Tanrı'nın oğlunun, Meryem Ana'nın eti-

nin sözlerini bu kâfirin pis ağzından duymak ha! Düşündü: «Güneşteki büyük değişiklikler, kutuplardaki buzların çözülmesine ve herhalde dünyanın ekseni çevresinde dönmesinde değişikliğe uğramasına yol açacaktır.» Bu tür cümleler onu oyalıyor, dikkatini oparlörden uzaklaştırıyordu.

Emniyet müdürünün korkusu gitgide artmaktaydı. Karşı-nümayişin tüm sorumluluğu kendi sırtına yükleniyordu. Z.'yi yuhalamak üzere toplanan bütün bu sabıkalılar, sefiller, toplum dışı insanlar çizgiyi aşmaktaydılar. «Bu heriflere elini uzat, kolunu kaptırırsın.» Beklenen sonuç kendini göstermekte gecikmemiş, Sendikacılar Kulübünün önünden uzaklaştırılmalarıyla kızgınlıkları doruğuna varmıştı. Çılgına dönmüştü hepsi, emniyet müdürü bu kalabalığı durdurmak için ne yapacağını bilemiyordu. Çıkışta patlak verecek olayların sorumlusu General değildi. Düzeni koruma görevi ona verilmemişti. Bir takım «üzücü olaylar» kaçınılmaz şekilde emniyet müdürünün sırtına yüklenecekti. Işini bilen bir adam olarak, kendini korumak için polis görev ve yetki kanununun unutulmuş bir maddesini bulmaya çalışıyordu. Tam o sıra, otobüslerden yararlanmak aklına geldi. İki, üç jandarma subayını, Vardariu alanıyla vilayet binası önündeki duraklara gönderip birkaç otobüsü buraya getirtmekle, Barışseverleri kavgasız, gürültüsüz uzaklaştırmak mümkün olabilirdi. Kalabalıkta çoğunluğu kimlerin oluşturduğunu bildiğinden —inşaat işçileri— iyiden iyiye korkuyordu. Kavga çıkarmaya yeltenirlerse epey kan dökülecek demekti. Üstelik, oraya toplanan işçileri durdurmak görevi de verilmemişti kendisine.

— Z., pis Bulgar, parlamentoda Papadopulos'a attığın yumruğun hesabını burada vereceksin!

— Bulgarlar, Bulgaristan'a!

— Z.'ye ölüm!

Jandarma asteğmeninin cipi hareket etti. Üç dakika sonra, Vardariu Alanında, I. Kostantin heykelinin tam karşısındaki plantonluk kulübesi önünde duruyordu. Otobüsleri hareket ettiren burada görevli memurdu.

Cipten atlayan subay:

— Elinizin altındaki bütün otobüsleri benim emrime vereceksiniz, dedi.

Adam yüzüne baktı.

— Elimizin altında hiç otobüs yok.

— En az iki tane görüyorum.

— Birincisi iki saniye sonra hareket ediyor, diyen memur düdüğünü ağzına götürdü ve hareket işaretini verdi.

Biletçiyle birlikte sırada oturan şoför şaşkın şaşkın saatına bakarak memura seslendi:

— Daha vakit var Miços!

— Saatın geldi diyorum sana. Yürü!

Ve şoföre eliyle bir işaret yaptı.

— Kağıtlarını göster bakalım. Görevi başındaki jandarma subayına itaatsizlik başını büyük belalara sokabilir.

— Iyi ama teğmenim, otobüsleri emrinize vermek benim yetki sınırlarımı çok aşıyor. Ne yapmam gerektiğini bana ancak işletme müdürlüğü söyleyebilir. Isterseniz birlikte telefon edelim.

— Müsadere ne demektir, bilir misin? Savaş halindeyiz!

Memur gözlüklerini düzeltti, dikkatle subayın yüzüne baktı. «Çıldırmış herhalde,» diye düşündü.

Bu arada şoför sigarasını atmış, yan kapıdan direksiyon başına çıkmıştı. İki kapının kendiliğinden kapanmasını sağlayan düğmeye bastı ve motörü çalıştırdı.

Kendinden geçen subay durmasını işaret etti. Şoförüne de, ciple otobüsün yolunu kesmesini emretti. Otobüstekiler itiraza başladılar.

— Bir an önce evimize gitmek istiyoruz. Saat dokuz oldu!

Memur, kulübesindeki telefonu açmış, işletme müdürlüğüyle konuşuyordu:

— Müdür bey, dedi, burada bir jandarma subayı var. Elimizin altındaki bütün otobüsleri istiyor. Şu sıra burada iki otobüs var, biri de hareket etmek üzere.

— Hemen dediklerini yap Miços! Buraya kadar gelen bir jandarma yüzbaşısı, benim iznimle dört otobüs götürdü. Demek ki, durum böyle gerektiriyor. Önemli olaylar patlak vermiş anlaşılan.

— Peki, otobüslerden birini vereyim ama öbürünü durdurmam imkansız.

— İçindekileri aşağı indir, dedi müdür. Arayı kapatmak için, bundan sonra gelecek arabaların hareket saatını biraz daha geciktirirsin.

Memur telefonu kapadı ve kulübesinden çıktı. Şoföre ön kapıyı açmasını işaret etti ve otobüse girdi; yolculardan «beklenmedik bir olaydan ötürü hareketin geciktiğini» söyleyerek bir sonraki otobüste kullanmak üzere, aldıkları biletleri saklamalarını rica etti. İçlerinden iki, üç kişi homurdanıp direndi; inmek istemedi. «Ah, nerede eski tramvaylar!» Ama sonunda otobüsü boşaltmak zorunda kaldılar. Hem kör, hem sağır bir dilenci, akordeonuyla **«Bırak, o güzel saçlarını dağınık»** şarkısını çalarak para toplamak üzere kasketini açtı.

— Hadi, Mihail Baba, içerde bir sen kaldın, diyen memur onu da indirdi.

Jandarma asteğmeni:

— Kağıtlarını göster! diye diretiyordu.

— Üzerimde değil. Yarın geçerseniz veririm; nasılsa görevim hep burada durmamı gerektiriyor.

Şoförlerle biletçiler arabalarına bindiler, cipe atlayan subay eliyle peşinden gelmelerini işaret etti. Araba dizisi olayların sürüp gittiği yere doğru yola çıktı. Işıkları sönük, boş otobüsler, geceyarısı depoya dönmek için şehrin içinden geçen arabaları andırıyordu. İliklerine kadar üşüyen yolcular, duraklarda, kocaman birer Paskalya yumurtasını andıran bu otobüslerin geçişini umutsuzluklarının sönük birer görüntüsü gibi seyrederlerdi. Bu akşam, durakta bek-

leme süresinin ne kadar uzayacağını bilemeyen yolcular da aynı duygular içindeydi.

Teğmenin cipi kafilenin başındaydı. Kavşağa varan iki otobüs, Ano Tumba durağına dizilen öteki dört benzerinin ardına sıralandı. Sessiz fabrikaları andıran, arka arkaya altı otobüs. Şoförlerle biletçiler olup bitenleri görmek üzere aşağı atladılar, karşılaştıkları olaylar tüylerini ürpertti.

Jandarma teğmeni, emirlerinin eksiksiz uygulandığını bildirmek üzere emniyet müdürüne koştu.

YİRMİ BİR

Konuşmanın sonu yaklaşıyordu. Saat dokuz buçuğu geçmişti; dinleyiciler iki saatı aşkın bir süredir oradaydılar. Aileleri vardı, perşembe sabahı işbaşı yapacaklardı. Duvarcı ustalarının gün doğmadan yola çıkmaları gerekiyordu. Yorgun, güzel, hayatla işlenmiş, keskin kalemle oyulmuş yüzler. Yoksuldular; yoksulluklarının farkındaydılar. Sokaktakiler de yoksuldu; ama, yoksulluklarının farkında değildiler.

Tertemiz bir elle dokunulduğunda, isli dumanlarla kirlenmeden, petrol dumanlarıyla zehirlenmeden ne güzeldi hayat. Yığınlar halinde greve gidildiğinde, aynı gövdeye bağlı yüz Buda kolu gibi birlikte işbaşı yapılmadığında da ne güzeldi hayat. Bin gövdeyle çoğalan gövde yepyeni boyutlara ulaşırdı! Nasıl da ölümsüzleşirdi! Bir düşüncenin derisine bürünüp değişken hücreler olduklarının bilincine varamayan, yitip gittiklerinde yerlerini başka hücrelere bırakmayan, dolayısıyla derinin gitgide genişleyen deliklerden hava almasını sağlayamayanlara ne yazık. İnlerine büzülmüş hayvanlar gibi geberen, ya bir kaldırımda, ya bir alanda, bir nümayiş sırasında, ya da depoda hayatını vermeye hazır olmayanlara ne yazık!

«Ölüm bizi belki her köşebaşında bekliyor, diye düşündü, önemli olan bizim her yerde onu beklemeyişimiz. O zaman, korku mekanizmasının eklem-

lerini harekete geçiren yağdan başka şey olamayız. Ölüm belki ara sokakta bizi bekleyen bir motosiklet gibidir. Asıl önemlisi, bu motosikleti, bu ara yolu düşünmemektir. Düşünürsek yürüyemez oluruz. Sakatlar gibi başkalarının omuzlarına dayanmamız gerekir. Bizi yok eder bu dayanma.

«Ve yepyeni bir güneş, her sabah, taptaze bir dünyayı aydınlatır. Her sabah gözlediğimiz, her akşam eksikliğini duyduğumuz bu güneş hayatın karşılığıdır. Zamanın zerrelerini sayıyor, elden geçiriyorsam hepsi benim demektir, başkasının değil. Bundan vazgeçilmez. Emekçiler, kendilerine istendiği kadar aydınlık evler yapılsın, yine de sömürüldüklerini kesinlikle bilmelidirler. Şunu iyi anlamalıdırlar ki, bu sömürüyü sona erdirmenin tek yolu...

«Çok genç yaşımda havacı olmak, yükseklerde, çok yükseklerde, bulutların arasında uçmak, güneşin çok daha yakınında yaşamak isterdim. Sonradan annem ve babamın isteği üzerine doktor oldum. Kardeşlerimden biri köyde kaldı. Bir başkası yurt dışına gitti. Ailenin fertleri arasında bir de bilgin bulunması gerekiyordu; kısmet benimmiş. Ama yükseklik ve başdönmesine duyduğum eğilim bir türlü geçmedi. En sevdiğim efsane, İkaros (*) efsanesidir.

(Askerliğini yaptığı Icaria adasında, insanoğlunun yaralarını yakından görmek fırsatını bulmuştu. Hayata açılan büyük pencereleri andıran bu yaraların yüzünde toplanan irine rağmen, saf ve temiz bir hava içlerinden geçebiliyordu.)

«Evlendikten sonra, aldattığımı ve yalan söylediğimi anlayan karım kollarımda hıçkırırken şişen boyun damarlarını yakından tanıdım. İnsan her saniye ölmeye hazırsa, gecenin kökleri derinliklerimize uzanıp bütün güçleriyle kanımızı emiyorlarsa hayat güzeldir. Maddî varlığımla onları tedirgin ettiğim için kaçmak zayıflığını gösterdiğimi kimse söyleyemez. Yazarlığı iş edinenler dilediklerini yazabilirler, çünkü az gelişmiş bir ülkede düşünce özgürdür. Az geliş-

(*) İkaros: Balmumundan kanatlarıyla güneşe fazla sokulduğu için kanatları eriyip düşen mitoloji kahramanı.

miş bir ülkede baskı gören gövde, belirli yoğunlukta havanın yerini tutan maddî varlıktır. Tek başıma yaptığım yürüyüş sırasında, bu yüzden saldırdılar bana. Yığınla insan yazılarında barış konusunu işliyor. Ama bir çoğu için, yapılan boş bir uğraş. Domuzlar için gövdeden başkasının varlığı sözkonusu değildir. Oysa, ben gövdemi en ufak lifinin ürpertilerine kadar tanıyorum. Milletvekili dokunulmazlığıyla korunan gövdemi. Bunun için istedikleri kadar güçlü vuramadılar, beni öldürmeye cesaret edemediler.»

«**Güzel, ey güzel Selânik!** Yine de sende. Bizans'ın esrarlı kokusundan bir kalıntı var. O Bizans ki, şimdi binalarla kaplı Hipodromunda Mavilerle Yeşiller hiç durmadan karşı karşıya gelirlerdi. Tıpkı bu gece, burada, biz Kırmızılarla sokak sürüngeni Yeşillerin karşılaşması gibi. Yeşiller bütün atların dopinglendiği, kırbaç zoruyla koşturulduğu bir hipodromda haykırıyorlar.»

«Arkadaşım Spathopulos'a da birkaç söz söyleme fırsatı bırakmalıyım; kaçırmışlardı onu, neyse döndü geldi. Hep tek başıma konuşamam. Bu adamlar evlerine dönmek zorundalar. Şimdi en önemli sorun buradan çıkışımız; ne etmeli de önlemeli tehlikeyi? Her türlü olayı önlemek için polisin sağduyusuna güveniyorum. Hiç birimizin, onun yüzünden acı çekmesini istemiyorum.

«Kürsü benim için bir çıkış yoluydu. Dinledikleri için mutluyum. Başka ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Barış eylem demektir. Askerî harcamalara gittiği için vergi ödememek eylemdir, askere alınmamak için deli taklidi yapmak da eylemdir. Barış, orduları aydınlatmak üzere cephede beliriveren Meryem Ana suretinde bir ikona değildir. İstatistiklerden, elle tutulur gerçeklerden, rakamlardan yapılma bir ikonadır. Asıl önemlisi de, barış bir fikir değildir.

«Elin avucumda. Elektrikli bir mikrofon. Sonra azalan ışık, 'Maden çitin gölgesidir.' Kararan Yunanlılık. İlerici belediyelerin çabasıyla sokak adlarına, alan adlarına dönüşen yeni yeni kurbanlar. Adaletin ışığında bir tek gün yaşayamayan Yunanlılığımız.

«Işıklar göz kırpıyor. Bizi karanlıkta bırakmak,

aklımızı başımızdan almak için elektrik akımını kesiyor olmalılar. Açılıp kapanan, her şeyden çok uykuya dalmak isteyen küçük çocuk gözkapaklarını andıran ışıklar yanıp yanıp sönüyor.»

«Gençliğinde orospu da olsan, umarım ki artık değişmeyecek kadar bilgeliğe erişmişsindir. Hayatın ve doğru düşünenlerin güzel olduğunu söylemek için. Hastalanırsan sana can yoldaşlığı edeceğimi, ağladığında gözyaşlarını içmek için yastığın olacağımı söylemek için. Evet, elin avucumda ve hayat çizgilerimiz bir olduğunda, bu cüzamlı eller sonsuzluğa dek kenetlendiğinde güzeldir hayat.»

YİRMİ İKİ

Toplantıya en erken gelenlerdendi. Z. konuşmasını bitirirken, peşinden hiç ayrılmamaya karar verdi. Az önce, yaralı yüzüyle salona girip: «İşte sizleri görmeye geldiğim için bana ne yaptılar?» dediğini duyduğunda gözlerine yaşlar dolmuştu.

Hacis'in —yakınları arasında Kaplan— belirli bir işi yoktu. Dikili ağacı da! Sırasında duvarcı ustası, badanacı, saka, ayakkabı boyacısı olarak kendine özgü bir hayat sürer, hep bu tür toplantıları izlerdi. Zararsız bir görünüşü vardı, keldi kafası, kısa boyluydu ama kolları çelik gibiydi. Kavga çıktı mı, yardıma çağrıldığı için değil kendini zorunlu duyduğu için ortaya atılıverirdi.

Neden zorunluluk duyardı? Kimin yardımına koşma zorunluluğu duyardı? Kendi de bilmezdi bunu. Kimseye verilecek hesabı yoktu. Herkesten ayrı bir çizgi üzerinde gidip gelir, kimsenin boyunduruğuna girmezdi. Bugün de yürüyerek çok uzaktan, Kato Tumba'dan gelmişti. Cebinde otobüs parası bile yoktu. Yol boyu arabaları, vitrinleri, şekercileri, ne yanına yaklaşabildiği, ne de yararlanabildiği uygarlığın bütün güzelliklerini seyrediyordu. Aslında bir şeye de aldırdığı yoktu. Kimseyi kıskanmıyor, gerek mad-

dî ve gerekse manevî yüceliğe erişmek için kişisel bir yol izliyordu.

O akşam, solcu olduğu söylenen bir müteahhitle konuşmaya gitmesi gerekliydi. Adam, belki bir haftalık iş verebilecekti ona. Yine de içgüdüsüyle, Barışseverlerin toplantısına katılmayı yeğ tutmuştu. Z.'yi tanımıyordu, ama bir ay önce Maraton'da tek başına yaptığı yürüyüş; Mecliste bir milletvekilinin gözüne vurduğu yumruk yüzünden ona hayrandı. Her türlü korunma tedbirine boş veren bu adamın karşı tarafça hedef alındığını, tehlikede olduğunu seziyordu.

Z. konuşmasını bitirip sokaktaki cehenneme dalmak üzereyken, Hacis, kendiliğinden onun koruyuculuğunu yüklendi. Böylesine yürekli bir adamın yanı başında yürümekten gurur duyuyordu. Yerinden kalktı. Z.'nin merdivenleri inmek üzere çıkacağı kapının önünde durdu.

Buraya vardığında, Z.'nin sıralar arasından yürüyerek ilerlediğini, ona dokunmak için pembe defne dallarına dönen işçi ellerinden demetlerin uzandığını gördü. Hepsi yanına yaklaşmak, düğmelerinden birini koparıp saklamak, derisine dokunmak istiyor; Z., binlerce ellik kalabalığın arasında güçlükle yol alıyor, selamlıyor, gülümsüyor, ara sıra çevresindekilere tatlı şeyler söylüyordu.

Hacis kapıda onu bekliyordu. Yaklaştığını, kalabalığın önünde yere yapışan otlar gibi çekildiğini görüyordu. Birbirine yapışmış yüzlerle doluydu salon. Yüzlerden bir duvar. Düş tutkunu Hacis, her şeyi görüntülerle seçerdi. Çalgısını yay haline getirip düşmanlarını yeren gerçek lâvtacının duygululuğu vardı onda. Yine de gerçek usta buradaydı. Z.'nin kendisine doğru yaklaştığını görünce, limandan denize doğru giden bir zırhlıyı düşündü. Silik, önemsiz Hacis de, ona bu zor geçitte yol gösterecek gemi çekendi. Savaş gemisi istediği kadar zırhlı olsun, kayalıklarla torpiller eksik değildi ki.

Z.'nin ardından. Silahsızlanma ve Uluslararası Barış Komitesi üyeleri geliyordu. Kürsünün tepesindeki yazılar, simgeler sökülüyor, salon eski haline döndürülüyordu...

Yaşlı bir kadın, Z.'nin yanına sokulup bağırdı:

— Doktor, çocuğum hasta, ne yapabilirim? Doktora verecek bir kuruşum yok!

Z. durdu, ona baktı ve:

— Yarın sabah otelime getirin, çocuğunuza bakarım, dedi. Öğleden sonra yola çıkacağım.

Kalabalıktakilerden biri kadını payladı:

— Nine, şefle böyle konuşmaya utanmıyor musun? Neden geldik buraya?

Yaşlı kadın hiç utanmıyordu, şefe daha söyleyecek o kadar şeyi, iyileştirmesini istediği o kadar derdi vardı ki.

Hacis, şimdi Z.'yi çok yakından, bir metreden görüyordu. Kaşının üzerindeki morluk, sanki ölümün alnına bastığı ilk zehirli damgaydı. Komite üyeleri —çoğu avukattı— toplu halde peşinden geliyorlardı. Çevresindekilerden biri Z.'ye:

— İçimizden birkaçı öne geçsin, toplantı başlamadan patlak veren olaylar tekrarlanmasın, dedi.

Z. çok kızdı:

— Cesareti olan gelsin bakalım! dedi.

Merdivenleri inmeye başlamıştı. Hacis ardına geçti. Biri onu itmeye kalktı, ama kısa boylu ve kaplan kadar çevik Hacis, hemen korumak istediği adamın önüne geçti. Hiç kuşkusu yoktu. Z. lider doğmuştu. Mukavemet yıllarında çarpışan yiğitler ölüp; yerlerini gerçek lider görünüşünde olmayan politikacı ve kuramcıların aldığı günden bu yana, raslamayı umduğu lider oydu.

Salona giremeyenlerin kalabalığı arasında, Z. merdivenleri indi. Ürkek, kuşatılmış, basamaklarda oturuyor —demir kapı «kızgın vatandaşlar»ın kabaran dalgasıyla açılacak gibi oluyor, arada bir aralanıp içeri, gözleri objektifi andıran, kafası sanki sinema şeridiyle dolu bir jandarma subayı giriyordu. Subay, sonraki günlerde merkeze alıp soruşturma ve işkenceye geçmek üzere bu yüzleri belleğine kazıma çabasındaydı sanki: Arada bir: «Sıkıysa çıkın dışarı, hepinizin derisini diri diri yüzeceğiz!» haykırışları bir ağızdan yükseliyor, mendireğe çarpıp dağılan ve gelip geçenleri ıslatan dalgalar gibi taş yağmuru yağı-

yordu kapıya,— Selânik'teki tüm polis gücünün iki yüz haydudu durduramadığını düşündükçe dehşete düşüyor, yerlerinden kıpırdayamıyorlardı. Ama Z.'yi görüp yol vermek için duvara ya da merdiven korkuluğuna yapıştıklarında içlerine güven doldu.

Kükürtün yaktığı, ilkbahar yağmuruyla serinleyen yapraklar gibi yeniden doyasıya soluk alabilirlerdi; büyük bir acının ardından uyuşturucunun verdiği rahatlığı duyarak büzülmüş dudakları yeniden gevşeyebilirdi.

Z.'den uzaklaşmamak için büyük çaba harcayan Hacis: «Ne eşsiz adam,» diye düşünüyordu. «Gövdesi kadınları büyülüyor; aklıyla yüreklere işliyor, usta elleri hastalarını rahatlatıyor olmalı.»

Hacis, demir kapının ardındaydı. Merdivenin ilk basamağından dışarıyı görebilirdi. Haydutlar biraz uzaklaşmışlardı; iki, üç polis kasketi demir kapının önünde geziniyordu. Kendinden emin, titremeyen elleriyle Z. sürgüyü çekti. Kapı gıcırdayarak açıldı.

Bir gedik çatışan iki dünyayı böylece birleştiriyordu. Bu gedikten yalnız başına, güzel ve gurur dolu, dışarı çıkma yürekliliğini gösterdi. Kendisini tanımadıklarından, çıktığında, en ufak bir haykırış duyulmadı. «Z.'ye ölüm!» diye haykıran kiralık katillerin hiç biri, bu sözün kime yöneldiğini bilmiyordu. Kulaklarına fıslamışlardı, o kadar. Bilmedikleri bir kapıyı yumrukluyorlardı.

Hacis, Z.'nin soluna geçti. Karşı kaldırımda duran Generalle emniyet müdürünü gördü. Z. de görmüş olmalıydı, kendine özgü atlet yürüyüşüyle onlara yöneldi. Hacis on adımda geçtiği yolu, Z.'nin altı adımda aldığını farketmişti. Şefinin yürüyüşü böyleydi işte, rahat, geniş adımlı, ruh yüceliğiyle orantılı. Ardında komite üyesi dört avukatla, Hacis ona yetişti.

Onunla yürümek, önünde küçülmek, sokak lambasının yansıttığı, kaldırım ve asfalta rasladığında değişiveren gölgesine büzülmek ne büyük zevkti. Melissa mağazasının vitrininden gelen kızıl ışıkla alev alev yanan Z.'yi yandan görüyordu şimdi.

Z.'nin keskin sesi yükseldi:

— Jandarma komutanını istiyorum!

Bu sözleri duyan General; orada duran kendisi değil de yalnız Z.'nin görebileceği bir hayalmiş gibi, arkasını dönüverdi. Hacis, General'in bu beklenmedik uzaklaşmasını garip buldu. Sanki Z. bulaşıcı bir hastalık taşıyordu da, bu korkunç hastalık solugunun değdiği kişiye bulaşacaktı!

Z. aynı sözleri tekrarladı:

— Jandarma komutanını istiyorum!

General, Ermu ve Venizelu sokaklarının birleştiği noktaya varmıştı bile. Dalgın bakışlarla denizi seyrediyordu.

Z., bu kez emniyet müdürüne döndü:

— Müdür bey, bu rezaleti protesto ediyorum! dedi. Akıl alır gibi değil! Yasalar, göz göre göre çiğneniyor.

— Sayın Milletvekili, binanın balkonuna oparlör yerleştirmeseydiniz kaiabalığı tahrik etmemiş olurdunuz. Toplantınız gürültüsüz geçer, bizi de bu kadar büyük sayıda polis seferber etmek zorunda bırakmazdınız.

— Adamlarınız, nümayişçileri dağıtacak ya da tutuklayacak yerde onlara yardım ediyorlar. Kalabalık boşaldığında, korkarım daha kötü şeyler olacak.

— İşte bunun için harekete geçip otobüsleri getirttim —eliyle, ışıkları sönük altı arabayı işaret etti.— Çıkanlar otobüslere binip kavgasız gürültüsüz evlerine gidebilecekler.

Hacis, Z.'nin kaskatı kesildiğini; dönüp Komite üyelerinden birinin kulağına fısıldadığını gördü. Hepsi başlarını sallayarak onu onayladılar. Birden Z., yine emniyet müdürüne:

— Barışseverler özgür birer vatandaş olarak geldiler, özgür bir vatandaş olarak evlerine dönecekler... Otobüsle kaçırılmayı hiç biri istemiyor.

Hacis, müdürün hazırladığı oyunu hemen anladı; otobüse doldurulan insanlar kendilerini korumaktan aciz, kalabalık karşı-nümayişçilerin eline düşeceklerdi. Aynı şey bir kere daha olmuştu. Hacis hatırlıyordu. Müdürün iyi niyetli olup tuzak kurmadığı düşünülse bile sonuç değişmezdi. Z.'nin cevabı Hacis'I rahatlattı.

Dar kapı, bir emniyet supabı gibiydi; Barışseverlerin ağır ağır, küçük gruplar halinde çıkmalarına ancak imkan veriyordu. Sonra bu küçük gruplar evlerinin yolunu tutuyordu. Ama polis kordonu, açık bir art niyetle, bu emniyet supabının mümkün olduğu kadar az sayıda ve dağınık adam çıkarmasına çalışıyordu.

Z. ve ardındakiler, karşı sırada, bulundukları kaldırımın az ilerisinde kalan Kozmopolit Oteline yöneldiler. Ermu sokağının dibinde, ışıklar içinde yanan Aya Sofya Kilisesi bir kral düğününün şekerliğini andırıyordu. Avukatlardan biri Z.'nin koluna yapışmıştı. Hacis solunda, biraz gerisinde yürüyordu. Siyah kazaklı, ürkütücü üç gencin yaklaştığını farketti. Z. de onları gördü, kolunu avukatın elinden kurtarıp, sırtı otele dönük, görünmeyen birine bağırdı:

— İşte bana vuranlar! Neden tutuklamıyorsunuz onları? Polisin işi ne?

Tam o anda, kavşağın karşı köşesinden küçük bir kamyonet yıldırım gibi fırladı. Aracın ardında dizçöküp bekleyen bir adam elindeki demir çubuğu Z.'nin başına indirdi. Z. sallandı yere yuvarlandı, kamyonetin tekerlekleri üzerinden geçip ezdi onu, yarım metre kadar sürükledi; yolun ortasında kandan bir gölcük oluştu.

— Rezalet!
— Yakalayın!
— Numarasını alın!
— Z.'mizi öldürdüler!
— Feci bir şey!
— Katillere ölüm!

YİRMİ ÜÇ

Kervansaray'ın tam karşısındaki, çırak olarak çalıştığı konfeksiyon atölyesinden geliyordu. Pantolonunun paçalarından iplikler sarkıyordu. Şehir dışında, Feniks yakınındaki evine dönmek için Büyük Iskender Caddesindeki duraktan otobüse binecekti.

Bir takım siyasî manevralar çevirdiği halde, ancak sekiz ayın sonunda bir ev bulabilmişti. Sağcı değildi; kendini sağcı diye tanıtmıştı. Şehir dışında, hava alanına giden «çocuk mezbahası» yolun iki yanında yükselen yeni işçi sitesinin listesinde başa geçmenin başka yolu yoktu. Halk için yapılan bu evler, temiz, tekdüze ve bir bir sıra ağaçla çevriliydi. Kimse komşusunu kıskanmazdı. Ertesi gün müşteriye teslim edeceği pantolonun paçasını da dikmiş, evine dönüyordu; bir polis memuru, efendice yolunu değiştirmesini rica etti.

— Iyi ama otobüsüme bineceğim!

— E.D.A.'nin nümayişi var, daha öteden binin otobüsünüze. Kimseyi geçirmemek üzere kesin emir aldım.

Terzi, polisin dediğini yaptı. Milliyetçiydi. Üstelik bu mahalleyi avucunun içi gibi bilirdi, otobüs durağına varmak için sapacağı başka bir yol daha vardı nasılsa. Solomu Sokağına daldı, oradan daracık Spandonis Sokağına saptı. Yolun öbür ucunda, kasasının içinde bir adamın oturduğu küçük bir kamyonet gördü. Beş, altı kişi kamyonetin önünü perdelemişti. Yolun kıyısında bir jandarma teğmeniyle iki er duruyordu. Onlara dikkat etmeden yürüyordu, bir ses duydu birden:

— Hadisene! Ne duruyorsun? Geliyorlar!

Döndü, seslenen jandarma teğmeni olmalıydı; en yakınında o duruyordu. Şoför yerinde oturanın doğrulup gaza bastığını gördü, motor kükredi, arabanın önünü perdeleyenler bir bale gösterisi yaparcasına açıldılar, kamyonet büyük bir hızla kavşağa doğru atıldı. Bu işi başarmak için insanın akrobasi ustası olması gerekiyordu. Sanki bir gürültü, boğuk bir ses ve ardından haykırışlar duyuldu: «Rezalet! Durdurun!» Dehşete düşen asteğmenin başını ellerl arasına alıp yanındakine: «Ne oldu? Böyle bir şey yapacaklarını bilseydim...» dediğini duydu. Öbürü arkadaşını alaya aldı: «Utanmıyor musun? Ayıp, senin gibi bir subaya yakışmaz!»

Terzi bir şey anlamadı. Müşterileri arasında pek çok jandarma subayı vardı. Üniformalarındaki sökük-

leri dikiyor, hepsini de seviyordu. Kamyonetin birini ezdiğini anladı. Ama kimi ezdiğini bilmiyordu. «Yakalandın mı suçsuzluğunu ispatlayana kadar uğraş dur.» diye düşünüp hemen kirişi kırdı. Ancak ertesi gün, basın yoluyla ölenin kimliğini öğrendi ve hemen koşup duyduklarını savcılığa bildirdi: «Hadisene! Ne duruyorsun? Geliyorlar!» Sonra da birinin, kamyoneti kullanan adama, eliyle çarpması gereken kişiyi gösterdiğini ekledi.

YİRMİ DÖRT

Nasıl olduğunu anlamamıştı bile, herhalde hiç bir zaman da anlayamayacaktı. Böyle anlar kuyruklu yıldızlara benzer. Gözümüzün önünden geçip, anlaşılması güç ışıltılı bir iz bırakırlar. Nereden gelirler? Nereye giderler?

Ey karanlık gece, uğursuz gece, iblislerle dolu gece. Sıkı sıkı koluna yapışmış —Z.'nin ne yapabileceğini biliyordu— oteline götürüyordu. Güç zaptedilen bir kızgınlıkla gerilen kaslarını duyuyor, elinden kurtulmaması için sıkı sıkı koluna yapışıyordu. Emniyet müdürüyle yaptığı kısa konuşma Z.'yi deli etmişti. Çevrelerinde binlerce boğazlanmış kuzunun ağzından haykıran haksızlık karşısında müdürün gösterdiği kayıtsızlık ve gevşeklik onu kendinden geçirmişti. Z.'nin, sonradan pişmanlık duyacağı bir şey yapmaması için, avukat kolunu tutuyor ve oteline götürüyordu.

Az önce binaya atılan taşlarla kaplı ıssız alanda yürüyorlardı; ceketlerinin çizgili kumaşları birbirine karışmış, dev bir ele dönüşmüşlerdi sanki. Yürürken, avukat, otelin bulunduğu karşı kaldırıma kaç adım kaldığını hesaplıyordu ki toplantıdan önce Z.'yi yaralayan siyah kazaklı üç cehennem zebanisinin yaklaştığını farketti. Şimdi hava kararmış olduğundan görünüşleri daha da korkunçtu. Z. de onları gördü ve iyice çileden çıktı: Aynı şeyin bir kez daha tekrarlanmasına razı olamazdı. Avukatın tutmak için harcadığı bütün

çabalara rağmen kolunu kurtardı, geri dönüp bağırdı: «İşte bana vuranlar! Neden tutuklamıyorsunuz onları? Polisin işi ne?»

Sonra? Sonra, genellikle sakin ineklerin otladığı bir çayırın sessizliğinde epek gecikmeyle patlayan mayının çıkardığı sesi andıran gümbürtü duyuldu. Kimse, mukavemet yıllarında toprağa gömülü kalan mayınların patlayacağını, bir takım kişilerin savaş yıllarındaki cinayetleriyle de yetinmeyip bütün dünyanın Hitler yenilgisini kutlamaya hazırlandığı yirmi yıl sonra aynı işi yapacaklarını düşünemiyordu. Hitler yenilgisinin tek kutlanmadığı ülke Yunanistan'dı, nazilerin başlıca işbirlikçileri, canavarlar, sürüngenler Alman kanından gelme bir kralın hüküm sürdüğü bu ülkede yine çok güçlüydüler? Ne diyeceğini bilemiyordu, ama görmüştü: Dört kişi birden kenara çekilmiş, farları sönük canavar kamyonet büyük bir hızla üzerlerine gelmişti. Son anda kenara çekilebilmişti. Z.'nin kolunu bırakmak zorunda kalmasaydı onu koruyabilirdi. Ama Z.'nin başı, az önce yanından ayrıldığı emniyet müdürünün durduğu kaldırıma dönüktü. Eli sopalı bir adam, kamyonetin kasasından fırladığı gibi Z.'nin başına vurmuştu. Hayır, hayır, bundan pek emin değildi, dehşetle açılan gözleri her şeyi birbirine karıştırıyordu. Kanlar içinde yerde yatan Z.'nin yerinde kendini görüyordu. İnsan kurşunu yediğinde, önce içine tatlı bir sıcaklığın dolduğunu hissederdi, düşerken de böyle olmalıydı. Kendi yerine bir başkası yatarken birkaç saniye ayakta durabilirdi. Ama hemen toparlandı, Hektor'un cesedini sürükleyen Aşil'in atlarını andıran canavarın numarasını almak için eğildi. Numaranın üstü örtülüydü.

Çevresinde yükselen sesleri duydu, bu sesler bir an motor gürültüsünün de üstüne çıktı. Bu arada kamyonet, kapkara bir kuyruklu yıldız gibi, ters yönde Venizelu sokağına tırmanarak ufukta kayboluyordu.

— Kaatiller!

— Ayıp, ayıp!

— Z'yi öldürdünüz.

İki, üç kişinin durdurmak için boş yere kamyonetin peşinden koştuğunu gördü. Araba onları peşin-

den sürükleyerek deli gibi gidiyordu. **Ey karanlık gece, uğursuz gece, iblislerle dolu gece!** Arabanın peşinde koşanların soluğu kesildi, vazgeçmek zorunda kaldılar.

Sonra —bütün bunlar, sonradan anlayacağı gibi, birkaç saniye içinde olup bitivermişti— bakışlarını yerde yatan Z.'den ayırıp siyah kazaklı üç gence çevirdi —yoksa kafası iyice karışmıştı da, bunlar öncekilere benzeyen üç başka kişi miydiler?— Spathopulos'a saldırmaya hazırlanıyorlardı. Hiç olmazsa yaşayanları kurtarmak gerektiğini düşünüp kendini de kurtarmak için —bunu itiraf etmekten hiç utanç duymuyordu— Spathopulos'a yapıştı ve zorla otel kapısından içeri itti. Iki dakika sonra, soluk soluğa, sapsarı, hem suçlu hem de suçsuz, hiç olmazsa bu akşamlık öldürülmekten kurtuldukları için Tanrı'ya şükreden öbür avukatlar doluştular içeri.

YİRMİ BEŞ

Kendini Z.'nin muhafızlığıyla görevlendiren Hacis'in bir an bile cesaretini yitirmemesi gerekiyordu. Motor sesini duymadan Z.'yi işaret eden eli görmüştü. Kısacık boyu, üzerlerine gelen kamyoneti farketmesini engelledi, Z.'yi zamanında kenara çekip kurtaramadı. Az önce gözlerinden ateş fışkıran adamın yanına düştüğünü sezdi. Eski Balkan şampiyonunun üzerinden geçen tekerleklerin çıkardığı boğuk sesi duydu. O andan sonra, katilleri yakalamaya kararlı, hırs dolu bir fıskıye oluverdi.

İki kişi, bağırıp el kol sallayarak kamyonetin kasasına yapışmayı başarmıştı. Ama arabanın hızı hemen bırakmalarını gerektirdi. Kaplan, onlar gibi kamyonete yapışırsa kasanın içine gizlenen gölgenin parmaklarını kırabileceğini biliyordu. Yere düşüp ağır yaralanmak pahasına kasanın içine atlamaya karar verdi. Belki başarabilirdi bu işi. Gerçekten de, başardı. Çılgınca bir atlayıştı bu, ama başarıya ulaştı. Kamyonette üç kişiydiler.

Vangos, hiç beklemeden üzerine saldırdı. Kasanın içine düşmesiyle sersemlemesi bir olan Hacis dengesini koruyamadı, önceleri yüzüne bir sürü yumruk yedi. Ama ölü şefinin görüntüsüyle kan beynine fırladı. Öteki kamyonetin kasasını iyi biliyor, dönüp dururken hiç bir yere toslamıyordu. Hacis, bu yönden karşısındakinden kötü durumdaydı ama kısa sürede alıştı.

Vangos onu tahtanın üzerine mıhladı, ama alttan savurduğu tekmeleri engelleyemedi. Vurmak üzere her eğilişinde Hacis'in tekmesi suratında patlıyordu. Kurtulmaya çalışan rakibini bir eliyle yere yapıştırıp öbürüyle tabancasını çekti. Bu süre içinde başdöndürücü hızını hiç azaltmayan kamyonet beklenmedik bir dönüş yaptı. Dengesini yitiren Vangos kasanın arka kapağına çarptı. Hacis de fırsattan yararlanıp üstüne atılarak tabancalı eline yapıştı. Elini büyük bir güçle sıktı, acıdan haykıran Vangos silahı bıraktı, tabanca şehrin merkezinde kalabalık bir caddeye düştü.

Kendini toplayan Hacis karşısındakinin karnına bir kafa attı. Ama düşmanı copuna davranmıştı. Hacis, iki bacağının arasına attığı tekmeyle copu da düşürmesini sağladı. Bu amansız boğuşma, Hacis'in gelen geçen otomobillere seslenmesi dışında, bir tek söz söylemeden devam ediyordu. Önceleri ters yoldan gidiyorlardı, ama bir dönemeçten sonra Hacis doğru yola girdiklerini farketmişti. Arabanın arkasında devam eden ölümüne kavga hiç bir araba sahibinin dikkatini çekmemişti. Hacis gırtlağını paralıyor, yine de sesini kimseye duyuramıyordu. İsimsiz bir duvarcı ustası olan Hacis iğrenç bir siyasî cinayetin izini sürerken —bundan artık şüphesi kalmamıştı,— bu gözüpekliğini hayatıyla ödeme tehlikesini göze alırken herkesin yüzü kalıp gibiydi, kayıtsızdı. Boğuşurken bile sokaktaki en ufak şeye dikkat edebiliyordu; arabayı kullanan şişkonun yanındaki sarışın, başını adamın omuzuna koymuş, eliyle ensesini okşuyordu. Yeni arabasının direksiyonundaki sosyete kadını, diş macunu ilanlarını andıran gülümsemesiyle durmadan dikiz aynasıyla oynuyor, parmaklarını kaşla-

rında ya da berberinin usta ellerinden her nasılsa kurtulup baş kaldıran perçemin üzerinde gezdiriyordu. Ağzında sigarayla araba kullanan bir tayfanın yanındaki papaz, tombul ellerini arkadaşının bacakları arasına koymuş, gözleri ilerde görünmeyen bir noktaya dalıp gitmişti; kurnaz yüzlü bir taksi şoförü, dirseği camın dışında, radyosu avaz avaz «buzuki» çalarken kamyoneti geçmeye çalışıyordu; dişisi direksiyonda, erkeği bu açık fikirlilikten memnun bir burjuva çift, oyun sandıkları bu amansız kavgayı görünce bastılar kahkahayı. Bütün bu görüntüler bir anda Hacis'in önünden akıp gitti, daha fazla dikkat edecek zaman bulamadı. Ama sonradan, yaralarını sardırmak üzere yattığı hastane yatağında, her insanın çok ayrı ve kendininkiyle ölçülemeyecek bir dünyada yaşadığı, bu kayıtsız, tarafsız evrenin maskelerini hatırlayacak bol zaman buldu.

Yaraları, judo oyunlarıyla kısa sürede (umduğundan da çabuk) hakkından geldiği cılız heriften değil, arabayı kullanan ikincisinden almıştı.

Silahını düşürüp bayılttıktan sonra, Vangos'u boş bir çuval gibi arabadan aşağı attı; bir süre yuvarlanıp kaldırıma doğru sürünüşünü izledi. Daha fazlasını görecek zaman bulamadı; kamyonet hızla oradan uzaklaşmıştı. Bir an bile kaybetmeyen Kaplan, pek sinemaya gitmediği halde, şoför yerinin arkasındaki camı yumruğuyla kırdı. Kanlı eliyle bir cam parçasını söküp öbürüyle yapıştığı Yangos'un boynuna saplamaya hazırlandı. Yangos birden frene basınca bırakmak zorunda kaldı, kamyonet sağ kaldırıma doğru sürüklendi. Yangos yere atlayınca, Hacis, kolu pencereye sıkışmış, yeni yırtık, dirseğine gömülen cam parçasıyla kalakaldı. Güçlükle kolunu kurtardı ama geç kalmıştı. Yangos, kamyonetin önünde durduğu Titania Sinemasının ışıklarıyla parıldayan copunu bütün gücüyle kafasına indirdi. Hacis, kendinden geçmeden önce şu sözleri duydu:

— «Bu adam katildir, komünisttir! Birkaç kişiyi öldürdü!»

«Herhalde o değil, benim bütün bu işleri yapan,» diye düşündü. İkinci bir cop darbesi yedi. Arabadan

aşağı düşmüş, yüzü asfalta yapışmış yerde yatıyordu. Trafik polislerininkileri andıran bir çift çizmeyle askerlerinki gibi bir çift pabucun yaklaştığını gördü. Sırtüstü döndüğünde üzerine eğilen, üniformalı ve miğferli itfaiyeciyi farketti. Sonra kendini kaybetti.

YİRMİ ALTI

Kırmızı ışığı son anda görüp durdu. Mesleği gereğince —jandarma eri ve Kuzey Yunanistan Bakanlığı özel kalem müdürünün şoförüydü— kurallara uymayı öğrenmişti. Başka bir şoför sarı ışığı görünce geçerdi. O geçmedi. Kırmızı ışıkta frene basıp çevresine bakındı: Birkaç yaya, bakanlığın avlusunda sık sık gördüğü için bildiği, Kozmopolit Oteli önünde duran cip. Cipin, sivil giyimli şoförü onu gördü, işaretle konuşmak istediğini belirtti. Jandarma camı açtı, önceden verilen bir emri tekrarlarcasına:

— Hiç durma, bas gaza, dedi.

Şoför cümlesini yeni bitirmişti ki, jandarma, tiz bir kadın sesinin: «Rezalet bu!» diye bağırdığını duydu. Arkasında iki gölgenin boğuştuğu kamyonet hızla yanından geçti. Trafik polisi düdüğünü çalmaya başlamıştı, ama kamyonet daha da hızlanarak ters yönden Venizelu sokağına yöneldi. Az önce ıssız gibi görünen dört yol ağzı bir anda insanla dolmuştu. Kimseye çarpmamak için ağırdan alarak hareket etti. Çevresinde yükselen haykırışları duydu, arabaya yumruklar indirildi. Bir kere daha camı açtı.

Bir yabancı, soluk soluğa:

— Yalvarırım bayım, dedi. Z.'yi arabanıza alın. Ağır yaralı. Bir hayat memat meselesi.

Jandarma arabadan indi, telaş etmeden kapıyı açtı, ön tarafı genişletmek için koltuğu biraz daha geri aldı. Ağır yaralı adamı içeri taşımalarını seyretti. İki kişi arkaya oturmuştu. Bir üçüncü adam daha arabaya binmek istedi, ama yer yoktu. Ön koltuk kan içinde kaldı. Koltuğa uzanmış, ağzından kaplı köpükler çıkararak hırıldayan dev gibi adamın görünüşü

onu öylesine etkiledi ki, düğmelerin yerini şaşırdı ve marşa basacağı yerde silecekleri çalıştırdı. Gözü bulanıyordu.

Yaralının arkadaşlarına döndü:

— Kimdir?

— Z. Ne olursunuz, mümkün olduğu kadar çabuk yetiştirin hastaneye. Hayatı sözkonusu!

— Ne oldu?

— Köpekler onu öldürdüler. Ne olur, biraz daha çabuk!

— Hangi köpekler?

— Haydutlarla polisler.

Bir kere daha arkaya bakıp:

— Ben de polis sayılırım, dedi. Ama gördüğünüz gibi, size yardım etmek için elimden geleni yapıyorum.

Iki kişiden hiç ses çıkmadı. Yalnız yaralının derinden gelen hırıltısı ve kanın yere damlarken çıkardığı ses duyuldu.

— Kornaya basın! Ne olur, daha çabuk!

— Korna çalmıyor.

— Allah kahretsin!

— Araba benim değil, kiraladım.

Söylediği doğruydu; tanıdığı bir kiralık otomobil acentesinden iki saatlığına tutmuştu. Bir konuşma sırasında telefon numarasını rasgele aldığı, Kitsa adındaki «bir kız arkadaşının arkadaşı»yla buluşacaktı. Yalnız kalabilmeleri için kiralamıştı arabayı. Az kalsın yetişemiyordu üstelik. Tarım Bakanının pas hastalığıyla ilgili konuşması umulduğundan uzun sürmüş, ardından General söz almış ve komünizm tehlikesinden bahsetmişti. Neyse ki, konuşmalar bittikten sonra General, Bakanı kendi arabasıyla havaalanına götürmeyi teklif etmiş, böylece, sözleştikleri saatta Kitsa'yla buluşabilmelerini sağlamıştı.

— Iyi ama bu hastane yolu değil ki!

— Biraz dolaşmak zorundayız, aksi halde kalabalık yollarda tıkanıp kalabiliriz.

— Ne olur, daha çabuk!

Tam o sıra bir başka arabayla çarpıştılar. Jan-

darma arabasını durdurdu; kabahat kendinindi. Arkadaki adamlardan biri bağırdı:

— Durmayın! Numaranızı alsın, yeter. Bu adam ölüm tehlikesi içinde, anlamıyor musunuz?

— Aceleciliğin başıma açtığı işi gördünüz mü? Üstelik bir de ceza vermek zorunda kalacağım.

Öbür arabanın şoförü inip hasara göz attı. Kapılardan biri içeri göçmüştü. Gerekli bilgiyi almak üzere yaklaştı.

— Ölüm halinde bir yaralım var, dedi jandarma.

Adam içeri bir göz attı, Volkswagen'in numarasını sigara paketinin arkasına yazarken başını salladı.

Bu gece, gerçekten, beklenmedik olaylarla doluydu! Her şey, Kaftancıoğlu Stadı yakınlarında arabayı çektiği boş arsada başlamıştı. Orada sürtünmeye, kucaklaşmaya başlamışlardı ki birden Kitsa elini tuttu. «Bu akşamlık bu kadar yeter,» dedikten sonra evlenmek istediğini, sonu gelmeyen serüvenlere atılmaktan hoşlanmadığını ekledi. «Neden sonu gelmesin? —Çünkü sen daha öğrencisin.— Iyi ama yakında diplomamı alacağım, askerliğim de bitiyor.» Polis olduğunu kıza söylememişti, bir takım kişiler bu mesleğe güven duysalar bile genç kızların çoğunu ürkütürdü. Gerçeği söylemeye karar verecek kadar iyi tanımıyordu Kitsa'yı. Sonra, yakındaki tavernalardan birine girip bira içtiler. Saat dokuzu geçince sabırsızlanmaya başladı. Arabayı bırakmak bahanesiyle kızdan ayrılmak istiyordu. Nasılsa ertesi gün onu telefonla arardı. «Senin telefonun yok mu? diye sordu kız.— Hayır.» Kitsa çantasından allık tüpünü çıkardı, bir kağıt parçasının üzerine, iş saatlarında kendisiyle konuşabileceği öbür numarayı da yazdı. Veda etti ve koşarak yanından ayrıldı —Kitsa'nın bacaklarının çarpıklığını ancak o an farkedebilmişti.— Omuzuna geçirdiği çantasının kayışıyla oynayarak uzaklaştı.

Yaralı, gittikçe daha zor soluk alıyordu. Iki arkadaşı, başının oynamamasına dikkat ederek korkuyla ondan gelen sesleri dinliyorlardı. Hastaneye giden yol boştu. Araba durdu. Iki sedyeci koşup ge-

lerek Z.'yi aldı. Haber, hastaneye onlardan önce ulaşmış, her şey hazır edilmişti. Jandarma, araba numarasının alınmasını söyleyen doktorun sesini duydu. Dehşete düşüp direksiyona geçerek hemen hareket etti. Ön taraftaki kan lekelerini silmek ve arabayı kiraladığı halde teslim etmek için bir süre çeşme aradı.

YİRMİ YEDİ

Yaralıyı —ya da ölüyü— alan Volkswagen hareket etmişti ki, Yannis, yanında duran pipolu memura döndü:

— Ne oldu? Kimi yaraladılar?

— On yedi yaşında bir çocuğu.

— Aynı kamyonet az önce de orada duruyordu, farketmediniz mi?

— Aynı kamyonetti, diye diretti Yannis. Ok gibi geçti ve kayboldu. Aynı kamyonetti.

Pipolu adam iki adım uzaklaştı. Ortak bir dosttan, bir ay önce Preveze'ye atanan bir jandarma subayından söz etmişlerdi az önce. Neden adam, birdenbire sorusunu anlamaz görünmüştü.

Adam, Yannis'in öğrencilik yıllarından tanıdığı bir memurdu. Dikkati çekmeden öğrenci kongrelerini ya da Kıbrıs konusunda yapılacak toplantı hazırlıklarını izlemeye gelirdi. O sıralar Yannis, öğrenci kuruluşlarının en faal üyelerindendi. Sonradan diplomadan vazgeçmiş —askerlik, öğrenimini yarıda bırakmıştı— ve bir tarım ürünleri firmasının temsilciliğini alarak dükkan açmıştı. Zamanı yoktu, bu tür işlerle uğraşmaktan vazgeçmişti. Her şey polise bağlı olduğundan, dükkanı kapamak isteseler nasılsa bir sebep bulurlardı. Şehir küçüktü, herkes birbirini tanıyordu. O kadar küçüktü ki, sivil giysileriyle sinirli sinirli dolaşan ve durmadan gidip gelerek herhangi bir aracın alana girmesini önleyen, motosikletle kamyonetin garip davranışını farketmez gözüken mahallesinin komiserini tanımıştı. Adam, farları sönük iki

otobüsün kaldırım kenarına çekilmesine fırsat vermeleri için araya girmiş, bir kere de, Kozmopolit Oteli önünde duran kamyonetin şoförüyle uzun uzun konuşmuştu. Yannis ne konuştuklarını duymamıştı, üstelik hiç ilgilenmiyordu. Yalnız, az sonra kamyonetin hareket edip otelin ardındaki yolun ağzında durduğu dikkatini çekti. Komiseri tanımasa, kamyonetin gidip gelmeleri de gözüne çarpmayacaktı. Derken, iki dakika sonra, aynı kamyonet deli gibi fırladı, önüne çıkan birini ezip orada duran bir sürü jandarma ve polis en ufak bir yakalama çabası göstermeden Venizelu sokağında kayboldu.

Onu en çok şaşırtan da komiserin kayıtsızlığı oldu. En ufak bir hareket yapmadan, beklenmedik kazayla ilgili şaşkınlığını belirten en ufak bir tepki göstermeden cipinin önünde kalakaldı. Tam tersine, «Kimi öldürdüler?» sorusuna duygusuz, neredeyse önemsemeden: «On yedi yaşında bir çocuğu!» cevabını verdi. Az önce yanlarında duran kamyonetten söz ettiğinde de, komiser, kayıtsızlık içinde ona arkasını döndü. Ne oluyordu? Polisin planladığı şeyi öğrenmeye kalkacak kadar saf mıydı? Bu durumda, daha da şaşırtıcı sorularla karşılaşmaktan kendini alamazdı.

Caz plaklarını dinlemesi için evine çağıran bir arkadaşına gitmek üzere oradan geçiyordu ki, oparlörlerden yükselen sesi duymuştu:

— Dikkat, dikkat! Az sonra Z. sizlere hitap edecek.

Durmuş, merak ettiğinden konuşmanın ilk cümlelerine kulak vermişti. Tanıdığı bir iş adamı olan Kozmopolit Otelinin sahibiyle, otelin önünde duruyordu. Yanlarında, dükkanını ve «baklava»larını bırakıp ağzı açık, «Bulgar tohumları Bulgaristan'a!» «Z.' ye ölüm!» diye bağıran karşı-nümayişçileri dinleyen tatlıcı da vardı. Yannis, Z.'nin ilk sözlerini şaşkınlıkla dinledi. Valiye, General'e, emniyet müdürüne ve Selanik şehrinin diğer yetkililerine çağrıda bulunarak milletvekili Spathopulos'un hayatını korumalarını istiyordu. Allak bullak oldu. Sokağa dökülen haydutların çevirdiği dolap birden anlam kazanmıştı. Amn

polis kuvvetlerinin tümü iş başında ve harekete hazırdı, içi biraz olsun rahatladı. Yine de, zaman geçtikçe polisin bir şey yapmadığını gördü. Haydutlardan hiç birine engel olmuyor, kimseyi tutuklamıyordu. Zaman zaman, en çok gürültü edenlerden biraz geri çekilmelerini rica etmekle yetiniyordu. Başka şey yaptığı yoktu.

Z.'nin konuşmasını duymadı. Yalnız, zaman zaman sözünü kesen alkış seslerini ve oparlörlerden gelen Barışseverlerin parolalarını seçebiliyordu. Kalmaya karar verdi. Cazdan vazgeçebilirdi. Öğrencilik hayatı boyunca yaşama fırsatı bulamadığı olaylar geçiyordu burada.

Kamyonetin hareket ettiğini, bir adamın yere yuvarlandığını, ötekilerin arabaya yapışıp durduramadıklarını, üç avukatın dehşete düşerek bombardımandan kaçarcasına otele sığındıklarını görünce yüzünü acıyla buruşturmaktan kendini alamadı. İşte o an, pipolu adamın soğukkanlı hali onu düşündürmeye başladı. Bu tür olaylara bulaşmamanın daha iyi olacağını düşünerek evine döndü. Gelecek ay kızkardeşini evlendirecekti. Hem sonra, delikanlılığı tarım ürünlerinin altına gömüleli çok oluyordu.

Oturduğu apartman aynı sokakta, iki kavşak ötede, tam Aya Sofya Kilisesinin karşısındaydı. Eve girdi, annesinin önceki gün pişirdiği zeytinyağlı dolmadan atıştırdı. Merakı ağır basıyordu. Kamyonetin kimi ezdiği aklına takılmıştı. Kaşvaktaki kalabalık dağılmıştı. Baş oyuncuların boşalttığı sahnede gezinen figüranları andırır birkaç yaya ortalıkta dolaşıyordu. Bir topluluğa yaklaştı ve sordu:

— Beyler, az önce burada ne oldu acaba?

İri yarı biri, başları olduğu anlaşılan adama:

— Beyimiz olup bitenleri öğrenmek istiyor, dedi.

Bu kez şef sordu:

— Beyimiz bir şey mi istediler?

— Özür dilerim...

— Bir şey değil deve oğlu devesi...

Ve şef, alaylı bir kahkaha attı.

İçlerinden biri araya girdi:

— Sen evine gitmiyor musun dostum?

İri yarı olanı:

— İlgi çekici bir şey olmadı, dedi. Bir komünist temizledik, o kadar.

Sonra da, tavus kuşu gibi şişinerek arkadaşlarıyla birlikte bastı kahkahayı.

— Şimdi azizlerin arasındadır herhalde.

— İkinci bir Athanasios Diakos oldu.

— Biz Makedonyalılar, ona esaslı bir ders verdik.

Kalabalık uzaklaşırken, Yannis olduğu yerde dondu kaldı. «Alçaklar, diye düşündü. Allahı yok bunların.» Az sonra —kafası hızla çalışıyordu— hastanenin ilk yardım bölümüne koştu. Oraya vardığında düşmanca karşılandı. Kapıcı içeri girmesine bile izin vermedi.

— Ne oldu? Kimi getirdiler?

— Kimsiniz? Gazeteci misiniz?

— Haber almak isteyen basit bir Yunan vatandaşıyım.

— İyi öyleyse, bir şey olmadı. Yalnız yaralı bir delikanlı getirdiler.

Fazlasını öğrenemediği için hayal kırıklığına uğrayan Yannis gitmeye hazırlanıyordu ki, gömleği yırtık ve kan içinde olan bir adamın yaralarını sardırmak üzere içeri daldığını gördü. Daha iyi baktığında, şaşkınlıkla bunun, kamyonet Kozmopolit Oteli önünde durup komiser şoförüyle konuşmak üzere yaklaştığında arkada oturan adam olduğunu farketti. Yine de olaylar arasında bağlantı kuramıyordu.

Evine dönerken ayakları onu aynı kavşağa sürükledi, şimdi burası bomboştu. Yalnız, komşu sokakların karanlığında birkaç sivil geziniyordu. Kamyonetin yabancıyı ezdiği yerde, asfaltın üzerine iki demet kırmızı karanfil saçılmıştı. On yedi yaşındaki bir gencin ezildiğinden emin **«Ölümün hayatının ilkbaharında taptaze alıp götürdüğü sen,»** diye düşündü.

YIRMI SEKIZ

Nöbetinin bitimine yirmi dakika kadar bir şey vardı, ancak beş ceza yazabilmişti. Selanik şehrinin tam göbeğinde geçirilen bir gece için alınan ürün hiç de iyi değil, diye düşünen trafik polisi bir eliyle de park edilmesi yasak yerde, Agapitos Pastanesi önünde duran Fiat'a yoluna devam etmesini işaret ediyordu. Bunca arabanın ortasında trafiği yönetmek oldukça güçtü. Yeni trafik müdürü de çok sertti, bol ceza yazmamayı zayıflık sayıyordu. Ne yazık bugün kuralları pek fazla çiğneyen çıkmamıştı. Şu Fiat beş saniye daha durursa fırsatı kaçırmayacaktı. Ama, tam defterini cebinden çıkarırken hareket etti.

Üniformasıyla, araba kullanan kadınlardan büyük ilgi görüyordu. Arabasının camından kendisine gülümseyen bir sarışını bakışlarıyla izlerken, az ötede, Carolu Deel Sokağında, Titania Sinemasının önünde biriken kalabalık dikkatini çekti. Bir kaza olduğunu düşünerek, düdüğünü çala çala oraya koştu. Meraklı kalabalığına yaklaştığında, bacakları arasından fare gibi sürünerek çıkan ve kafasını tutup çocuk gibi: «Bana vurdular! Bana vurdular!» diye haykıran kısa boylu, çıplak başlı adamı gördü.

Bir çarpışma olduğunu ve sürünen adamın bağırarak kaçtığını sanarak onu kaderine terketti. Zabıt tutmaya hazırlandı. Kaza yerine biriken meraklılar arasında kendine bir yol açtı, yolun kenarında, hareketsiz duran kamyoneti farketti; bir ayağını arabanın basamağına atan hamal kılıklı şoför, çevresindekileri kendine tanık alıyordu:

— Önce o bana vurdu!

— Adamın kafasına nasıl vurduğunu gördük!

— It oğlu it, bir daha kımıldanamaz olaydı!

— Sen, sen vurdun, sen...

— Susmazsanız sizin de ağzınızı burnunuzu dağıtırım lan!

Polis araya girdi:

— Ne oluyor burada?

— Yok bir şey memur bey.

— O da ne demek?

— Yeğenimle kavga ettik, ben ona vurdum, o da bana vurdu.

Gitmeye kalktı. Polis üzerine yürüyerek:

— Dur bakalım biraz, dedi. Ehliyetinle çalışma karneni göster.

Pantolon cebinden gri plastik cüzdanını çıkaran Yangos:

— Memnuniyetle, dedi.

Memur elinden kaptı, dikkatle inceledi. Geri vermeye hazırlanıyordu ki, miğferli ve üniformalı, karısının kolundaki itfaiyeci kalabalığı yararak geldi.

— İzin verirseniz anlatayım memur bey, dedi. Olaya tanık oldum. Bu adam, elle tutulur hiç bir neden yokken koltuğunun altından sopasını çıkardı ve az önce yerde sürünen kişinin başına ve bögrüne deli gibi indirmeye koyuldu.

Miğferli başını güçlükle döndürerek bakışlarıyla ötekini bulmaya çalışıyordu. Memur, fırsattan yararlanarak meraklılara:

— Burada ne işiniz var? diye bağırdı. Hadi bakalım, dağılın da işimizi görelim be yahu!

Kalabalık dağıldı.

— Üzerinde cop var, dedi itfaiyeci.

Polis üzerini aramaya kalktı; Yangos copu hemen uzattı. Jandarmalara verilen copların eşiydi; yepyeniydi üstelik.

Yangos durumun kötüleşmeye başladığını seziyordu. İtfaiyecinin üniforması önce içini rahatlatmıştı. Ama itoğlu it, diye düşündü, bilmez ki alçağa, az kalsın bir çuval inciri berbat edecek olan bu sülüğe vatanı kurtarmak için vurdum. Trafik memuru da itfaiyeci kadar bön bir herifti. Onun da bir şeyden haberi yoktu. Hay Allah, yahu her şey açık seçik ortada! Merkeze kadar bir gidebilse, oraya vardığında görmek isterdi suratlarını. Memurun itfaiyeciyle konuştuğunu görünce, ayakta durmaktan belinin ağrıdığını söyleyip kamyonetten indi. Tüymek üzereydi ki, numarasını farkeden memur koluna yapıştı

— Karşıya geçelim, dedi.

— Bizim makine ne olacak?..

— Burada durur. Kimse dokunmaz, merak etme

Karşısı, jandarmaların kantiniydi. «Neyse, diye düşündü Yangos, kısmetim yolunda gider de bir dosta raslarsam bu dalganın sonu gelir.» Kantin kapalıydı. Koridorda kaldılar.

Memur, «darp ve yaralama, aynı zamanda da trafik kurallarını çiğneme» suçlarından ele geçen bu adamı tutuklamaları için itfaiyeciden acele polise telefon etmesini rica etti.

Sokaktakiler dağılmıştı. Koridorda memur, Yangos, itfaiyecinin karısı ve iki arkadaşından başka kimse yoktu. Otomatik iki dakikada bir sönüyor, ortalık karanlığa gömülüyordu. Her keresinde de, memur, ışığı yakmak ve yanındaki adamı gözden kaçırmamak için düğmeye basmak zorundaydı.

Bir ara Yangos, memur da suçortaklarından biriymiş gibi:

— Pssssst! dedi. Gel, sana bir şey söyleyeceğim.

— Ne istiyorsun?

— Söyleyeceklerim var...

— Bana ne söyleyecekmişsin? Söyleyeceğini merkezde söylersin.

«Amma küstah herif,» diye düşündü kendi kendine. Öte yandan da Yangos'un içi içini yiyordu: «Kerhaneci, başındaki adamın dostlarımdan biri olduğunu bilsen!» Işık söndü, memur yaktı. Yangos yanına yaklaştı:

— Ben kirişi kırıyorum, dedi. Sen görmemiş gibi yaparsın.

— Neee?..

Kulaklarına inanamamıştı.

— Tüyüyorum, diye tekrarladı Yangos. Başka şey söyleyemem, sen farketmez görün.

— Kımıldama, gebertirim ulan köpek!

— Kime köpek diyorsunuz memur bey? Bu sözü ettiğine edeceğine çok pişman olacaksın aslanım. Göster bakalım kağıtlarını.

— .....

— Elimden geleni yapacak, mevkiimden faydalanarak uzak bir yere sürülmeni sağlayacağım.

Şaşkına dönen memur:

— Peki ama siz kimsiniz? diye sordu.

Ekip arabasının döner ışığı sokakta belirmişti bile.

YIRMI DOKUZ

Kısa bir süre önce Kozmopolit Otelinin önünde gördüğü bu yüzle hastanede karşılamak Vangos'un hiç hoşuna gitmiyordu. Z.'nin sözlerini anlayabilmek için bakışlarını oparlöre diken, sesin daha iyi gelmesi için yan dönen bu adamı tam yarım saat izlemişti. Ilk yardımda işi neydi? Ne arıyordu? Ama o sıra, Vangos'un yapacak çok daha başka işleri vardı.

Gazeteci dostunun uyarısı üzerine gelmişti hastaneye. Yaraları pek önemli değildi, özel bakım gerektirmiyordu. Ama gazeteci dostu: «Yaralılar arasına sen de adını yazdır, demişti. Böylece, tek şikayet edenler solcular olmaz.» Gazeteci dostu ELLİNİKOS VORRAS'da adliye muhabirliği yapıyordu. Vangos da mahkeme meraklısıydı. Önemli davaların hiç birini kaçırmaz, bununla böbürlenip dururdu. Gürültülü patırtılı bir mahkeme salonunu her zaman sinemadan üstün tutardı. Adliye koridorlarının kargaşalığında, izlediği duruşmalar sırasında tanımıştı gazeteciyi. Günün birinde başı belaya girerse, dostunun, adını gazeteye yazdırmayıp kendisini mahallenin maskarası olmaktan kurtaracağını umuyordu. Adamın çalıştığı gazete sağcıydı, Vangos'un iyi ilişkiler kurduğu herkes aynı eğilimdeydi.

Az ötede büyük bir kalabalık tarafından çevrilerek durmak zorunda kalan kamyonetten atıldığında, kendini gazete binası önündeki yolda yatar bulunca hemen dostu aklına geldi. Birkaç kişi, o ara yanına yaklaşıp ne olduğunu sordu. Barışseverlerin dikkatini çekmekten korktu bir an, herifler peşine düşüp hesabını görmeye kalkabilirlerdi. Fil'den daha geniş bilgi alamadan işlerin karışması da ödünü koparıyordu. Önceden her şeyi düşünmüşlerdi; ama birinin kamyonetin kasasına atlayacağı akıllarına gelmemişti. Kam-

yonetin, elli metre ötede, tam Titania Sinemasının önünde durduğunu görmüş, pek de inanmadan «Inşallah Yangos herifin hakkından gelmiştir,» demişti kendi kendine.

Kalabalık dağılmadan bir yere gitmekten çekindiği için, gazeteye sığınmaya karar verdi. Binanın dış kapısı iyice aydınlıktı. Sabah yepyeni bir günün yolunu açacak, koca silindirleri andıran kağıt bobinleri sıra sıra dizilmişti. Giriş kapısının hemen üzerindeki ışıklı yazılar, gelen son haberleri bildiriyordu. Başlarını kaldırmış, minicik ampullerden yapılma şeritte birbiri ardından şekillenen yazıları okuyanları itti, partal giysilerine çeki düzen vermeye çalışıp merdiveni tırmandı.

Masasının başında oturan gazeteciyi gördü. Komşu bölmelerde başka gazeteciler çalışıyordu. Bir yazıya dalan dostu önce onu tanıyamadı; bu yüz, ona bir şey hatırlatıyordu ama...

— Büyük duruşmalarla ilgili yazıları yazan siz değil misiniz?

— Evet! Ha, şimdi tanıdım! Hatırladım seni! Ne haldesin yahu? Ne oldu sana?

— Ne mi oldu? diyerek içini çekti Vangos. Bu akşam epey çatışma oldu.

— Çatışma mı?

— Yine şu namussuz komünistler. Barış adına bir toplantı düzenlediler. Toplantıda konuşmak üzere Z., özel olarak Atina'dan geldi. Kollarımızı kavuşturup salak salak yüzlerine bakacak değildik ya! Esaslı bir sopa çektik. Karşılık vermeye kalktılar. Sonunda kargaşalığın tam ortasından geçen bir kamyonet yanlışlıkla Z.'yi ezdi.

— Yanlışlıkla mı?

— Ne yani? Bilerek ezebilir mi? Kimbilir, nereden geliyordu herifçioğlu? Herhalde acelesi vardı. Tam Ermu sokağıyla Venizelu sokağının birleştiği yerde oldu kaza. Z. yaralandı. Önemli bir şey değil, hastaneye götürdüler. Bu, kendisine ders olur!

Siyasî röportajlarla ilgilenmeyen dostu:

— Sana ne gibi bir yardımım dokunabilir? diye

sordu. Şikâyetin mi var, bir yere mi başvurmak istiyorsun, sana yardım etmeye hazırım.

— Toplantıya giderken Z.'ye vuranlar arasında benim de bulunduğumu yazın. Böylece, arkadaşlar benim ödlek olmadığımı anlarlar.

— Arkadaşlar dediğin kimler?

— Canım, kavga çıkarıp solculara sopa atanlar?

Gazeteci büyük bir şaşkınlıkla Vangos'un yüzüne baktı. Başından savmak için:

— Sana verebileceğim en iyi öğüt hastaneye gidip yaralı olarak adını yazdırmandır, dedi. Böylece, yalnız solcuların şikayetçi olmadığı ortaya çıkar. Sabah gazeteyi al. Adının başta gelenler arasında yer aldığını göreceksin.

Gazeteye geleli bir çeyrek oluyordu, dışardaki kalabalık herhalde dağılmıştı. Hemen bir taksiye atlayıp hastaneye koştu. Kapıda Yannis'i gördü, bu ona çok garip geldi. Ama çıkışta, kendisini bir polis cipinin beklediğini görmek Vangos'u daha da şaşırttı.

Bir tek soru soramadan zorla cipe tıkıldı ve araba hareket etti.

— Acele sana ihtiyaç var, dedi jandarma onbaşılarından biri. Neredeydin be sersem? Ortalığı karıştır, sonra da kaybol. İşler sarpa sarmaya başladı. Hem de senin yüzünden; kamyonetin kasasına atlayan herifi aşağı yuvarlasan bütün bunlar olmayacaktı. Aptalın, bereciksizin tekisin! Bir de üstelik gazetelere gidip kahramanlık taslıyorsun! Eşeksin, eşek. Başımızı derde mi sokmak istiyorsun ulan?

Bütün bu sözlerden Vangos'un en fazla kafasını kurcalayan, gazeteye uğradığını nereden öğrendikleriydi.

OTUZ

Yangos'u ekip arabasına bindirdikten sonra rahatlayan trafik memuru, en son meraklıları da dağıtıp kantinden çıktı. Trafik müdürlüğüne telefon edip, Carolu Deel sokağında depoya alınması gereken bir

kamyonet bulunduğunu bildirdi. Sonra da Aya Sofya ve Büyük Iskender Caddelerinin birleştiği noktaya, görevinin başına döndü. Sinemaların sondan bir önceki programı bitmiş, dışarı çıkan seyirci kalabalığı ortalığı biraz canlandırmıştı. Trafiğe çeki düzen vermek için kolunu kaldıracak zamanı bile bulamadı, nöbeti devredeceği memur gelmişti. Saat on buçuğu gösteriyordu. Rahatlamış halde evine döndü, üniformasını çıkarıp yemeğe oturdu. On bir buçuğa doğru da yatağına girdi. Aradan bir çeyrek geçmeden kapısı vuruldu. Emniyet müdürünün acele kendisini istediği bildirildi. Hemen giyindi, ana avrat söverek yola çıktı.

OTUZ BİR

Yangos, ekip arabasına bindirilip merkezin yolunu tutunca çok rahatladı. Sonunda dostlarıyla bağlantı kurma olanağını bulmuştu. Bir şeyden habersiz hıyarlarla yeterince başını derde sokmuştu. Çok da vakit kaybetmişti. Tek derdi, kamyonetini Carolu Deel sokağında bırakmaktı. Bütün bu patırtıya kamyonet uğruna girmemiş miydi? Onu tek başına, koruyucusuz, sokağın ortasında bırakamazdı! Memur ertesi sabah kamyonetini depodan alabileceğini söylediği halde, ancak süvarisini görünce neşelenen bir at gibi terkedilmiş ve şaşkın beklediğini düşündükçe üzülüyordu.

Araba, Ermu sokağına sapmadan ekip şefine sordu:

— Teğmenim, geri dönüp adamlarınızın birini kamyonetimin başına dikmeniz mümkün mü? Merkezden çıkınca temizlemem gerekiyor da.

Teğmen, böyle bir şey yapmaya yetkili olmadığını söyleyerek arabayla merkez arasında bağlantı kurdu, karışıklık çıkaranın yakalandığını, merkeze getirildiğini bildirdi. «Karışıklık çıkaran» sözü Yangos'un hiç hoşuna gitmedi. Bu tür şakaları kaldıracak takımından değildi. İşe bulaşıp başını derde soktu-

guna pişmandı. Nasıl oluyordu da, polis kuvvetleri bu gece Yangos'un vatanına önemli bir hizmette bulunacağını bilmiyorlardı? Ona nasıl böyle, adî bir suçlu gibi davranırlardı?

En çok kızdığı da, kamyonetinin geceyi yabancı ellerde geçirmesiydi. Insanlara hiç bir dostluk duyduğu yoktu. Ama «kamikaze»sini seviyordu. Onu küçük bayraklarla süslüyor, parlatıyor, genç bir kız gibi dış görünüşüne özeniyordu. Ve bu gece... Geçmişte, kaç kere kuralları çiğneyip bir kere bile başı derde girmeyen, bir saatlığına olsun nezarete alınmayan Yangos, davalarına hizmet ettiği adamlar tarafından bu gece içeri atılıyordu! Bunun da adına, Devlet düzeni deniyordu! Rezillik...

Merkezin kapısında derin bir soluk aldı. Ekip şefi onu yukarı çıkardı, ehliyeti ve copuyla birlikte nöbetçi subayına teslim etti. Sonra selam verip çıktı.

Merkezde Yangos, bütün dostlarıyla karşılaştı. Kotsos, Manendas, Bayraktaris, hatta bir aydan beri görmediği Zissis bile oradaydı. Tanımadığı üç kişi bir sırada oturuyordu. Pek hırsıza benzemiyorlardı ama, «herhalde bir şeyler kaldırmışlardır» diye düşündü Yangos. Kafası işlediği için polislerle dostluğunu pek açığa vurmadı, yabancıların dikkatini çekmek istemedi. Doğru onbaşının odasına girip zabit tutulması için gerekli kimlik kağıtlarını verdi. Oradan, kapısında «Başkomiser Yardımcısı» yazılı bir odaya götürüldü.

Içeri girdiğinde, Fil'in asık suratla oturduğunu gördü.

— Komiser bey... diyecek oldu.

Ama karşısındaki eliyle onu susturdu, kapıyı kapamasını işaret etti. Asık yüzü Yangos'un içine şüphe düşürdü.

— Ne oluyor? diye sordu.

— Sen hele otur bakalım.

Oturdu, komiserin paketinden bir sigara aldı.

Yerinden kalkan komiser:

— Işler çatallaşmaya başladı, dedi. —Sinirli sinirli yürümeye koyuldu.— Bu hikâye sarpa saracak galiba.

— Verilen görevi iyi yapmadım mı?

— Yapmasına yaptın. Şu Allahın belâsı herif kamyonetin kasasına atlamayı akıl etmeseydi her şey tıkır tıkır yürüyecekti. Vangos'la birlikte ortalıktan kaybolurdunuz, basit bir trafik kazası gibi gösterip atmış altıya bağlar, sizi de sözde arar dururduk. Şimdi, bütün hazırlıklar suya düştü, boku yedi. Bir şeyden haberi olmayan polis memurunun yüzünden. Hepinizin ailesi, çocukları var. Bu işi, mümkün olduğu kadar kazasız belasız atlatmalıyız.

Şefinin şaşkın hali karşısında pek afallayan Yangos:

— Anlıyorum, dedi.

— Yalnız benim başımın belaya gireceğini sanma. Benim üstümde olanlar, onların da üstünde bulunanlar var.

— Ben tek şef, gerçekten şefliğe layık bir kişi biliyorum. O da sizsiniz.

— Mesele orada değil. Sana durumu bildiriyorum, elimizi çabuk tutmak zorundayız. Savcılık harekete geçip ifadeni almak isteyecek. Ona söyleyeceklerin ezberinde olmalı, bir halt karıştırmamalısın. Al bir kalem kağıt da yaz bakalım.

— Ne okumam var, ne de yazmam.

— Allah belasını versin, unutmuştum.

Bir an sustu, boş bakışları tavandaki lambada gezindi.

— Kamyonetin kasasına atlayan iti Vangos aşağı yuvarlayabilseydi başımız derde girmezdi. Ne hayvan, ne beceriksiz, ne ödlek herifmiş!

Sinirinden masayı yumrukladı.

— Ben olsam herifin hesabını saniyede görürdüm, dedi Yangos. Kafasına bir cop vururdum, pezevenk kolay kolay doğrulamazdı. Şehrin merkezinde olmasak yere sererdim ya. Başımıza yığınla insan toplandı, üstelik üniformalı bir itfaiyeci de yoluma devam etmeme engel oldu.

— Peki, nerede bu Vangos sersemi? Ne haltlar karıştırıyor? Ifadeleriniz birbirini tutmazsa ipin ucunu kaçırırız ha. Nerelerde sürtüyor bu pis herif? Hastaneye bir cip gönderdim, oraya uğrarsa alıp getir-

sinler diye. Bizden önce savcı hastaneye varırsa hapı yuttuğumuzun resmidir.

— Belki 'Mülteciler'e gitmiştir.

— Ne mültecisi?

— Meyhane canım. Oranın reçina şarabı iyidir de.

— Sanmam. Allah bilir nereye sinmiştir! Her neyse, dönüp dolaşıp buraya da uğrayacak nasılsa.

Yangos, ilk kez Fil'i bu halde görüyordu. Sigara üstüne sigara yakıyor, yerinde duramıyordu; deli gibiydi bakışları.

— Karım da beni bekliyor! Uğrayıp onu alacaktım. Bilse olanları!

Yangos sakindi, burnunun ucunu görecek halde değildi. Komiserin başının derde girdiğini anlasa belki korkardı. Ama onun gözünde polis, dokunulmazlığa sahip bir kuruluştu. Kanunları koruduğuna göre kanunlar tarafından cezalandırılamazdı. Kanun koyucularla kanunun uygulanmasını sağlayanlar arasındaki farkı bilmiyordu bile. Yangos'un gözünde, merkez, Keler'in dersleri sırasında kapısı kapatılan Gonos'un meyhanesi kadar saldırıdan korunmuş bir yerdi. Kimse kapısını zorlayamazdı.

— Dışardaki üç herif kim?

Filin soluğu kesildi.

— Hangi herifler?

Gidip kapıyı açtı, olup bitenleri en ufak ayrıntılarına kadar izleyen üç avukatı gördü. «Akıl alır gibi değil, diye düşündü. Casusları içimize kadar sokuyoruz.» Hemen yanlarına koştu:

— Olaylar sona erdi. Artık gidebilirsiniz.

Solcu olduğunu bildiği ortadaki:

— Başkomiseri bekliyoruz, dedi.

Odasına dönen Fil:

— İş sandığımdan da kötü, diye söylendi. Buraya girdiğini gördüler mi?

— Ne bileyim? Herhalde görmüşlerdir.

— Neyse ki seni tanımıyorlar, değil mi?

— Tanımıyorlar.

— Bak bu iyi, diyerek içini çekti. Evet, ama yarın resmin gazetelerde çıkınca tanıyacaklar.

— Onlardan kuşkulanmakta ve yanlarında ağzımı açmamakta haklıymışım, dedi Yangos. Iyi ama kim bunlar?

— Toplantıya katılan ve her şeyi bilen üç avukat. Hapı yuttuk dostum, boku yedik! Hiç bir kurtuluş çaresi göremiyorum. Yapabileceğimiz en iyi şey Almanya'ya tüymek.

— Pasaport alabilsem çoktan kirişi kırardım, dedi Yangos.

OTUZ IKI

Karga sürüsünün arasına düşmüş üç güvercin gibiydiler. Gözlerini açıyor, olup bitenlerden en ufak şey kaçırmıyorlardı. Z.'nin kamyonet altında ezildiğinden üçünün de haberi yoktu. Toplantıyı terkedip evlerine ilk dönenler arasındaydılar. Egnatia sokağına geldiklerinde haydutlardan birkaçı üzerlerine yürümüştü:

— Bulgar, Hacısavas, gebereceksin; kel kafalı, Bulgaristan'a dönsene!

Hacısavas, soğukkanlılığı elden bırakmayıp rasladığı ilk otelden, Strimonikon'dan içeri dalmak akıllılığını göstermişti. Fırtınanın geçmesini burada beklemek en iyisiydi. Öteki ikisi, peşlerinde birkaç haydut, adımlarını sıklaştırdılar; Egnatia sokağında ayakkabıcıların önüne geldiklerinde, epey korkan bir meslekdaşları yanlarına sokuldu ve Hacısavas'ın yerini aldı. Üç kişi olunca peşlerine düşenleri ekmeye çalıştılar.

Ama bu yamyamlar, bu ilkçağ hayvanları, balıkçı kayığına üşüşen martılar gibi peşlerinden ayrılmıyorlardı. Büyük bir rahatlıkla kaldırımda yürüyor, arada önlerine geçip yumruk sallıyor, sonra yine geride kalıp bağırıyorlardı:

— Aklınızı başınıza getireceğiz, pis Bulgarlar! Yatağınıza kadar peşinizden geleceğiz!

Avukatlar, bu haydutlarla gırtlak gırtlağa gele-

mezlerdi. Merkeze dönen polislere rasladıklarına çok sevindiler. Hemen başlarındaki memura koştular.

— Bizi korumanızı istiyoruz. Şu haydutlar peşimizden geliyor.

Haydut alayının havası hemen değişti, akşam gezintisine çıkan suçsuz vatandaş görünüşüne büründüler.

— Peşinizden gelen kim?

— Şu gördüğünüz haydutlar.

Adamlarına, üç kişiyi aralarına almaları için bir işaret çakan memur:

— Bizimle yürüyün, dedi.

Egnatia ve Aristotelu sokaklarının birleştiği yere varmış, yeşil ışığın yanmasını bekliyorlardı; itlerden biri o sıra, ustaca, polislerin arasına süzüldü ve avukatlardan birinin kafasına vurdu. Çılgına dönen avukat, polis memuruna:

— Gördünüz mü? diye bağırdı. Sizin önünüzde bunu yapmak cesaretini gösteriyorlar.

Cebinden iki drahmilik bir madenî para çıkardı, şişmemesi için vurulan yere bastırdı.

— Hadi, hadi, dedi polis, Merkeze kadar bizimle gelin, orada kimse size dokunamaz.

Gerçekten de, merkeze vardıklarında belalı heriflerden kurtuldular. Kimsenin onlara aldırdığı yoktu. Oturmuş bekliyorlardı. Bir çeyrek sonra, aynı memurun merdivenden inip polislere:

— Herkes E.D.A. merkezine! dediğini duydular.

Polisler, aceleyle sigaralarını söndürüp kayışlarını düzelttiler ve toplu halde merdivenden aşağı koştular.

Birinci avukat:

— Herhalde karışıklık oluyor, dedi.

— Z. sinirlenirse ortalığı alt üst edebilir, dedi ikincisi.

— Burada olmamız daha iyi, diye ekledi üçüncü avukat. Kurdun dişlerinden korunmak istiyorsan inine saklan.

— Bu akşam olup bitenler insanı isyan ettiriyor!

— Yarın savcılığa başvuracağım.

— Başıma vuranı gördün mü? Polisin kılı kıpırdamadı, adama çıkışmadı bile.

Birinci avukat sivil giyimli Fil'in geldiğini gördü. Öbür ikisi onu tanımıyorlardı. Alçak sesle arkadaşlarına da söyledi. Komiser, onlara dikkat bile etmeden rüzgar gibi odasına daldı. Başkomiser Yardımcısı yazılı kapıyı çarptı ve bir daha çıkmadı. Az sonra cılız, bıyıklı birinin, yanında ekip şefiyle aynı odaya doğru yürüdüğünü gördüler. Herhalde merkezdekilerin yabancısı değildi ki herkesle dostça selamlaşıyordu. Hepsiyle o gün görüşmüştü sanki. Sokaktaki haydutlara çok benziyordu, ertesi sabah gazetelerde resmini görüp bıyıklının Yangos olduğunu öğrenince, merkeze geldiği sıra hareketlerine ve sözlerine daha fazla dikkat etmediklerine pişman oldular. Yangos'un içeri girmesinden az sonra, yüzü sarılı, kolları tentürdiyotlu, ayakta sallanan biri daha göründü. O da aynı odaya girdi. Hepsinin içerde ne işi vardı?

Korkunç bir binaydı bu. Bir polis küfü duvarları kemiriyordu.

OTUZ ÜÇ

Vangos'un içeri girdiğini gören Fil:

— Neyse! diye bağırdı. Nerelerde sürtüyordun?

— Hastanedeydim.

— Az önce Yangos'a da söylediğim gibi, işler çatallaşıyor. Bu işi kapamanın yolunu bulmalıyız.

Vangos sapsarı kesildi.

— Neler söyleyeceğinizi aranızda kararlaştırın.

— Ya Z.? diye sordu Vangos.

— Belki gebermiştir.

Vangos, memnun memnun, ellerini oğuşturdu.

— Bakın, Savcıya vereceğiniz ifadede şunları söyleyeceksiniz. Bir kere Yangos'la birlikte içki içiyordunuz. Meyhanenin adında anlaşın önce.

— Fani'nin orada.

— 'Mülteciler'de.

— En iyisi Çinlinin yeri. Mülteciler desek, orada olmadığımızı söyleyen biri çıkabilir. Halbuki Çinlinin orada içenler bizden.

— Âlâ, dedi Fil, demek Çinlinin meyhanesinde reçina içiyordunuz.

— Ne reçinası, uzo içiyorduk. Çinlinin reçinasında iş yok. Hem bulanık, hem de pis kokuyor.

— Peki, uzo içiyordunuz. Saat ona çeyrek kala iyice kafayı bulup evlerinize dönmeye karar verdiniz. Sen Yangos, arabayı kullanıyordun. Sen Vangos, kasaya çıkmıştın. Bir trafik memuru, karışıklık çıktığı gerekçesiyle Venizelu sokağına sapmanıza engel oldu. Peki, dediniz memura, çarşıdan dolaşıp Spandonis sokağından geçerek Venizelu sokağına çıkmanın yolunu buluruz nasılsa, diye düşündünüz. Sen Yangos, arabayı hızlı sürüyordun. Kafayı bulduğunda gaza basmak âdetindir, sakın unutma ha. Derken, frene basacak zamanı bulamadan müthiş bir şangırtı koptu. Birine çarptığın aklına bile gelmedi. Derken kendini ilerde, Carolu Deel sokağında durmuş buldun. Nasıl vardığını bilmiyordun, iyice sarhoştun. Derken ortaya çıkan trafik polisine bildiklerini anlattın, o da seni ekip arabasına bindirip merkeze getirdi.

— Peki, bu arada ben ne oluyorum? diye sordu Vangos.

— Sen de zilzurna sarhoştun. Umulmadık bir anda arabanın kasasına çıkıp tepene binen bir zırdelinin elinde can vermemek için, kargaşalıkta kendini aşağı attın. Böylece iki olaydan sorumlu tutulabiliyorsunuz: Venizelu sokağına ters yönden girmek ve içkili araba kullanmak.

— O zaman ehliyetimi alırlar, dedi Yangos.

— Sen hiç korkma. Yarın kamyonetinle bütün kağıtların geri verilecek. Bu akşam bizim aramızda, gerçek aile yuvanda kalır, yarın da mahallene, evine dönersin.

Sonra Vangos'a döndü:

— Sen hemen kirişi kır. Seni arıyor ve bir türlü

bulamıyoruz. Mümkün olduğu kadar uzun süre ortadan kaybolmaya bak.

— Bir sorum var şef, dedi Vangos. Arabanın arkasına atlayan herif konuşacak. Önce onu ortadan kaldırmak gerek.

— Bu işle başkaları görevlendirilecek. Ben, ne yapmanız gerektiğini söyledim. Gidebilirsin. Sakın kimse bu akşam merkeze geldiğini duymasın.

— Dışardaki üç kişi ne olacak?

— Bir şeyden haberleri yok.

— Benim daha iyi bir fikrim var, dedi Vangos.

Cebinden, camı kırık bir gözlük çıkardı ve taktı, üstünü başını iyice buruşturup karşısında kahkahayı basan Yangos'un sırtına dostça vurduktan sonra çıkıp gitti.

OTUZ DÖRT

Üç avukat, Yangos'un, neşe içinde odadan çıktığını gördüler. Asık suratla girmişti, şimdi pek keyifliydi. Bir polis memurunun ensesine yapıştı, sırtını sıvazladı. Dostunu tanıyan memur güldü. Sonra Yangos, koridorun ucunda gözden kayboldu. Avukatlar, merkezde oturdukları sürece onu bir daha göremediler.

Sonunda, onları buraya getiren, E.D.A. merkezinden kazasız belasız dönen memur evlerine kadar götürmeyi teklif etti. Dışardaki serinlik iyi geldi. Gece, kapkara gece tam karşıdaki Türk hamamlarının kubbeleri gibi yuvarlaklaşıyordu. Evlerine dağıldılar.

OTUZ BEŞ

Bu kalleş gecenin göbeğinde, Hacis, kendine sığınacak bir yer arıyordu. Hastaneden çıkar çıkmaz, peşine takıldıklarını farketmişti. Bu korkunç cinayetin tek görgü tanığıydı, herhalde ortadan kaldırmaya ça-

laşacaklardı. Ellerinden kurtulmak için alçak bir duvardan atladı, ıssız sokaklara daldı ve kısa süre sonra kendini eski istasyon mahallesinde buldu. Boş bir vagona atlayıp, başının çok ağrımasına rağmen uyudu. Rahatlaması için bir ton aspirin alması gerekliydi, ama aspirini gecenin bu saatında, nerede bulabilirdi? En yakın nöbetçi eczane kilometrelerce uzakta olmalıydı. Üstelik, kendisini her yerde arıyorlardı herhalde. Vagonun hareket ettiğini hissettiğinde derin uykudaydı. Önce düş gördüğünü sandı. Ayağa kalktı; sarhoş olduğu gecelerin sabahındaki gibiydi, acısı daha da artmıştı. Derken Selanik'ten yarım saat ötede, Plati'de bulunduğunu anladı. Aşağı indi ve istasyon şefine çıktı. Cebinde bir kuruş yoktu.

OTUZ ALTI

Vangos evine gitmeyip yine gazeteye döndü. Berbat bir kılıkta geldiğini gören gazeteci dostu şaşırdı kaldı:

— Ne oldu sana?

— Z. gebermek üzere.

— Neden gözlük taktın?

— Tanınmamak için. Sizden, adımın gazetede çıkmamasını ricaya geldim. Bu işe bulaşmak istemiyorum. Z. ölecek.

— Bu işle senin ilgin ne?

— Bir ilgim yok da, adımı ELLİNİKOS VORRAS gazetesinde görürler, toplantıya giderken ona vuranlar arasında benim de bulunduğumu öğrenirlerse soruşturma başlar, başım da iyiden iyiye derde girer. Hiç istemiyorum.

— Peki, senin adını çıkarırım yazıdan. Bu akşam bir daha gazeteye gelirsen beni bulamazsın. Az sonra çıkıyorum.

Vangos gazeteci dostuna iyi geceler dileyip ayrıldı. Evine dönerken Yangos'un karısına da uğradı, enişte nin bir işi çıktığını, gece gelmeyeceğini ha-

ber verdi. Genellikle çiftleri gözlemek için dolaştığı koruya kadar uzandı, ama kimselere raslayamadı. Sabah yağan yağmur sevgililerin isteğini azaltmıştı anlaşılan. Yeni kimliğiyle kendini mutlu hissediyordu. Gece onu gizliyor, kimliğini ortaya çıkarmıyordu nasılsa. Yolda, komşularından Stratos'a rasladı. Şehrin merkezinden geldiğini, karışıklıklar çıktığını ona anlattı. Stratos, soru sormadan gözlerinin içine baktı. Vangos evine döndü, ertesi sabah yakınlarıyla başının belaya girmemesi için yatağını bozdu, sonra gözüne kestireceği birini yakalamak üzere gecenin karanlığına daldı.

OTUZ YEDİ

Trafik polisi içeri girdiğinde, emniyet müdürünün odası çok kalabalıktı. Emniyet müdürü şaşkın ve telaşlıydı. Telefona yapışıp karşısındakiyle üstü kapalı bir şeyler konuşuyor, derken Atina'dan, İçişleri Bakanlığından gelen ikinci bir telefonla durumun ne şekilde geliştiği soruluyor, ilk konuşması yarım kalıyor, o ara içeri giren memur dışarda bekleyeni haber veriyordu.

— Durumu anlatmak için sizi çağırttım, dedi trafik polisine. Ekip arabasına bindirip buraya gönderdiğiniz kişi rasgele biri, yol ortasında kavga çıkaran sıradan bir sabıkalı değil. Tutukladığınız bizden, kavga ettiği kişiyse ünlü bir komünist.

— Aman efendim...

— Hareketinizi doğrulamaya kalkmanız boşuna. Görevinizi yerine getirdiniz, bunun için sizi kutlarım. Ama önemli olan bu değil: yarın herhalde sorguya çekileceksiniz ve bu tutuklamayı hangi koşullarda yaptığınızı anlatmanız gerekecek. Tabiî, sözleriniz emrinde çalıştığınız emniyet güçlerinden yana olmalı. Gidebilirsiniz.

Kendini bir koltuğa atıp konuşulanları dinleyen General, bitkin bir tavırla başını sallıyordu.

Müdür sözünü bitirince, memura:

— Bak oğlum, dedi, nerelisin sen?
— Arnealıyım.
— Orada yakınların var mı?
— Evet.
— Kız ve erkek kardeşlerin?
— Bekar bir kızkardeşim var.
— O zaman, coptan hiç söz etmesen iyi olur.
— Evet ama raporuma geçirdim efendim.
— Bak, ben Generalim.

Trafik görevlisi hemen esas duruşa geçti.

— Rahat. Sayın emniyet müdürünün sözlerini iyi düşün. Hepimiz, elele veren yahudilikle komünizmin yarattığı büyük tehlikeyle karşı karşıyayız. Güneş sistemindeki büyük değişiklik...

Telefonun zili sözünü kesti. Yine Atina arıyordu. Trafik memuru emniyet müdürünün söylediklerini duydu.

— Durum biraz aydınlanıyor efendim. Evet, düzeliyor. Hayır, daha gelmediler. Bolşoy balesine gitmişlerdi. Evet, gelir gelmez arayacaklarından emin olabilirsiniz. Saygılarımla sayın bakanım.

Trafik memuru askerce bir selam çakıp çıktı. Koridorda, sırtına paltosunu almış pijamalı biri bekliyordu.

OTUZ SEKİZ

Yangos, uzun koridorun ucundaki komiserliğin kantininde bir koyun yahnisi yedi. Karnı zil çalıyordu. Sonra dışarı çıktı, üç yabancının merkezden ayrıldıklarını farketti. Onların yerinde oturan «kuluria» satıcısı, tablasını elinden aldıkları için gözyaşı döküyordu. Bir jandarma pesine düşmüş, simitlerini yere devirmiş, gömleğinin yakasına yapışıp boş tablasıyla merkeze kadar sürüklemişti. Tablasını elinden almış, ruhsatsız satıcılara ait malların üstüste yığıldığı yan odaya atmışlardı. Satıcı burnundan akan sümükleri sildi. Kargaşalığın patlak verdiği yerden ayrılmamış, ama büyük bir satış da

yapamamıştı. Daha fazla para kazanma umuduyla Ulusal Tiyatronun kapısına doğru yürürken polis tarafından yakalanmıştı. Neden yakalıyorlardı sanki? Durmadan ağlıyordu. Yangos, ellerini hafifçe çocuğun sarı saçlarında dolaştırdı. Uzun uzun okşadı çocuğun başını.

OTUZ DOKUZ

Bale gösterisi sona ermek üzereydi, Jülyet'in yerde yattığını görerek öldüğünü sanan Romeo zehir içiyor, sahnede iki kere döndükten sonra sendeleyip yere yıkılıyordu. Rus sanatçının inceliğiyle birleşen büyük ustalığı, aşk uğruna kendini zehirleyenin korkunç ürpertisini seyircilere aktarabildi. Yere uzanırken, eli, kuğu boynu gibi, kısa bir süre havayı dövdü. Şimdi, dümdüz giysisi içinde Jülyet, tüm güzelliğiyle doğrulup titreyerek hepten yitirdiğini sandığı dünyaya yeniden göz atıyordu. Ayaklarının ucunda doğruldu, olduğu yerde dönerek sevincini belirtti. Ama bu sevinç kısa sürecekti, çünkü Romeo'yu görmüştü. Sinirli adımlarla, sıçrayarak ona yaklaştı, esnek bir dal gibi önünde eğilip doğruluverdi. İki eliyle sevgilisinin yüzünü kapadı. Derin, acılı, boğuk müzik genç kızın üzüntüsüne katılıyordu. Orkestranın bulunduğu yerde, bir denizaltı periskopu gibi havada titreyen şefin sopasından başka şeyin göründüğü yoktu. Neden uyanmıştı? Rus balerini, gösterişsiz ama büyük sanatıyla seyircilere ilkel bir heyecan aktarabiliyordu. Hayatına son vermeye hazırlandı. Hiç bir ışık göremiyordu. Güneş kararmıştı. Sevinç denen şeyden yoksundu artık. Az önce nasıl da büyük bir neşe içindeydi oysa! Aşklarının sonunun böyle olacağı kimin aklına gelirdi? Sevgilisinin ölüsünün çevresinde kısa bir süre daha dansetti, onu görünmez bir sevgiyle çevreledi; ışık, Romeo'yu karanlıkta bırakıp Jülyet'i izlemek için elinden geleni yapıyordu. (Işıkçının, balerini gerektiği gibi izleyebilmesi için bir prova daha yapması zorunluydu. Böylece onu

kolaylıkla aydınlatabilirdi, ama Bolşoy sanatçıları önceki gün geldiklerinden tek provayla yetinmek gerekmişti.) Şimdi ölüm dansını yapan Jülyet olduğu yerde sıçradı. Müzik iyiden iyiye hafifledi. Jülyet, zehiri kaptığı gibi içti. Büyük bir incelikle, dansözlük hayatı boyunca karşı koymaya çalıştığı kaçınılmaz yerçekimi yasasına boyun eğip ayakta sallanmaya başladı. Ama bu kez eğilip yere düşen dansöz değil, Jülyet'in kendisiydi. Bir eliyle sevgilisinin alnına dokunup yüzünü göğsüne gömdü —bütün seyirciler soluklarını tuttular—, her şey kopup hayatla bağlantısı kesilerek Romeo'nun üstüne düşene dek olduğu yerde döndü.

Müziğin son ezgileriyle gitgide artan alkışlar birbirine karıştı. Avizelerin ampulleri teker teker yandı. Kırmızı kadife perde kapandı; ışık iyiden iyiye aydınlattı ortalığı, sanki seyircilerin kesilmeyen alkışlarıyla canlanıyordu. Aşırı boyanmış, birbirine karışan iki dudağın güçlükle ayrılışı gibi, perde ağır ağır aralandı. Rus geleneğine uygun olarak, kendilerini alkışlayan seyirciye yine alkışla karşılık veren Bolşov balesi sanatçıları göründü, Venedik hükümdarı, genç hükümdar kızı, kont ve halk adamı kılığındaki balerinler eğilerek halkı selamladılar. Üçüncü çift, halkı selamlamak üzere sahnenin önüne yürüdü, onu ikinci çift izledi. Romeo ve Jülyet'e sıra geldiğinde, ayağa kalkan seyirciler «Bravo!» diye bağırıyor, sahneyi gül yağmuruna tutuyorlardı. Jülyet'le Romeo, gülleri toplamak üzere diz çöktüler, kulisten iki büyük çiçek sepeti getirildi. Perde yedi kere kapanıp yeniden açıldı. Sonra, açılmamak üzere kapandı. Seyirciler dışarı çıkmaya başladılar.

Paris modacılarının ünlü Atinalı terziler tarafından kopya edilen, değerli taşlarla işli pahalı tuvaletlerini giymiş kadınlar içlerini çekiyor:

— Harika! diyorlardı.

— Ben oğlanı daha çok beğendim.

Tiyatronun girişi smokinli adamlar tarafından doldurulmuştu. Bütün Selânik yüksek sosyetesi Bolşoy galasına gelmişti.

— Poppi'yi görmüyorum!

— Arada gitti. Çocuk beklediği için sık sık midesi bulanıyor, baş dönmesi geliyor.

Selamlaşıyor, epeyce uzun süren bir yoksunluğun ardından zevkle sigara yakıyorlardı. Vali, Belediye Başkanı, Kuzey Yunanistan Bakanı, 3. Ordu Komutanı oradaydı. Yalnız Başpiskoposla Jandarma Genel Müfettişi General gelmemişlerdi. Başpiskopos neyse de, General neden gelmemişti acaba? Bak, bak, özel kalem müdürü de ne yapıp edip bilet bulmuş! Şehrin ünlü sanatçıları da burada. İşte, tütüncü karılarının resmini yapan ressam. Şu da bir bale okulu açan eskinin ünlü balerini.

— Eskiden bale yaptığımı söylemeye utanıyorum.

Zengin tüccarlar, traktör ithalatçıları, Esso-Pappas fabrikalarının işletme müdürü. Büyük toprak sahipleri. Borsacılar. Hayatları Selanik'le Orta Avrupa arasında geçenler. Ellerindeki numaraları verip küçük bir bahşiş bırakarak pardesülerini alıyor, sonra mermer merdivenleri iniyorlar. Bazıları, tuvaletlerin çekiciliğine dayanamıyor.

— Elbiseni kime yaptırdın?

— Kiyuka'ya. Ya sen?

— Atina'da, Talya'ya.

— Çok yakışmış.

— Teşekkür ederim.

Geçirdikleri güzel gecenin anısı olan programları kimse atmıyor, saklayacaklar. Beyler, bitip tükenmek bilmeyen merdivenlerden inen hanımlara yardım ediyorlar.

— İkinci bölüm benim hoşuma gitmedi.

— Benim sevdiğim, kuğunun ölümüydü.

— Şekerim, seyrettiğimiz kuğunun ölümü değil ki. Prokofiyef'in **Romeo ve Jülyet**'i.

— Hey neyse, oğlan bir kuğu kadar zarifti.

— Romeo kuğusu.

— Çok şeker şey...

Hah hah! İşte Selanik basınında sosyete haberlerini yazan iki geçkin kontes. Bütün kadınlar onların dikkatini çekmeye çalışıyor.

— Şu ülkenin bale geleneğine şaşmamak elde değil.

— İstediği kadar rejim değişsin, sosyalizm gelsin, dans adamların kanında!

— Rejimin bu işle ilgisi yok...

— Öyleyse Nuriyef neden Rusya'yı bıraktı da kaçtı?

Çeşitli gruplar birbirini kutluyor, eller öpülüyordu. Sanatçıları paraca destekleyen sosyetenin önde gelenleri oradaydı.

— Gerçekten unutulmaz bir geceydi.

— Ben son dakikada bilet bulabildim. On beş gün önceden bütün yerler satılmış.

— Ben biletimi karaborsadan aldım.

— Düşün ki, seyrettiğimiz Bolşoy balesinin ikinci takımı. Başta gelenleri kimbilir nasıldır?

Kimi arabasıyla evine dönüyordu, kimi taksiyle. Kimi sıcacık «kuluria»lardan satın alıyor, kimi de Do-Re kahvesinin taraçasında oturuyordu. Bu gece ağzına kadar dolu olan tiyatro boşalmak bilmiyordu. Müzisyenler kutularına yerleştirdikleri çalgılarıyla kalabalığın arasına karışmışlardı.

— Orkestra şefinin sopası şerbet içtiğimiz ince kamışlar gibiydi.

— Kollarının arasında muslin vardı sanki!

— Psikiyatr, Valyum alırsa krizinin geçeceğini söylemiş.

— Haberiniz yok mu, yeni bir rejime girdim. Bir haftada üç kilo verdim.

— Olamaz!

— Ya Aleksandr?

— Gelecek hafta evleniyor. Düğüne gideceğim. Kimi alıyor biliyor musun?

— Bizim evde tanıştıklarını söylemekten gurur duyuyorum.

— Çok tatlı kız. Alçakgönüllü üstelik. Büyük serveti var ama yine de züppe değil.

— Bir noktanın dışında çok iyi anlaşıyorlar. Anlaşamadıkları da ne biliyor musun?

— Hayır.

— Aleksandr pazarları avlanmaya bayılır.

Tiyatronun ışıkları söndü. Son seyirciler de mermer basamakları iniyorlardı. Ulusal Tiyatro ile Beyaz Kule, karşılıklı ışıklar içindeydi.

— Yarın kanasta oynayacağız, sen de gel. Kareyi tamamlarsın.

— Çok memnun olurum. Canım da o kadar istiyordu ki. Üç gündür kanasta oynamadım.

Birkaç genç, spor MG'lere dolup gürültüyle yola çıktılar. Kunies kulübünde dansa gidiyorlardı. İki bankası borsadaki durgunluğu tartışıyorlardı. Sayın Bakan dostlarını selamlayarak arabasına bindi. Kollarında karılarıyla iki savcı, eski şehrin yolunu tuttular. Yanlarında bir cip durdu, karılarını kaldırımda bırakıp içine bindikleri gibi emniyet müdürlüğünün yolunu tuttular.

KIRK

Generalle emniyet müdürü savcıları bekliyorlardı.

— Bale nasıldı? diye sordu General.

— Neden daha önce haber vermediniz?

— Sizi nerede bulacağımızı bilmiyorduk ki.

— Ne oldu?

— Bir trafik kazası, dedi emniyet müdürü. E. D. A. milletvekillerinden Z. yaralandı.

— Kazayı yapan yakalandı mı?

Emniyet müdürü cevap verecekti, General ondan önce davrandı.

— Daha yakalanmadı, ama yerin dibine girse yine bulunacak.

Emniyet müdürü sapsarı kesildi. General, nasıl böyle bir yalan kıvırabiliyordu? Hem yalanın gereği neydi? Bu yüksek rütbeli subayın davranışı ve sözleri onu hep şaşırtırdı.

— Yaralının durumu ağır mı?

— Bilmiyorum.

Savcılar yerlerinden kalkıp yaralının götürüldüğü Ahepans hastanesinin yolunu tuttular. Yaralının du-

rumundan hiç haberleri yoktu. Z.'nin ifadesini alabileceklerini sanıyorlardı. Hastaneye vardıklarında kendilerine tanınmaz hale gelmiş bir yüz gösterildi. Z. tıbben ölmüştü.

Emniyet müdürlüğüne döndüklerinde karşılarına Yangos çıktı, Fil'in söylediklerini tekrarladı.

Çok sinirlenen birinci savcı, Generale dönüp:

— Bu durumda, sanığın tutuklandığını az önce geldiğimizde biliyordunuz, dedi. Ama bize söylemediniz.

General şiddetle itiraz etti.

— Asla. Yakalandığından haberim yoktu.

— Astlarınızın size haber vermemesi mümkün mü? Saat on buçuktan sonra neredeydin oğlum?

— Merkezde.

— Emniyet müdürlüğünün nezarethanesinde mi demek istiyorsun?

— Ne nezarethanesi? Kantinde et yemeğe gittim!

— Peki. Generalim, üzülerek söylemek zorundayım ama sanığı gizleme ve adalet mekanizmasının işlemesini aksatmayla suçlanacaksınız. Z. cançekişiyor ve siz sanığı, nezarethaneye bile atmadığınız gibi bileklerine kelepçe de geçirmemişsiniz.

Jandarma yüzbaşısı araya girdi.

— Savcı bey, nezarethane kullanılacak halde değil. Ruhsatsız yakalanan bütün seyyar satıcıların tablaları ve mallarıyla dolu. Üstelik ışığı da iyi değil. Emniyet müdürlüğü binasından daha iyi bir korunma yeri düşünebiliyor musunuz?

— Ya siz müdür bey, sanığın yakalandığından haberiniz yok muydu?

— Benim yerime cevabı General verdiğine göre, söyleyecek şeyim yok. Yalnız Generale, sanığın ne şartlar altında yakalandığını bildirecek zamanı bulamadığımı eklemeliyim. Gerçek sanık olduğundan şüpheliydim, nöbetçi assubay suçsuz birini de karşıma getirmiş olabilirdi.

Saat üçü yirmi geçe Yangos'un yazılı ifadesini aldılar. Birinci savcı ağzını açıp AAAAA demesini söyledi. Zapta şunları da ekledi: «İsteğimiz üzerine

sanık ağzını açtığında, alkol kokmadığı tespit edildi.» Böylece, sarhoş araba kullanma, iddiası da çürütülmüş oluyordu. Savcılar, Yangos'la birlikte kamyonette bulunan adam için de bir tutuklama emri hazırlayıp imzaladılar. Kağıt, Vangos'un oturduğu mahallenin karakoluna ulaştırıldı. Fil, nöbetçi memur tarafından uyandırıldı ve tutuklamak üzere Vangos'un evine gitmesi gerekti. Aradığını bulamadı, ama birkaç saat sonra Vangos karakola uğradı ve gazetelerin belirttiği gibi «kendiliğinden teslim oldu.»

KIRK BİR

Hacis, geri dönmek zorunda olduğunu biliyordu. Olayın tek görgü tanığıydı, gerçek suçluların yakalanmasında gazetecilerle yargıçların başta gelen yardımcısı olabilirdi. Ama üzerinde bir kuruş yoktu. Atina - Selanik motorlu treni saat beş otuzda Plati'ye uğruyordu. Issız istasyonun sıralarında bir süre uyudu. Uyandığında tanyeri ağarıyordu. Geniş ova, evrenin fırınına daldırılan bir fırıncı küreğiydi. Yıldızların henüz soğumamış korları altında tan mayası yavaş yavaş tutmaktaydı. Sabah ekmeği neredeyse pişecek, herkesten önce yola dökülen işçiler fırıncıdan alıp öğlende zeytin ve keçi peyniriyle yiyeceklerdi. Bu tür hayaller, Hacis'e açlığını hatırlattı.

Bir süredir, lokomotiflere su veren, borulu, ucu fil hortumu gibi sarkan vincin ardında gizleniyor, motorlu trenin istasyona girişini kolluyordu. Tren girer girmez kimseye görünmeden binecek ve para vermeden Selanik'e kadar gidecekti. Yalnız başı canlı, gövdesi uykucu bir devi andıran motorlu tren sonunda, yirmi dakikalık bir gecikmeyle göründü. Uzun süre hareket işaretini bekledi istasyonda. Hacis yeşil ve kırmızı ışıkları gözlüyor, düdük seslerine kulak veriyordu. Sonra tren, kesik kesik soluyarak sarsıldı. Hacis en arkadaki vagonun basamağına atladı ve yol boyu, kapının tokmağına yapışmış, boşluğa asılı bir halde gitti.

Yeni yeni uyanan ovayı, tarlalara doğru uzaklaşan ilk sığırları, kara sabanları, simsiyah giysilerinin içindeki köylü kadınları seyretti. Bir sis örtüsü ovaya yayılmış ve hektarlarca yonca tarlasının üzerine çiy olarak konmuştu. Sonra dekor değişti, şehrin dışındaki sanayi bölgesinin kokusunu duydu, bisikletli işçiler, aceleci kalabalık, kasvetli dış mahalleler, merkez garı göründü. Pis hava ve toz genzine doldu, kapının tokmağını bıraktığında elleri titredi. Ama bu şehirde, herkesten çok ona ihtiyaçları vardı.

İstasyonun girişinde, ELLİNİKOS VARROS'ı okuyan birinin omuzunun üzerinden bir göz attı. Şefiyle ilgili haber bütün birinci sayfayı kaplıyordu.

Z.'nin öldüğünü bir türlü kabul etmek istemedi.

2.
Gecenin Karanlığında Bir Tren Düdüğü

Bir tren, onun treni, durmuyordu hiç, soluğu kesilmek üzere bir makine, ışıkları sönük bir vagon. Ardında da, üç gün, yüz saat önce uçakla aldığı yolu tersine aşmakta olduğu Z-4383 numaralı vagon. Bu mayıs gününde can çekiştiği, düşüşünden sonraki hareket hazırlığı için ruhunun ihtiyaç duyduğu saatlar. Hayatın dışına atıldığını öylesine beklenmedik bir anda öğrenmişti ki, inanası bile gelmedi. Başka bir vagonda yakınları, boynunda kabaran mavi damarlarla karısı, öğrenim görmemiş kardeşi ve anası. Toprağın, çok yakında sevgili oğluna kucak açacak toprağın görüntüsünü yansıtan yüzüyle anası. En arkada, bir jandarma bölüğünün ter ve ayak kokusuyla dolu bir vagon. Tüfekleri bacaklarının arasında, bu ölüm trenine bindikleri için dehşete düşmüş, en ufak olayla harekete hazır, onun kurşunlu vagonundan içeri giremeyen görüntünün geçip gidişini seyrediyorlar. O, bir daha çıkmamak üzere tabutuna kapatılmış, trenin üzerinde uçan ve trenin hızına ayak uyduran bir helikopteri andıran ruhuyla birlikte kuzeyden güneye iniyor. Pas hastalığının önüne geçmek için tarlalara toz püskürten, gölgesiyle bitki örtüsünü ürperten, bir an kurak toprağı serinleten bir helikopter bu. Ve yüzyıllardan beri susuzluk çeken toprak, parmakları birleşmeden birbirini okşayan iki el gibi gölgenin dokunuşuyla elektrikleniyor. Parmaklar birleşse, bu, kan ve devrimin simgesi olacak. Hayır, yalnızca bir kanat değmesi, damarlarda uyuklayan kanı duyurmadan canlandıran belli belirsiz bir dokunuş. Ve toprak —Tesalya tarlaları, Makedonya, Vralos, Pinios, Sarandaporon, Teb ve Livadia ovaları— onun, şarkıda sözü geçen **«kırk birinci yiğitin»** ölüsünü karşılamaya hazırlanıyor. Ve kan, toprağın kanı,

suları, olağan akışını sürdürmekte, diye düşünüyor kanatlanmış ruh. Hazır olduklarında temelleri sarsacak, büyük ayaklanmayı hazırlayacaklar. Bu nedenle lokomotif sürücüsüne verilen emir kesin: «Hiç bir yerde durulmayacak», Atina'daki Başbakanlık binasında iş başından ayrılmayan kurmay heyeti telsizle treni izliyor, çeşitli jandarma birliklerinden bilgi alıyor, makinistle bağlantıyı kesmeden katarın yolunu düzenliyor. Bütün seferler kaldırılmıştı, ne karşıdan gelen vardı, ne de ardından. Yolun açılması, hiç limana uğramaması, denizciler, orospular ve dok işçileriyle bağlantı kurup ayaklanmalarına sebep olmaması içindi. İktidardakiler, korkudan sapsarı kesilmiş, utançlarını nasıl gizleyeceklerini bilemiyorlardı. Bir çocuk, masaldaki gibi bağırdı: «**Kral çırılçıplak!**» Ve dalkavukluklarıyla Kralı, herkesten güzel, herkesten iyi giyimli olduğuna, gücünü halkın sevgisinden aldığına inandıranların ağızları açık kaldı. Bu çığlık her şeyi yutuvermişti. Başka çare kalmayınca, rahata kavuşmak için «**Kral çırılçıplak**» diye bağırmakla yetinmeyip Londra'da kraliçeyi soyma, elbisesini omuzlarından çekmekle birini görevlendirme cesaretini gösteren yalanlarının tek tanığını «ortadan kaldırma» kararını verdiler. Böylece tren, onun yıldırımı üzerine duruveren, ayaklanmak için bir işaret bekleyen dünyada yoluna devam ediyordu. Ama sonunda her şey düzene girdi, cenaze töreni sırasında bile olay çıkmadı, yatıştırıcı bildiriler dağıtıldı. Her şeyden önce, bir kere daha kan akıtılmasının önüne geçmek isteniyordu. Henüz sırası değildi; sonunda kazanmak umuduyla ve bu cinayetin hazırladığı büyük fırsatı kaçırma pahasına, siyaset temkinli yolunu izliyordu: Onun can çekiştiği sıralar da düşmanlar utançlarını örtmek için boşuna çaba harcıyorlardı:

«Selanik'te komünistlerin sebep olduğu kanlı olayların gerçek yüzü şöyledir: Milletvekili Z., kanunsuz bir komünist nümayişine başkanlık ederken, trafik kazası sonucu bir kamyonetin altında kalmıştır. Polis, nümayişçileri otobüslerle olay yerinden uzak-

laştırmak istemiş, ancak E.D.A. merkezine doğru bir yürüyüş düzenlendiğinden polise karşı gelinmiştir. Kalabalıkta tartaklanan milletvekilini korumak isteyen bir jandarma subayı da ağır yaralanmıştır. Hükümetin çabası, kazada yaralanan Z.'nin başucuna bir an önce koşabilmesi için, ameliyatını yapacak operatörün emrine bir uçak vermeye kadar gitmiştir.»

Ve tren, tünele girmeden önce uzun uzun düdük çaldı, az sonra da öbür uçtan, gecenin yemenisine bürünmüş olarak çıktı. Helikopter-ruh, düşlerini balonlar gibi bağlamaları için tam sırasında kozasından çıkan, insanlara sağlam ipek tellerini uzatan, bu ipek telle bağlı demirleri derin düşlere takmalarını sağlayan kelebek, ölüyü gözden kaybettiği birkaç saniye boyunca ürperdi. Rengarenk kanatlarından birini çırpmaya koyuldu. Ama tünelin çıkışında dizel lokomotifinin burnunu, ardından ışıkları sönük olan onun kurşunlu vagonunu, daha geride camları gözyaşlarıyla ıslanan yakınlarınınkini ve dünyayı salyasıyla kaplamaya hazır jandarmaların vagonunu görünce içi rahatladı. O bir şey görmüyor, her şeyi kelebeğinden izliyordu. Altındaki toprağı, sevgili vatan toprağını, yüzyıllar boyunca bilgece işlenmiş toprak anayı, asırlık görüntüyle sevrediyordu. Görüntü o kadar güzeldi ki, insanlar bu güzellik yüzünden hep acı çekecek, barbar topluluklara, faşizmin yeni güçlerine karşı onu koruyabilmek, dağların kurtuluşu ve güneşin kutsaması için kan dökeceklerdi. Durmadan kan dökeceklerdi. Kapılarının eşiğinde yün eğiren yaşlı kadınlar gibi, denizin basamaklarına yaslanan minicik yakarıları, ağaçları görüyordu. Trenin, tünelden çıkışta Moshofların villası yakınında denize değmesinden ürken martıyı görüyordu. Tükenene dek uçurumların tutsağı, herkesten uzak, dış göçün boşalttığı köyleri görüyordu. Sonra, mayıs zaferiyle yarlara bürünmüş Olimpos'u, tam karşısındaki Kissavos tepesini seçti. Mukavemet yıllarının birbirine düşman iki hareketi gibi karşı karşıyaydılar. Platamon'un üzerinde, yüzyıllardan beri başıboş bırakılmış, kargaların yuvası, ça-

ğımızde yerlerini 6. Filonun mayın tarama gemilerine bırakan korsanlarla dolu denizi gözleyen Venedik Hisarına yaklaştığında ruh biraz dinlenmek istedi. Duvardaki yarıklardan birinden içeri süzüldü, kovukta çöreklenen yeşil kertenkeleyi kovdu; rüzgarla çizilen denizin mermerine, Olimpos Dağı karşısındaki deniz tapınağına, bir yelkenli seçebilmek umuduyla baktı. Kendini meltemin kollarına bıraktı. Çünkü gövde karanlıklara dalmadığı sürece, ruhun, kayıtsız gezindiği söylenir. Ama gövde doğduğu yere döndüğünde ruh da havaya karışır, canlıların soluk alıp verirken içlerine çektikleri oksijen halini alacak zerreciklere dönüşür. Ruh, bu son yolculuğunda kaleyi son kez gördüğünü biliyordu. Eskiden ne kadar çok severdi bu kaleyi, dağın tam tepesine oturtulmuş, otomobilin arka camının ardında bir tepsi gibi dönen bu tacı. Oysa, hiç durmadan onun çevresinde dönen yolun kendisiydi. Bu nedenle bir an, geçmişin anılarını yeniden yaşadı. Ama, trenin düdüğü onu Tempe Vadisine çağırdı. Pervane döndü, ruh kalede en ufak bir iz bırakmadan, kayalara adını kazımadan havalandı, yeşil kertenkeleye bıraktı yerini. Ve bütün bunlara yabancı, müthiş berelenmiş, korkunç bir görünüş almış, başına konacak tacın yollara dökülen katrandan yapılacağını söyleyerek gövdesine yetişti, ama Z.'nin tacı belki katrandan değildi. Çünkü:

«Z. adlı kişinin kafatasındaki kırık, yolun üzerine yuvarlanması ve bu yuvarlanma sırasında başını yere çarpması sonucu olamaz. Bu kırık, maktulün ayakta ve başı açık durduğu sıra indirilen bir darbe sonucunda meydana gelebilir. Ancak bu koşullarda, beyindeki yaranın hemen üstüne ya da karşısına gelen yerlerde kafatası kırık olabilir. Z. adlı kişiye yapılan otopside, kafatasında bu tür kırıklarla birlikte beynin sol tarafında bir kanama görülmüştür. Yere düşme sonucu meydana gelen kırık maktulün sağ şakak kemiğindedir. Yol ve benzeri sert zeminlere çarpma sonucu meydana gelen kırıklar, bu olayda görülenler gibi olamaz.»

Ve tren ilerliyor, ateş kesilmiş bir dünyada düdük çalıyordu. O gün, yalnız istasyon şefleriyle makasçılar telaşlıydı. Küçük Papapuli istasyonunun şefi: «Demiryollarının hizmetinde geçen bir hayat boyunca böyle şeye raslamadım,» diye düşünüyordu. Sağdan soldan telefonlar geliyor, cenazeyi taşıyan trenin kazasız belasız geçişiyle ilgili raporlar isteniyordu. Önceki gün başı ekspres tarafından uçurulan tavuğu haklayan istasyon şefi, makası açamadı. Tren başka bir yola daldı ve eşya vagonlarına çarpmaktan güç kurtuldu. Makinist vagonları zamanında görmüş, fren yapmıştı. Katar, durmadan önce iki yüz metre kadar demiryolunda sürüklendi. Yuvasına iyi oturtulup bağlanan tabut bile sarsıldı. Z.'nin yakınları yüzlerini cama dayadılar. Koltukların üstündeki filelerden birine konan bavul yere düştü. Tırtıllar, jandarmalar birbirlerine öylesine yanaştılar ki, insan ayrılmayacaklarını sanabilirdi. Başlarındaki subay, bunu Z.'nin ölüsünü ele geçirmek için trene yapılan bir saldırı sandı önce. Tren durur durmaz jandarma erlerini harekete geçirdi. Birbirlerine yapışmayanları hemen dışarı çıkardı. Hepsi demiryolu boyunca yayıldılar. Makinist treni geri geri yürütüp önemli bir şey olmadığını işaretle belirttiğinde, kendilerini hiç bir düşman gücün tehdit etmediğini anladılar. Ve ruh, yukardan trenin durduğunu anlayınca, hemen altında genç bir çobanın seyrek görülen yılanları oynatmak için kaval çaldığı Tesalya Ovasının karaağaçlarından birine tüneyecek zamanı buldu. Bu arada, istasyon şefi treni doğru yola sokunca derin bir soluk aldı, verilen emirler gereğince telefonu açıp Pinios Irmağı üzerinden geçen telefon tellerine bir uğultu daha kattı. O tatlı, o yeşil ovadaki hayata kayıtsız, ülkenin kurtuluşundan bu yana aynı köle hayatını yaşayan Pinios Irmağı üzerinden. Yalnız ırmak, diyordu kendi kendine ruh, bu ovada oturanları hayal eder, düşlerini özgürlüğe kavuşturmak için denize kadar götürür. Yalnız, kademelenmiş bir ülkenin ruhu sayılan, sularında salkımsöğütlerle kavaklar yüzen bu ırmak, denize atılmadan önce yeni yetmelik heyecanlarını ve ürpertilerini duyar. Onun gibi ruh da, bir buluta

karışmadan önce ölü gövdesinin ötesinden bakıp, kısa süre sonra yitireceği bir dünyayı seyredebilir. Ruh yine alçaldı, Tempe Vadisini, ana yolu, önüne pancar dolu kamyonların dizildiği şeker fabrikasını aştı. Trenin hiç durmadan ok gibi geçtiği Larissa Garına vardı. Küçük yoğurtçu, rençberlerin yabalarının ucuna bağladıkları kırmızı mendilleri kızgın kızgın sallayışlarına bir anlam veremedi. «Sayın Bakan»ın, çıkarlarını daha iyi korumak için çoğu kere bakanlık koltuğuna oturan bölgedeki büyük toprak sahiplerinden birinin trende olduğunu sandı. Bu yüzden de trenin durmasını çok istiyordu. Ama tren, dumandan bir örtü ve el bombası gibi ayakları dibine düşen bir gazete paketinden başka şey bırakmadan, hızla geçti gitti. Paketteki sabah gazetelerinde şunlar yazılıydı:

«Selânik olaylarını hangi açıdan ele alırsak alalım, bunlara, komünist unsurların dayanılmaz tahriklerinin yol açtığı sonucuna varırız. Hem Selânik halkı, kışkırtılmasa neden komünistlere saldırsın? Oparlör bir takım kışkırtıcı konuşmaları yaymasa, bir raslantı sonucu orada bulunan şehrin sakin halkı neden karşı çıkmayı gerekli bulsun? Saldırı, kızıl konuşmacıların devamlı kışkırtmaları sonucunda başlamamış mıdır? Bütün bu kışkırtmaların ardından, komünistler, başında kaza sonucu ölen milletvekilinin bulunduğu bir yürüyüşe kalkışmasalar bütün bu olaylara yol açılır mıydı?

«Ama, yasaklara rağmen komünist nümayişini düzenleyenler yürüyüş yapılmasına karar verince olayların devamı kaçınılmaz bir hal alıyordu. Yangos, Spandonis Sokağından fırlıyor —komünistlerle merkezcilere göre onun ortaya çıkışı bir raslantı sonucu değildir— ve yürüyüşçülerle burun buruna geliyordu. Burada bir sorun çıkıyor karşımıza: Yangos, komünistlerin bir yürüyüş yapacaklarını nereden bilebilir, tam o sıra kamyonetiyle ortaya çıkıp nasıl kaçınılmaz bir kazaya yol açabilirdi? Komünistlerin, üzerine çullanıp kendisini paralayacaklarından hiç

korkmadı mı? Olay, önceden tasarlanmış bir cinayet bile olsa —söylentiye göre, Yangos'un babası komünistler tarafından boğazlanmış— kamyonetiyle kalabalığın arasına daldığı sıra nümayişçiler arasında bulunan E.D.A. milletvekilini nereden tanıyabilmiştir?

«Komünizm, ülkemizde hâlâ hüküm süren ve yakın bir geçmişte Yunanlı kanını oluk gibi akıtan gaddar komünizm, yabancıların gözünde ülkemize kara çalmak ve içerde karışıklıklar yaratmak için bu olayı istismara kalkışmaktadır. Bu koşullarda, devlet, sert tedbirler alıp hemen ihtilâlci komünizmin öncülüğünü yapan yıkıcı 'Bertrand Russell' örgütünü ve 'barışçı haydutlar' kuruluşunu dağıtmalıdır.»

Vagona kapatılan gövde bir şey görmüyor. Gövdenin bilinci de yok. Çarşamba gecesi ona iki kala bilincini yitirdi. Tıp yönünden Z. artık ölüdür, bu andan sonra ne bir organ, ne bir duyu işlemektedir. Gövde, Z.'nin eşsiz sporcu gövdesi, devrilen arabanın bir şeyle bağlantısı kalmayıp boşlukta dönen tekerlekleri gibiydi, hareketsiz yaşıyordu. Yalnız derinden gelen hırıltısı doktorların heyecanını artırmaktaydı. Z.'nin başında pek çok doktor vardı; bazıları Macaristan, Almanya ve Belçika'dan gelmişti. Yine de yapacak şeyleri yoktu. Bütün hayatî merkezleri öldüğü halde gövdenin yaşamaya devam etmesi hepsini şaşırtıyordu. Gövde ölümünü kabul etmiyordu. Ölmek için daha çok erkendi. Başsız gövde, varlığını sürdürmekteydi. Ama sonunda, ölüme başeğmesi gerekti. Yatışarak mezara doğru yoluna devam etti. Ruhu asıl üzen, gövdeden ayrılmak zorunda kalıp otopsiyi seyretmek değildi. Tabiî, eskiyen bir giysinin atılışını, gözleri önünde parça parça edilişini görmek hiç de hoş sayılmazdı. Yine de bu kadarına katlandı. Ama onu asıl üzen, bir adlî tabibin söyledikleriydi: Baştan beri, otopsiden bile önce ve otopsi sonuçları alındıktan sonra, kafasındaki kırığın asfalt yola düşmekten ileri geldiğini savunarak, Z.'ye ayakta durduğu sıra arkadan vurulan darbenin ölüme yol açtığını kabul etmedi. «Demek ki, kafatasındaki

kırığın Z.'nin başının büyük bir şiddetle asfalt yola çarpmasından ileri geldiği açıkça belli oluyor.» Ne kötü meslekti şu adlî tabibinki. Ama siyasetin ölümde yeri yoktu. Meslekle ilgili soğukkanlılık başka şey, diye düşünüyordu ruh, bir ölünün çevresinde en aşağılık siyaseti yapmak daha da başka şey. Aşağılık siyaseti canlılara bırakalım. Soylusunu ölülere ayıralım. Çağrılmadığı halde ta Atina'dan gelen sözkonusu adlî tabip ise, başkente döner dönmez, meslekdaşına yolladığı raporun imzalanmasını istedi. Ama Selânik' teki doktor tam ters görüşteydi ve iki meslekdaşı da bu görüşüne katılmaktaydılar. Ölümün, başa vurulan bir darbeden ileri geldiğinden emindi, rapora imza atmadı. Atinalı doktor yeni bir rapor hazırlamak zorunda kaldı. Bu raporda «Z.'nin, sert bir cisimle başına vurulması sonucu ölmüş olabileceğinden söz ediyor, ama kendisi bu görüşe katılmıyordu.» Bütün olup bitenler de, ruhu, her şeyden çok üzüyordu.

Tren, deli gibi koşmaktaydı. Bu önemli olayın fermuarını çekercesine ovaları ve dağları aşıyordu. Ama bu fermuar bozuktu, önü kapandıkça arkası açılıyordu. Çünkü hiç bir olay, istasyonlara uğramadan ilerleyen özel bir trenle örtülemezdi. Olay, yazın kapıları ardına kadar açık duran evler gibi ortadaydı. Kendi suçluluğundan ürken tren, düdük çalıp koşuyordu. Z.'nin yakınları daha beterinden korkuyorlardı. Karısı, hiç bir şey göremeden boşluğa bakıyordu. Aklı, kocasının yalnız başına kapatıldığı, susuz, ışıksız, yiyeceksiz, hücreyi andıran yan vagondaydı. Ona bir şey verilmediği halde öte yanda katilleri uyuyordu. Ne yerinden kımıldayabiliyordu kadın, ne bir yere gidebiliyordu. Tren, tekerlekli bir cezaevine dönüverdi. Kolu çekip treni durdurmalı mıydı acaba? En son görüntüyü bir türlü kafasından atamıyordu: Oksijen çadırına alınan Z.'nin nabzı gitgide hafifliyor, çevresindeki doktorlar artık mucizeye inanmıyorlardı. Dağlar yerlerini dağlara bırakıyordu, tarlalar da tarlalara. Kadın hiç bir şey görmüyordu.

Biraz ilerde, havanın başka bir yoğunluk kazandığı yerde, tren durarak demiryolunu banliyö seferine bıraktı. Herhalde bu seferi kaldıracak zamanı

bulamamışlardı. Dağlarda, tepelerde durdukları sıra yere atlayan jandarmalar vagonların çevresinde nöbet tuttular. Bu yüksek dağlardaki bir telgraf direğine tüneyen ruh, dağlı haydutların yetişip ölüyü kaçırmalarını bekliyordu. Mukavemetin ünlü kişilerinin, Aris Velukiotis'in, gizlendikleri yerden çıkıp Z.'yi ele geçirmek için jandarmalarla çarpışmalarını bekliyordu. Bu en yakın hısımlarını yükseklere taşıyıp bol kuzu çevirmeli, su gibi şarap içmeli, onu en yüksek tepeye gömmeliydiler. Bütün gece ihtiyar Dimos'la Leventoyannis dansetmeli, iyice kafayı tütsüleyince kralların cenaze töreninde patlatılan toplar gibi havaya ateş etmeliydiler. Böylece gövde, Yunanlılığın ortasında yerini bulmalı; yüzyılların geleneğine uygun şekilde yüceltilmeliydi. Çünkü, mukavemetçiler şimdi dağlarda değil şehirlerdeydi. Bir düdük sesi işemeye giden jandarmaların çalılar arasından fırlamalarına yol açtı. Birbiri ardından trene doluştular. Banliyö seferi geçip gitmişti, tren yeniden yola koyuldu. Gövde ne trenin durup kalktığını duyabilmişti, ne de kekik kokusunu. Gövde, hayatlarını gemilerin ambarlarından geçiren, makineler bozulduğunda limanı göremeyen, temiz havayı içine çekmeyen yardımcı çarkçıları andırıyordu.

Tren ovaya indiğinde, garlardan birinde, dizel lokomotifinin yerini buharlı lokomotif aldı. Artık ruh dumanla dolmaya başlamıştı. O güzel ebemkuşağı renkleri kararmaya, kanatları ağırlaşmaya başladı. Birden, korunmayı istedi. Hiç bir şeyin dokunamayacağı yeni bir kalıba girmeyi istiyordu. Hava kararıyordu, ruh her zaman karanlıktan korkmuştu. Açıkta geçirdiği son üç gün onu bitirmişti. Ama gövde seslenişini hiç duymuyor, onu umutsuzluğa düşürüyordu. Ne bataryaları işliyordu, ne antenleri, her şeyi durmuştu. Monastiraki Bitpazarına atılmış, boğuk, sağır, dilsiz, sakat bir yazı makinesiydi sanki ruh. Güneşin ışınları azalmaya başladığında bu duygusu daha da arttı.

Tren, güneşin batışıyla tüm gücünü kazanan başaklarla kaplı ovadan geçiyordu. Işık azaldıkça başaklar dikiliyordu. Iyiliksever büyüğün ardında bırak-

tığı boşluğu doldurmak üzere esmeye başlayan meltemle olgun başaklar hışırdıyordu. Kalk ayağa sevgilim, sabaha kadar dansedelim. Okyanusların dalgalarını andıran köpüksüz dalgalar, demiryolunun mendireğine çarpıp parçalanıyorlardı. Kendini yıldızların kollarına bırakan kadının derin solukları. Ve bu güzellik, ruhun duyduğu korkuyu daha da artırıyordu.

Yaşlı bir kadın, demiryolu geçidinin zincirini çekti. Bir traktör, karşıya geçti. Artık seyrek ışıklı seyrek köyler dağların eteklerinde göz kırpıyordu... Gece, iyiden iyiye bastırmıştı. Isimsiz bir duvara yansıyan görüntüler gibi, istasyonlar da karanlığın içinden gelip geçerek kayboluyorlardı. Tren hiç bir yerde durmuyordu. Koşuyor ve çılgın gibi düdük çalıyordu. Gecenin karanlığında düdük çalan bir tren, tren o tren, Z-4383 numaralı vagon, makinisti Josef Konstantopulos, yardımcısı Savaş Polikronidis, bir tren, o tren, ve yıldırımla yere devrilmiş bir ağacı andıran gövde, canlandıracak okşamalardan yoksun, ceviz ağacından iyi bir tabutun içinde yatan gövde. Ama ruhundaki çöl uçsuz bucaksız.

«Söylemekten bıkıp usanmayacağız, Yunanistan'ın çekişmeler ve iç kavgalara son vermesi gerekiyor. Düşmanlarımız gelişimimizi kıskanıyorlar, pek çok yabancı ülke bizim anarşi uçurumuna yuvarlandığımızı görse çok sevinir. Bay Papandreu'nun akıl almaz hatalarını örtmek için, çoğu kere iktidar hırsını ortaya atıyorlar. Hırsı ne kadar büyük olursa olsun, Merkez Birliği'nin Başkanı mahmuzladığı hayvanın demokrasi atı değil, komünist kargaşalığın kızgın boğası olduğunu anlamazlık edemez!»

Tren gecenin karanlıklarını yırtıyor ve hanımefendi, yer toprak değil de parke kaplı olduğundan, bokunu örtmeye çalışıp bunu başaramayan köpeğinin çabalarını izliyordu. Yine de minik köpeğin pisliğini yok etmek gerekliydi, çünkü parkenin güzelliğini bozuyordu. Çalışma masasının üzerindeki düğmeye basıp hizmetçiyi çağırdı. Sonra, minik köpeğini yine kollarına alarak yazısına devam etti:

«Ülkemiz milliyetçileri Z.'nin ölümünden büyük üzüntü duydular. Çünkü, insan hayatına duydukları saygı onların temel ilkelerindendir. Ve şimdi, Z.'nin ölümü en aşağılık bir şekilde bu milliyetçilerin üzerine atılıyor! Gerçek şu ki, aşırı sol ve onun ardına geçip iş gören tüm karanlık güçler milliyetçileri suçlarken, ulusal ve hıristiyan hayatımızın temellerini, Kiliseyi, Millî Eğitimi, Silahlı Kuvvetleri, Emniyeti, Adaleti sarsmak istiyorlar... Aşırı solun ahlaksızca suçlamalarını daha da ileri götürmekle, Bay Papandreu ve onun safındakiler büyük bir hata yapmakta...»

Küçük köpek, yer değiştirme gereğini duydu. Hanımefendi başını yazısından kaldırıp onu yatıştırmaya çalıştı. Hizmetçi, plastik faraşıyla içeri girdi. Eğildi, pisliği aldı ve havaya temizleyici, kokulu bir şey sıktı. Hanımefendi yerinden kalktı, köpeğin burnunu pisliğe soktu. Hayvan direndi. Hanımefendi'nin bileğini ısırmaya kalktı, ama köpekleri çok iyi bilen Hanımefendi tam zamanında onu yere bıraktı. Yine masasının başına oturup tren Tatoi Kraliyet Sarayı önünden geçerken yazısına devam etti:

«Aşırı solun bu olaydaki tutumunu büyük bir dikkatle incelersek, Z.'nin ölümüne üzülmek şöyle dursun, ölülere duyulan saygı da olmasa sevinçten zil takıp oynayacaklarını görürüz. Çünkü aşırı sol 'adamını', 'kurbanını', 'yiğidini' bulmuştur artık. Hem de istediği gibi birini: Ünlü bir bilgin, büyük bir atlet, iyi bir koca, iyi bir aile babası, Sovyetlere körükörüne inanmak şöyle dursun, komünist partisine bile kayıtlı bulunmayan, barış yönündeki çabalarıyla üne erişen, hırslı ve genç bir siyaset adamı. Aşırı solun ölüyü sömürmesi, gemi azıya alan çılgınca bir saflık, ağlamaklı cenaze şarkıları ve ağlayıcılar, yapı ve tütün işçilerinin bildirileri, bu acı olaydan sağlamaya çalıştıklarının açık bir görüntüsüdür...»

Sülünlerin kaçmaması için çevresi sağlam çitlerle çevrilen Tatoi Sarayının üzerinde uçan ruh, derin derin içini çekti. Tren düdüğünün karşılaşanın kanını donduran bir yılan gibi içine süzüldüğü sarayı, reçinadan gözyaşlarıyla çam ağaçlarını gördü. Sıkı sıkı çevrilmiş ağaçlıkların ardından o da gözyaşı döktü. Tatoi Havaalanının planörleri, ona, yakında başlayacak acılı büyük uçuşunu hatırlattı. Ama uzaklarda göz kırpan bir ışık denizi, gövdeyi karşılamak için yaktığı mumlarla Elefsis'in duman bulutu ardında Atina görünmüştü bile. Rafinerilerin, ahlaksızlık yuvalarının, kocaman, madenî, lupla görülen gümüş dolarları andıran yakıt depolarının koruyucu bacası ve mavi ışığı altındaki Atina geçmiş yüzyılların esrarını saklıyordu. Çünkü eski çağları yaşayanlar, arkalarında ne bir yazı, ne bir kabartma, ne bir resim bırakmışlardı. Silahları alınmış gemilerin rıhtıma bağlandığı, bir lokma ekmek parasına çalışanların yuvası eski Skaramanga tersanesi yanındaki kadim Salamina'ya karşı, üzerine kirli havanın çöktüğü tatlı Atina. Kırlarda ve ovalarda geçen bunca saattan sonra Atina'yı gören ruh titremeye başladı. Çünkü, bunca yalan sona ermişti; hedefe varılıyordu. Şu an ölü gövde gibi olmayı, bir şey anlamayıp hiç bir şey duymamayı ne kadar isterdi.

Uzaktan Akropol'ün aydınlatılmış iskeletini gördüğünde, üzülmesi için hiç bir sebep bulunmadığını düşündü. Kendisinden önce geldikleri halde içlerindekini bir türlü dışa vuramayan niceleri vardı. Onun vereceği bir şey vardı hiç olmazsa, havaya karıştıktan sonra da geride bırakacağı bir iz. Bir simge olacaktı. Daracık, eski, sevgili yollar, her bir ağacının nöbet tuttuğu mahalleler, dış mahallelerdeki gecekondular, herkesin elektrikten yararlandığı yerde ışıksız, susuz, eski kamyonların kalıntılarında hayatlarını sürdüren kalabalık aileler.

— Z.'nin yakınlarının ve dostlarının, cenazesinin kilisede halka gösterilmesini istemeleri çılgınlık.

— Tako, Başpiskopusu aradın mı?

— Aradım.

— Ne âlemde? Onların istediklerini kabul etmeye hazır mı?

— Ağzında bir şeyler geveliyor. Bütün bunlardan hiç hoşlanmıyorum. Saraydan da kendisini aramışlar, onlarla da kaçamak konuşmuş.

— Bir kere daha konuşmaya çalış. Bize kesin bir cevap vermeli. Kargaşalık çıkmasından, kan dökülmesinden, kilisenin ateşe verilmesinden korktuğumuzu anlat. Aklına ne gelirse söyle işte, yeter ki ikna et! Aynı şeyi ben de yapabilirim, ama kendime hakim olamayıp ağzımdan hayatı boyunca duymadığı sözleri kaçırmaktan korkuyorum! Hadi, çabuk ol!

Bu eller, artık insan tenine dokunmayacak. Bu eller sıvıya dönüşecek. Çiçekleri besleyen bereketli bir toprak halini alacak. Neşteri tutan ve karşılık beklemeden insanın acılarını dindiren bu eller. Bu yüz bir daha denize dalamayacak. Bu dudaklar kimseyi öpemeyecek. Kapatılmış bir gövde, «adres bırakmadan gitmiş» yazısıyla geri çevrilen mektup. Gittiği yer de toprak ananın koynu. Kanı damarlarında donan, dolaşmaz olan gövde. Sokaklar ve dükkanların iyiden iyiye kalabalıklaştığı bir sıra, beyaz perdeye yansıyan resim. Ve her şey tam bu sıra sona eriyor.

Yan odadan çıkan sekreter, Başpiskopos'un kulağına bir şeyler söyledi. Başpiskopos başını salladı.

— Geliyorum, dedi.

Sonra, Z.'nin yakınlarıyla dostlarına döndü:

— Yine onlar telefon ediyorlar.

Yan odaya geçti, bir süre sonra döndü. İçini çekerek oturdu ve mırıldandı:

— Yine bu olayla ilgili. Kıramayacağım çok yüksek birinin isteğini bildirdiler. Şimdi, kendi kendime şu soruyu soruyorum: Bu olay bütün önemli kişileri ilgilendirdiğine göre, işin içinde bir iş bulunmalı. Kargaşalık çıkabilir, yüzlerce kişinin hayatına mal olacak kanlı kavgalar patlak verebilirmiş. Benim için çok büyük sorumluluk. Güç durumda kaldım evlatlarım.

Z.'nin yeğenlerinden biri:

— Muhterem Peder, dedi, kargaşalık söylentileri baştan aşağı yalan. İçiniz rahat etsin. Yalnız, bizi kiliseye sokmak istemezseniz olayın halk arasındaki yankısı büyük olur, tutumunuz yabancı ülkelerde şiddetle eleştirilir. Dudaklarında Hazreti Isa'nın mesajıyla, barış ve sevgi muştusuyla ölen kişi sözkonusu.

Mayıs insafsız bir aydır. Toprak, ürünlerini yeniden yutar. Ilk ve ikinci çiçeklenme sona ermiştir. Şimdi, ağır ağır, başaklar gibi, her şey başlangıcına döner. Her şey bitmiştir. İnsan belleği bile yitip gitmiştir. Belki başka bir kanla beslenip başkalarında yeniden yaşayabilir. Onunki, ruhunun ve gövdesinin belleği gitgide azalacak ve sönecektir. Hayır, hayır, diyordu Kelebek. Her şeyin sona ermesi mümkün değil. Bir yiğidin düştüğü yerde bir ulus ayaklanır. İmkansız, benim ölmem imkansız. Ne zaman? Nasıl? Bilmiyorum. Yumuşacık, sevgili gövde, her zaman beni hatırlayacaksın. Her zaman hatırlayacaksın, çünkü seni çok sevdim. Beni unutmayacaksın. Denizi görünce sevinçten çılgına dönen, güneşte soluğu kesilen, sevişirken benden bile vazgeçebilen sen, gövdem, beni hr zaman hatırlayacaksın. Toprağın koynuna girerken seni sevdiğimi unutma, bunun için asla ölmeyeceksin. Sevgilim, şu sıra elini tutabilsem. Benimle konuşur, yüzüme bakardın. Bitkinim. Nasıl? Neden her şey böyle bitti? Çöküşünün tadını çıkarmadan, seni azar azar yitirmeyi öğrenmeden... Beni öylesine beklenmedik bir anda bıraktın ki, kollarımda boş bir dörtgenle kalakaldım. Bu dörtgenin açıları keskin, oralardan rüzgar doluyor. Sensiz, boş bir sarnıçtan başka şey değilim.

Başpiskopos bir süre düşündü. Sonra E.D.A. Partisi temsilcisine döndü ve:

— Olay çıkmayacağından emin misiniz? diye sordu.

— Kargaşalık çıkmaması için kendi yönümüzden mümkün olan her şeyi yapacağımıza söz veri-

riz, Muhterem Peder. Bir olay çıkarsa bunun tek sorumlusu Hükümet ve polistir.

— Peki öyleyse, kiliseyi sizlere açıyorum. Tanrı yardımcınız olsun!

Sevilen, ateşin içinde olduğu gibi spor alanlarında da tapılan gövde, en korkunç çığlıklar içinde bile benim olan gövde. Bir gece daha seni yanımda tutabilsem gönül rahatlığıyla salıverirdim. Ama, kovuluşum birden oldu! Bir başkasının sana sahip çıkacağı hiç aklıma gelmezdi. Ya şimdi? Ellerin, yalnız ellerin ve o ürperti, hepsini nasıl da özlüyorum. Sensiz o kadar yalnızım ki. Doğrusunu istersen, bana hiç yer yok. Artık hiç bir şey beni sevindirmiyor, ruhun başka bir gövdeye geçmesi de mümkün değil. Ben de buhar, göçebe kuşların kanatlarının estirdiği bir rüzgar olacağım. Patlamak için senin sinirlerinden yoksun, yalnızlık korkunç. Senin sinirlerin, sıcak bir kazağın birbiri ardına sökülen ilmikleri. Bu sıcacık kazağı sırtıma geçirdiğimde dünyalar benim olurdu. Kollarınla hayata ve insanlara sarılır, ben de rahat ederdim. Şimdi benden uzaklaşıyorsun. Benden ayrılıyorsun. Yalnız kalacağım.

Geceyarısına dört dakika var. Özel tren, tüyler ürperten bir çığlık gibi yansıyan düdüğünü çalarak Atina Garına giriyor. Yavaşlıyor, duruyor. Z.'nin ölüsünün bulunduğu kurşunlu vagonun kapısına varabilmek için, kalabalık itişiyor, kakışıyor.

Vagon kapısındaki mühür söküldü. Çelenklerle örtülü tabut Yunan Bayrağına sarılıp cenaze arabasına götürülüyor. Büyük kalabalık öldürülen milletvekilinin geçebilmesi için bir anda ikiye ayrıldı.

Bir dakika sessizlik. Ardından hıçkırıklar. Haykırışlar duyuluyor:

— Z., sen ölmedin!

— Z., ebediyen aramızda yaşayacaksın!

Bir alkış tufanıyla gar sarsılıyor, binlerce ağızdan millî marş söyleniyor.

Z.-4383 numaralı vagonun kapısına bir memur tabela asıyor: İLAÇ SIKILDIĞINDAN İÇERİ GİRMEK TEHLİKELİ VE YASAKTIR.

Kafile ağır ağır ilerliyor, ruh gövdesinin çevresinde bunca gövdenin nöbet beklemesine seviniyor. Yukardan bakıldığında, sanki hepsi tek vücut, ortalarında bir bayrak. Yolların yönü değişiyor. Onun yolu üzerindeki ışıklar eriyen mumlara dönüşüyor. Kafileye refakat eden polisler, koltuklarının altında tüfekleriyle dinî törenlere de refakat edenler. Tabut, Başpiskoposluğun yanındaki kiliseye götürülüyor. Pazara kadar burada kalacak. Pazar, diriliş günü. Romalı askerlerin geri dönüp ölüyü ellerinden almalarından korkan halk, ölünün çevresine gitgide büyüyerek yığılıyor.

Caiphe, her yerde hazır ve nazır. Bütün polis devriyeleriyle bağlantıyı devam ettiriyor. Emirler veriyor. Tabutun kiliseye kadar olaysız taşınması onu rahatlatıyor. Birlikte Pontius Pilatus'un evine gidiyorlar. Yolda, pazar gününü konuşuyorlar. «Sert tedbirler almak gerek. —Bütün emniyet kuvvetleri hazır bekleyecek, diyor Caiphe. Gözyaşartıcı bombalar ve her türlü imkan emrinize verilecek.— Çok korkuyorum,» diyor Pontius Pilatus. Sabahın üçünde, birbirlerine iyi geceler dileyerek ayrılıyorlar.

Ama olaylar, ikisini de yanıltma görevini üzerine aldı. Yeniden dünyaya geliş günü bile kargaşalık olmadı. Tek olay, diye düşündü ruh, şimdiye kadar görülmemiş sayıda çelenk. İlkbaharın tümü cenaze törenine koşmuş. Her yandan geliyor, dış mahallelerden koşuyor, üç saat boyunca Atina'nın yüreğinin yüreğini işgal ediyor. «Tüm Attik yarımadasında bir tek çiçek kalmamıştı.»

— Ölümsüz!

— Yaşıyor!

— Yaşıyor! Yaşıyor Zi! Zi! (*)

(*) Zi, Yunan dilinde «Z» olarak yazılır, yaşıyor, ölümsüz demektir.

Bu sözlerde Romalıları korkutacak bir yan yok. Sayısız kırmızı karanfille ne savaşılır, ne de ihtilâl yapılır. Ama karşı tarafın parmağı tetikte. Ve anlatılmaz kırgınlığı içinde, ruh, büyük ölçüde rahatladı. Patrikhanenin çevresindeki yolları ve alanları dolduran kalabalık değildi onu rahatlatan. Bu kalabalığın tek vücut olmasıydı. Bir tek eksiği de olsa hiç bir şey değişmezdi. On, yüz, bin eksiği de olsa, kahramanını canlandırmaya gelen kalabalık bölünmez, parçalanmazdı. Ruh bununla avunuyordu. Gözdesi birden, büyük sayıda zerreleri birleştirmişti ya! O, bir yitirmişti. Ötekiler yüz kazanmışlardı. Ve bu gövdenin uğruna kendini verdiği barış düşüncesi birden boşlukta canlandı. Yolları dolduran ölümsüzlük insanların yüreklerine doluyordu. Deniz tükenmez, işlenmeyen zenginliklerle doludur. Kayıktan bir kova su almakla azalmaz. Deniz tükenmeyendir.

Ve böylece ruh, ölüyü dirilten kafileyi izliyordu. Bütün bir ulus tabutun yakınına koştuğuna göre, ölmemişti gövdesi. Ölümsüzlüğün de, başkalarının belleğinde yaşıyan şey olduğunu biliyordu. Yol boyu duyulan tek ses: «Yaşıyor!» oldu. Kimse, düşüncenin ortasında ölümün yer alabileceğine inanmıyordu. Ölüm, günün birinde hayatın sona erdiğini şaşkınlıkla izleyenler için vardır. Dehşete düşer, yakınırlar. Kendilerine gelmek için akıl hastanelerine kapanırlar. Bütün bir ulus ayaklanır ve büyüklüğü senin tabutunla ölçülürse ölüm yoktur.

Başta, çelenkleri taşıyan gençler geliyordu. Her çelenk iki erkek ve iki kızın elindeydi. Ardında «Bertrand Russell Barış Örgütü» üyeleri, ellerinde karanfil ve gül demetleriyle yürüyorlardı. Biraz daha geride Pire Şehir Bandosu yer almıştı. «Bertrand Russell Barış Örgütü»nün Pire şubesine bağlı gençler, üzerinde silahsızlanma simgesi bulunan koca bir bayrak taşıyorlardı. Z.'nin sporcu arkadaşları, Balkan Şampiyonunun yarışlarda kazandığı kupalarla tabutun ardından yürüyorlardı. Yol boyu, balkonlardan bakan halk tabutun üzerine çiçek yağdırıyordu. Mitropoleos, Filellinon, Singru, Anapafseos yollarına her yaş ve sınıftan yurttaş dolmuştu. «Yaşasın Z.! Kan dökülme-

sini istemiyoruz! Barış ve Demokrasi! Yaşıyor!» çığlıkları, kilometreler boyunca gidip mezarlığa ulaşan bir elektrik akımı gibi bu sonu gelmez kalabalığı dolaşıyordu.

Ruh mezarlığa vardığında, doruğuna erişip birden hareketsizleşen, güneşte leke, hava boşluklarında dalgalanıp yükseklere itilen uçurtma gibi korku içinde durdu. Yerde duran çocuğun elindeki uçurtma ipi, derin sularda dibe değip değmediği anlaşılmayan olta gibi bükülüyordu —deniz dibiyle gökyüzü arasındaki benzerlik bir kere daha ortaya çıkıyordu.— Mezarlıkta duran ruh, yükselmek için gövdenin yere inmesini, yer altına gömülmesini, onunla birleşmeyi bekledi. Duran dünyanın dev gövdesi üzerinde bir süre bekledikten sonra, deli gibi saçlarını yolarak kalabalığın arasından fırlayan siyah elbiseli kadının Z. mezara indirilirken bağırdığını duyarak daha iyi görebilmek için tekrar alçaldı...

— Uyan Z., diye bağırıyordu kadın, seni bekliyoruz, uyan!

Bu çığlık kalabalığı allak bullak etti; çünkü yaşlı kadın, bu basit sözlerle bütün bir ulusun o anda duyduklarını dile getirmişti. Ruh, yaşlı kadının bütün saflığıyla dile getirdiği isteğin gerçekleşemeyeceğini düşünerek içini çekti. Çünkü gövde uyumuyordu, çatlamış, biçim değiştirmiş, temellerini yitirmişti, evin yıkılışı tamamlanıyordu.

Güneşe ve rüzgara bakan geniş pencereleriyle tek bir örümcek ağının, tek bir küf lekesinin bulunmadığı, birlikte yaşadıkları geniş odalar, bu ev, Z.'nin gövdesi toprağa gömülüyordu. Bu odalarda nice sabahlar, komşu evlerin gövdeleri, bütün gece ona yapışıp yatan bir kadının çalıları arasında güneşin doğuşunu izlemişlerdi. Ruh yuvasını, ocağını, herkesin bayıldığı evini buraya kurmuştu. Bütün bunların yerinde rüzgardan başka şey kalmıyordu. Ev belirli bir yer işgal ediyordu; şimdi, ondan arta kalan boşluğa hava zerreleri dolmaktaydı. Tanınmaz hale gelen ev, yapımında kullanılan hammaddelerin çıka-

rıldığı toprağa gömülüyordu. Hiç bir maddî değeri kalmayan bu hammaddeler toprağa dönüyordu. Ve toprağın bu evi, bu yuvayı, geniş odaları, açık pencereleri, Thessiu sokağı 7 numarayı elinden alışı onu çok üzüyordu.

Seni yitirdiğim şu sıra, diye düşünüyordu ruh büyük acıyla, geçip gidince seni bir daha göremeyeceğim, sevgili vücudunu okşayamayacağım, bütün duyduklarımı belirtebilen sesini işitemeyeceğim, servilere bağlı kolların ve dünyanın elektrik akımını geçiren sinirlerinle seni yitirdiğim şu an beraberliğimizin gerçek olmadığını söyleme. Kendime rağmen yükseliyor, gitgide yükseliyorum. Birbirimizi yitiriyoruz.

Ardınızda en ufak bir yankı bile bırakmayan siz Kuzey gemileri, kül bırakmadan her şeyi yakıp geçen yangınlar, ve sen evim, sıcaklığım, hayata güvenmemi sağlayan sen, bacaklarım, evreni ayakta tutan sütunlar, bundan böyle sen, ışıktan eller, benim görüntümü taşımayan gözler, neden, neden bunca acıyı, bunca yorgunluğu bana bırakıp gittin. Gökyüzünün duran saati, sen kendine rağmen alçaldıkça ben kendime rağmen yükseliyorum, seninle yeniden buluşma umudu yok, biliyorum ve gitmek istemiyorum. Hiç olmazsa sevdiğin şeylerin, birlikte yaşadığımız yerlerin, evimizi süsleyen çerçevelerin, duvarlardaki çatlakların, gezindiğin sokakların yakınında kalmak istiyorum. Ama imkansız yükseliyor, gidiyor, boşlukta kayboluyorum; nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum sana, evim, sevgilim, seni özlüyorum, o kadar çok özlüyor, özlüyorum ki, hiç bir şarap bu özlemi unutturamaz. Seni tanıdım mı, yoksa tanımadım mı, seni gerçekten tanısam elimden kaçırmazdım. Sayıklıyorum, çünkü aşağıda olup bitenleri, dünyayı görmekte gitgide güçlük çekiyorum. Gidişini selamlamak üzere toplanan kalabalık bir kara lekeye, ayrıldığım ve ayrılmak istemediğim dünyanın haritasına bulaşmış bir pisliğe benziyor. Ayrılmak istemiyorum, çünkü hasattan önce başaklar ne tatlı, okşandığında başakları andıran saçların ne tatlı, öpüşmek için yaratılmışa benzeyen bu ağız ne tatlıdır. Bu özlem rezilce bir şey, sövüyorum sana, nefret ediyorum, öldürülen iğrenç

gövde, bir hiçsin sen, şehir planına boyun eğen, kendini korumayı bilmeyen bir evsin. Sen gövde, en ufak bir pişmanlık duymayan, gökyüzü bademlerine haber vermeden yitip gitmeyi seçen sen, sersemsin. Beni özleyebileceğini hiç düşünmedin ve sensiz yetim kaldığımı bilmiyorsun, bilmediğinden haberim var. Bunca değerli zamanı seninle harcamak boşuna, neden başka yerlere, daha uzun süreli bir beraberliğe doğru süzülmek geçmesin aklımdan. Varolmamışlığın ne iyi olduğunu ve hiç istenmeyen bir an yok olmanın korkunçluğunu da bilmezsin. Artık altımda bir şey görmüyorum, sadece toprak ve sudan yapılma bir fotoğraf, geçiş dönemini andırır bir durum, ne şehir, ne de Yunanistan. Balonlar gibi, gittiğim yeri, ipi kimin kopardığını bilmiyorum ve gidiyorum. Neden, söylesene bana, neden şu an beni okşamaya hazır elin yok, söyle, neden gülümseyişin burada değil? Neredesin, ne yapıyorsun, ben yitip gidiyorum, senin de nasıl yitip gittiğini, karanlıkta neler duyduğunu, delikler açıp temelleri oynatan yeraltı trenlerinin gezindiği rutubette kendini nasıl hissettiğini öğrenmek istiyorum. Bulunduğun cehennemde hangi ürpertiyle ateşi karşılıyorsun? Ben, göz kamaştırıcı ışığın içindeyim. Bu ışık senin koyu karanlığından farklı değil. Her türlü bağlantı koptu, yeryüzünden haber getiren radyo dalgaları bulunduğum yere erişemiyor. Oysa yeryüzü yaşıyor, devam ediyor yaşamaya, yaşamayan yalnız biziz, sen ve ben, perdeleri, büyük palmiyeleri, birlikte yaptığımız her şeyiyle evimiz. Şimdi ben ne olacağım? Aşırı duygululardan değilim ama sana duyduklarımı yitirmeden yitiriyorum. Korkunç bir şey, hiç olmazsa seni unutabilseydim, acı çekmeseydim. Yitip gidiyorum, burası gökyüzü değil, koca koca kuşlar hava tabakaları üzerinde uyuyor, başka bir saydamlık, başka bir dip, başka bir yoğunluk ve yine de her şeyden çok sesini, her şeyden çok kahkahanı, yiğitliğini, dünyayı kucaklayabilen güçlü kollarını özlüyorum. Ve bu kucaklamayı yitirmek dünyayı yitirmektir.

Senden nefret ediyorum. Senden hep nefret ettim. Seni hep kıskandım. Zeytinlikler olmasa bağ bile yetim durur. Kayalıklar olmasa denizin bile varlı-

gı sezilmez. Dişlerinden uzakta dudaklarım iki solucandan başka şey değil. Sensiz bir hiçim. Bana ihanet ettiğin için senden nefret ediyorum, sevgili evim. Bu akşamki buluşmamıza gelmediğin için senden nefret ediyorum. Bir daha gelmeyeceğine asla inanamam. Neden biliyor musun? Çünkü kendimi öldürecek gücüm bile yok. Böylece yitip gidene dek seni kendimde taşıyacağım, sönen bir sesin yankısı, müthiş yakıyor, yakıyor ve kanatlarım kızarmaya başlıyor. Eriyorum. Ne büyük zevk! Nihayet kayboluyorum. Seni unutuyorum. Evet, birden unutuyorum. Kimdin? Neredeydin? Eskiyi belli belirsiz hatırlamaktayım... Hayır, sen olamazdın. Yeryüzünde mi? Şu gezegende mi demek istiyorsun? Tabii canım! Çok iyi, teşekkür ederim. Evet. Evet. Bilmiyorum. Seni hiç tanımadım. Birbirini yitirmek ne büyük zevk! Ne büyük rahatlık! Belki eskiden. Hayır. Sen beni aldattın, asi gövde. Önce sen beni terkettin, sen beni evsiz bıraktın. Orospuluğu seçmek ve Büyük Ayı Umumhanesinde seni unutmak zorunda kaldım. Hak ettiğin için unuttum seni. Beni aldattın. Beni aldattın. Seni yitirdim, kendimi de yitirdim. Seni tanımıyorum.

«Dün, milletvekili Z.'nin cenazesi sakin geçmiş, kalabalık ve polisler arasında çatışma olmamıştır. Bunun da nedeni, E.D.A. Partisinin, cenazenin sakin geçmesi yolunda verdiği kesin emirdir. Demek ki, E.D.A. kavga aramadığı zaman kavga çıkmıyor. Polislerle halk arasında çatışma varsa bunu E.D.A.'nın istediği, E.D.A.'nın örgütlediği, E.D.A.'nın yarattığı anlaşılıyor. Z.'nin cenaze töreninden çıkarılan sonuç bu.»

3.
Yer sarsıntısının Açtığı Uçurum...

BİR

Hava çok sıcaktı. Herkes, kayıtsız, işiyle ilgilenmeye devam ediyordu. Yalnız, Ahepans Hastanesi yakınındaki Sintrivani alanında alışılmamış bir kalabalık vardı. Z.'nin tabutunu gara, oradan da Atina'ya taşıyacak cenaze arabası neredeyse geçecekti. «Delikanlılığımızın tabutu,» diye düşünüyordu genç öğrenci. Aynı sokakta, aynı ağacın altında, aynı kilitli stadyum kapısı önünde, iki gün önce Maria'yla ilişkisini kesinlikle koparmıştı. Şimdi ölen Kahramanla vedalaşmaya gelmişti, kafasında iki cenaze töreni anlaşılmaz biçimde birbirine karışıyordu.

Kendisini avutan, günümüzde çok daha önemli olaylar olduğunu, çağının sorunlarıyla didişen kişinin saplantılara bu kadar kolaylıkla kapılmaması gerektiğini söyleyen bir arkadaşıyla beraberdi. Çünkü, diyordu arkadaşı, ne olursa olsun, Maria'yı kafana takmak hoşuna gidiyor. Efsaneni yaşamak istiyorsun. Maria bir bahane. İlişkiyi kesmesen başka bir acı çekme yolu bulacaktın nasılsa.

Arkadaşını dinliyor, bu sözleri dinlemek hoşuna gidiyordu. Ama o sabah, Maria'sız olduğu için bir türlü avunamıyordu. İlkbahar, kurşun gibi derinliklerine gömülmekteydi, mavi suların derinliklerine dalıp giden ve sonunda, dipte, koyu bir lekeye dönüşen ağlar gibi. Ayrıldıklarından beri hep bunu duyuyordu. Çok da saçmaydı. Üstelik bütün bunları bir futbol sahasının, çirkin, soğuk, kasvetli bir futbol sahasının önünde duyuyordu. Yürürken ardından yükselen çığlığı duydu:

— Bana vurdular!

Birden geri döndü, yolun ortasında kendini bilmeden yatan adamı gördü. O sıra Sintrivani alanındaki yoğun trafikte —otomobiller topaç gibi dönüyorlardı— adamı kimin yaraladığını seçmesi imkansızdı. Bir anda bütün kişisel saplantıları boşaldı. En yakın telefon kulübesine, ders çıkışı Maria'ya telefon etme alışkanlığını edindiği kulübeye koştu ve ilk yardımdan, bir ağır yaralıyı hastaneye yetiştirmek için Sintirivani alanına acele cankurtaran göndermelerini istedi. Gerçekten de, cankurtaran arabası birkaç dakika sonra yetişti ve yaralıyı aldığı gibi devlet hastanesine götürdü.

İKİ

Başına vurulduğunda, Nikitas, ifade vermek üzere savcılığa gidiyordu. Bu, ikinci girişimiydi. İlkinde, bütün bildiklerini sorgu yargıcına anlatmıştı. Dayanamamış, bildiklerini kendine saklayamamıştı. Bütün bir gün düşünmüştü. Ama o uğursuz perşembe sabahı, «Yangos adlı birinin» milletvekilini ezdiğini gazetede okuduğundan beri nefretle ürperiyordu. Gerçeği bilen tek kişiydi. Önceki gün, Yangos: «Bu gece hayatımın en büyük çılgınlığını yapacağım, demişti. Bu gece bir adam ölebilir.» Gerçekten de öldürmüştü. Nikitas, o sıra Z.'nin ölüp ölmediğini bilmiyordu ama bunun ne önemi vardı? «Tıbben Z. ölmüştür, başsız bir gövdedir. Gövde yaşıyor, beyin parçalandı.»

Haberleri okuduğu sıra atölyesindeydi. Yıldırımla vurulmuşa döndü. Çok işi olduğu halde (siparişi tamamlayamamıştı, tüccar mobilyaları bekliyordu; önceki gün bu mobilyaları taşımasını Yangos'tan rica etmişti de Yangos, çok daha önemli bir işi olduğunu söylemişti, mobilyaları taşıyamazdı, bir adam öldürmeye kadar gidebilirdi işi. Günlerden de çarşambaydı aksi gibi, bütün dükkanlar kapalıydı, başka bir kamyonet bulma olanağı yoktu. Eline sanki felç gel-

di, gazeteyi yere düşürdü. Sağır-dilsiz çırak koştu, gazeteyi yerden alıp yüzünden eksik etmediği o sersemce gülüşüyle Nikitas'a uzattı. Nikitas çırağını itti. Ilk kez gülüşü Nikitas'ı sinirlendiriyordu. Atölyenin içinde dolaşmaya başladı. Atölyede duramaz olmuştu. Cilalanmış, ceviz tabutlara baktıkça yüzü asılıyordu. Hayır, bir şeyler yapmak zorundaydı. Gerçeği başka bilen yoktu, susamazdı. Susarsa sağır-dilsiz çırağından ne farkı kalırdı? Hayatı boyunca o sersem gülüşü yüzünden eksik etmemesi gerekebilirdi o zaman.

Ne sağcıydı, ne de solcu. Hiç bir yanı tutmuyordu. Tabii sağcı gazeteleri okuyordu, bir sürü düşmanı olan ve ticaret yapan birinin sağcı gazeteleri okuması zorunluydu. Adamın biri, epey önce, karşısında atölye açmak üzere gelip yerleşmeye kalkmıştı. Işe girişmesini bile beklemeyen Nikitas polise koştu, ağladı sızladı ve atölyeyi açtırmadı. Adam da vazgeçti. Ama Nikitas'ı asıl kızdıran, gazetenin «bir trafik kazası»ndan söz etmesiydi. Onun bildiği tek şey, Yangos'un, önceki gün büyük bir soğukkanlılıkla adam öldürmeye hazırlandığıydı. Bu durumda nasıl susabilirdi?

O perşembe günü Nikitas'a yüzyıllar gibi geldi. Sanki yeryüzünün tüm ağırlığı sırtına binmişti. Başka kimsenin haberi yoktu. Öğlene doğru Atina gazetelerini aldı. Hepsinde de Yangos'un bıyığı dikkati çekiyordu. Bir gecede, bu tembel, bu palavracı, bu işe yaramaz Yangos'un ünü Yunanistan'a yayılmıştı. Nikitas onu kıskandı. Hemen sorgu yargıcına koşup bütün bildiklerini söylemesi, ertesi sabah Yunan basınında resimlerini görmesine yeterdi. Basit işini bırakıp büyük üne erişen bir mobilya cilacısı... Hayır, cinayetle üne erişen Yangos'un eşiti olamazdı. O, soylu bir davranışla kendini tanıtacaktı. Öğlende evine dönerken, kendisini farketmeyen adamlara yan yan bakıyor, itiraflarından sonra her yerde tanınacağını, selamlanacağını, Kırk Kilise otobüsüne bindiğinde herkesin kendisine yer vermekte yarışacağını düşünüyordu.

Annesi, öğlen yemeğinde ıspanak yapmıştı. Öğ-

lunun, büyük bir merakla gazeteleri okuyup iştahsız iştahsız ıspanağını atıştırdığını görünce kaygınlandı:

— Nen var benim küçük Nikitas'ım?

Annesinin yüzüne bile bakmadan:

— Hiiiç, dedi Nikitas.

— Niçin aldın bunca gazeteyi?

— Cinayet yüzünden.

— Ne cinayeti? Bir baba kızını mı öldürmüş?

— Hayır canım.

— Kötü biten bir miras hikâyesi mi?

— Hayır.

— Akıl hastanesinden kaçan bir deli mi?

— Hayır, hayır!

— Canım, söylesene şunu, ne cinayeti olmuş?

— Tanıdığım biri, dün, şehrin merkezinde bir milletvekilini öldürmüş.

— Ulu Tanrım! Nereden tanıyorsun onu?

— Küçük bir kamyoneti vardı, ara sıra cilaladığım mobilyaları ona taşıtıyordum.

— Ölen milletvekili hangi partiden?

— Komünist.

— Öyleyse oh olsun!

— Sus be ana. Sana ne yaptı adamcağız? Buraya bir konuşma yapmak üzere gelmiş. Yangos da —tanıdığım rezil— arkadan vurup öldürmüş.

Annesi, kırk yıllık gözlüklerini burnunun ucuna iliştirip gazeteye göz attı. Önce fotoğraflara baktı, sonra başlığı heceledi: «Tır-tı-rafik ka-kazasında E.D.A. mil-millet-milletvekili...»

— Sen yemeğini yemene bak yavrum, bırak bu sersemce işleri başkalarına.

Nikitas, peçetesiyle ağzını silip sofradan kalktı.

— Sevdiğin pastadan yaptım. Bir parça getireyim mi?

Nikitas, annesinin dönüşünü beklemeden çıktı. Evinde de boğulacak gibi oluyordu. Atölyesine döndü, kendini işine veremeden akşama kadar çalıştı. Eve geldiğinde kız kardeşi de oradaydı. Herhalde annesi Nikitas'ı merak edip çağırmış olacaktı.

— Ne yapacağımı bilmiyorum, dedi Nikitas ona.

Ya her şeyi söyleyecek, ya da dilimi tutacağım. Her şeyi kız kardeşine anlattı.

— Sen delirdin mi? dedi kız kardeşi. Hepimizin başını belaya mı sokmak istiyorsun? Devlet memuru kocam, senin yüzünden işinden mi olsun? Ne dedin? Çeyizimi sen mi verdin? Kimseye borçlanmadan evlendiğimi unutuyorsun galiba. Aile yuvamızda ikimiz de mutluyuz. Derken sen ortaya çıkıp... Bir an bile düşüneyim deme. Duyuyor musun, Nikitas? Hem o herife de iyi olmuş. Gazeteler baştan başa yalan oldu. E.R.E. (*) cinayet işlemez. Ülkenin iyiliği için çalışır.

— Anladık be, sus. Kavga arıyorsun galiba?

Kızkardeşi, tehditler savurarak çıktı gitti. Nikitas'ın en çok kızdığı da, kendisine saralı demesiydi. Çocukluğunda bir kere kendinden geçmişti, ama mahallede oynarken arkadaşlarından biri kafasına vurmuştu da ondan. Hayatı boyunca sara nöbeti gelmemişti Nikitas'a.

Gitti, yatağına uzandı. Her zamankinden az çalıştığı halde o gün çok yorulmuştu. Durmadan düşünüyordu. Annesi meraklanmasın diye ışığını söndürmüştü. Bir çemberin içine girmiş, çıkamıyordu; çemberin bir yarısında «git» yazılıydı, öbür yarısında «gitme». Iki yarım daire, gitgide hızlanarak dönüp sonunda birleşiyordu. Milletvekili arkada bir kadınla iki çocuk bırakmıştı. Doktordu, üniversite profesörüydü, kültürlü adamdı. Şu Yangos hayvanı da neden uğraşırdı bu tür işlerle? Alçak herif! Sonunda uykuya daldı. Kâbus gördü. Yangos mobilyaları götürüyor, yoldan geçenleri öldürmek için birer birer kamyonetten aşağı atıyordu. Mobilyalar Nikitas'ındı, dolayısıyla suçlu damgasını Nikitas yiyordu. Sonra düşünde, öğle vakti, çok işi olduğu sıralar yaptığı gibi, kendini atölyesinde yere uzanmış gördü. Kapı birden açıldı ve elinde tabancasıyla Yangos göründü: «Tabutlardan tabut beğen. Alçak!» Son günlerde cilaladığı tabutları gösteriyordu Nikitas'a. «Niçin Yangos, niçin?— Hadi, çabuk ol. Bir, iki, üç.» Yattığı

(*) Sağcı Ulusal Birlik Partisi (Karamanlis'ci)

yerde sıçradı. Ter içindeydi. Gün doğuyordu. Tıraş oldu, bayramlıklarını giydi; kendiliğinden, bütün bildiklerini anlatmak için sorgu yargıcının karşısına çıktı.

O günden bu yana, sanki gölgesi ikileşmişti... Nereye gitse, nerede dursa, peşinden iki kişi geliyordu. Sonra plakasız bir otomobil çıktı ortaya. Onları tanıyabilmek için şehrin merkezinde yürüyüş yapıyordu. Yirmi, otuz metre gerisinden hep aynı araba geliyordu. Bu arada, «Barışseverler Derneği»nden avukatlar Nikitas'la bağlantı kurmuş ve onsuz hiç bir sonuç alınamayacağını bildirmişlerdi. Verdiği ifadeyle «kaza» iddialarını çürütüvermişti. Direnmeliydi. Yunanistan'ın, herkesin iyiliği için ifadesini değiştirmemeliydi.

Evet, Nikitas da onlar gibi düşünüyordu. Ama bundan böyle nasıl yaşayacaktı? Atölyesine dönmeye korkuyordu. Otururşa başına büyük işler gelecekmiş gibi, günlerini yürümekle geçiriyordu. Bir milletvekili öldürülmüş, bir başkan kıl payı ellerinden kurtulmuştu. Nikitas'a saldırmaktan korkacak değillerdi ya! Bir zaman meselesiydi. Direndi. Kolay yılmayanlardandı. Ötekiler inat ettikçe, aynen karşılık veriyordu.

Derken savcı tarafından çağrıldı. O sabah savcıyla görüşmesi gerekiyordu. Evden çıkarken, peşine düşenleri ekmek için eski şehiri dolanmış, bir zamanlar barbut atmak üzere sık sık uğradığı Skopos'daki kahvede bir şeyler içmiş, yerinden kalkıp sokağa göz attığında, ilk kez arabayı görememişti. Sonra Ayiu Dimitriu Sokağından aşağı inmiş, Evangelistria Mezarlığını geçmiş ve adliye binasına giden sokağa sapmıştı. Sağ kaldırımda, İlâhiyat Fakültesi öğrencileriyle papazların arasında yürüyordu. Sintrivani alanına vardığında büyük bir kalabalık, tıklım tıklım, tüfeklerini bacakları arasına almış polislerle dolu arabalar gördü. Kalabalığın neden toplandığını sordu, milletvekilinin cenaze arabasının geçeceğini öğrendi. Altında böceklerin kaynaştığı taşı ilk kaldıran kendisiydi, koltukları kabardı. Böylesine kalabalık bir polis kuvvetinden aldığı güvenle karşıya doğru yürüdü.

Koşar adım ilerlerken, birden, yanında bir kam-

yonun durduğunu farketti. Kamyon penceresinden yengecin kıskaçlarını andıran iki el çıktı, ceketinin yakasına yapışıp araca doğru çekti, kafasına bir şey indirildiğini hissetti: «Bana vurdular!» diye bağıracak zamanı buldu. Sanki alandaki fıskıyelerden kırmızı, sonra yeşil, mavi, beyaz ve kırmızı bir kan fışkırdığını gördü. İkinci darbe yerde büyük bir çatlak oluşturdu ve çatlaktan yayılan karanlık ortalığı kapladı.

Başka kimsenin bulunmadığı, boş, kırk yataklı bir koğuşta kendine geldi. İçerisi hastane kokuyordu. Yatağının ayakucunda asılı tabelayı gördü. Ateşinin oraya kaydedildiğini anladı. Sonra başındaki ağırlığı hissetti. İhtiyatla ellerini alnına götürdü. Tepesine buz torbası koymuşlardı. Asıl anlayamadığı, büyük yatakların neden boş durduğuydu. Konuşacak birini bulsa belki durumu öğrenecekti.

Başı çok ağrıyordu. Belki kafatası çatlamıştı. İyi ama, o zaman kan akmaz mıydı? Hayır, ucuz kurtulduğu belliydi. Ama ne kadar zaman için? Ya polisin revirindeyse? Ya herkes onu unutmuşsa? Ya herkes içeri tıkıldığına seviniyorsa?

Bağırmaya başladı. Kimse görünmedi... Yerinden doğrulmaya çalıştı, bunun da imkansız olduğunu anladı. Pencereye kadar süründü, hastane bahçesinin polislerle dolu olduğunu gördü. Güçlükle yatağına döndü. Uzanmaya çalıştığı sıra, az kalsın buz torbasını düşürüyordu. Çok canı yanıyor, ahtapot kollarını andıran iki elin kamyon camından nasıl dışarı çıktığı şimdi gözünün önüne geliyordu. Kimdi? Niçin vurmuştu başına? Neden hiç bir polis memuru işe karışmamıştı? Cenaze arabası geçmiş miydi? Kemikleri öyle ağrıyordu ki, bütün kalabalığın üzerinden geçip geçmediğini düşündü. Kız kardeşi çok haklıydı herhalde. Konuşmaması gerekirdi.

Kafasını kurcalayan sorularla kendinden geçti. Ucuz kurtulmuştu, ama artık susması sözkonusu değildi. Hayır, meydanı onlara bırakmayacaktı. Hayatı boyunca kahramanca davrandığı olmamıştı, ama şerefiyle ilgili meselelerde çok hassastı. Bunun üzerine, kapının, korku filmlerindeki gibi kendiliğinden açıldığını gördü. Bir takım emirler duyar gibi oldu.

Derken, önünde jandarmalarla bir adam içeri girdi, yatağın kenarına ilişti, General olduğunu söyledi.

— Ne oldu sana oğlum? Başına mı vurdular?

Bunlar Generalin ilk sözleriydi.

Elinden geldiğince kararlı:

— Benimle alay mı ediyorsunuz Generalim? diyebildi.

Generalin alaylı alaylı yüzüne, buz torbasının üzerine kondurulduğu beze baktığını farketti. Dudaklarının kenarı, ağzından çıkan kirli çamaşırları alaylı gülümseyişinin ipinde tutturmaya yarayan mandalları andırıyordu. Nikitas sinirlendi, «sorumsuz şef» Generali hemen tanıdı ve yatağında doğruldu.

Üzerine eğilen General, boşuna, ciddî bir yara arıyordu. Yine alaycı bir sesle:

— Seni epey hırpalamışlar yavrum! dedi.

Nikitas, başındaki buza rağmen kanının tepesine çıktığını hissetti. Generalin, kendisiyle alay etmek üzere buraya geldiğine bir türlü inanmak istemiyordu. Kırk yataklı bir koğuşta tek başınaydı, nerede bulunduğunu bilmiyordu, üstelik bir de kendisini alaya alıyorlardı. Hayır, bu kadarı biraz fazlaydı. Gözlerini, bir açık bulup hemen konuya girmeye çalışan Generalin burguyu andıran gözlerine dikti. Susuyorlardı. Sonra General yerinden kalktı, pencereye yürüdü, «içerisinin çok sıcak olduğu» gerekçesi ve beynini saran sisleri dağıtmaya çalıştığını belirten bir el hareketiyle pencereyi açtı. Sonra, tilki gibi çevik adımlarla yanına yaklaştı ve dostça omuzuna vurup:

— Bizdensin, ama bunu nasıl yapabildin? diye sordu.

Nikitas anlamaya başlıyordu. Jandarma kuvvetlerinde görevli bir akrabası vardı, General onunla konuşmuştu herhalde. Tüm ailesi Yangos'un safında yer alsa da aldırmayacaktı. Nikitas gerçeği biliyor, açıklamazsa bu gerçeğin hayatı boyunca kaya gibi kendisini ezeceğini de hissediyordu.

General, yanından ayrılırken:

— Hadi bakalım, dedi, işine, dükkanına kavuşacak ve bütün olup bitenleri unutacaksın. Sana daha iyi bir ev bulacağız.

Ardında bir demet devedikeni, biraz da korku bırakmıştı. Açık konuşmamıştı çünkü. Bir hemşire buzu değiştirmek üzere içeri girdi, ardından da adlî tabip, Z.'nin başına vurulma sonucu değil «asfalta çarparak» yaralandığını söyleyen doktor göründü. Ateşine baktırdı —38.7—, başındaki yarayı inceledi ve durumunun ciddi olmadığını, bir daha delilik yapmamak şartıyla, iki üç gün içinde işine başlayabileceğini söyledi.

— Yani? dedi Nikitas.

— Ne demek istediğimi çok iyi biliyorsun.

— Yani başıma vurmadılar mı?

— Ayağın kaydı da düştün.

— Öyleyse başımdaki buz torbasının işi ne?

— Sakın atma buz torbasını!

— İki şey var doktor bey: Ya başıma vurdular, buz torbası koymak gerekiyor, ya da vurmadılar, buz torbasının gereği yok.

Doktor da Nikitas'a dehşetin kuşkusunu aşılayabilmişti. «Hepsi de beni deli sanamaz ya!» diye düşündü. Tam dalıyordu ki, üçüncü bir şahıs göründü. Bu adam, başına vurulduğu gün ifade vermeye gittiği savcıydı. Birden:

— Ne kadar zamandır partidesin? diye sordu.

— Hangi partide.

— Solcu partide.

— Ne bir solcu partiden, ne de başkasındanım. Kimden yana olduğumu ille de öğrenmek istiyorsanız söyleyeyim: **P.A.O.K.** (*) futbol kulübünü tutarım.

Ertesi gün gazetelerde başına gelenlerin hikâyesini okudu. «Öldürmek üzere başına vurdukları baştan aşağı yalan. Yaralının sözlerine rağmen, saldırıya uğramadığı anlaşıldı. Başına vurulmadan yere düştüğü belli. Kendisini hastaneye kadar getiren öğrencinin Savcıya verdiği ifade şöyle: 'Yürürken bir ses duydum. Döndüğümde, yerde yatan adamı gördüm...' Adlî tabip koğuşa girdiğinde onu sigara içip gazete okurken buldu. Üstelik, kendisiyle görüştüğümüz kız kardeşi Roksan Korivopulu da şunları söy-

(*) Selânik'in en büyük futbol kulübü.

ledi: 'Kardeşime saldıran olmadı. Ayağı kayıp düşmüş olacak' Annesi ise: 'Küçüklüğünden beri yalan söyler!' diyor.»

Başını elleri arasına aldı; neredeyse aklını kaçıracaktı. Şimdi, gerçekten kâbus görüyordu. Hepsi ona karşı birleşmiş, ne yalancılığını bırakıyorlardı, ne palavracılığını. Demek kimse vurmamıştı başına? Saralılar gibi yere yuvarlanmıştı ha? Kız kardeşinin sözlerinden bu çıkıyordu. Açıkça söylemeye çekinmişti, işin ucu kendisine de dokunurdu, ama Nikitas onun sözlerinin bu anlama geldiğinden emindi. Başı dönüyordu. Yine gazeteye göz attı ve en son sayfada şunları okudu: «Onu ilk muayene eden ve başına sert bir cisimle vurulduğu görüşünü savunan iki doktora dünden beri baskı yapıldığı söyleniyor; yaptıkları açıklamaların yanlışlığını kabul ettiklerini bir bildiriyle açıklamaları isteniyor. Bu arada bazı üniversite profesörleri de, bu doktorları 'ikinci sınıf' diye niteleyip teşhislerinde yanıldıklarını göstermeye çalışıyorlar.»

Yeni geleni tam o sıra gördü. Annesiydi bu. Kendisine meyva ve şekerlemeler getirmişti. En sevdiği yemek olan, galeta unuyla ıspanak da yapmıştı.

— Ne oluyor sana şekerim? dedi yaşlı kadın. Neler geldi başına? Mahalledekilerin selamı var. Çabuk dön. Evimiz değirmene döndü. Gazetecilerin, muhabirlerin arkası kesilmiyor... Sevgili oğlum benim, yaşlılık günlerimin tek desteği, neler anlatıyor bu adamlar, sana kim saldırabilir? Sen sineği bile incitmekten çekinmişsindir. Haber verdiklerinde, imkansız dedim. Kimse benim sevgili Nikitas'ıma kin beslemez, dedim. Hatırlıyor musun, küçükken bir kere ayağın kaymıştı da yere düşmüştün. Başına vurduklarına inanıyordun hep. Hatırlıyor musun? Yepyeni futbol topunu kıskanan mahalledeki çocukların başına vurduklarına inanıyordun. Peşinden gelenlerden kurtulmak isterken düşmüş, başını acıtmıştın. Sonra da kollarıma sığınıp ağlamıştın, sevgili oğlum. Aslında ne o gün başına vuran olmuştu, ne de bugün. Mahallenin maskarası olmamızı istemezsin sanırım? Kayıp düştüğünü söyle onlara! Böylece rahata ereriz. Onlar iktidarda diye bütün belalar senin ba-

şına yağacak değil ya! 45 de kayınpederimi boğazlayan kızılları tutmuyorsun herhalde? Hayır, olamaz, hiç bir zaman onları tutmadın. Ben gazetecilere, işinle futboldan başka merakın olmadığını söyledim. Gelip gidip seninle ilgili sorular soruyorlar. Çocukluk resimlerini istiyorlar. Ne dedim, biliyor musun: «Çocukken hiç iştahı yoktu, dedim. Yemeğini yedirmek için hep masallar anlatırdım.» Sana kurt masalını anlatırken ağzını fırın gibi açar, ben de fırsattan faydalanıp kaşığı ağzına sokardım. —Demek masal dinlemeyi severdi? diye sordular.— Masalı hep sevmiştir,» dedim. Sevgili oğlum, senden başka kimsem kalmadı. Romatizmalarımı düşün. Ben de romatizmalarım için Bayan Kula ile Eleftheres'de kür yapmaya gitmeyi düşünüyordum. Bu yaz gidemezsem kışın çok acı çekerim. Tam yağmurlar başladığında hastalanmamı mı istiyorsun? Selânik'te yağmur bir başladı mı durmaz, biliyorsun. Tanrım, kayıp düştüğünü söylemek sana neden bu kadar zor geliyor, anlamıyorum. Söyle de bizi rahat bıraksınlar.

— Seni buraya kim gönderdi anne? Kız kardeşim mi?

— Kendiliğimden geldim oğlum. Cezaevine girmeni istemiyorum.

— Asıl ben suçluları cezaevine attıracağım. Artık sus anne, başım dönüyor.

— Biraz meyva ye.

— Istemiyorum.

— Biraz da beni, zavallı anneni düşün.

— Bıktım artık. Hepiniz deli olduğumu söylemek istiyorsunuz. Buraya geldiğimden beri bir an rahat etmedim. Şimdi de sen çıktın...

Annesi gitti, ardından kız kardeşi göründü. Nikitas:

— Demek gazetelere beyanat da veriyoruz artık? dedi girer girmez. Küçük çıkarlar uğruna her şeyi yapabiliyoruz anlaşılan.

— Ne istiyorsun? Aile yuvamı mı yıkmak niyetindesin?

Sırtında, koca koca çiçekli, pembe pamukludan bir elbise vardı. Elinde yepyeni bir çanta. Her şe-

yiyle, duruşu ve giyinişiyle kardeşinden ayrıldığı belli oluyordu.

— Delinin biriydin hep, dedi. Beni hep küçümserdin.

— Asıl sen beni küçümserdin. İki yaş büyüktün, sanki çocukmuşum gibi davranırdın bana.

— Söylesene, beni ne zaman gezdirdin? Sen kızların peşinde koşarken, ben evde oturur ve yün örerdim. Arkadaşlarından biri kız kardeşini sorsa sinirlenirdin. Hemen peşime düştüğünü sanır, beni evden çıkarmazdın. Babamızı o kadar aradım ki! Çok daha anlayışlı bir insandı. Sinemaya gitmeme izin verirdi. Ya sen? Neyse, evlendim, bir yuva kurdum, çok mutluyum, kimsenin de rahatımı kaçırmasına izin veremem! Her zaman söylediğimi tekrarlıyorum: Sen, yalancının birisin. Başta Yangos, «depo»da çalışan o heriflere uydun.

— Bana bak Roksan... Bir kere sakin ol. Otur şuraya.

— Niçin tıraş olmadın. Sana kötü davrandıklarını, işkence ettiklerini mi göstermek istiyorsun?

— Otursana, dedi Nikitas tatlılıkla. Hah şöyle. Ağlamayı da kes.

Kız kardeşi çantasından çıkardığı mendille gözlerini sildi.

— Şimdi söyle bakalım. Biri sana gelip akşama öldürüleceğini anlatsa, yardım etmek için parmağını bile oynatmaz mısın? Ailesine, polise haber vermez misin? Benim yaptığım da başka şey değil. İşlerini kolaylaştırmak için bildiklerimi anlattım, o kadar.

— Kimin işini kolaylaştırdın? Solcuların mı?

— Anlamıyor musun ne demek istediğimi? Polisin, adaletin işini kolaylaştırdım. Ödevlerini yapabilmelerini sağladım.

— Tek işini kolaylaştırdığın kişiler pis komünistler. Nikos'u düşün, hani şu mahalleden partiye adam toplayan herifi. Hayatında kimseye iyilik yaptığını gördün mü? İşi gücü başkalarının başını belaya sokmak. Seni etkileyen onun gibiler, biliyorum. Ağlarına düştün, hepsinden nefret ediyorum.

— Roksancığım, ya beni hiç tanımıyorsun, ya da saçmalıyorsun.

Birden içeri, Atina gazetelerinden birinde çalıştığını söyleyen bir adam girdi. Gençti, sarışındı, gözleri pırıl pırıldı.

Bir türlü kendini toplayamayan gözyaşları içindeki Roksan:

— Kardeşimin başına gelenleri size anlatayım, dedi. Gazetelerinizde hep yalan yanlış şeyler yayınlıyorsunuz.

— Siz kazayı gördünüz mü?

— Hayır, ama hiç önemi yok. Kardeşime saldıran olmadı. Ya ayağı kayıp düştü, ya başı döndü, ya da komünist kışkırtıcılar üzerine saldırdılar.

Nikitas, gazeteciye göz kırparak kız kardeşinin sözünü kesmemesini belirtti. Adam, kayıtsızca:

— Demek sizin görüşünüz bu, dedi.

— Söylediklerimden eminim, dedi Roksan, E.R.E.'nin, böyle korkunç cinayetler işleyecek adamlara görev vermesi imkansız. Sayın Karamanlis, ülkesine barış, denge ve gelişimden başka şey sağlamayı düşünmüyor. Kışkırtıcıların kimler olduğu çok belli.

— Yanılmıyorsam, kardeşinizin deliliği üzerinde duran polisin görüşünü savunuyorsunuz. Ama polisin bu açıklaması hiç bir kanıta dayanmıyor. Belki onların bilmediği bir takım şeyleri siz duymuşsunuzdur?

— Ne bilebilirim?

— Örneğin, kardeşinizin kayıp düştüğünü gören tanıklar gösterebilir misiniz?

— Hayır.

— Öyleyse deli olduğu nereden çıkıyor?

— Ben deli olduğunu söylemiyorum. Tam tersine, kurnazdır, diyorum. İnatçılığıyla başkalarını deli etmek istiyor.

— Kardeşiniz nede inat ediyor?

— Başına vurulduğunu söylemekte.

Birden sabrı taşan Nikitas lafa karıştı:

— Roksan, beye her şeyi anlatmadın. Örneğin, E.R.E. Partisi Kırk Kilise kadınlar kolunda çalıştığını, kocanın devlet memuru olduğunu söylemeyi unuttun.

Kıpkırmızı kesilen Roksan:

— Tabii E.R.E. Partisindenim, bununla da övünüyorum, dedi ve çantasını kaptığı gibi, kimseyi selamlamadan kapıyı vurdu gitti.

— Dayanamıyorum artık, sinirlerim laçka oldu, dedi Nikitas.

Sırtını yastığa dayayıp:

— Üç gündür devam ediyor, diye ekledi. Herkes deliliğimi öne sürüyor. Yine de boyun eğmiyorum. Ama her yerde deliliğinizden söz edilirse, inanacak çok kişi çıkar. Hepsi de akıllarının başlarında olduğu inancında, oysa bütün bu çılgınların içinde tek aklı başında kişi benim. Ne dediğimi bilmediğimi, çıkarım sözkonusu olduğunda bir gün önce söylediklerimi inkar ettiğimi yayıyorlar. Işin püf noktası da burada. Anlattıklarımın çıkarımla hiç ilgisi yok. Onların, savunulması gereken bir sürü çıkarları bulunduğu gerçek. Deli olup olmadıklarını düşünmüyorum bile, hepsi çılgın. Bu bakımdan içim de çok rahat. Ama hareket etmeden bu yatakta yata yata sinirlerim laçka oldu. Sonra, korkunç başağrıları çekiyorum, sanki elektrik akımı veriyorlar beynime. Yatakta yatmaktan nefret ederim. Sararıp soluyorum, bu dört duvar arasında tek başıma ürküyorum. Ben direndikçe onların daha da çok direndiğini görüyorum. Rica ederim, gidin koridora bir göz atın. Kapının önünde nöbetçi var mı? Polis kapıdan ayrılır da ötekiler gelip beni linç ederler diye ödüm kopuyor.

Gazeteci yerinden kalktı, kapıyı açıp baktı, kimseyi göremedi.

— Bakın, yine yerinde yok. Oysa beni yalnız bırakmamalarını kaç kere rica ettim. Siz, nasıl içeri girebildiniz?

— Yoğurtlarla.

— Nasıl?

— Hastaneye yoğurt veren adamın geldiği saattı. Kapıcı kapıyı açtı. Ben de yoğurtçuyla birlikte içeri girdim. «Sizin ne işiniz var?» diye sordu. Basın kartımı gösterdim. Yarı uykulu: «İçeri girmek yasak!» dedi. Duymamış gibi davranıp yoğurtçunun ardından hastaneye daldım. Kapıcı içeri girdiğimi

gördü ama peşimden gelmeyi canı çekmedi, üstelik hava da kararmıştı. Kımıldamadan iskemlesinde oturan bir jandarma çavuşuna rasladım. «Geçebilir miyim?» diye sorduğumda cevap bile vermedi. Bir an, bayıldığını sandım. Yaklaştım ve omuzuna dokundum. Başını güçlükle oynattı. Selâniklilerin ağır, tembel ve pek konuşkan olmadıkları dikkatimi çekti. Sonunda uyanmasını beklemeden geçtim. Sizi görüp her şeyi ağzınızdan duymak istiyordum. Bu akşam gazeteme bir röportaj yollamam gerekiyor.

— Ne olur, doğruyu yazın. Dayanamıyorum artık. Ailemin, annemin ve kız kardeşimin başını derde sokmak istemediğimi de belirtin ne olur. Babam öldüğünde çok küçüktüm, iki kadının sorumluluğunu omuzlarıma aldım. O günden bu yana hiç bir şey değişmedi. Ama ilk kez «vicdan» sözcüğünün ne anlama geldiğini anlıyorum. Savcıya gitmemem insanlığa aykırı bir davranış olurdu, değil mi? Karar verene kadar, bütün bir geceyi uykusuz geçirdim. Hiç bir şey ifademi değiştirmeme yol açamaz. Bende katır inadı var. Korkmasam hiç bir şeye aldıracağım yok. Özellikle geceleri ışığı söndüremiyorum, gözüme uyku girmiyor. Her an mırıltılar, şüpheli gürültüler duyar gibiyim. Kocaman, ıssız bir kışlada bekleyen tek asker gibi olduğumu yazın. Savaştan sağ çıkan tek asker. Ve onların adına, onları haklı çıkarmak için tanıklık edebilmem sağ kalmama bağlı. Dün buraya savcı geldi, sizin şu an oturduğunuz iskemleye ilişti ve Yangos'u tarif etmemi söyledi. Çünkü, Yangos beni tanımadığını, hiç görmediğini söylemiş. İki laf etmem savcıya yetti. «Yangos da, seni tanımadığını ispatlamak için saatlarca bana dil döktü, dedi. Beni inandıramamıştı ya. Sen, iki kelimeyle birbirinizi çok iyi tanıdığınızı gösterdin.» Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Gerçeği hiç bir şey durduramaz, sonunda zafer gerçeğindir, doğrunundur. Şu General denen adama tahammülüm yok. Ona ne yaptım? Gerçek suçluların bulunmasına yardımı dokunacak şeyleri neden açıklamayacakmışım? Haklı değil miyim? Ben ne deliyim, ne de esrarkeş. Küçüklüğümde, iki kere hırsızlık yaparken yakalandım.

Ama haklı bir sebep gösterebilirdim, karnım açlıktan zil çalıyordu. O günden beri adım, sabıka kayıtlarına hiç geçmedi. Herkes beni içeri atmaya çalışıyor. Uğraşsınlar bakalım uğraşabildikleri kadar! Elimden geldiğince direneceğim. Dişliler dönüyor artık, nereye kadar gideceğini birlikte göreceğiz. Komünist olmadığımı da yazın. Hayatımda komünistleri tutmadım. Onlarla ilişki kurmadım. Siyasete hiç bulaşmadım. En büyük kanıtı da, seçmen kütüklerine adımı ancak üç ay önce kaydettirmemdir. Söylemeye çok utanıyorum, ama hayatım boyunca oy vermedim. Versem de hata etmiş olurdum, çünkü bizi kimlerin yönettiğini hiç bilmiyordum. Bir başka hatam da, bildiklerimi söylemek için kime başvurmam gerektiğini kestiremeyip doğru Z.'nin kayıtlı bulunduğu partiye gitmemdir. Komünist damgasını da bu yüzden yedim. Ama nerede yaşıyoruz yahu? Mahallî bir gazetenin dediği gibi, Al Capone'nin Şikago'sunda mı? Yolun ortasından adam kaçırırlar, başına sopayı vururlar, sonra da ağzının burnunun kendi kendine kırıldığını söylerler! Ne biçim yer? Yunan vatandaşıyım, polis tarafından korunmak ve suçluların bulunmasını istemek hakkımdır. Bir tek şartla güvenebilirim onlara. Hayır, yalvarırım bir yere gitmeyin. Beni yalnız başıma bırakmayın. Gece olunca karanlık beni boğacak sanıyorum. Nöbetçim gitti. Tek başımayım. Oturun. Evet, işiniz var, biliyorum. Ama konuşmamı, başıma gelenleri anlatmamı istediniz. Ben de anlatıyorum. Artık susamam. Birkaç gün içinde o kadar yaşlandım ki! Anlatıyorum işte. Bakın, neden peşime düştüler dersiniz? Örgütlenmiş bir cinayet sendikasının ağına mı düştüm yoksa? Öyleyse kurtuluş çarem kalmadı demektir. Baştan beri, Z.'nin başına gelenlerin benim başıma da geleceğini biliyordum, bunun için sorgu yargıcının yanından çıkar çıkmaz savcılığa koşup korunmamı istedim. Yerinde yoktu, bana garip garip bakan sekreterine bir pusula bıraktım. Son zamanlarda herkes bana bir garip bakıyor. Beni herkesten farksız gören yalnız sizsiniz. Ötekilerin yüzünü görseniz, bende cüzam var sanırsınız. Biraz daha oturun. Kahve ister misiniz? Hemşireyi çağırmaya ya-

rayan bir zil var, o da bozuk. Yapayalnız, tecrit edilmiş haldeyim. Anlıyor musunuz? Yarın ya da öbür gün çıkacağımı umuyorum. İşimin başına döneceğim. Tabutları çoktan bitirmem gerekirdi —raslantıyı görüyor musunuz,— siparişi alalı epey oluyor. Bir adamın hayatı bugünden yarına nasıl değişiyor, inanılır gibi değil. Esrarlı bir olay. Dünkü Nikitas'la bugünkünün ilgisi yok. Biliyorum, yarın da bambaşka bir adam olacağım. Her şeyi, bağlı bulunduğum bütün önemsiz şeyleri unuttum. Neyse, bu kadarı yeter. Sizi yordum. Yok, yok, ben anlarım. Tek anlayamadığım kişi annem. Bunu nasıl yapar?.. Onu yine de seviyorum, ama hiç anlayamıyorum. Kız kardeşimle ben birbirimizden çok değişik yaradılıştaydık. Yine de birbirimize alışmıştık. Ama annem? Annem?

Gazeteci yerinden kalktı, not defterini cebine attı, kapıyı açtı; koridorda, iskemlesindeki yerini alan polisi gördü.

— Nöbetçi gelmiş, dedi. Korkacak şey kalmadı. Gidebilirim. Söylediklerinizin hepsine teşekkür ederim. Yarın ZAMAN gazetesinde yazımı okuyabilirsiniz. Siz müthiş bir adamsınız.

— Gazete alacak param bile yok, dedi Nikitas.

— Şunu alıp, cep harçlığı yaparsınız.

Komodinin üzerine bir kağıt para bıraktı. Nikitas itiraz edecek oldu, bunu yapacak gücü bile kalmamıştı. Yine başı dönüyor, dalıyordu. Gazetecinin çıkışını izlerken sanki düş görüyordu.

İki gün sonra iyileşti. Gidebilirdi. Hastaneden çıkışta yolunu şaşırdı, yanlış koridora saptı ve rasgele bir kapıyı açınca, tek bacağı alçıda, gazete okumakta olan Vangos'la burun buruna geldi. Nikitas onu hiç görmemişti, basında çıkan resimlerine rağmen tanıyamadı. Kısaca özür dileyip kapıyı kapadı.

Ama Vangos, Nikitas'ı tanımıştı. Bacağı alçıda olmasa onu hastanenin ıssız bir köşesinde yakalar, meraklı bakışlardan uzak, bu ikinci engerek yılanının hesabını görürdü.

Adlî tabip eğildi, alçıyı inceledi.

— Topuğumda eski bir kırık var, dedi Vangos.

— Sökün alçıyı, görelim bakalım, dedi doktor hemşirelere.

Ne topukta kırık vardı, ne de ayak bileğinde.

— Kağıtlarınızı gösterin.

Hastaneye kabul fişini getirdiler, bunda Vangos' un kalp rahatsızlığından yattığı belirtiliyordu. Bir de, aslında mevcut olmayan topuk kırığından tedavi görüyordu. Durum şüpheli bir hal almaya başlamıştı. Gülümsemeler, imalar. Doktor durumu kavradı.

— Peki, dedi, yeteri kadar oyalandın. Doğru sorgu yargıcına çıkacaksın.

Avukatlar işi kurcalamış, Vangos'un, polis doktorunun verdiği rapora dayanılarak hastaneye yatırıldığı anlaşılınca adlî tabibi göndermişlerdi. Artık adlî tabip ne dilini tutabilir, ne de olayı örtbas edebilirdi. Polisin çevirdiği dolaplar sonucu uzun süre sorgu yargıcından kaçan Vangos, sonunda adaletin karşısına çıkacaktı.

Cinayetin ertesi sabahı, Vangos, «kendiliğinden» merkeze başvurmuştu. Oradan, uydurma bir doktor raporuyla Devlet Hastanesine kaldırıldı. Ziyaretçilerden tecrit edildi. İşin en önemli yanı, Yangos'la Vangos'un, sorgu yargıcının karşısına birlikte çıkmalarını önlemekti. Çünkü yargıç, ikisini de kolaylıkla şaşırtabilirdi. Bu iş başarıldı sayılır; Yangos'un cezaevine girişinden sekiz gün sonra suçortağı sorgu yargıcının karşısına çıkarılabildi.

İşin tek can sıkıcı yanı, Vangos'u savunacak bir avukat bulunmayışıydı. Yeğeni Yangos'un savunmasını üzerine alan avukat, işin içyüzünü anlayınca, «çok meşgul» olduğu gerekçesiyle davayı reddetmişti. Bir başkası bulundu, savunmasını hazırlamak gerekçesiyle sorgu yargıcından kırk sekiz saat mehil alan Vangos da bu avukatla saatlar boyu konuştu.

Böylece, «kırk sekiz saatlık süre, 30 mayıs 1963 günü beş buçukta sona erdiğinde, sanık Vangos, dosyayı inceleyip hakkında toplanan suç delillerini

gördükten sonra sorulara cevap vermek üzere, avukatıyla birlikte geldi.»

— Sabıkanız var mı?

— Evet, ırza geçmek, ruhsatsız silah taşımak, hırsızlık ve hakaretten dört mahkumiyetim var.

- Geçtiğimiz 22 mayıs günü, Selânik'te Z. adlı milletvekilini taammüden öldüren Yangos'un suç ortaklığını yapmışsınız. Ayrıca, Yorgo Piruşas adlı kişiyi canına kastederek dövmüş, hayatını tehlikeye atacak şekilde yaralamış, uzun bir süre yerinden kımıldayamayacak hale getirmişsiniz. Bu davranışlarınız, toplum karşısında kışkırtıcı ve saldırgan bir tutum benimsediğinizi ortaya koyuyor. Ne dersiniz?

Neyse ki avukatı, kendisine yüklenen suçları bir bir saymıştı. Yoksa, yargıcın kullandığı hukuk dilini anlamakta güçlük çekebilirdi. Karmakarışık şeylerdi adamın söyledikleri. Yunanca değildi de, Vangos'u şaşırtmak üzere bulunmuş bir dildi sanki. Her şeyden önce, yargıcın yüzü kendisine çok yabancıydı. Gençti, çocuk görünüşlüydü, bakışı insanı neşter gibi donduruyordu. Namusluya benziyordu, sevimliydi. Rüşvet alan devlet memurlarından farklıydı. En çok korktuğu da yargıcın bu yanıydı. Avukatı önceden uyarmıştı Vangos'u: «Seni çok zorlayacak, paçayı kurtarmak istiyorsan kurnazca davranmalı, numaracılıkta kendini çok aşmalısın.»

Vangos'un sorgusu dokuz saat sürdü. Anlatmadığı şey kalmadı. A dan Z ye hayatını anlattı. Selanik'te doğmuştu, 1931 den beri Tumba'da oturuyordu. Askerliği, hapisliği ve gençlik kamplarına katıldığı sürelerin dışında bu semtten hiç ayrılmamıştı. Oturduğu yeri avucunun içi gibi biliyor, çok da seviyordu. Kendisi gibi sefil bir yerdi Tumba. Ama, insanları çok iyiydi! Devlet, orada oturanlara yeterince el uzatmıyordu. Vangos kızmıyordu devlete, iyi bir Yunan vatandaşıydı. Anlattıklarının dışında, hastaneye yatmak üzere Tumba'dan ayrılmıştı. Kalbi sık sık başına bela olurdu. Büyük heyecanlara dayanamazdı. Bu sorgu sırasında bile ölebilirdi. Öğrenimi konusunda söyleyecek fazla şeyi yoktu. Her nasılsa ilkokul diplomasını alabilmişti. Babası öldüğünden,

kendinden küçük kız ve erkek kardeşlerine bakmak için çalışmak zorunda kalmıştı. Hiç yılmamış, her işte çalışmıştı. Tabiî, hayatı boyunca özlemini çektiği şeyi yapıp okusaydı iddianamede belirtilen bir takım uydurma şeylerle suçlanamazdı. Okusa iyiyle kötüyü ayırt edebilir, hayatı boyunca karşılaştığı ve kendisine hep pahalıya mal olan tuzaklardan kurtulurdu. Derken işgal yılları geldi. Açlık ve kara ekmekle geçen, dayanılması güç bir çağ. Amcalarından ikisi, gözlerinin önünde açlıktan ölmüşlerdi; sokağın ortasında bacaklarını açıp oldukları yerde katılıp kalmışlardı. Gökyüzünde kuş yoktu. Alman uçakları kuşları bile kaçırmıştı. Tumba ırmağının kıyısına kurduğu tuzaklara bir tek kuş yakalanmazdı o sıralar. Amcaları gibi açlıktan ölmemek için —hastalıklı ve zayıf bünyeliydi— ekmeğini kazanmak üzere Almanların «Çalışma Taburları»nda görev almıştı. İş çok yorucuydu, dayanamadı, bırakmak zorunda kaldı. Almanlar kendisini yakaladılar, hiç yargılamadan on üç ay, Selânik dışındaki «Pavlos Melas Toplama Kampı»na tıktılar. Müttefik orduları Yunanistan'a girip ülkeyi özgürlüğe kavuşturunca, son Alman askerleri de köprüyü uçurup gidene dek kampta kaldı. Müttefiklerin safında yer alması çok olağan bir şeydi. Önce E.L.A.S. (*) yedeklerine katıldı, —o çağda bunun ne anlama geldiğini bile bilmiyordu—, Ulusal Yardımlaşma örgütü Tumba şubesi sorumlusu ardından da E.P.O.N.'un (**) Bölge Şubesi İkinci Sekreteri oldu. O günlerin başdöndürücü havasına kendini kaptırmıştı, doğru toplama kampından geldiğinden «kimin ne» olduğunu bilmiyordu. Her şeyi daha açık görmeye, insanların niyetini, solcu köpeklerin Yunanistan'ı satmaya hazırlandıklarını sezmeye başladığında istifa etti. 1946 yılıydı. Seçimler sona ermiş, ama kralın geri dönmesi için plebisit yapılmamıştı daha. Korkusundan değil, sonu karanlık bir harekete katıldığından ayrılmıştı. Her şeyi öğrenince,

(*) E.L.A.S.: İç savaşta, Ulusal Halkçı Kurtuluş Ordusu.

(**) E.P.O.N.: Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (E.A.M.) bağlı mukavemetçi gençlik örgütü.

tiksinti ve pişmanlıkla dolu olarak çekilmişti. Yine de, 1949 da askerliğini yaparken tutuklandı; bütün komünistlerle birlikte Makronissos Adasına sürüldü. Orada, kurtuluş günlerinde işbirliği yaptığı dostlarını buldu. Ama hepsi de, kendilerinden korktuğu için Vangos'u bağışlamamışlardı. Daha ne kadar zaman onunla uğraşacaklardı? Bir yandan solculukla suçlanıp komünistlere uygulanan işkencelerin tümüne katlanmak zorunda kalıyordu. Öte yandan da, komünistler, kendilerini gammazlamak üzere aralarına sokulmuş bir hain, bir casus gözüyle bakıyorlardı Vangos'a. Herkes onu itiyordu. Neyse ki, cezadan kurtulmak için «komünizm ve sonuçlarını büyük bir nefretle inkar etmek» yetiyordu. Hiç direnmeden istenen her şeyin altına imzasını attı. Kısa sürede bu cehennemden kurtuldu. Kimsenin kötülüğünü istemediğine, namuslu biri olduğuna bundan sağlam kanıt gösterilebilir miydi? Siyasî görevli ve işkence uzmanı olarak Makronissos'da kalması istendiğinde reddetmişti; evet, düşünmeden reddetmişti, geri döndüğünde işsiz kalacağını biliyordu ama başkalarının acı çekmesine dayanamazdı. Her neyse, askerlik durumu düzeltilip «temize çıkarıldı». Bütün bu başından geçenler Vangos'u düşündürmüştü. Siyasetten uzak durmak, bir takım parti ve örgütlere bulaşmamak gerektiğini anlamıştı. Yemin etti ve bir daha siyasete karışmadı. Az önce, okusa tuzağa düşmeyeceğini söylerken bunu belirtmek istemişti. Hayatının on yılı gitmişti, eline geçen başka şey yoktu. Üstelik, on yılını harcadığı için kendisine teşekkür eden de çıkmamıştı. Hastalıktan başka nişan almamıştı; bu acılı yıllarda kalbi, karaciğeri, omurga kemiği, her şeyi bozulmuştu. Hakkında söylenenlerin tümü yalandı. E.R.E. Partisi Tumba Gençlik Kolu Başkanlığı yaptığı yalandı. Hele —neydi adı?— Yüce inanç, Yunanistan'ın Ölümsüzlüğü diye bir örgütle ilişkisi bulunduğu akıl alır gibi değildi.

Yangos'la komşuydular, uzaktan yeğen de olurlardı. Erkek kardeşi Yangos'un nikah tanıklığını yapmıştı. Dostlukları o zamana dayanıyordu. Hiç kuşkusuz, Yangos'un bir sürü kusuru vardı. Ama atalar sö-

zü «Dostlarını kusurlarıyla sev» der, değil mi? Yangos namuslu bir adamdı. Küçük bir kamyoneti vardı. Vangos'un ise, beş para getirmeyen bir bisikletçi dükkanı ve birkaç boya fırçası, o kadar. Hayatını boyacılıkla kazanmaya çalışıyordu. Meslekdaşlarının toplandığı Parthenon kahvesine sık sık gider, kovasıyla fırçaları yanı başında, kahve içip saatlar boyu bir müteahhidin iş teklif etmesini beklerdi... Bir gün karnı doyardı, ertesi gün aç yatardı. Yangos'un sağlam bir dayanağı vardı hiç olmazsa. Kamyoneti kendinindi. Vangos'un gözünde bu büyük güçtü. Itiraf etmek içtenliğini göstermek gerekir, bu dünyada yalnız cebi mangır dolu kişi saygı görür. Yolsuzlar, sümüklüböcek gibi ezilmeye mahkumdurlar.

Sonra Vangos konuya geçti. Hayatını anlatırken doğduğu günden başlamıştı; 22 mayıs gününü anlatmak için de işe baştan başlamalıydı. Olay gününden önceki gece gözünü kırpmamıştı. Iki hafta önce bir inşaatta çalışırken ayağı incinmişti, rutubetten olacak, gece ayağı birden ağrımaya başladı. Bu nedenle çarşamba günü, yataktan kalkar kalkmaz —hatta yanılmıyorsa inceden inceye bir yağmur da yağıyordu— doğru Selânik Merkez Hastanesine başvurup derdinin nereden geldiğini anlamaya çalıştı. Bir çıkık mıydı? Yoksa basit bir incinme mi? Ya da çok daha ciddî bir şey mi? Bekleyenler kuyruk olmuştu. Çok erken gelmesine rağmen, ancak on bir buçuğa doğru içeri girebildi. Işe iyice geç kalmıştı, Tumba'ya, evine döndü. Doktor, röntgenden çıkacak sonucu öğrenmek üzere birkaç gün sonra uğramasını söylemişti. Bunun için, uzun süredir hastanede ayağını alçıya almışlardı. Şimdi, kemikte çatlak olduğunu biliyordu. Her neyse, öğleden sonrayı uyumakla geçirip beşe on kala Parthenon kahvesinin yolunu tuttu. Gelecek hafta için iyi bir iş bulabilirdi belki de. Bir çeyrek olmamıştı ki —özür diliyordu bunu söyde vardır. Neyse, bu başka hikâye. Umumî helaya gitmek üzere kahveden çıktı.

— Parthenon kahvesinde aptesane yok mu? Neden kahveninkine gitmediniz de, epey ötede, Balanu Sokağındaki umumî helaya kadar yürüdünüz?

Hayır, sayın yargıca anlattığı doğruydu aslında. Özellikle çiş etmek üzere çıkmamıştı kahveden. Tüm kafasızlığıyla mağazaların çarşamba öğleden sonraları kapandığını unutmuştu. Kim, iş teklifinde bulunmak üzere kahveye gelebilirdi? Hatırlar hatırlamaz evine dönmeye karar verdi, asıl bunun için dışarı çıkmıştı, işemek için değil. Tabiî ki kahvede aptesanelер vardı, ama patron, işçilerin buraya sık sık girip çıkmalarına içerler: «Sizin evinizde kenef yok mu?» derdi ikide bir. Evet, böylece Kato Tumba otobüslerinin durduğu Dikastirion alanının yolunu tutmuştu.

— Derken, ve bunu aynen söylediğim gibi zapta geçirmenizi istiyorum, umumî helanın önünden geçerken birden çişim geldi. Herhalde kokudan olacak. Şunu da söyleyeyim, bende sık sık işeme illeti de vardır. Neyse, bu başka hikaye. Umumî heladan çıkarken —keneflere bakan, Pipi Teyze diye adlandırdığımız yaşlı kadını iyi tanırım— tam karşıda, Balanu Sokağındaki meyhanede kimi göreyim? Yeğenim Yangos'un ta kendisini. «Ağa, dedim kendi kendime, kahveni içmek için bundan kötü kokan bir yer bulamadın mı?» Masasına gelmemi işaret etti, sonra da kendisiyle bir şey içmemi teklif etti. İki metre ötede, kaldırımın kenarında kamyoneti duruyordu. Çarşamba olduğundan Kapalı Çarşıdaki tezgahlar boşalmıştı. Kafamı çalıştırdım, işi olmadığına göre Yangos'un beni eve kadar götürebileceğini düşündüm, böylece bir bilet parasından kurtulacaktım. «Yangos, dedim, bende kuruş yok. —Ne önemi var be hısım, diye cevap verdi, içki paraları benden.» Her zaman böyledir Yangos. Bir süre konuştuk, alle meselelerinden söz ettik, bu arada da bir dilim ekmek ve birkaç katı yumurtayla en az üç litre reçina içtik. «Aslanım, dedim ona. Şu reçina adamı çarptı mı kötü çarpıyor! —Yok be, diye karşılık verdi. Çok hafiftir reçina.» Artık Yangos olduğu yerde sallanıyordu, ben ondan beterdim. On beş, yirmi drahmi kadar tutan hesabı ödedi, birlikte çıktık. Çingeneler dostlarını alıp kahveye dolmuş; bizi sinirlendiriyorlardı. Doğrusu, bitlenmek istemedim. Üs-

telik çingeneleri de sevmem. Birini gördüm mü iştahım kesilir.

Balanu Sokağındaki meyhaneden Çinlinin oraya geçmişlerdi. Saat akşamın altı buçuğu olmalıydı. Uzo ısmarlamak da şeytanın aklına uymaktı hani. Eşeklikti, çünkü içki karıştırmak insanın başına her zaman bela açardı. Üç, dört bardağı arka arkaya devirmişlerdi ki...

— Kamyoneti ortaklaşa aldıkları Aristidis'in hissesini verip ilişkisini kesecek parayı bulamadığı için, Yangos ağlamaya başladı. Derken ben de gözyaşı dökmeye, onu avutmaya koyuldum. Yangos bu kez, atmış iki ya da atmış üç drahmi hesap ödedi, zilzurna sarhoş, eve dönmek üzere kamyonete bindik. Hareket etmek üzereyken, meyhanedekilerden biri koşturdu: «Çocuklar, dedi, bu halde araba kullanmak akıllıca iş değil. Bir kaza yapabilirsiniz.» Ama biz, herifin dediklerine kulak bile asmadık. Yangos kamyoneti kullanmak üzere direksiyona geçti, ben de arkaya, kasanın içine uzandım. Sarsıntıları duymamak için ellerimi ensemde kavuşturdum ve başladım kestirmeye. Kestirmek ne kelime, mutluluktan gözlerim kapanıyordu demek daha doğru. Ne kadar gittiğimizi bilmiyorum, derken kamyonet büyük bir gürültüyle sallandı. Önce bir hendeğe yuvarlandığımızı sandım. Kendimi toplayıp ne olup bittiğini anlamak üzere başımı uzatmıştım ki, iki herif üzerime çullanıp beni dövmeye başladılar. «Yahu, ne istiyorsunuz benden?» diye bağırarak ellerimle yüzümü korumaya çalıştım. Yangos'a bağırarak durmasını söyledim. Motor gürültüsünden sesimi duymadı herhalde. Yerimden kalkacak zamanı bile bulamamış, şehrin neresine vardığımızı görmemiştim. Hazreti Eyüp sabrıyla —doğru söylüyorum değil mi?— dayağa katlanıyordum. Üzerimde silah da yoktu. Küçük yeğenime su tabancası alacak param yok, gerçek tabancayı nereden bulabilirim? Her neyse, nasıl olduğunu kestiremeden kendimi yerde, kamyonetin tekerlekleri arasında buldum. kâbusu dağıtmak için başımı salladım, çevreme bakındım. Çiçek saksıları, testileri ve çeşitli kaplarıyla Aristotelus Sokağındaki

nerumlkçl dükkanını tanıdım. Masallardaki gibi, yaşlı bir adamın yanıma yaklaştığını ve daha açılmayan yazlık sinemaların sıralandığı Aristotelus alanını işaret ettiğini gördüm. Ne dediğini anlamadım ama el işaretinden, kendisini izlememi istediğini sezdim. Yürürken halimden utanıyordum, insanlar dikkatle bana bakabilirlerdi, yüzümü ellerimle gizlemek geliyordu içimden. Deniz kıyısına, Akdeniz Otelinin önüne vardığımda smokinli ve gece elbiseli, lüks otomobilleriyle sökün eden bir sürü insan gördüm. Anlayacağınız, bir yanda yüksek sosyete, öbüründe biz zavallı yoksullar... Neyse, iyi yürekli ihtiyar, eliyle İlk Yardım'ın kırmızı ışığını gösterdi. Hemen oraya koştum, bir hemşire dikkatle beni inceledi, yaralarıma tentürdiyot sürdü, pansuman da yaptı, bakın, hastaneden çıkış fişim de burada, (Vangos, yargıcın masasına hastanenin başlığını taşıyan kağıdı bıraktı). Saatim olmadığından eve kaçta döndüğümü bilmiyorum. Yangos'u merak ediyordum ama çok sarhoştum, her yanım da ağrıyordu, elbiselerimle sedire uzanıp dalmışım. Sabah koşup gazeteyi aldım, günün olaylarında bizden söz edilip edilmediğine bakacaktım. Ne göreyim? Yangos'un resmi boydan boya birinci sayfayı kaplamamış mı? Anlatılan masala bakılırsa, kamyonetiyle Z. adlı bir milletvekilini ezmişti. Bu adı ilk kez duyuyordum. Bir kahkaha attım. Ne Z.'yi tanıyordum, ne de önceki gün şehrin merkezindeki nümayişten haberim vardı. Gazete de, hangi amaca hizmet içindir bilmem, hep aynı türden saçma sapan şeyleri sıralıyordu. Merkeze uğrayıp gerçeği yaşadığım gibi anlamayı bir görev bildim. Nöbetçi memura bütün bildiklerimi söyledim, en ufak ayrıntıları bile unutmadım. Ardından beni nezarethaneye tıktılar, sözde Yangos'un suçortağı olduğum için tutuklanmışım. O günden beri de, avukatımın dışında, beni kimseyle görüştürmediler.

— Demek Z.'yi tanımıyordunuz?

— Hayır, hiç tanımıyordum.

— Onu öldürmeniz için herhangi bir sebep var mı?

— Hayır, hiç bir sebep yok.

— Z.'nin hayatına kastedmenizi gerektiren bir şey?

— Hayır.

Avukat araya girdi:

— Müvekkilim, «Z.'nin hayatına kastetmedim», demek istiyor sayın yargıç.

Her iki cevap da zapta geçirildi.

Sorgu yargıcı bir süre düşündü. Vangos, sakin sakin, madeni kağıt keseceğiyle oynadığını gördü. Bir ona bakıyordu, bir öbürüne. Epey sustuktan sonra başını kaldırdı, sonsuz güven belirten içten ve geniş bir gülümsemeyle Vangos'un yüzüne baktı:

— Sözleriniz Yangos'un ifadesine çok uyuyor, dedi. O akşamdan beri görüşmediğinize göre de gerçeği söylediğinizi sanıyorum. Yine de, bu uzun ifadede beni çok düşündüren bir cümle var. Gerçeğe uygunsa, soruşturmamı o yönden geliştireceğim. Komünistsiniz sanıyorum.

— Ulu Tanrım! Ne diyorsunuz Yargıç bey? Bana bütün çektirdiklerinden sonra hiç komünist olur muyum? Makronissos konusunda da size her şeyi anlatmadım daha!

— Vangos, dostum, geçmişiniz beni hiç ilgilendirmez. Hem, sabıka kayıtlarına bakıp söylediklerinizin doğru olup olmadığını anlamak kolay. Beni, bugün ne düşündüğünüz ilgilendiriyor. Ağzınızdan kaçan bir cümle komünistlerden yana olduğunuz izlenimini uyandırıyor bende.

— Hangi cümle, Yargıç bey?

— Cümleyi not ettim. İşte: «... Akdeniz Otelinin önüne vardığımda, smokinli ve gece elbiseli, lüks otomobilleriyle sökün eden bir sürü insan gördüm. Anlayacağınız, bir yanda yüksek sosyete, öbüründe biz zavallı yoksullar. Neyse...» İşte burada, birden kendinizi ele verip sustunuz.

— Komünist düşmanı olduğuma yemin ederim.

— Sizin yemininiz beni ilgilendirmez.

— Onlardan nefret ediyorum! Bir tanesi karşıma çıksa...

— Bütün bu sözler boşuna. Biz, insanların davranışına göre hüküm veririz. Delil istiyoruz. Ağzınız-

dan kaçırdığınız cümle ancak bir komünist görüşün sonucudur, ancak bir komünistin ağzından duyulabilir.

Vangos çok sinirlenmişti. Avukatına, söze karışma fırsatı bile vermeden:

— Her yola başvurarak komünizmle mücadele etmeyi benimsemiş bir örgütün üyesiyim. Kuzey Yunanistan Ulusal Mukavemet Gazileri ve Eski Muharipleri adlı örgütün. Kartımı da gösterebilirim isterseniz.

— Verin bakalım, dedi yargıç.

— Evimde, isterseniz hemen gidip getirebilirim. Simgemiz bir kurukafa. Başkanımız Keler.

Vangos'u cezaevinde yatan Yangos'un yanına yollayan yargıç, böylece, «yüksek görevlerdeki kişilerin» suçluluğunu ortaya çıkarmak yolunda önemli bir adım atmış oluyordu.

DÖRT

Hastanede görmeye gittiği başlıca kamu tanığının anlattıkları genç gazeteciyi çok etkilemişti. «Isteyerek ya da istemeyerek bu karanlık işe karışan kişilerde insanı allak bullak eden bir yan var. Ne yazık ki biz gazeteciler, her gördüğümüzü, hissettiğimizi yazamıyoruz. Çünkü gazete okuyucusu olayların yabancısı. Ama bir gün, Nikitas'la aramda geçen konuşmayı yazmam gerekirse söylecek çok şeyim olacak: Bu, olaylara yabancı genç, birden vicdanının karşısına dikildiğini görüyor ve cehennem zebanileriyle savaşmaktan çekinmiyor. Evet, cehennem zebanileriyle. Gerçekten sözkonusu kişilerin zebaniden farkı yok. Kaç gündür, Beyaz Kulesi ve hareketsiz limanıyla bu şehirdeyim; gerekli sonucu bir türlü çıkaramadım. Işin içinde polisin parmağı var mı, yok mu? Herhalde var, ama suçortaklığı nereye kadar gidiyor?»

Bu arada soruşturma, buzkıran gibi, genel kayıtsızlığın içinde kendine yol açıyordu. Çünkü, öldü-

rülen milletvekilinden yana çıkanların dışında kalanlar kayıtsızlıkla da yetinmiyor, düşmanca bir tavır takınıyorlardı: «Neden, siz Atinalılar, bizimle bu kadar uğraşıyorsunuz? Selânik'te yaşamadığınız için hakkımızda bir yargıya varamazsınız. Turist olarak geliyor, yemeklerimizden hoşlanıyor, insanlarımızdan sıkılıyor, eski şehre bayılıyor, iklimi berbat buluyor, yeni tiyatro binası ve sinema festivalini alaya alıyor, ardınızda büyük bir boşluk bırakarak çekip gidiyorsunuz. Hakkımızda yargıya varan insanlar istemiyoruz. Biz çoğalmak, gelişmek istiyoruz.»

Genç gazeteci bütün bunları anlıyor, bir noktaya kadar da mantıklı buluyordu. Onlarda bağışlayamadığı yan, belirli bir sınıfın insanlarını korumalarıydı. Çünkü böyle düşünenler, aslında burjuvazi temsilcileriydi. Ötekiler için bölgecilik yapmak lükstü. Her gün, ekmek alacak iki drahmiyi ne yapıp edip bulmak zorundaydılar. Gözler önünde işlenen cinayeti ısrarla inkar eden bu sınıf, gerçekten çok sevimsizdi. Yüzeye çıkan bu az gelişmiş proletarya onu dehşete düşürüyordu. Gece olunca yaşıtları, genç doktorlar, avukatlar, tüccarlar, bankacılar, mümessiller, Do - Re ya da öbür kahvelere oturuyor, «olay»a değinildiğinde hemen yüzlerini asıveriyorlardı. Tutumları genç gazeteciyi şaşırtıyordu. Her iki yandan birini bile tutmuyorlardı. Bu konuda her türlü tartışmayı reddediyorlardı yalnızca. Neden? Niçin «olay» hepsini tedirgin ediyordu? Nedenini anlamakta gecikmedi. Z. olayının gün ışığına çıkardığı insan türünün başka bir dalıydı —hamallar, dok ameleleri, Yangos ve Vangos'lar, bir burjuvanın gördüğünde bile görmezlikten geldiği kalabalık—. Onlardan yararlanırdı burjuvazi, ama gözünde yine de bir hiçtiler. Önem verse sınıfını tehdit eden büyük bir tehlike halini alırlardı. Zavallı kişilerin yaşama hakkı olmadığını söylese, kendi varlığını da tartışma konusu yapabilirdi. Az gelişmişlerin birden ön plana çıkması, her türlü tartışmadan kaçmanın bir sonucuydu. Z. (daha açık bir deyimle Z.'nin öldürülmesi) bir yara, kar gibi beyaz örtüde bir lekeydi. Lekeyi ortadan kaldırmanın yolu temizlemek değil, üzerine

bir tabak, bir çatal ya da bir bardak koyarak gizlemekti. Önemli olan lekenin görünmemesi, ev sahibesinin sessiz ve suçlayan bir gülümsemeyle onu farkotmamesiydi. İş bu kadar basitti aslında.

Soruşturma, her şeye rağmen ilerliyordu. Açılan her kart başarıya doğru atılmış bir adımdı. Her şey birbiriyle uyuşuyordu. Tek falso yoktu. Yavaş yavaş, olay karanlık ve gizli yapısını açığa vuruyordu. Ve bunu başaran bir tek kişiydi: Şeytanca zekasıyla genç sorgu yargıcı. Asıl önemli olan da buydu. Gazeteci, Z. olayının sonunda bir gençlik olayı olduğunu anlamıştı. Z. siyaset alanına çıkalı iki yıl bile olmuyordu. Bütün olup bitenlerde gençlerin parmağı vardı.

Kurban edilen boğanın ensesinde, ucu sivri sopalardan bir yele meydana getirilip zavallı hayvanın boynu son darbeyi yemek üzere eğildiğinde, bu boğa güreşindeki başlıca kışkırtıcıların Keler, General ve bütün Selânik polisi olduğu açıkça ortaya çıkıyordu. Soruşturmanın en önemli yerine varıldığında, genç gazeteci, kamu yararına harekete geçme zamanının geldiğini anladı. Inatla, çeşitli tehlikeleri göze alarak, kafasında hep Polk —bu Amerikalı gazeteci, iç savaş sırasında Markos yönetimindeki komünist partizanların çekildiği mağaralara erişmeye kalkmış, Lüksemburg'da yediği istakozu (belki de pavurya) sindiremeden, ölüsü Selanik körfezinden çıkarılmıştı—, gözü kapalı, kendini serüvenin kollarına attı. Elindeki Kodak makineyle gizlice (arabasının içinde, koltukları siper ederek), polisin hoşgörüsü ve İçişleri Bakanlığının gizli ödenekleriyle yaşayan, hükümetin savunucusu aşırı uçtaki örgüt yetkililerinin resimlerini çekmeye koyuldu. Karanlıklardan adlar, adresler bulup çıkarıyor, yeraltındaki kulüplerde makinesinin flaşı hain Judas'nın öpücüğü gibi patlayıveriyordu. Sonuca daha çabuk varmak için, bazen Judas gibiler çok gereklidir.

Böylece, ihanet etmeyen karanlık odalarda resimler birbiri ardına yığılıyordu. (Hayatının suçlu anları, ancak bir koleksiyoncunun anlayacağı, değerlendirebileceği —yabancılar yaptığı işi çılgınlık sa-

nabilirdi— tedavülden kalkmış paralar koleksiyonu gibiydi. İnsanda hırsızlık yaptığı izlenimini uyandıran ve hiç bir yere sığmayan bu anlar, ezik bir hayatın, büyük tekeller tarafından akıl almaz biçimde sömürülen hayatın içinin ender görülen resimlerinin banyo edildiği anlardı.) On beş kadar resim toplayabilmişti Ano Tumba'da. Haydutlar üzerine saldırıp makinesini kırdılar, —canını kurtarması mucizeydi— ama yiğit makinesi görevini sonuna kadar yapmış ve üzerlerine düşeni eksiksiz yerine getirenler gibi ölüme hak kazanmıştı. Bu on beş fotoğrafı Yorgo Piruşas'a götürmek üzere Ahepans hastanesinin yolunu tuttu. Piruşas başına gelenlere rağmen yaşayan, görevini sona erdiremediği için ölümünü haklı bulmadığı Z.'nin yerini almaya hazır, olayın en trajik kişisiydi. Gazetecinin getirdiği resimleri inceliyordu ki, Varonaros'un fotoğrafına rasladı ve bağırdı:

— Mükemmel! Yavrum, doğrusu bu başarıya ulaşabileceğin aklıma gelmezdi.

Evet, o gecenin kâbusunda en ufak ayrıntılarına kadar belleğine kazdığı kişiydi resimdeki. Hem Piruşas, Modiano çarşısını inceden inceye araştırırken, bulabilmesi için kendisine vuran kişiyi gazeteciye uzun uzun tarif etmişti. Ve gazeteci, bu dev yapılı küçük esnafı çarşıda, tezgahının önünde yakalamış, ona farkettirmemek için resmini aşağıdan yukarı çekmişti. Bu yüzden Varonaros'un bacakları, gövdesinin öteki yanlarından çok daha büyük görünüyordu. Ayakları da sanki birer sütun, aralarında yumurta dolu bir sepetin durduğu bir çift koca kaya parçasıydı.

Milletvekili, titreyen elleriyle başucu masasında duran gözlüklerini almaya çalıştı. Gözlerine inanamıyordu: Kendisini ısıran köpek burada, tam karşısındaydı. Gazeteciye dönüp bir baba sevgisiyle elini sıktı. Başucunda duran ve olanları gören kızı da çok heyecanlanmıştı. Z.'nin ölümünü haber aldığından beri, bir yanlışlık sonucu ölümden kurtulduğu düşüncesi Piruşas'ın kafasını kurcalıyordu. Garip bir tepki göstermişti, iyileşmek istemiyordu. Bugün, ilk kez ya-

yanmak, mücadele etmek isteği doğuyordu içine. Öldürülen arkadaşı adına konuşabilecek tek kişiydi. Başucu masasının üzerinde duran dolmakalemini aldı, gizleyemediği büyük bir çabayla yazmaya çalıştı. Resmin altında beyaz bir boşluk vardı. Oraya, tam cellâdın ayaklarının dibine, ortalığı alt üst edecek şu sözleri yazdı:

«Resimde görülen adam beni öldürmek istedi. Bin kişi arasında görsem yine tanırım. On beş kadar polis memurunun gözü önünde bana vurarak yere yuvarladı, sonra, cankurtaran arabasının içinde de vurmaya devam etti. Bir gazeteci sayesinde onu bulabildim.»

Başı yastığa düştü. Bu kısacık zorlanma onu çok yormuştu. Kıza, kendine gelmesi için kalbi takviye edici bir ilaç verdi. Ertesi gün fotoğraf, altındaki yazıyla birlikte Atina'nın ZAMAN gazetesinde yayınlanacaktı. Gazeteciler, emniyetin yetersizliğini gıdermiş oluyorlardı. Polisin yerini alan artık onlardı. Şimdi jandarmalar hırsız olmuştu. Ama millî emniyet de her yana kol salıyordu. Son günlerde, sonu gelmeyen sayısız koridorları ve tek kişilik hücreleriyle Ahepans hastanesi, herkesin Minotor'un inini arayıp bir türlü bulamadığı bir labirent halini almıştı. Emniyet, fotoğrafın varlığını öğrenmişti ama hangi yoldan öğrendiği bilinmiyordu —belki duvarlarda mikrofonlar vardı? Belki hemşireler satın alınmıştı?— Emniyet Müdürü, kendisini yaralayabilecek bir takım sabıkalıların resmini göstermek üzere Piruşas'ın ziyaretine geldi. Piruşas, bu hırsız, esrarkeş ve olayla hiç ilgisi bulunmayan muhabbet tellalı resimlerini inceledi. Resimlerine baktığı sabıkalılar, kanunlara açıkça meydan okuyan ve polis tarafından korunmayan kişiler arasından çıkıyor, oysa kendisini yaralayıp Z.'yi öldüren haydutlar çok daha başka bir çevreden geliyorlardı. Bu resimler arasında onların izine bile raslanmaması olağandı.

BEŞ

Sabahın köründe onu yatağından kaldırdılar. «Itoğlu itler, yine başımı ağrıtacaklar!» diye söylendi Varonaros. Ama bu kez Fil'in odasına değil, şehrin merkezinde başka bir yere götürüldü. Önceki gün Piruşas'la görüşen Emniyet Müdürü oradaydı. Hemen söze başladı:

— Varonaros, başın iyiden iyiye belaya giriyor. Bugün, Atina gazetelerinden biri resmini yayınladı. Resimdeki adamın Piruşas'ı ağır yaralayan kişi olduğu da ayrıca belirtiliyor. Piruşas seni tanıdı. Şimdi dinle bak, ne derlerse inkar edeceksin. Herifin yattığı Ahepans hastanesinde, 4 numaralı pavyonun 32 numaralı odasına gidip ağzına geleni söyleyecek, ne dediğinden haberli olmadığını, geçen çarşamba günkü olaylarla hiç bir ilgin bulunmadığını hatırlatacak, aklına geleni sıralayacak, söveceksin.

Varonaros, aptal aptal başını sallıyordu. Sabah erken uyandırılmaktan nefret ederdi.

— Bundan böyle çok dikkatli olmalısın, dedi Emniyet Müdürü. Hemen gitmeye kalkma, asıl kurnazlık burada. Saat onu bekle. Tam o sıra, Atina gazeteleri «Olympic» Havayollarının uçağıyla gelir. Daha önce hastaneye gitmeyeceksin, böylece kimseden bir şey duymadığın, gazeteyi okuduktan sonra oraya koştuğun anlaşılır. Birinci sayfada resmini gördün, altındaki yazıyı okudun ya da birinden okumasını rica ettin ve kendiliğinden —unutma, en önemli söz bu— Piruşas'ın söylediklerini protesto etmeye koştun. Anlaşıldı mı?

Varonaros boyuna başını sallıyordu.

Evine döndü, karısı bir fincan kahve koydu önüne. Keyifsiz olduğunu farketti.

— Sabahın köründe nereye gittin?

— Işim vardı, dedi sertçe.

Karısı, kayınbiraderi gibi siyasî görüş açısından Varonaros'un tam karşısındaydı. Ama hiç biri Varonaros'a ağzını açıp bir şey diyemezdi. Ay sonlarını ne kadar güç getirdiğini, eski ortağının dul karısına verecek parayı bulmakta ne kadar güçlük

çoktiğini, ruhsatı yenilemekte ne belalarla karşılaştığını bilirlerdi.

Sekize doğru Varonaros dükkanı açtı. Gözü hep karşıdaki saattaydı. Tam onda dükkanı kapadı, hastaneye giden otobüse bindi. 4 numaralı pavyonun 32 numaralı odasında yatan milletvekili Piruşas'la görüşmek istediğini bildirdi. Başucunda doktor olduğu ve biraz beklemesi gerektiği karşılığını aldı. Koridorda, kendisi gibi biri daha içeri girmek için bekliyordu. Ama Varonaros, ona dikkat bile etmedi. Buna karşılık yargıç da Varonaros'u tanımıyordu. Hemşire, milletvekilinin yanına girebileceklerini haber verdi.

Varonaros, dolambaçlı yollara sapmadan bir Atina gazetesinde o sabah yayınlanan resim ve iftirayla ilgisi bulunmadığını söyleyip ana avrat küfredorek deli gibi içeri daldı. Piruşas ve yargıç büyük şaşkınlıkla yüzüne bakıyorlardı.

— Hangi gazetede çıkmış bu?

— Hangisinde olduğunu ne bileyim? Az önce Atina'dan gelen bir gazete işte. Resimde, bacaklarımın arasındaki sebeple gangstere benziyorum. Okuma-yazma bilmem, diye devam etti soluyarak, okula gidemedim, başlıkları heceleyerek güç söküyorum. Bu yüzden de hiç gazete almıyorum. Ama bugün saat tam onda rasladığım gazete satıcısı resmimi göstordi. «Adam dövdüğünü bilmiyordum», dedi bana. Şaşırdım. «Ne söylüyorsun arkadaş?» dedim. «Al da bak!» Koltuğunun altındaki gazetelerden birini çekti, açtı ve resmimi gösterdi. Aklım başımdan gitti. Kendimi ilk olarak böyle görüyordum! Gazete satıcısı arkadaşım bir büroda çalışır, Venizelu ile Egnatia sokaklarının birleştiği yerdeki küçük kulübesinde de gazete satar. Her sabah raslarım, selamlaşırız. Bu sabah da gazeteyi gösterince hiç beklemedim. Doğru, okuma-yazma bilen kardeşime koştum; durumu anlattım! O da emniyete başvurup adresinizi öğrenmemi söyledi. Önce oraya uğradım, sonra da hastaneye geldim. Evet bayım, suratını hayatımda ilk olarak görüyorum! Bir de daha önce beni gördüğünü söylemek küstahlığını gösteriyorsun ha?

Yargıç, şaşkınlığını gizlemekte güçlük çekiyor-

du. Ayıcının gözüpekliği onu aptala çevirmişti. Varonaros'un davranışında inceden inceye hazırlanmış, saat mekanizması düzenliliğinde uygulanması gereken planı hemen sezdi. Ancak minik bir yay kırılmıştı, bu minik yay her şeyi alt üst edecekti. En ufak açık vermeyen cinayetleri bile ortaya çıkaran şeytansı raslantılardan biri bütün hazırlıkları hiçe indirmişti. Genellikle saat onda satışa çıkan Atina gazeteleri, bugün, havanın bozukluğu yüzünden uçak seferleri aksayınca gecikmişti. Daha önce Atina'dan gelen sabah gazetelerini istettiği için, yargıcın gecikmeden haberi vardı.

— Beni tanıyor musun? diye diretiyordu Varonaros.

Milletvekili de onu alaya alıyordu:

— Seni bir yerden gözüm ısırıyor.

— Öyleyse iyi bakın, dedi yargıç Piruşas'a. Kendisini ilk duruşmadan önce göremeyeceksiniz.

Koridorda gezinen iki polis memuruna, Varonaros'un hemen tutuklanmasını ve adalete teslim edilmesini emretti. Dev yapılı Ayıcı hüngür hüngür ağlamaya koyuldu. Koca gövdesi hıçkırıklarla sarsılıyordu. Çocuk gibi gözyaşı döküyordu. İki hıçkırık arasında:

— Benim ben! diye haykırıyordu. Beni tanıdı!

Ama hastane çıkışı, resmini çekmek isteyen fotoğrafçılar tarafından çevresi alınınca kollarını havaya kaldırdı, küstahça:

— Hayır, ben değilim! dedi. Tanıyamadı, karıştırdı. Ben değilim!

Sonra resimde iyi çıkabilmek için poz vermesini beklemelerini rica etti.

Yangos'la Vangos'un avukatına bir üçüncü müşteri çıkmıştı. Savunmasını hazırlamak için sorgu yargıcından kırk sekiz saatlık mehil istedi. Mehil sona erdiğinde Varonaros yargıcın karşısına çıktı. İddianamede sözü edilen atak ve saldırgan adamla ilgisi yoktu. Pişmandı, acınacak haldeydi, sefil ve bitkin, iki gün önceki Varonaros'un küçültülmüş bir fotoğrafıydı sanki.

Geçmişi, öbür ikisininki gibi yüklü değildi. Az gelirli bir Yunan vatandaşıydı; dükkanın ruhsatı bile kendi üzerine değil, birlikte sekiz yıl çalıştığı ortağı Markos Zagorianos'un üzerindeydi. Modiano çarşısının merkezindeki dükkanı Ermu sokağına bakıyordu. Limon, yumurta, meyva ve sebze satardı. Markos' la kârı eşit olarak bölüşürlerdi, Markos iyi yürekli ve namusluydu! Varonaros'un payına düşenden bir kuruş bile eksik para almamasına dikkat ederdi. Tanrı taksiratını affetsin, çok dindar adamdı. Üstelik, kilise korosunun en güzel sesli şarkıcılarındandı da. Tanrı'nın ve kutsal kitabın adını ağzından düşürmezdi. Şu sıra Cennette olmalı. Ulu Tanrı'nın, onun gibi iyi insanları sağlığında yanına alacağına kuşku yok. Varonaros, ortağının sağlığında kendi adına bir ruhsat alabilmek için çalışmıştı. O sıralar General, Emniyet Müdürlüğü yapıyordu. Verdiği dilekçe reddedildi. Yeğenlerinden ikisi azılı komünistti; onların yüzünden polis Varonaros'a da solcu gözüyle bakıyordu. Oysa hiç bir partiye bağlanmamıştı. Hattâ kendi başına dükkan açmak için bile başvurduğu söylenemezdi. Sadece Markos'un da rızasıyla, ruhsatı paylaşmak istemişti. Geleceğini sağlamak en tabiî hakkı değil miydi? Sanki zavallı Markos'un yakın gelecekte kendisini bırakıp öteki dünyaya göç edeceğini hissetmişti. Polis, ruhsat isteğini hiç bir zaman açıkça reddetmemiş, yalnız Zagorianos adına yenilenebileceğini söylemişti. Her neyse, geçen yıl, kutsal cuma günü, söylediği dinî şarkının en güzel yerinde kalp krizi geçiren Markos ölüvermişti. Ruhsat, miras yoluyla doğrudan doğruya anasıyla dul karısı Zakaro'ya geçiyordu. İşte bu yüzden, şimdi Varonaros ruhsatı ele geçiren iki kadın için çalışıyordu. Aslında iyi, dindar, kara yas elbiselerini çıkarmayan ve her fırsatta kiliseye koşan, ama paylarına düşen parayı da geri çevirmeyen kadınlardı ikisi de. Hem neden geri çevirsinlerdi? Varonaros bir kere daha polise başvurdu, ruhsat bu kez, Zagorianos'un dul karısı adına çıktı. Şimdi, zavallı Varonaros, Zakaro'yla hiç bir anlaşma yapmadığı halde didinip duruyordu. Doğrusu azize gibi kadındı, ama yine de kafası kızdığında: «Defol

git!» diyebilirdi Varonaros'a. İşte hayatıyla ilgili gerçekler bunlardı. Durmadan onu köstekleyen polisle nasıl işbirliği yapabilirdi?

Keler'i mi? Evet, ama çok az tanıyordu. Hiç bir örgüte bağlanmak istemediği için onun örgütüne de üye olmamıştı. Kendisiyle ilgilenip maddî durumunu düzeltmeye çalıştığı için Keler'e yakınlık duymuştu. Nasıl mı? Bir gün evine uğramış, mikrop yuvası evini, su sızdıran tavanını görüp: «Varonaros, demişti, sana yardım etmek için elimden geleni yapacağım. Sana daha iyi bir ev bulacağım. Bir dilekçe vererek sıraya gir. Nasılsa sıran gelir. Yabancı ülkelere gitmek isteyen gerekli yerlere kaydolmaz mı? Sen de aynı şeyi yapacaksın, bense en kısa sürede rahata ermen için uğraşacağım.» Keler, bir başka gün yine evine uğrayıp onu elinden tutarak sosyal yardım örgütüne götürmüştü. Keler, pek çok kişiyi tanıyan ve önemli kimselerden saygı gören biriydi. Varonaros'a «piston» yapmamış, yalnız müdüre, kötü hayat şartlarını ayrıntılarıyla anlatmıştı. Böylece Votsi'deki sosyal meskenlerde Varonaros'a da bir daire verilmişti. Bunun dışında, merhaba, merhaba, başka şey konuşmazdı Keler'le. Örgütünün ne buradaki ne de başka yerdeki toplantılarına katılmıştı.

Evet, doğruyu söylemek gerekirdi. Keler bir kere daha yardımına koşmuştu. Bunu anlayabilmek biraz daha güçtü aslında. Varonaros'un en büyük merakı, güzel sesli kuş yetiştirmekti. Dev yapısını gören pek inanmazdı, ama kuş bakımından iyi anlardı. Evinin küçük avlusu bülbül, incir kuşu, serçe, saka, sığırcık ve ispinoz dolu kafeslerden geçilmezdi. Bazı kafeslerde tek kuş vardı, bazılarında da çiftler yaşardı. Hiç durmadan cıvıldaşır öterlerdi, avlusunda ilkbahar hiç bitmezdi. Kurbanlarını boğup öldüren katilin görüldüğü ormanda ağ kurup kuş yakaladığı için polisle başı derde bile girmişti. Güvercinleri de çok severdi. Ama, ne yazık ki avlusunda güvercin besleyecek yeri yoktu. Aynı sokakta, biraz ilerde arsası olan kız kardeşi çocukları için bu arsaya güvercinlik yaptırmıştı. Komşusu, kendi bahçesine tecavüz edildiği gerekçesiyle kadını şikayet etmiş, bu-

nun üzerine Keler ikinci kez Varonaros'un yardımına koşmuştu. Nasıl yapıp da becerdiğini bilmiyordu, ama komşusu bir daha açmamak üzere ağzını kapamış ve sesini çıkarmaz olmuştu. Güvercinler bu mevsim yumurtlarlardı. Gözleri görmeyen yavruların yumurtadan çıkışını seyretmek başka türlü bir şeydi! Anneleri gagasıyla beslerdi onları. Sonraları özel yem yemeğe başlarlardı. Yaşlı güvencinlerin yediği yemi görseler akılları dururdu, üstelik tıkanana kadar da su içerlerdi. Sayın Sorgu Yargıcı bir gün evime uğramak zahmetine katlanırsa kuşlarıma hayran kalacağından eminim. Güvercinlerin mert, tatlı ve sakin olduğu söylenir. Külahıma anlatsınlar! Birbirlerini yemekten başka şey düşünmezler! Yem atıldığında mümkün olduğu kadar çok tıkınabilmek için kanatlarını siper eder, kimseyi yanlarına yaklaştırmazlar. Birbirlerini müthiş kıskanırlar. Yalnız seviştiklerinde o çok bilinen sesi çıkarırlar. Kuşları boğazladığı olur muydu? Böyle bir şey aklının köşesinden geçmemişti. Zevki için, mümkün olduğu kadar uzun bir süre onları beslerdi. Güvencinleri sık sık koyverir, masmavi gökyüzünde uçuşup aralarında oynaşmalarını, komşu damlara tünemelerini, sonra yine güvercinlerine dönüp yuvalarında uykuya dalmalarını seyrederdi.

Hay aksi şeytan, yine ipin ucunu kaçırmıştı. Özür diliyordu. Sorulara cevap verecekti tabiî. 22 mayıs gecesi ne mi yapmıştı? Dükkanlar kapalı olduğuna göre hiç bir şey yapmamıştı. Saat iki buçukta kepengi çekmiş, evine dönüp biraz kestirmiş, yedi buçuk sekize doğru Mikaniona inciri getireceklerinden tekrar dükkana uğramıştı. Otobüsün sekizi çeyrek geçe gelmesi gerekiyordu. O, biraz daha erken çıkmıştı evden. Bu incirleri Mikaniona'nın en ünlü yetiştiricisinin bahçesinden getirtmiş, incirlerin seçilip dükkana bırakılmasını da bir komisyoncudan rica etmişti. Dükkanında incirleri beklerken kulağına bir takım gürültüler gelmişti; ne olup bittiğini anlamak üzere iki dakikalığına dükkandan ayrıldı. Her yandan «Bulgaristan'a dönün!» diye bağırıyorlardı. Bir oparlör de büyük gürültü yapıyor, tüm haykırışları bastırıyordu. Daha önce de belirttiği gibi, gazete okumaz-

dı ve bu gürültünün nedenini hiç bilmiyordu. Ötekiler diledikleri kadar dövüşebilirlerdi, onun daha yapılacak yığınla işi vardı. Tezgahının başına döndüğünde adam incirleri bırakıp gitmişti bile. İncirleri sepetten çıkarıp yere yaydı, ıslattı, ev için birkaç tanesini torbaya koydu. Dönmek üzere Àno Tumba'dan otobüse binmesi gerekiyordu. Durak da tam olayların çıktığı yerdeydi. Oraya vardığında, çıkan kargaşalık yüzünden otobüslerin yön değiştirdiğini öğrendi. Eğer nümayişçiler arasında onu gören varsa, herhalde otobüs beklediği sıra görmüş olmalıydı. Klomvu Sokağından otobüse bindi, eve gitmeden Çinlinin meyhanesinde bir tek attı. Saat dokuzu çeyrek geçe birkaç arkadaşıyla uzo içti. Silahlı Kuvvetler Radyosu «buzukialar» çalıyordu. Herkese incir dağıttı, uzo ile en iyi giden incirdi. Arkadaşları o kadar sevindiler ki içki parasını verdirmediler. Neden mi söz etmişlerdi? Pazar günkü maçtan.

Yangos'a gelince, onu hayatında görmemişti. Vangos'u da P.A.O.K. stadından tanıyordu. Bilet alacak parası çıkmadığında, iki üç kere bedava maça sokmuştu. Tanık olarak, o gece meyhanede oturan ve radyoyu dinleyenleri gösterebilirdi. Ama Piruşas herhalde kendisini başkasıyla karıştırıyordu. Bir kere daha dikkatle baksa iyi ederdi.

Böylece, önemli bir maçın yapılacağı güzel bir pazar günü, Varonaros, Yangos'la Vangos'un yanını boyladı. Hayatında ilk kez önemli bir maçı kaçırıyordu. Güvercinliğinin yanında bulunamayacağını, küçücük yavruların kör gözlerle gün ışığına çıkacaklarını düşündükçe üzülüyordu.

ALTI

Omuzlarında dosyaların gitgide ağırlaşan yükünü duyuyordu. Meslek hayatının başlangıcındaydı, gerçeğe hizmet etmek aşkıyla yanıp tutuşuyordu. Ama

kendisine verilen dava, daha başlangıçta gerçek bir çığ halini alıyordu. Günler geçtikçe sorgu yargıcının görevi güçleşmekteydi. Bir iki sanık yoktu karşısında, sayıları düzineleri buluyordu. Bütün toplumu, bütün rejimi de suçlayamazdı ya! Görevini başarabilmek için yavaş yavaş yol almak, önce en can alıcı noktalardan başlayarak adım adım ilerlemek zorundaydı.

Bir şeyden emindi: Cinayetle, şehirde oturanların tümünün ilgisi vardı. Hangi taşı kaldırsa, hangi kapıyı vursa, altında ya da ardında olayla uzaktan yakından ilgili bir ipucu bulabilirdi. Görünürde birbiriyle ilgisiz bunca insanın böyle bir olayda birleşmesi, kanun kabuğu altında çok iyi örgütlenmiş, en karanlık yasalara boyun eğen kanunsuz bir mekanizmanın varlığı aklına bile gelmezdi.

Elini nereye sürse kirleniyordu. Sonuna kadar dayanabileceğinden bile kuşkulanıyordu artık. Ölümden korktuğu yoktu. Ama kendisiyle ötekiler arasında gitgide açılan uçurumu farkediyordu. Gizli yanları ortaya çıktıkça olay sivriliyor, yargıç da süründükçe yara alıyordu. Her üniformanın ardında uyuyan bir zehirli yılan gizliydi. Bunca çürümüşlüğü, kokuşmuşluğu insanın aklı almıyordu. Doktrinci rolü oynamak istemiyordu. Ama, bunca kişinin cinayete karıştığı toplumun kokuşan bir yanı olduğu muhakkaktı.

Yaz gelmişti. Selânik körfezinin rutubetini daha da artıran bir sıcak dalgası ortalığı kasıp kavuruyordu. İzne çıkacaktı. İzninin kaldırılmasını üstlerinden rica etti, bunca ipucunu bırakıp gidemezdi. Bir sonuca varmak zorundaydı. Neden okuma-yazma bilmeyenler, şebekeler ve solucanlar ceza görüyordu da önemli görevlerde bulunan kalın derililere dokunulmuyordu?

Tabiî, onlara saldırdıkça yerinden olma tehlikesi artmaktaydı. Bunun için mikrop kapmış yaranın üzerindeki gazlı bezi kaldırırken çok dikkat ediyordu. Her şey elinin altındaydı. Ve bu el, hiç bir şeyden, hiç kimseden çekinmemeye kararlıydı.

Bütün Yunanistan'ın gözü üzerindeydi Herkes yılanı kovuğundan çıkarmasını bekliyordu. Ama yı-

lan o kadar büyüktü ki, ardından bırakacağı delik yeryüzünü yutabilirdi. Bir boa yılanı bu kadar kolay çıkarılamazdı kovuğundan. Yılan, kovuğuna yapışmış ya da kovuk boa yılanının kalıbını alıvermişti. Birbirlerinden ayrılmalarına imkan yoktu. Ama yargıç inatla direniyordu.

Bu arada Selânik şehrinin kıskacı boğazını gitgide daha çok sıkıyordu. Atandığı günün sevincini, büyük bir şehirde görev aldığı için duyduğu kıvancı hatırlıyordu. Şimdi Selânik, onun gözünde taşra kentlerinin en beteriydi. Kimse ona selam vermiyordu artık. Konuşmaları soğuktu. Bu sınıf, yargıcın kişiliğinde kendisini suçlayan değil de savunan bir adam görüyordu. Rejimin temel direklerinin, toplumun önde gelen kişilerinin önemsiz bir sorgu yargıcı tarafından suçlanmasını kabul edemezlerdi.

Sıcak, sorguları dayanılmaz hale getiriyordu. Çalışma odasına çift vantilatör koydurmuştu, olayların gitgide hızlanan akışını izlemek için geceleri bile çalışıyordu. Büyük bir gerilim içindeydi, sonuna kadar dayanabileceğinden kuşkuluydu. Her gece, sesini çıkarmadan evde kendisini bekleyen annesi, sonuna kadar mücadele edeceğine ant içtiği bu tarih öncesi canavarlarıyla dolu ormana karşı verdiği amansız savaşta onu destekliyor, yüreklendiriyordu.

YEDI

Tedavi edilmekten çok gizlenmek amacıyla sığındığı Ahepans hastanesinde sıcaktan pek yakındığı yoktu. Hayatında ilk kez, bu kadar yumuşak bir yatakta, böylesine beyaz çarşaflar içinde, kendisini şımartan hemşirelerle çevrili, lüks bir oteldeymişcesine yatıyordu. Zaman zaman da, aynı pavyonun başka bir odasında kalan Piruşas'ı ziyaret ediyordu. Ama Hacis çok üzgündü. Her şey gidiyordu elinin altından, hiç bir şey yapamıyordu. Yapabileceğini kamyonetin kasasına atlamakla yapmıştı. Bundan son-

rası uzmanların, diplomalı, bilgili, kültürlü —onda olmayan niteliklere sahip— kişilerin işiydi.

Ama yine de üzgündü; önder gözlerinin önünde can vermişti. Hiç durmadan onu düşünüyordu. Z.'nin son anlarını yaşamıştı. Güçlü ve yakışıklı, alnında ölümün damgasıyla merdivenden inişi, demir kapının sürgüsünü çekişi gözünün önündeydi. Sonra gece her şeyi yutmuştu. Büyük bir dalga onu kollarından çekip almıştı. Bu kollar onun çevresine belki bir duvar örebilir, onu kurtarabilirdi? Olup bitenlerden sonra hayatın ne tadı vardı? Hacis, olayı gazetelerden izliyordu. İş uzadıkça uzamaktaydı. Adalet mekanizması, bir türlü ipin ucunu yakalayamıyordu. Belki o, bu ipucunu gösterebilirdi, ama içinde bulunduğu koşullar yardıma koşmasını engelliyordu.

Z.'yi çok özlüyordu. Korkunç bir boşluk bırakmıştı ardında. Görüntülerle düşünmeyi çok seven Hacis, onu, öldürücü gazla dolu bir şişenin tıpasına benzetiyordu. Tıpa atmıştı, ülke boğuluyordu. Z.'nin kendini feda etmesi, irinin boşalmasına zemin hazırlamıştı. Ama onun erkeksi yürüyüşünü, sarsılmaz soğukkanlılığını bir türlü unutamıyordu. Bu insanın varlığını özlüyordu: Eğri büğrü çakıların ortasındaki kılıcı. Suların durulduğu sıra fışkıranı. Penceresinden, hastane avlusunda duran doktorların otomobillerini görebiliyordu. Hayat nedir? diye düşündü. Bu kadar kolay uçup gidiyorsa bir hiç. Yine de, önemli olan geride kalanların payına düşendi. Düşünceye daldı mı başı ağrımaya başlıyordu. Gazeteleri okurken, Yangos'un başına vurduğu coptan hiç bir yerde söz edilmediğini farketti.

Oysa dinmek bilmeyen baş ağrılarının tek nedeni bu tahta coptu. Ama sopa lafı bir türlü açılmıyordu. Niçin? Kim almıştı copu? Kim ortadan kaldırmıştı.

SEKIZ

..... sokağı, ... numarada bir marangoz atölyesi sahibiyim. Yalnız polis sipariş verdiğinden tahta cop yaparım. Yanılmıyorsam, Orta Makedonya Jandarma Komutanlığından şimdiye kadar iki sipariş aldım. Her keresinde de beşer yüz cop isteniyordu. Bu arada üniformalı bir jandarmanın atölyeme uğrayıp tahta cop istediğini de eklemeliyim. İsteğini yerine getirir, para almazdım. Böyle bir istek de ayda bir ya olur, ya da olmaz. Özel kişilere cop yapmadım, hiç kimse de polis adına bana cop siparişi vermedi. Bir ay kadar önce üç sivil geldi; üç cop istediler. Kim olduklarını bilemediğimden, başımdan savmak için polisten alınmış bir sipariş fişi getirmeleri gerektiğini söyledim. Yabancılar geldikleri gibi gittiler, bir daha da görmedim onları. Polise yaptığım copların uzunluğu kırk santimdir. Sapında, ip geçirebilmek için bir delik vardı. Jandarma komutanlığına yaptığım copları koyu kahverengiye boyamıştım. Bedavadan jandarmalara yaptıklarım boyasızdı. Cop yapımında kullandığım tahtanın rengi neyse öylece kendilerine teslim etmişimdir.»

DOKUZ

Telefon çaldı. Selânik'ten gelen bir yabancı kendisini istiyordu. Gazeteci önce çekindi.

— Kimsiniz?

— Beni tanımazsınız. Adım Mihalis Dimas, Selânik limanında dok işçisiyim.

Gazeteci, bir an, bunun tuzak olabileceğini düşündü. Varonaros'un tutuklanmasından bu yana, üstü kapalı —ya da açık— tehditler kulağına kadar gelmişti.

— Bana yardım edebilecek tek insansınız. Sizi görmem gerekiyor.

Telefondaki adam soluk soluğaydı.

— Gazeteye uğrayın.

— Atina'ya ilk gelişim. Gazetenin veri nerededir?

— Nereden telefon ediyorsunuz?

— Omonia alanından.

— Mükemmel. Aslında çok kolay bulacaksınız. Anayasa alanına giden Üniversitenin yoluna sapın. Sol kolda gazetenin tabelasını göreceksiniz. Ikinci kat, 18 numara.

— Hemen geliyorum.

Gazeteci dışarı çıkıp, her an birinin kendisini isteyebileceğini kapıcıya haber verdi. Tehlikeli biri de olabilirdi. «Dikkat edin, üzerini arayın.»

Hayır, hiç korkmuyordu. Ama Varonaros'un izini bulup yangını körüklediğinden beri ortadan kaldırılacağını düşünmekte haksız sayılmazdı. Odasına döndü, meslekdaşlarından birinden yanında bulunmasını istedi. Yabancı birini bekliyordu da.

Birkaç dakika sonra, telefon eden adam karşısındaydı. Otuzunu geçmişti, mor halkalarla çevrili gözleri ve üzerine çöken av hayvanı ürkekliği dikkati çekiyordu. Büyük bir dostlukla eline yapıştı, sıktı, oturdu. Gazeteci adama kahve ısmarladı.

— Bay Antoniu, Selânik'ten sizi görmeye geldim. Kişisel araştırmalarınızın nereye vardığını gazetelerde okudum, pek kültürlü biri değilim ama gösterdiğiniz yüreklilikten ötürü sizi kutlarım. Siz önemli birisiniz, bense bir hiç. Oturduğum mahalleyi —Selânik'te Ano Tumba'da otururum—, karımı ve çocuklarımı ellerinden kurtulabilmek için bıraktım ve kaçtım. Yaşadığım şehir artık bir cehennem. Çeteler her şeye hakim. Sanıklar cezaevi duvarlarının ardına atıldığı gün, ötekiler kan dökerek öç alacaklarına yemin ettiler. Kimsede konuşacak yürek yok. Yasalarına boyun eğmezseniz vay halinize! Sonunuz yakın demektir. Derdimi iyi anlatamıyorum, ama en güç gelen de geceler. Kapıları sürgülemek, karımla çocuklarımı diptеki odada yatırmak, eve girmemeleri için gözlerimi dört açıp tetikte beklemek. Kısa süre sonra korktuğuma da uğradım. Dün akşam, erken saatte Çinli'nin orada toplandıkları dikkatimi çekti. Bir tek atmak üzere uğramıştım. «Son zamanlarda masum nu-

marasına yatıyorsun,» dedi Hitler. —Limanda, her şeyi yapabilecek olan Halimudra adlı bir adama Hitler deriz.— Böyle konuşunca, ben de açtım ağzımı, yumdum gözümü: «Z.'yi öldürdüğünüz yetmiyor mu? dedim. Bari geri kalanları rahat bırakın.» Yerinden fırlayıp üzerime atıldı. Kahvede, çeteden olmayan iki, üç kişi daha vardı da onlar araya girdi. Hemen kahveden çıkmayı kendime yediremedim. Kahve babalarının malı değildi ya. Yerime oturdum, reçinamı içtim. Hitler hırsla benden yana bakıyordu hep. Herhalde öcünü nasıl alacağını kuruyordu. Hepsini tanıdığımı, ele verebileceğimi biliyordu. Eve dönmek üzere kahveden çıktım. Canım sıkkındı. Giriş kapısını sıkı sıkı sürgüledim. Karımla çocuklarım yattılar. Saat kaçtı bilmiyorum, kapının vurulduğunu duydum. «Erkeksen çık dışarı! diye bağırıyordu Hitler. Gel de kozumuzu paylaşalım! Çıksana erkeksen!» Herhalde sarhoştu. Evimizde telefon olmadığından polise de haber veremezdim. Bağırıp çağırdıkça ben sustum. Karımla çocuklarım dehşet içinde uyandılar. Gelip boynuma sarıldılar. Küçük kızım durmadan ağlıyor: «Bu adam kim baba?» diye sorup duruyordu. Hitler üsteliyordu. Ah bay Antoniu, şerefimle oynamış, erkekliğime sövüp saymıştı. Çıkmasına çıkardım ya, tabancalı olmasından korkuyordum. Daha önce iki kere gördüm tabancasını. İlki semtin futbol kulübü A.E.T. O.U.'nun yıllık kongresindeydi; bir önceki yıl kulübün muhasebeciliğini yapan Hitler: «Hesap sormak isteyen varsa emrine amadeyim» dercesine tabancasını çıkarıp masanın üzerine koydu. Tabiî kimse ağzını açamadı. Hitler de mutlak çoğunlukla yeniden aynı göreve seçildi. Ondan herkes çekinir. Bir de, Aglaitsa'ya dayak attığı gün çekti tabancasını. Aglaitsa, mahallemizde oturan «hafifmeşrep» bir kadındır. Bir akşam Hitler, tabancasının kabzasıyla kadına vurdu. Saçlarından yakalamış, basıyordu sopayı. Aralarına girip ayırmaya kalktım. O sıralar Z.'nin kanı aramıza girmemişti. Zavallı 'Aglaitsa'nın çığlıklarını duyacaktınız. İyi kadındır, denizci olan kocası yılın büyük bir bölümünü evinden uzakta geçirir. Geldiğinde de ancak birkaç gün kalır. Ama, herkese bir yığın

şey armağan eder. Geçen Noel kızıma, ışıkları yanıp sönen bir japon gemisi getirmişti. Neyse, Hitler benim araya girmemden rahatsız oldu. Aglaitsa'yı yere devirip gitmeye hazırlandı. Kadın, doğrulacak gücü kendinde bulup polise şikayet edeceğini söyledi. Ben olaya tanık olmuştum, duyar duymaz içeri tıkarlardı. Hitler'in polisten yana korkusu yoktu, sırıttı.. Fil' le aralarında su sızmıyordu. Hemen karakola koşmasını salık verdi. Yalnız, ahlak zabıtasıyla arasının çok iyi olduğunu unutmamalıydı. Denizciyle metres yaşadığı için vesikayı eline tutuşturuverirlerdi sonra, Aglaitsa için bu öyle büyük bir küfürdü ki, zavallı kendini kaybetti. Hitler ortadan kayboldu, ben durup kadını ayıltmaya çalıştım. İşte bay Antoniu, Hitler böyle bir herif. Evvelki gün bana hakaret ettiğinde, bu yüzden evden çıkmadım. Korktum. Ano Tumbo sokakları fare kapanı gibidir; er ya da geç, beni arkadan vurabileceğini bildiğimden fazla beklemedim. Kayınpederimden beş yüz drahmi borç alıp otobüse atladığım gibi sizi görmeye geldim. Çünkü siz, bu akrabaların kanatlarını yolacak, hepsini içeri tıktıracak tek insansınız. Hepsini tanıdığım için benden çekiniyorlar; cinayetten önce ben de onlardan yanaydım.

Antoniu gülümsedi:

— Savcının yerinde olsam isteğini yerine getirirdim. Ne yazık ki duyduğunu yazan, üstelik bütün duyduklarını da açıklayamayan bir gazeteciyim.

Büyük bir ciddiyetle adamın yüzüne baktı. Dimas, biraz yatıştı:

— Kahveyi de ısmarlayalı epey oluyor, diye içini çekti gazeteci.

Telefonu açıp köşedeki kahveyi aradı:

— Ne o, dedi. Bizim kahve Yemen'den mi geliyor?

Odasını inceleyen yabancıya döndü. Yoksul giyimliydi, masanın üzerindeki elleri durmadan oynuyordu.

— Devam edin, bana her şeyi anlatın. Doktor gibiyimdir. Sizi dinler, sonunda reçeteyi yazarım. Ama hastalığın bütün belirtilerini öğrenmeliyim. Sözünü ettiğiniz çetede kimler var, bu çete kimlere bağlı?

— Ben gündelikle çalışan bir dok işçisiyim. İyi para getiren devamlı bir iş sahibi olmak için, insanın dirsekleriyle kendine yol açması, yağcılık yapması gerekli. Limanda borusu ötenler Bonatsi kardeşler, Xanalatos, Yatras, Kirilof, Boksör Jimmy ve Hitler'dir. Yangos, Varonaros ve Vangos gibiler de aynı çetedendir, ama başka iş yaparlar.

— Biliyorum.

— Fil, hepsini odasına toplar ve çeşitli görevler verir. Ne biçim görevler verdiğini benden iyi bilirsiniz.

Sonunda kahve geldi. Garson askıyı masanın üzerine bıraktı, Antoniu'nun uzattığı parayı alıp çıktı.

— Daha başka bilgi istiyorsanız, 1961 yılında Ano Tumbo'da konuşma yapmaya gelen Merkez Birliği Partisinin kadın milletvekiline de vuran onlardır. Öyle aşağılık heriflerdir ki kadınlara bile saldırdılar.

— Peki ama onları neden polise ihbar etmediniz, ya da neden durumu bir gazeteye bildirmediniz?

Dok işçisi gözlerinin içine baktı.

— Ben deli miyim bay Antoniu? Bütün bunlara polisin göz yumduğunu bilmiyor muyum sanıyorsunuz? Yangos'un en iyi dostu Jandarma onbaşısı Dimis olursa bu ne anlama gelir? Fil'in odasına çağrılıp görev almadım mı sanıyorsunuz? Üstelik, onlara açıkça saldırabilmemi sağlayacak rahat bir işim de yoktu. Gündelikle dok işçiliği yapmak demek her an sepetlenme tehlikesiyle yaşamak demektir bay Antoniu! İnsanın karısı ve çocuğu da varsa bunun ne demek olduğunu düşünün. İnsan ne yaparsa yapsın, kapana kısılmıştır. Ama Z.'nin öldürülmesi bardağı taşırdı. İleri gittiklerini onlara açıkça hissettirdim. Beni boykot ettiler. Olaylardan sonra eskisi gibi iş bulamaz oldum. İş teklifleri azalıyordu. Nedenini hiç sormayın. Çünkü bilmiyorum. Sonunda canıma tak etti, gelip size her şeyi anlatmaya karar verdim. Biliyorsunuz, hepsinin ortak bir yanı vardır: Hiç bir şeyden çekinmezler. Yürekli olduklarından değil. Hayır. Polise güvendiklerinden çekinmezler. Üç kişinin içeri tıkıldığını öğrendiğim gün sevinçten uçuyordum. Onlar, bu olaya haftalarca inanamadılar. Yan-

gos, Vangos ve Varonaros'un halkı uyutmak için cezaevine konduğunu, içerde fazla kalmayacaklarını sanıyorlardı. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz?

Gazeteci, başını salladı:

— Kahvenizi için, dedi dostça. Soğumasın.

Dimas, kahvesini bir yudumda bitirdi. Cebinden sigara paketini çıkarıp karşısındakine tuttu:

— Sağolun, sigara içmiyorum, dedi Antoniu.

— Peki. Devam ediyorum. Bizi son çağırdıklarında General De Gaulle geliyordu. Aradan zaman geçince, o günkü toplantının sonraki olayların bir genel provası olduğunu anlıyordum. Ano Tumba Merkezinde herkes hazırdı. Fil bizi onlar kişilik takımlara ayırdı, on tane de takım şefi seçti. Bizim takımın şefi Hitler'di. Sonra hepimize kırmızı, sarı ve yeşil başlı iğneler dağıtıldı. Birbirimizi tanıyabilmemiz için, iğneleri yakalarımıza takacaktık.

Her şeyi defterine kaydeden gazeteci sordu:

— İğne mi? Başka bir deyimle «İğne Olayı».

— Evet. İğneyi hâlâ saklıyorum. Sizi ilgilendirdiğini bilsem getirirdim. Evde. Toplantıya gelince, biri De Gaulle'ü neden korumamız gerektiğini sordu. Bir sivil polis, İkinci Dünya Savaşında komünistlere kötü bir oyun oynadığı için ilk fırsatta kendisini temizlemek istediklerini söyledi. «Bir keresinde, dedi, arabasını kevgire çevirmek istediler ama camları kurşun geçirmiyordu. Yunan Hükümeti, büyük devletlerle başının derde girmesini istemiyor. Üstelik Bulgarlar da yakında, gizlice sınırı geçip işe karışabilirler. Bunun için gözünüzü dört açın, evlerin pencerelerini dikkatle inceleyin.» Sonunda beni, Elektrik idaresinin önüne diktiler. Sabahın sekizinden akşamın yedisine kadar ağzıma bir lokma koymadan dolaştım durdum. Eve döndüğümde karıma verdim veriştirdim. Sanki suç o zavallınınmış gibi! Başınızı ağrıtmış olmayayım?

— Asıl sizin başınız ağrımasın. Benim için, bütün bu anlattıklarınız büyük değer taşıyor. Aramızda kalacağına söz veriyorum, olay gecesi siz de nümayişçilerin arasında mıydınız?

— Size, hiç bir şeyi gizlemeden cevap verece-

ğlm bay Antoniu, çünkü açık sözlülüğü severim. İyiden îyiye kapana kısıldım. Yaşamak için her şeyin bir takım ilişkilere bağlı olduğu, yağcılık yapmanın şart sayıldığı bir iş ve mahallede fazla yaşanamaz. Olaylardan önceki gün, saat altıda evime döndüm. Otobüsten inerken haydutlardan biri yanıma yaklaştı, ertesi sabah beşte, Aristotelus Sokağındaki «Piccadilly Club» önünde buluşup Fil'in emriyle bir patırdıyı önleyeceğimizi bildirdi. Çok kızdım. Yine başlamışlardı hıyarlığa. De Gaulle gideli birkaç gün oluyordu yahu! Sertçe, aralarına girmeyeceğimi, bunu olduğu gibi komisere de nakledebileceğini söyledim. «Mihalis, dedi herif, sersemlik etme. Söylersem hapı yutarsın. Geleceğin de. Yarın akşam orada bulunursun, seni görür, sonra da bir fırsatını bulup tüyersin.» Verdiği öğüdü tuttum. Epeydir efelik yapıyordum, biraz da kurnazlık yapmak gerekliydi belki. Ertesi gün limandaki yerimi hiç bir iş tutamadan, saat ikiye doğru bıraktım. Neyse ki sayısı pek fazla olmayan aksi günlerden biriydi. Böyle günlerde işsizlik korkusu insanın sinirlerini perişan eder. Belki de bir şey beni nümayişe gitmeye itti. Karım evden çıkmama karşıydı. Saat beşe doğru, tüymek için bir yalan attım, matbaadan kağıt torbaları alacağımı söyledim. Karım bir sun'î gübre fabrikasında çalışır, işi için bu torbalara ihtiyacı vardır. Günlerden çarşamba olduğunu, her yerin kapandığını hatırlattı. Matbaaların gizlice çalıştığını, bunu da herkesin bildiğini söyledim. Tüymek için bu bahaneyi buldum anlayacağınız. Otobüse binerken semt karakolunun kapısında duran Fil'in arabasını gördüm. Amma da garip işti. Yanılamazdım, mahallemizde bu arabanın bir eşi yoktu. Otobüsten inince «Piccadily Club»ün yolunu tuttum. Bir kadını acımadan döven Yangos'a rasladım. Ötekiler de beni gördüler. İçim rahatladı. Sonra, Yangos'un afiş yırtıp taksiye atlayarak kaçması gözüme ilişti. Nereye gittiğinden haberim yoktu. Ben de kirişi kırdım, matbaaya uğrayıp torbaları aldım. Dönüşte, toplantının yapıldığı binanın önünden geçerken hepsini gördüm. —Bonatsa, Xanalatos, Varonaros, Kirilof, Boksör Jimmy, Hitler—. Haykırıyor,

taş atıyor ve adam dövüyorlardı. Fil benden yana baktı, bağırma numarasına geçtim. Sonra çaktırmadan kaçıp eve döndüm. Her şey bir yana, öbür gecelere benzemiyordu. Havada bir felaket kokusu vardı. Olayları ertesi gün öğrendiğimde hiç şaşmadım. Çeteyi işbaşında görmüştüm. Tek eksiği yoktu. Ama önce Yangos'u, ardından Vangos'u —öteki süpürüntüyü— en sonra da Varonaros köpeğini içeri attıklarında yüreklendim ve içimde birikenleri açık açık yüzlerine karşı söylemeye başladım. Beni temizlemekle tehdit ettiler. Az önce sözünü ettiğim olay başıma gelince, kendi kendime: «Varonaros'un izini bulan gazeteciye başvur, dedim. Ona her şeyi anlat.» İşte buradayım. Ama korkuyorum bay Antoniu. Oralarda neler olup bittiğini bile bilmiyorum.

— Sence, Z.'nin öldürülmesini Fil mi emretti?

— Kesin bir şey söyleyemem. Komiser, onları her zamanki gibi topladı. Ama emir nereden geldi, bilmiyorum.

— Peki. Hiç bir şeyden korkma. Yapacaklarını sana söyleyeceğim. Yarın sabah Atina savcısının karşısına çıkacak, çeteyle ilgili bütün bildiklerini anlatacaksın. Yarın öğleden sonra da, birlikte Selânik'e hareket edeceğiz. Anladın mı? Benim arabama bineriz, korkacak şey kalmaz. Selânik'de sorgu yargıcına çıkarsın, yanılmıyorsam çok namuslu bir adam. Ona HER ŞEYİ anlatırsın, kabul mü? Bundan böyle seni ben koruyorum.

Mihalis gülümsedi.

— Kabul, ama limanda nasıl iş bulacağım? Tek dert bu. Vinci tepeme düşürüp buna kaza süsü bile verebilirler.

— Korkma. Bir süre çalışmayacaksın. Kendini benim memurum say.

Dostça omuzuna vurdu Mihalis.

— Çok teşekkür ederim, bay Antoniu.

— Yarın sabah bana uğra. Ağırceza buraya yakındır. Seni oraya götürürüm. Iki buçuğa doğru da hareket ederiz.

Dimas gitti. Antoniu, hemen genel yayın müdürünün odasına koştu. Şefini Selânik'le telefon ko-

nuşması yaparken yakaladı. Adam, telefonu kaparken:

— Ortalık birbirine giriyor, dedi.

Antoniu, esrarlı bir havayla:

— Kargaşalık yakında yerini düzene bırakacak, diye karşılık verdi. Bir çetenin peşindeyim. Cinayeti işleyen çetenin. İçlerinden biri her şeyi itiraf etti. Yarın Kuzeye gidiyorum. Cuma günü gazetenin birinci sayfasını bana ayırın. Başlık da «İğne Olayı.»

Birden gözleri parlayan genel yayın müdürü:

— Bu da nesi? diye sordu.

— Şşşşşt, görürsünüz. Bir gün daha sabredin.

— Büyük adamsınız vesselam, dedi genel yayın müdürü. Gidin, ama çok dikkatli olun.

Ertesi sabah, iki buçukta, Fiat marka küçük araba Atina-Lamia yolunu tutuyordu.

ON

Gazetecinin arabasında, Mihalis Dimas yeni asfaltlanan sarı şeritli yolun gelip geçişini izliyordu. Bir özel arabayla ilk kez bu kadar uzun bir yolculuğa çıkmıştı. Çok neşeliydi. Arabanın verdiği güven duygusu direksiyon başında oturan dosta baktıkça daha da artıyordu. Güvenilecek birinin refakatinde dönüyordu. Korkması için sebep yoktu.

Biraz gevezelik ettiler. Lamia'da, peynirli börek yemek için durdular. Sonra gazeteci radyoyu açtı. Saat yedideki haber bülteni okunuyordu. «Saray Mareşalliği, Kraliyet Ailesinin Londra yolculuğunun ertelendiğini kesinlikle yalanlamıştır... İçişleri bakanı Rallis, Selanik'teki Kuzey Yunanistan Bakanlığında Z. olayının en son durumunu yakından incelemektedir. Bu konuda Rallis, hükümetin yaralıyı kurtarmak için bütün tedbirleri aldığını, adlî ve idarî soruşturmanın ilgili makamlar tarafından yürütüldüğünü ve bu makamların işlerinin kolaylaştırılması için her şeyin yapıldığını bir kere daha tekrarlamıştır. Hükümetin, basın ve düşünce özgürlüğünü kısıtlamadı-

ğını da belirten Rallis, bir adamın ölümünü siyasî emellerine alet edecek kadar alçalan muhalefetin olayı siyasi yönden sömürdüğünü de sözlerine eklemiştir. Rallis, muhalefetin, olayla ilgili olarak uydurma haberler yaydığını, yalancı tanık tuttuğunu, yabancıların gözünde ülkeyi küçük düşürdüğünü ve yargı organının çalışmasını devamlı olarak aksattığını da öne sürmüştür... Tarım Bakanlığının aldığı bir kararla, içinde bulunduğumuz yıl koza taban fiyatı otuz üç drahmi olarak tespit edilmiştir... Dış haberler: Kırk altıncı doğum yıldönümü dolayısıyla kutlamaya gelen gazetecileri Beyaz Saray'da kabul eden Başkan Kennedy, kendileriyle bir süre görüşmüştür. Gazetecilerle şakalaşan Başkan, ağızlarını açma fırsatı vermeden onlara şöyle demiştir: «Bugün hepiniz biraz daha yaşlanmış gibisiniz.» Başkan Kennedy, çalışma programında hiç bir değişiklik de yapmamıştır... Aldığımız bir bildiriye göre, Attik Yöresi Triportör Sahipleri Derneği basının büyük bir bölümünde yer alan ve sözkonusu aracı gözden düşürerek milletvekili Z.'yi öldüren araçla bir tutan iddiaları şiddetle reddeder. Milletvekili Z.'nin ölümüne sebep olan kamyonet özel olup, kamu yararına çalışan Barışsever Triportör Sahipleri Derneğine bağlı değildir... Hava raporu...»

Antoniu istasyon değiştirdi. Dimas susuyor, dışarı bakıyordu. Hava kararmıştı. Hendeğe yuvarlanan bir kamyonun karaltısını seçti. Larissa'yı geçince korkusu arttı. Yaklaşıyorlardı. Geri dönmekte geç kalmıştı. Kilometreler aşıldıkça korkusu daha da artıyordu. Radyo müzik yayını yapmaktaydı. Antoniu, direksiyon başında uyumamak için büyük çaba harcıyordu. Tempi otoyolunun başındaki kulübenin önünde durduklarında, Dimas kapıyı açıp dışarı atlamak ve karanlıklara karışmak isteğini duydu. Ano Tumba'nın kâbusu ve sefaletine, ortak aptesanelere, dolup taşan lağımlara dönmektense nereye olsa giderdi. Hükümeti koruyanların karargahı Çinlinin meyhanesini bir daha görmektense her şeyi yapmaya hazırdı.

Gazeteci, bir kere daha, korkacak şey olmadığını tekrarladı. Şehrin körfezde yansıyan ışıkları ufuk-

ta belirince, dok işçisi, dipteki bütün çamuru da temizlese liman sularını derinleştiremeyecek bir tarak dubasının dev çenesini görür gibi oldu.

ON BİR

Sorgu yargıcı, Dimas'ın adını verdiği kişileri teker teker çağırdı. Hepsi sırayla önünden geçtiler: Suların çamurlu derinliklerinde sürünen korkunç kişilerden kurulu bir çete, hiç çıkış yolu olmadığından kurtulmak için çaba da harcamayan lağım fareleriydi bunlar. İfadelerine bakılırsa, olay günü hiç biri orada değildi;

— Ben, dedi Bonatsa, limanda iş olmadı mı yardımına koştuğum bakkal Strumca'nın dükkanındaydım. Çarşamba günü bütün dükkanlar kapandığından, dükkan sahibinin mallarını yerleştirmesine yardım ediyordum. Raflar boşaltılıyor, tozları alınıyordu. O akşam yerleri bile sildim. Taşlar nasıl parlıyordu, görecektiniz. Konserve kutularını, zahireyi, zeytinyağını ve zeytinleri raflara yerleştirdik. Dükkanın penceresi olmadığından, iki gündür arkada bir pencere açmaya çalışıyordum. O akşam açtığım delik bir hırsızın geçebileceği kadar büyük geldi bana. Hemen demir çubuklarla örttüm. Sonra fare zehiri koydum, hamam böcekleri için de ilaç sıktım, kediyi dışarı attım ve kepengi indirdim. Saat dokuz buçuğa geliyordu, yorgunluktan bitmiştim, eve döndüm ve esaslı bir uyku çektim. Çok çalıştığım günlerin gecesi horlarım. Ertesi sabah karım, bütün gece gözünü kırpmadığını söyledi.

— Ben, dedi kardeşi, limandaki işim bitince yıkanmamız için yapılan barakadaki duşun altına girdim. Doğrusu, insan sabahtan beri çimento torbası taşırsa akşam bembeyaz oluyor. Saat yediyi bulmuştu herhalde. Egnatia caddesinden otobüse bindim ve Tumba'ya döndüm. Otobüse Aristotelus sokağından değil de Venizelu sokağındaki duraktan bindim. Yorgunluktan bitmiştim, ayakta kalmak istemiyordum.

Bütün gün, Volos'a hareket edecek bir gemiye çimento taşımıştım. Zelzeleden sonra Volos'da çok bina yapılıyor. Tumba'ya geldiğimde Çinlinin meyhanesine uğradım. Müzik dolabına para attım, bozukmuş. Param içinde kaldığı için patronla dalaştım. Arkadaşlarla bir, iki kadeh attık. Saat dokuzda da yorgun argın evime döndüm.

— Ben, dedi Xanalatos, olaylara hiç bir surette karışmadım. Saat beşte evden çıktım, arkadaşım Vassilis Nikolaidis'le iskambil oynamak için Mimoza kahvesine uğradım. Oyun saat yediye kadar sürdü. Durmadan kazandığım için arkadaşım artık oynamak istemiyordu. Oradan çıktım, karşı kahvede mahallenin dişçisiyle zar atan terzi arkadaşımı gördüm. Geçen ay dişçi beş dişimi doldurmuştu. İkisinin parasını daha verememiştim. Bir iskemle çektim, ona kadar onları seyrettim. Çok heyecanlıydı. İki dolgudan birinin parasına dişçiyle bahse tutuştum ve kazandım. Tek dolgu borcum kaldı. Saat onda evime döndüm.

Hitler denen:

— Ben de olay yerinde değildim, dedi. Evimde, patlayan su borusunu onarıyordum. Güneş batarken futbol sahasına kadar uzandım. A.E.T.O.S. kulübünün idmanı vardı, ben de kulübün ömür boyu muhasebeciliğine getirildim. Sonraki pazar Kalamaria'nın Prodos takımıyla maç almıştık. Bizim oyuncuların formda olup olmadıklarını anlamak istiyordum. Hepsinin benden ödü kopar, onları ürkütmemek için kıyıya çekilip sıralardan birine iliştim. Çocukları seyrederken Stratis Metsolis geldi, boşanma davasında tanıklık etmemi istedi. Nakafadan, çocuktan söz ediyordu... Karısını hâlâ sevdiğinden, efkar dağıtması için onu Çinlinin meyhanesine götürdüm. İçki ısmarladık. Sonra Varonaros geldi, hepimize Mikaniona inciri dağıttı ve bizimle oturdu. Yanımızda iki kişi daha vardı. Ona doğru evlerimize dağıldık.

— Ben Boksör Jimmy, Piruşas'a vurmadığım gibi bir piyade subayıyla birlikte yardımına koştum. Onu birlikte hastaneye taşıdık. Bütün akşamı, hamallara konut sağlamak için kurulan Aya Konstantin'deki büroda geçirdim. Biz de başımızı bir dam altına

sokalım artık, diyordum. Ne yapılması gerektiğini öğrenecektim. Oradan çıktığımda kaldırımda birinin yattığını gördüm. Tam Dragumis ve Mitropoleos sokaklarının kavşağında. Ne olup bittiğini bilmediğimden, oradan geçen subayın yardımıyla adamı kaldırdım, birlikte hayatını kurtardık. Ne yazık ki Piruşas o sıra komadaydı. Yoksa beni tanır, haksız yere kendisine vurmakla suçlamazdı. Batum'da doğup büyüyen büyükannem hep söylerdi, iyilik yap kötülük gör, diye.

— Ben Mitros, fırıncıyım. Sabahın üçünde kalkıp ekmek yaptığımdan öğleden sonra yatarım. Hele yazın, bu sıcakta, çok yorucu bir iştir bizimki. Gece bekçileri gibi, herkesin uyduğu saatta çalışırım. O gün de öğleden sonra üçte yatıp sekiz buçukta kalktım. Sonra kahveye çıktım, arkadaşlarım Foskolos ve Gidopulos'la buluştum. Ona çeyrek kalaya kadar beraberdik. İçki içemiyorum, çünkü karaciğerim bozuk. Nümayiş sırasında benim de orada bulunduğumu söylemenize şaştım kaldım. İnsanın işi başından aşkın olunca, böyle şeylerle uğraşacak zaman bulamaz. Şimdiye kadar Z.'nin adını bile duymamıştım. Oysa kendisini görmek isterdim.

— Adım Kirilof, belâ her yerde gelir beni bulur. Almanlarla işbirliği yapmaktan Keler'le birlikte sekiz yıl cezaevinde yattığımdan gözler hep üzerimdedir. O akşam, limandaki işim bittiğinde, Egnatia ve Aristotelus sokaklarının köşesindeki eski postanenin önünden geçtiğimi çok iyi hatırlıyorum. Geçitteki eskiciye uğrayıp pabucumun sökülen topuğunu çiviletmek istiyordum. Dükkan kapalıydı. İki adım ötede, Strimonikon otelinin önünde tütüncü dükkanı işleten, ölen ağabeyimin, dul karısına uğrayıp hatırını sordum. «İşler nasıl?» dediğimde de şu cevabı verdi: «Son hızla kulübeme sürtünen arabalar olmasa iyi gidecek. Günün birinde beni parça parça etmelerinden korkuyorum.» Kârı paylaşacağı birini kulübeye oturtmak istiyordu. Vedalaştık, Votsi'deki evime gitmek üzere otobüse bindim. Yolda sesler duydum, bir sürü insan gördüm. Otobüsten inmedim. Siyaset yüzünden başım derde girdi, bir daha bulaşmak istemem. Bir deney adam olana çok bile. Bu deliliği delikanlı-

lara bıraktık artık. Eve döndüm, karımla birlikte fıtık ameliyatı olan komşumuz bayan Zoi'ye uğradık. Önceki gün mayısın yirmi biri, torununun isim günüydü. Böylece bir taşla iki kuş vurmuş olduk. Öteki komşularla yakınları da evdeydi. Saat ona kadar oturduk.

— Ben, kabzımal Yorgo, Mikaniona otobüsünden iner inmez Modiano çarşısına koştum. Bay Varonaros'un dükkanına geldiğimde kendisi yerinde yoktu. Yüz beş kilo incir taşımam gerektiğinden yükümü beş seferde güç boşalttım. Kendisine raslamadım. O akşam nerede bulunabileceğini bilmiyorum.

— Ben Nikos, işsizim. Gerçekten o akşam Varonaros'u Çinlinin meyhanesinde gördüm. Silahlı Kuvvetler radyosu «Herkes için Buzukia» programını yayınlıyordu. Çok iyi hatırlıyorum. Varonaros'un en sevdiği şarkı TOPLUM BENİ HIRPALADI çalınırken, bizimki patrona radyoyu açmasını söyledi. Varonaros benim dostumdur. A.E.T.O.S. futbol kulübünde tanıştık. Futbol oynamayacak kadar iridir, ama zayıflamak için ara sıra yan hakemliği yaptığı olur.

— Ben Petros Paltoğlu, E.D.R. Partisi Ano Tumba şubesinin başkanıyım. Varonaros'un kardeşinin ağzından duydum. «Dün gece neredeydin?» sorusuna şu cevabı vermiş: «Namussuz herifler için epey iş gördüm.» Kim bu «namussuz herifler», gördüğü iş nedir, söylemedi.

— Ben Varonaros'un küçük kardeşiyim. Iddia edildiği gibi birbirimize karşı değiliz. Ben solcuyum, kardeşim bir hiç. Bu durumda nasıl birbirimize karşı olabiliriz? Dükkanı için ruhsat almak istediğini, ruhsatı Fil'in verebileceğini, ara sıra onu yanına çağırdığını biliyorum. Kardeşimi iyi tanırım. Korkağın tekidir. Korkak olduğu için de kimseye kötülük edemez. En çok korktuğu kişiler de jandarmalardır.

— Kore savaşına katıldığım ve Çinlilere esir düştüğüm için bana Çinli derler. (Bir süre sonra Çinlilerin elinden kaçıp kurtuldum.) Sözünü ettiğiniz akşama gelince, Varonaros'un dükkanda olup olmadığını hatırlamıyorum. Girip çıkan müşterilere hizmet ederim, onları teker teker gözetlemek işim değildir.

Hepsi limandan çok yorgun döndüklerinden istediklerinin hemen getirilmesini beklerler. Kendilerine, herkesten önce hizmet edilmesini isterler. Veresiye konusunda Varonaros'tan şikayetim yok, borcunu hep zamanında ödemiştir.

— Ben, Epaminondas Stergiu, duvarcıyım. Olayların ertesi günü terzi Tula bize uğradı. Erkek kardeşi Yangos'la aynı depoda çalışır. Kardeşinin önceki gün öğlende, dükkanların kapanışı sırasında Yangos'a rasladığını bağırarak anlatıyordu. (Karım biraz sağırdır da) Birlikte eve dönmeyi teklif etmiş. Yangos, akşama işi olduğunu bahane ederek kabul etmemiş. Bu arada da gömleğinin düğmelerini çözüp sopasını göstermiş. Tula'nın dediğine göre, Yangos, «işin sonunda bir adamın ölebileceğini» de çıtlatmış. Komşumuz Tula'ya, kardeşinin gidip bütün bildiklerini savcıya anlatmasını söyledim. Ne kendisinin, ne de kardeşinin başlarını belaya sokmak istemedikleri, cevabını verdi. «Bakın, ağzını açan cilacının başına neler geldi? Yoksullar hadlerini bilmeli.»

— Ben Tula, mesleğim terziliktir. Yangos'un birini öldürmeye hazırlandığını kardeşimden hiç duymadım. Yalnız sopasını gösterdiğini söyledim. Ama Yangos'a ne sarhoş dedim, ne de haydut. Kardeşimle ben, başımızın derde girmesini istemiyoruz. Karısı sağırsa Epaminondas da gaipten sesler duyuyor. Söyleyecek başka şeyim yok.

— Ben Keler, cinayeti bir siyasî ikna yolu saymıyorum. Genellikle örgüt üyelerini topladığım zavallı Gonos'un meyhanesinde onlara insanlığın soylu ideallerinden, vatandan, dinden, aileden söz eder, onları adam etmeye çalışırdım. Ünlü bir komünist düşmanı olduğum doğru. Ama örgütün hiç bir üyesi, benim rızam olmadan hareket edemez. Üye kartlarının gizli kapaklı yanı yok. Bazı harflerin kırmızı, bazılarının da siyah oluşu daktilo makineme taktığım iki renkli şeritin iyi oturmayışı ve kolun iyi işlemeyişinden ileri geliyor. Zaman zaman düşüyor, harfler de kırmızı çıkıyor. ELENLERİN YAYILMASI adlı dergim ayda bir çıkıyordu, ama son sayısı iki yıl önce yayınlandı. Yeni kurulduğu için örgütümüzün arşivi

yok. O gece, gazeteci sıfatıyla olay yerindeydim. Dizilmeye başlanan derginin gelecek sayısına izlenimlerimi yazmayı düşünüyordum. Bence Yunanistan'ın çıkarı, Batı Almanya ile sıkı dostluk ilişkilerini devam ettirmesini gerektirmektedir. İngilizlere karşı, damarlarında akan Alman kanı ölçüsünde Amerikalılardan yanayım. Ülkemi sevdiğim için Almanya'da oturmuyorum. Ama hıristiyan-elen uygarlığının kutsal alevini aşılamak üzere, Batı Almanya'ya göçen Yunan işçileri arasında büyük bir geziye çıkmaya hazırlanıyorum. İfademden yararlanarak, bugün, bana çektirilenlere artık son verilmesini istiyorum sayın yargıcım. Bu ne ilk ne de son, tarafsızlığınıza sığınarak şüphelerden arınmış halde, topluma ve büyük sarsıntı geçiren aileme kavuşturulmamı diliyorum.

— Ben, Gonos'un dul karısıyım. Keler'in, General'in, Komiser'in ve bütün kalburüstü kişilerin katıldıkları kocamın cenaze töreninden sonra meyhaneyi tepeden tırnağa sildim süpürdüm. Bu arada, ocakta bir sürü de kağıt yaktım. Keler'in arşivi olup olmadığından habersizim, zaten okumam yazmam da yoktur. Tek dikkatimi çeken kuru kafalar, gamalı haçlar oldu.

— Ben de, Apostolos Nikitaras, mezbahada kesicilik yaparım. Zavallı Gonos'un damadıyım. Keler'in örgütüne hiç bir zaman üye olmadım, çünkü kayınpederim Ano Tumba'da oturanların çoğunun solcu olduğunu, sonra işlerimizin çok kötüleşeceğini hep tekrarlardı. Mezbahada kesici olarak gerçeği söylediğime yemin ederim.

ON İKİ

Selânik'in birkaç kilometre ötesindeki Oraiokastro köyüne kadar gidip onu bulmaya karar verdiler. Bu kez, gazetecinin yanında bir de meslekdaşı vardı. Sorgu yargıcı, cinayeti örten tahtaları teker teker kaldırdıkça gitgide artan bir karanlıkla karşılaşıyordu. Çünkü hükümeti koruyanların çürük tahtaları

perili bir konağın cephesinden başka şey değildi. Bu şatonun içindeki her kapı bir başkasına çıkıyor, böylece insan nasıl girdiğini bilmediği yerin tam ters yönünde, kendini dışarda buluveriyordu. Gazeteciler, av köpekliği görevini üzerlerine almış ve soruşturmanın sonraki günlerinde büyük değer kazanabilecek bir tavşan daha kaldırmayı becermişlerdi. Bu, E.R.E. partisinin Ano Tumba şubesi üyesi Stratos Panayotidis'di. Mahalleler ondan «çok şey bilen, canı isterse sürüyle adamın başını derde sokabilecek» biri olarak bahsediyorlardı. Onunla ilk bağlantıyı Antoniu kurdu. Cinayet gecesi, ileri bir saatta, Stratos, Tumba sokaklarında Vangos'a raslamıştı. «Bu halde nereden geliyorsun?» diye sorduğunda da şu cevabı almıştı: «Şehirde ortalık iyice karıştı. — Ne kadar zamandan beri gözlük takıyorsun?» Bu soru üzerine Vangos hemen gözlüklerini çıkarmıştı. «Tanınmamak için taktım. Bu saatta eve nasıl dönerim?» Evvelki gün Stratos, Antoniu'ya bunları anlatmıştı. Şimdi Antoniu, daha fazla bilgi edinmek için Stratos'a uğramış, ev yaptıran amcasına yardım etmek üzere Oraiokastro'ya gittiğini öğrenmişti. Antoniu arabasına başka bir gazeteciyi de aldı. Hiç beklemediği bir sıra Stratos'un karşısına çıkmak üzere köyün yolunu tuttular. Kendisiyle yapacakları görüşmeden ne sonuç alacaklarını bilmiyorlardı. Ama cinayet gecesi Stratos'un yolda Vangos'a raslayışı ikisine de şüpheli geliyordu. Stratos'u bulamadılar. Yengesinin söylediğine göre, Stratos'un köye uğramasıyla Tumba'ya dönmesi bir olmuştu. Hasta annesinin bir kalp krizi geçirdiğini köye vardığında öğrenmişti. Yengesine bakılırsa, durumu anlamak için dönüşünde emniyete de uğrayacağını belirtmişti. Tam o sıra amca göründü.

— Neler söylüyorsun beylere? Ne emniyeti?

İki gazeteci bakıştı.

— Sen sussan iyi edersin. Hem dostun, Oraiokastro jandarma onbaşısının yanına gitsene.

Yaşlı adam karısına çok kızdı.

— Sen mutfağınla meşgul ol!

Sonra gazetecilere döndü:

— Yeğenim Stratos'un bu işlerle hiç ilgisi yok. Ara sıra, evimin yapımına yardım etmek için buraya gelir.

— Vangos'u tanır mıydı? diye sordu Antoniu.

— Vangos'u kim tanımaz? Birlikte büyüdüler, aynı yaştalar.

— Cinayet gecesi raslaştıklarında Vangos'la neler konuştuklarını sana söyledi mi?

— Hayır. Vangos'a rasladığını bile duymadım.

Gazeteciler umudu kesmiş dönmeye hazırlanıyorlardı ki (belki de bu Stratos'un hiç bir esrarlı yanı yoktu), sakat annesine destek olan Stratos'un ağaçların arasından eve doğru geldiğini gördüler. Gazetecilerden önce, köy evinin önünde duran otomobil Stratos'u ürkütmüştü.

— Yine mi siz?

— Öyle ya! dedi Antoniu. Vangos'u tanımadığın yalanmış. Amcan, birlikte büyüdüğünüzü söyledi.

— Onu tanımadığımı söylemedim size. Az tanıdığımı söyledim. Birlikte büyümemiz dost olduğumuz anlamına gelmez.

Yaşlı annesini, bir ağacın gölgesindeki iskemleye oturttu.

Eşikte görünen yengesi:

— İçeri girmiyor musunuz? dedi. Güneş çarpmasına dikkat!

Birlikte içeri girdiler, köy evinin elle dokunmuş kilimlerle kaplı büyük odasında koltuklara yerleştiler.

— Az önce neredeydin?

— Kimseye hesap vermek zorunda değilim.

— Sakın emniyete uğramış olmayasın?

Stratos sapsarı kesildi. Sinirli bakışları çevresinde gezindi. Demek yokluğunda ağızlarından kaçırmışlardı. Yengesi şekerleme çıkarıyordu.

— Hayır, uğramadım emniyete. Ne işim var oradan?

— Olay gecesi Vangos'a rasladığını amcandan niçin gizledin?

— Aman amcacığım, unutmuş olacaksınız.

— Hayır Stratos, hiç sözünü etmedin.

— Öyleyse kahvede anlattım, karıştırıyorum. Her neyse, gizlemem için bir sebep yok.

— Vangos başka ne anlattı?

— Polis tarafından arandığını söyledi.

— Bak bu yeni bir şey. Evvelki gün yalnız şehirden geldiğini ve «ortalığın karıştığını» söylemişti. Polisin lafı bile yoktu.

— Unutmuş olacağım.

— Polis peşindeyse, tek başına, güneş doğarken Ano Tumba karakoluna neden girsin?

— Belki bir dostunu görecekti.

— Kafan karıştı dostum, dedi Antoniu.

Uzun saç örgülerini tepesinde toplayan yengesi lafa karıştı:

— Stratos, olayda sakın senin de parmağın olmasın?

İki gazeteci büyük bir şaşkınlıkla bakıştılar. Kadının «olay»dan «cinayeti» kastettiği açıktı. O ana kadar sesi çıkmayan Stratos'un annesi:

— Olay gecesi Stratos'um baleye gitmişti, dedi.

Öbür gazeteci, yaşlı kadına doğru eğildi:

— Ne balesi? Bolşoy mu?

— Bolşoy molşoy anlamam ben. Pathe sinemasındaki Türk balesine gitmişti.

Kötü durumdan kurtulmasına yardım eden annesine minnetle bakan Stratos:

— Evet, dedi, hem birbiri ardından iki programı da izledim. Göbek dansına bayılırım.

— İki programı nasıl izlersin? İkinci bileti de aldın mı?

Gazetecinin bu sorusu Stratos'u şaşırttı.

— Orası sinema gibi değildir, dedi Antoniu. Ama orada bile seyirciler, bir program sona erdiğinde tiyatrodaki gibi salonu boşaltırlar.

— Ben size iki programı da izledim, diyorum. Kimse salondan atmaya kalkmadı işte. İsterseniz Pathe'nin yer göstericilerine sorun, hepsi beni tanır. Geceyarısına doğru eve dönerken Vangos'a rastladım.

— Kabul. Ama neden bütün bildiklerini sorgu yargıcına anlatmıyorsun?

— Bence bildiklerimin bir önemi yok da ondan.

— Yanılıyorsun. Soruşturma yönünden senin bildiklerin büyük önem taşıyor. Biz şehre dönüyoruz. Arabada boş yerimiz de var, bizimle gelir misin?

— Kimseden gizleyecek şeyim yok, dedi Stratos. Gelirim.

Ertesi sabah gazeteler, jandarma değil de gazeteci refakatinde sorgu yargıcının karşısına çıkan tanık Stratos Panayotidis'in fotoğraflarını yayınlıyorlardı.

ON ÜÇ

Sorgu yargıcı, yatacağı saatta, bütün yüzlerin karanlıkta gözlerinin önünden geçtiğini görüyordu. Çatlak iki duvar arasında, devamlı akan bir dam altında dehşet içindeki yüzler. «Yüksek mevki» işgal eden gerçek sorumlular karanlıkta kalmak için büyük bir özen gösterirken, korkunç bir mekanizmanın kurbanı olanlar. Tüm çabalarına rağmen çelikten bir örtüye sıkışan, aşınmaz at kılından ağlara takılan balıkları andıran yüzleri tutuklamayı, özellikle kendileri için değil de onların ötesindeki önemli kişileri de ele geçirmek için istiyordu. Ama bunu başarabilecek miydi, ya da kimsenin çıkamadığı tepelere tırmanan gözüpek dağcılar gibi yükseklik merakının kurbanı olarak devrilip gidecek miydi? «Bir yerlerde, diyordu kendi kendine, sığınacak bir dağ evi, ısınacağım bir ateş bulunmalı.» Günün birinde öleceğinden ne kadar eminse, er ya da geç başka yere atanacağından o kadar emindi.

Boşluktan, birinin anî gidişiyle meydana gelen girdaptan korktuğu için topluma inanıyordu. Z. kayboldu ve ortalık karıştı! Genç bir suda —deyim hoşuna gidiyordu— boşluklar kendiliğinden dolardı; su zerrecikleri, gökyüzünün yansıması, canlı hücreler, genç beyinler gibi hemen oluşuveriyordu. Çamurlu

sulara ise —hizmetindeki toplum böyleydi— bir taş atmak, hayvan leşininkinden beter koku çıkaran bir delik açılmasına yetiyordu.

Bir yolculuğa çıkarcasına sarılmıştı bu işe. Sınırlı tecrübesini geliştirme umuduyla doluydu. Şimdi midesi bulanmaya başlamıştı. Uzak düştüğü sağlam toprakların özlemi içindeydi. Yolculuk yaptığı gemide, yiyecekten eğlenceye, süvariden miçoya kadar her şey onu susturacaktı neredeyse. Gemi yaşlıydı; bir şilep, İkinci Dünya Savaşından kalma bir «liberty-ship», içindekileri tutsak eden ve her yanından su alan bir şilepti. Açılan bütün delikleri tek başına nasıl kapayabilirdi?

Yine de geri dönemezdi. Girdap onu sürüklemişti bir kere. Soğukkanlılığı elden bırakmama çabasında, ama kasırganın da tam göbeğindeydi. Her geçen gün baskı daha da artıyordu. Dayanamıyordu artık, bitmişti.

Dosyalarının kuruluğunu unutturan taptaze yüzlü genç kızdan da kesinlikle vazgeçmek zorundaydı. Evvelki gün, sokakta, askerlik arkadaşlarından birine raslamıştı. Birlikte askerlik yapmanın sağladığı yakınlıkla, arkadaş: «Bırak birbirlerini yesinler, demişti. Tek başına, yılanı deliğinden çıkarabileceğini mi sanıyorsun? Yüz yirmi yıl süren kölelik, baş eğme ve ahlaksızlıktan sonra, mesleğinin ilk adımında taptaze bir çiçek gibi kurtarıcı rolü oynayabileceğini mi sanıyorsun? Bırak...»

Hayır, arkadaşıyla aynı düşüncede değildi. Her kuşağın kurbanları vardı. Kendi kuşağı da bir sorgu yargıcını kurban verse ne çıkardı. Evet, yılanı ebedî deliğinden çıkarmak için her şeyi yapacaktı. Evet, delik ebedî olabilirdi, ama yılan hayır. Yılanın ölmesi zorunluydu. Ona öldürücü darbeyi vurmak, zehir kesesini koparmak ve gebertmek gerekiyordu.

Bir türlü gözüne uyku girmeyen yargıç, bitip tükenmek bilmez saatlar boyunca hep bunları düşünüyordu. Eseri karşılığında Nobel armağanı filan beklediği yoktu. Her genç fizikçi, buluşunun karşılığında bir Nobel armağanı almak isterdi. Genç yargıcın görevi ise, hiç bir yenilik getirmek değildi. Onun

görevi yalnız sökmekti. Başlangıcından beri nankör ve olumsuz bir görev. Ama işinin bu yanını pek önemsemiyordu.

Yalnız yüzler, ortak yanları elli drahmi, yüz drahmi, bin drahmi değil on drahmilik bir madenî para olan yüzler, diye düşünüyordu. Neden? Neredeyse o yüksek mevki sahipleri? Ötekiler, kemikliler, hesabı tek hücreliler verirken serin verandalarında sodalı ve buzlu viskilerini yudumluyor, eve yeni gelen hanım Atina festivali yüzünden geciktiği için binbir özür diliyordu.

Yargıç iskambil oyunlarını sevmezdi. Bu eksikliği, çeşitli insanlarla ilişkilerinde güçlük çekmesine yol açıyordu. Çağrıldığı ev nasıl bir yer olursa olsun —çünkü bekar yargıç, aslında iyi bir «parti»ydi— herkes kumar masası başına geçiveriyordu. Bu yüzden de, bir takım davetlere gidemiyor, insanlarla arasındaki uçurum genişledikçe genişliyordu.

ON DÖRT

«Yüzünü yitiriyorum, diye düşündü Piruşas. Yüzün, yavaş yavaş beynimin hücrelerinden silinirken çizgilerine başka yüzler ekleniyor. Ne olacağım? Ağır ağır kayboluyorsun. Her yanını kaplayan karanlıklar içinde, artık, yalnız gözlerin parıldıyor. Ne olacağım ben? Sen yürürken dünyalar benim olurdu, nerede hareketlerin? Artık senden telefon da beklemiyorum. En kötüsü de insanın bütün bunlara alışması. Hiç durmadan yokluğunun ardından yakınacak zamanımız yok. Seni unutuyorum, içimde bir şey unutmamak istiyor, eğilip bükülüyor, bir bıçak, beni delip geçen bir diken oluyor. İmkansız. Senin son durağında, Amerika'ya göçenlerin parasıyla yaptırılan hastanede kalıyorum. Karanlıklara gömülüyorsun, ben de seninle gömülüyorum. İkimiz için de umut yok. Sen, yeniden doğan bir ölüsün. Ben, can çekişen bir diri.

«Seni tekrar görebilmek için bir filmini edinmeliyim. Hücrelerimi senin bataryanla doldurmalı-

yım. Ardında, fotoğraflardan başka şey kalmadı. Hareketlerini, resimlere bakarak canlandırmaktan başka çare yok. Senin sıcaklığını duyuracak bir ses alma şeritinden bile yoksunum.

«Kayboluyoruz, anlıyor musun? Daha kaç yıl yaşayabilirim? Önemi yok. Seni örten kara toprağın üzerine tüm sevgimi seriyorum. Mayıs ayının çiçekleri açsın diye bu toprağa seriyorum sevgimi.

«Acı çekiyorum. Bıraktığın boşluğu hiç bir şey dolduramaz. Düştüğün yerin bile ağladığı söyleniyor. Ben de ağlıyorum. Neye yarar? Gözyaşları su ve tuzdan başka nedir?

«Bakışların hangi hava zerreciklerinde saklı acaba? Sesin hangi mağaralara sığınmış olabilir? Kulak zarım yırtıldı. Bir kamyonetin sesinden başka şey duymuyor. Makineli tüfeklerin, havalı çekiçlerin sesini andıran, bitip tükenmeyen bir takırtı var kulağımda.

«Seni özlüyorum. Dönüş yok, onu da biliyorum. Artık belleğimizde, anılarımızda yaşayacaksın. Biz yaşadıkça yaşayacaksın. Bunların dışında, iyiyim. Artık kalbim başka bir düzende atıyor.

«Bu duyulmaz sessizlikte kendini nasıl hissediyorsun?

«Senden çok yaşayacağım aklıma gelmezdi. Söylemiştim, hayat senindir demiştim. Artık elimden bir şey gelmez. Gece oldu. Dışarıda sıcak, yıldızları söndürüyor. Her şey, fil derisi gibi kırışıyor. Ben de yokum. Sıcak beni de yok ediyor. Senin yerinde olabilsem, senin düşüncende kendimi düşünebilsem! Hayır, seni sevmemiz boşuna değil. Binlerce ağız, hatta bir tek benim ağzım «ölümsüz!» diye haykırırken insan ölmez.»

Kızı, Piruşas'a ilk saldıranlardan, aşırı sağcı öğrenci örgütü E.K.O.F. üyelerinden Kareklas hakkında tutuklama emri çıkarıldığını bildirerek onu düşüncelerinden ayırdı. Barışseverlerin toplantısına katılan komşularından bir kadın öğrenciyi görebilmiş ve Piruşas'ın kızına durumu bildirmişti. Z.'nin can çekiştiği, babasının da komadan çıkmadığı ertesi saban Kareklas'ın hastane yakınında gezindiğini gören genç kız bağırmıştı: «Babamı öldürmeye kalktın, bir de

buralara gelme küstahlığını gösteriyorsun hâl» Kareklas, olduğu yerde donup kalmıştı. «Peki, peki, bağırma, gidiyorum.» Sonra genç kıza, polise şikayet etmemesi için ricacılar yollamıştı. Kayınpederi çok kızacak, öğrenimine devam etme fırsatı vermeyecekti. İki öğrenci de, Kareklas'ın nümayişe katılmadığını genç kıza söylediler. Ama bir kasap, genç öğrencinin, dükkanında yaptıklarıyla böbürlendiğini duymuştu. Bir pazar akşamı evde yalnız başına oturan genç kızı, hiç tanımadığı bir adam ziyaret etti. Cankurtaranın önünde babasının başına vuranın Kareklas olduğunu söyledi. Belayı üzerine çekmemek için de, kimliğini açıklamadan çıktı gitti. Genç kızın ardından, Kareklas'ı gören komşu kadın garip bir ziyaretçiyi kabul etmek zorunda kaldı. Gelen Kareklas'ın annesiydi, oğlunun polise verilmemesini rica ediyordu. Aksi halde babası acımadan dövecekti. Ziyaretini de gizli tutuyordu, çünkü, bu kez de oğlu çok kızabilirdi. Zavallı anne gözyaşları içindeydi, ama komşu kadın oğlunun daha önce de çok kişiyle uğraştığını hatırlattı. Mahallede oturan pek çok kişi onun küfürlerinden ve tehditlerinden şikayetçiydi, ama kocası siyasî bir mahkum olup sürgünde bulunduğundan en çok kendisine saldırıyordu. Doğru cinayete çıkan bu yola yuvarlanıp gitmesini engellemek gerekliydi. Kareklas'ın tutuklanması için bunca kişinin tanıklığı yetti de arttı. Tabiî Kareklas, kendisine yüklenen suçları inatla inkar etti. Sözde Piruşas'ın kızıyla ilişki kurmuştu, kız da aldatıldığını sanıp aşırı sağcı görüşlerini bildiğinden öc almak için bu masalı uydurmuştu. Genç kızı harekete geçiren tek neden duygularıydı. Olay gecesi başka bir kızla buluşacaktı. Piruşas'ın kızı da bunu biliyordu. Öc almak için kezzaptan da kötü bir yol bulmuş, yaralı babasını dövmekle suçlamıştı kendisini.

Başucundan ayrılmayan kızı alnına soğuk bez koyarken, Piruşas: «Yanılmıyorsam, diyordu, Kareklas yalnız yaralama suçundan değil, hakaretten de hüküm giyecek.»

Bu arada, yazın o tatlı uyuşukluğuna kendini bırakan «Termaik körfezinin ecesi» Selânik, kendi işiyle meşguldü. Yedi-Kule cezaevinin demir parmaklıkları ardından, Yangos, körfezden esen meltemin de etkisiyle tatlı tatlı uyuklayan şehre bakıyordu. Cezaevi yüksekte olduğundan, meltem, yeni şehrin pis kokularına bulaşmadan Yedi-Kule'ye varabiliyordu. Cezaevinin öte yanında, yeni futbol sahasının koskoca tabanı altında, oturduğu mahalleyi bile seçebiliyordu. İki kere intihar etmeye kalkmış, çabaları boşa gitmişti. İçerde çoktan unutulmuştu. Yangos kendini, yüksek mevki işgal eden kişilerin şamar oğlanı sayıyor, o uğursuz çarşamba sabahı, «depo» da, Kostas ustanın verdiği bilgece öğüt kulaklarında çınlıyordu: «Çocukların var, ailen var Yangos, bu tür işlere bulaşma. Her zaman büyük balık küçük balığı yutar.» Hayat, kendisinden uzakta, yoluna devam ediyordu. Kimsenin ona ihtiyacı kalmamıştı. Bundan böyle tek istedikleri ağzını açmamasıydı. Üstelik Yangos'u susturmak onlar için çok da kolaydı. Vangos ise, hayatı boyunca yoksun kaldığı uykuyu cezaevinde bulmuştu. Hiç durmadan uyuyor, şişmanlıyor, göbekleniyor, zaman zaman da alışkanlığını yitirmemek için bir duvarı badana ediyordu. Varonaros ise, tersine zayıflamaktaydı. Hele pazar akşamları, maçı izleyen kalabalığın haykırışları kulağına geldiğinde yüreği sızlıyordu. Günün birinde Keler de aralarına düştü. Öğrencileriyle birlikte girdiği sınavda çakan bir öğretmenden farkı yoktu.

Selânik, yaşamaya devam ediyordu. Açıkhava tiyatrosunda Aristofanes'in KUŞLAR'ı oynuyordu. Yeni Bahçe-Çiftlik plajının açılışı yapılıyordu. Mikaniona yolu üzerindeki Tagarades'de, Almanya'da çalışan Yunanlı işçilere satılmak üzere harıl harıl ev yapılıyordu. Bay Esso-Pappas, dev sanayi tesisleri kurmak için Diavata tarlalarını istimlake devam ediyordu. İnsanlar ölüyor, evleniyor, denize giriyorlardı. Kunies'te dansa gidiyor ya da Do-Re kahvesinde vakit geçiriyorlardı. Akıl hastanesinden bir deli kaç-

tı. Deniz, kimliği bilinmeyen birinin ölüsünü kıyıya attı. Yardımseverler derneğinin saygıdeğer hanım yöneticileri, her öğleden sonra iskambil oynuyorlardı. Akşam, serin bir rüzgar verandaları havalandırıyor, binalar işiyormuş gibi balkon suları kaldırımlara damlıyordu. Aretsu üzerinde iliklerine kadar çürümüş bir ay yükseliyordu. Bu yıl kamp kuranların sayısı da azdı. Sonunda soruşturma raporu yayınlandı: Jandarma, adam öldürme kastıyla görevini kötüye kullanmıştı.»

ON ALTI

— Bir kere daha Elen Kraliyet Jandarmasına dil uzatırlarsa intihar ederim!

Bu sözlerden sonra ceket cebinden bir tabanca çıkardı, işaret parmağı tetikte, namluyu kırlaşan şakaklarına dayadı.

Samidakis ne yapacağını şaşırmıştı. Böyle konuşan, Jandarma Genel Komutanı Orgeneraldi.

— Peki, imzalıyorum! dedi.

Orgeneral, derin bir soluk aldı.

— Aferin sana yavrum! Gerçek bir Giritli gibi konuştun.

Dört saattan beri, masasının başında, jandarmalar tarafından kafasının kazındığı yolunda ifade veren genç çocuğun ifadesini değiştirmeye çalışıyordu. Jandarma kuvvetlerine kara çalma kampanyası en yoğun dönemdeydi; bir de bu çocuğun ifadesi eklenirse, hapı yuttuklarının resmiydi.

— Kendi elinle saçlarını tıraş ettiğini söylersin, olur biter.

— Anlamadım, neden kesecekmişim?

— Canım, sıcaklar yüzünden.

— Sıfır numara mı?

— Ya da, diyelim ki saçların dökülüyordu, gürleşsin diye kestirdin. Berberin nerede?

— Kadırga Kemeri yakınında.

— Saçlarının döküldüğünü onun ağzından da söyletebiliriz.

— Evet ama, orgeneralim...

— Bana orgeneralim değil, «sevgili dostum» de.

— Ama, sevgili dostum, saç dökülmesi...

Genç öğrencinin başından geçen olay şuydu: Önceki gece, Z.'nin cinayete kurban gidişinin tam ikinci ayında, Samidakis ve öteki öğrenciler, kahramanın öldürüldüğü yere çiçek bırakmışlardı. Spandonis sokağı, evlerin girintisine ve dükkan sundurmalarının altına sığınan sivil giyimli polislerin denetimi altındaydı. Bunu bilen gençler, çiçekleri bırakıp hemen kaçmayı kararlaştırmışlardı. Ama Samidakis'in aklına hiç gelmeyen, sıcaktan eriyen asfalta mokasenin yapışıp kalacağı, çıkarıp yoluna devam etmek isterken bir jandarmanın belirip elindeki makasla saçından koca bir tutam keseceğiydi. Çobanların dikkatsizlik sonucu çıkardığı yangınlardan sık ormanları koruyan açıklıklar gibi, saçının sıklığı arasında iki santim enindeki bu boşluğu gizleyemezdi. Saçlarını sıfır numara tıraş ettirmekten başka çaresi kalmıyordu. Sonra savcılığa başvurmuş, İncil'e el basıp Z.'nin öldürüldüğü yere gül attığı için saçının jandarmalar tarafından kesildiğini bildirmişti.

Geceyarısı polis, Samidakis'i yatağından kaldırdı. Merkezden, hemen onu istiyorlardı. Kaldığı pansiyon sahibinin olaydan haberi vardı, genç çocuğun henüz eve dönmediğini polislere bildirdi. Polisler adamın sözünü dinlemediler, zorla eve girip genç öğrenciyi odasından alarak merkeze götürdüler.

— Dikkat edin, çocuğun kalbi var! diye bağırıyordu ev sahibi arkalarından.

Merkezde, Samidakis'i doğru, özel uçakla o akşam Atina'dan gelen Elen Kraliyet Jandarması Genel Komutanının bulunduğu odaya götürdüler. Ertesi sabah gazetelerin, jandarma tarafından saçı kırpılan genç haberiyle çıkmaları imkansızdı. Böyle bir haber büyük gürültü koparacaktı. Üstelik son günlerde, komünistler, emniyet kuvvetlerine durmadan saldırmaktaydılar. Ortalığı birbirine katan raporun ardından bu

olay da duyulursa utanç çemberi kapanacak, hepsini kıskıvrak yakalayacaktı.

— Merhaba! Beni tanıyor musun?

Orgeneral, genç öğrenciyle dostça konuşuyordu.

— Sizi gazetelerden tanıyorum.

— Güzel. Otur ve babanla konuşur gibi konuş benimle. Olup bitenleri anlat.

— İfademde, olup bitenleri anlattım.

— Bir de senin ağzından dinlemek istiyorum.

Samidakis, her şeyi bir kere daha tekrarladı. Sözünü bitirdiğinde Orgeneral:

— İmkansız! diye haykırdı.

— Nasıl imkansız olur?

— Başına böyle şeyler gelmesi imkansız?

— Anlamadım.

— Şimdi anlarsın.

Bir düğmeye basarak, Atina ile telefon bağlantısının sağlanmasını istedi.

Öğrenci, tuzağın hemen farkına vardı.

— Şimdi amcanla konuşacaksın.

Gerçekten de amcası, en önemli bakanlıklardan birinin Özel Kalem Müdürüydü.

— Evet amcacığım, benim. Yengem nasıl? Evet, saçımı tıraş ettiler. İmkansız mı? Nasıl imkansız olur amcacığım? Kimse beni böyle bir ifade vermeye zorlamadı ki. Hayır, Bertrand Russell hareketiyle ilgim yok. Z.'nin gençlik kuruluşuna da üye değilim. Gerçeği mi söyleyeyim? Gerçeği söylemekten başka şey yaptığım yok ki! Öbür gerçek mi? İki gerçek yok ki amcacığım!

Telefon kordonu yetmediğinden, konuşurken çalışma masasının üzerine eğilmek zorunda kalıyordu. Bu küçültücü durum canını sıktı, masanın çevresinde dönüp duvara yaslandı. Bu yeni yerden, Çarlık Rusyasının büyük toprak sahipleri gibi bıyık buran Orgenerali bol bol seyredebilirdi. Telefonun öbür ucunda amcası, babasının ölümünden sonra edindiği kanunî vekil ciddiliğiyle konuşuyordu. Samidakis sesini güç duyuyordu, sonunda konuşma bitti.

— Astrakades'e son ne zaman gittin? diye sordu Orgeneral.

Astrakades, ikisinin de dünyaya geldiği Girit'in güneyindeki bir köydü.

— Babamın ölümünden bu yana hiç uğramadım, dedi Samidakis sertçe.

— Ben gitmeyeli beş yıl oluyor. Ama bugün, oradan armut geldi. Buram buram doğduğum yerlerin kokusunu taşıyor, mmmmm!

Masanın çekmecesini açtı, çıkardığı armudu Samidakis'e uzattı.

— Al, ye bir tane.

— Canım istemiyor.

— Ye diyorum sana, kararını değiştirirsin.

— Bir armut için ifademi değiştireceğimi mi sanıyorsunuz?

Hindi gibi başını geriye atıp boynunu şişiren Orgeneral:

— Armut değil, armut gibi ikimizin de doğduğu yer, Girit sözkonusu. Biz Giritliler, Samidakis, öbür Yunanlılar gibi değiliz. Öz dili ve gelenekleri bulunan ayrı bir ırk sayılırız. Ünlü ressam El Greco bizdendir.

— Ya Kazancakis?

— Kazancakis ahlaksızın, komünistin biriydi. Giritliler asla komünist olamazlar. Komünizm, adımıza erişemeyen bir bulaşıcı hastalıktır. Venizelos bile komünistlerle savaştı, düşün ki... Neyse, sadede gelelim, birbirimize destek olmalıyız. Öbür Yunanlılar bizi kıskanıyor. Komünistlerin açık niyeti Elen Kraliyet Jandarmasını mahvetmek. Sersem bir jandarma, sokak ortasında, Selânik Aristo Ulusal Üniversitesi öğrencilerinden birinin saçını kesiyor, açıkça bir orman kaçkını gibi davranıyor, hemen genellemeye gidilip tüm jandarma orman kaçkını oluveriyor. Z. olayıyla tertemiz jandarma gücümüze çamur sıçratmak isteniyor. Ama aziz vatanım tanık olsun, bu kadarı fazla. Kendimi öldüreceğim. Bizim ülkemizde Bulgarların sözü geçemez!

Orgeneral çocuk gibi ağlamaya başladı. Konuşmayı izleyen emir subayı, sinirli sinirli yüzüğüyle oynuyordu. Samidakis çok şaşırmıştı. Orgeneral tabancasını çıkarıp şakağına dayadığında, kendinden

yüksekte bulunan birini selamlar gibiydi. Samidakis elini başında gezdirdi, tıraşlı kafası büyük kızgınlığını hatırlatıverdi.

— Kabul, dedi, ama bir şartla.

— Ne istersen yaparız yavrum.

— Birkaç ay sonra askere gidiyorum. Saçlarımı elimle kestiğimi söylemeye hazırım. Buna karşılık Korent Eğitim Merkezine vardığımda, saçımın bir kere daha kesilmeyeceğini yazılı olarak belirtmenizi istiyorum.

Orgeneral sevincinden olduğu yerde hopladı. Cebinden mendilini çıkardı, gözyaşlarını sildi, öyle bir sümkürdü ki gürültüsünden bina sallandı. Sonra Samidakis'in o sabah imzaladığı yazılı ifade getirildi, önünde yırtılıp çöp sepetine atıldı. Öğrenci yeni bir ifadenin altına imza attı. O geceyi de, gazeteciler tarafından rahatsız edilmemesi için, merkezde geçirdi.

ON YEDI

Bir gazeteci kapıyı çaldı. Kadın açtı.

— Beyanat vermediğinizi biliyorum, Bayan Z. Çabamın boşa gideceğini de biliyorum, ama hiç olmazsa şunu söylemenizi!..

«Şimdi yüzünü müthiş arıyorum. Anneninki gibi, toprağı andıran yüzünü. Parıltılar saçması için gözlerini, benimkileri okşaması için dudaklarını arıyorum. Şimdi, senin her şeyini arıyorum. Gerçek bu. Hastanede, sağlam bir bedenin ölü beynini canlandırmaya çalışan doktorların yanında, başucunda sana bakarken orada bulunduğumu anlayamadığın saniyeden bu yana kırk gün geçti, kırk iki gün. İçimde yavaş yavaş eridiğini ancak şimdi anlıyorum. Bedenin ayrıntıları gözlerimin önünde, ama tümünü hatırlayamıyorum. Eskiden aylarca birbirimizi görmediğimiz olurdu. Ama yeniden buluşacağımızı bilirdim. Bu nedenle, aylar süren yokluğun tekrar karşılaşmamızın verdiği şaşkınlıkla ölçülürdü...»

— Davayı neden komünist avukatlara verdiniz?

«Öldüğüne göre, her şey, seni ilgilendirmeyen, sana ait olması imkansız bir yerde geçiyor. Öbür türlüsü ne güzeldi; Bir hareket, bir söz, bir tartışma, kayığın içinde bir öpüşme, bedenlerin patlaması bir sigara ve her şey ne kadar insanca olurdu, ne kadar insanca. Birbirimizi anlardık, başkaları da bizi anlardı. Bugün, kimse beni anlayamıyor. Üstelik başkaları için bir simge, bir bayrak olup beni kişisel yasımla başbaşa bıraktığın için daha da anlaşılmaz hale geldim.»

— Kocanızın ölümünün, siyasi amaçlarla sömürülmesi sizi üzüyor mu?

«Siyaseti her zaman istediğini biliyorum. Bence, çok haklı bir istekti bu. Sık sık: 'Bir hedefi olmayanların vay haline', derdin. Ama inan bana, bir şeyi hayattayken istemek başka, ölünce gerçekleştirmek çok daha başka. Bütün dünyanın seni benimsediği an, ben senden yetim kaldım.»

— Çalışmayı düşünüyor musunuz?

«Sabahları, pencereden içeri dolan güneş ışığı seni aydınlatmayalı beri değişti. Gecenin kara çizgisi zehir. Nerede buluşacağız bir daha? Ufuğun hangi ölü noktasında?»

— Bu acı olayı konu alan bir roman yazmayı düşünüyor musunuz?

«Gece, seni bir palto gibi örtüyor. Tıraş olduğunda ortaya çıkan minicik ayrıntıları gizliyor. Bir yüzün başka yüzlerin hiç birine benzememesini sağlayan o minicik ayrıntıları. Derinin soluk alan minicik deliklerini. Ilk silinenler bu delikler. Sonra o et beni. Derken burnunun altındaki çizgi. Kötü basılmış, ovaların yeşilini denizlerin mavisine taşıran haritalardaki gibi, çizgiler kayboluyor.»

— Ideoloji ayrılıkları yüzünden kocanızla kavga ettiğiniz olur muydu?

«Sensiz kalmak, başıma geleni bilmemek, öğrenme isteğini de yitirmek. Varlığın derinliklerinde gitgide artan bir uyuşukluk. Kan, damarlarımda yoğunlaşıyor. Sensiz olmak, her şeyi yitirmek. Yolunun ışı-

ğı, evimin karanlıkları. Başkalarına güneşin doğuşunu bildiriyor, benim için ayı söndürüyorsun.»

— Neyle meşgul oluyorsunuz?

«Şimdi, yürüyüşünden izler taşıyan hava zerreciklerini arıyorum. Seni seven sokakları, bakışlarının üzerinde gezindiği evleri arıyorum. Kendimi toplayamıyor, avunamıyorum. Seninle ilgili, yazıların, söylevlerin bana değgin hiç bir yanı yok. Soruşturmanın da öyle. Avukat geldiğinde soruşturmayı hatırlayabiliyorum. Sonra yeniden boşluk, seninle dopdolu bir boşluk.»

— Kocanız size iyi davranır mıydı?

«Müthiş arıyorum seni. Hiç bir şeyden zevk almaz oldum. Yakınımda bulunamadığın halde herkes senden söz ediyor. Hangi gazeteyi açsam adını görüyorum. Yine de, hayatta hiç bu kadar yalnız olmadım. Çünkü, ancak senin insan varlığın başkalarının hayalinde bir gölge olarak kalmadığına, bir takım içtepilerini sende görmelerine yaradığına beni inandırabilir.»

— Bir gün yeniden evlenmeniz mümkün mü?

«Artık, metresin olan kadınlardan hiç birini kıskanmıyorum. Tersine, onları arıyorum, onları görmek, tanımak istiyorum. Senden payımıza düşeni birleştirirsek seni yaşatacakmışız gibi geliyor. Senden kalan azıcık sıcaklığı bir araya getirirsek gerçek sıcaklığını bulacağımızı sanıyorum. Dışarıda boğucu bir hava var, oysa içerisi ne kadar soğuk!»

— Ne kadar yas tutacaksınız?

«Tek başıma duvara karşı konuşuyorum. Duvardaki resmini indirdim. Bütün ülkemin resimlerinle dolduğu sıra, seni, bir çerçeve içinde, fotoğraf makinesinin düğmesiyle dondurulmuş değil de canlı hayal etmek hakkım değil mi? Başkalarının besini, benim öz çölüm.»

— İstemediğiniz için mi konuşmuyorsunuz, yoksa bir takım kişiler mi size konuşmamanızı söyledi?

«Ve gözler zamana dikildi. Beni en rahatsız eden, senden geriye kalan son görüntü. Garip şekilde, bütün öbür görüntüler siliniyor ya da belleğime gele-

biliyor. Selânik'e hareket ettiğin sabah, uçakta kahve içemeyeceğini söylemiştin.»

— Sizin acınız komünistlerin elinde bir koz. Komünist olmadığınıza göre, bu konuda ne dersiniz?

«Dışarıda çanlar çalıyor. Günlerden pazar. Başka bir adada olduğunu hayal ediyorum. Bu akşam seninle buluşmamı sağlayacak vapuru kaçırdım. Gelecek seferi, gelecek pazar günkü seferi koca bir hafta nasıl beklemeli? Sanki bir demiryolu geçidindeyim. Bekçi, aramıza zincir germiş. Bitip tükenmek bilmeyen bir tren raylar üzerinde inleyip dururken biz birbirimizden ayrıyız. Senden kaç yıl ayrı kalacaksam bu trenin de o kadar vagonu var. Karşıda beni bekleyen, senin uçucu görüntün.»

— Size aylık bağlandı mı?

«Beni sevip sevmediğini bilmiyorum. Benim için en sıkıcı yan da, seni canlı saklamak zorunda oluşum. Öpücüklerinden yoksun kalan bedenim bomboş. Başka okşamalar, başka kucaklamalar belki beni avutabilir, ama senin yerini alamaz.»

— Teşekkür ederim hanımefendi, hoşça kalın!

«Duygululuktan nefret ettiğini biliyorum. Bunun için sözlerime son vermek isteğindeyim. Bir sağcı gazetenin sersem muhabiri yüzünden, kaç kere sözümü kesmem gerekti. Bu mektubu hiç bir yere gönderemeyeceğim, çünkü nerede olduğunu bilmiyorum. Sonradan, mektubu yazdığım sıra seni ne kadar iyi hatırladığımı hatırlatmak, hepten yitirmekten korktuğum halde yitirdiğimi öğrenmek için, iyice büyüdüklerinde belki çocuklarımıza okurum. Mektubu onlara okuduğumda sen bir sokak, bir alan, bir roman, bir oyun, bir film, bir resim sergisi olacaksın; bense, her açılışa katılmak gibi acı bir ödevi yerine getirmek zorundaki yaşlı bir kadın.»

ON SEKİZ

«Kimliği açıklanmayan kişi» henüz bir hayat belirtisi göstermemişti (bütün bilinen, savcıya verdiği

ifadede, Z.'nin ölümüne karşı sağcı bir milletvekilini öldürmesi için solculardan teklif aldığıydı) ki, sonunda, tek başına ortaya çıktı. Adı Purnaropulos'tu, Kilkis yakınlarındaki bir köyde yaşıyordu.

—Beş param, köyde ufak bir tarlam bile yok, dedi gazetecilere. Bunun için, iki üç ayda bir kanımı satmak için Selânik'e gelirim.

— Kanınızı satmak için mi?

— Hastanenin kapısına dikilir ve kanımı açık artırmaya çıkarırım. Gerektiğinden çok fazla kanım var, oysa bu kanı muhafaza etmek için gerekli ekmekten yoksunum. Ben de kanımın fazlasını satıyorum. Hastanedekiler beni iyi tanırlar. Kan grubu benimkinin aynı olan bir hasta ölüm tehlikesiyle karşılaştığında, iyi bir para koparabilirim.

— Neden Kızılhaç'a kanınızı hibe etmiyorsunuz?

— Bana yiyecek hibe eden çıkıyor mu? «Yaşamak için öldürmek gerek,» çok sık tekrarlanan bir söz değil mi? Ben de bu ilkeyi uyguluyorum. En gerekli olduğu an kanımı satarak kazanç sağlıyorum. Futbol maçının başlamasına az zaman kala fiyatı yükselen biletler gibi.

— Yaptığınız karaborsacılık olmuyor mu?

— Kızılborsacılık oluyor beyim. Bunda ne var? Bizim orada bir köylü, tek gözünü sattı. Hayatının sonuna kadar yetecek parası var şimdi. Ben biraz kan satmakla kötülük mü ediyorum? Ceplerine bir kuruş koymadan ülkemize ayak basan turistler aynı şeyi yapmıyorlar mı? Üstelik, kanlarını sattıktan sonra meyhanede kafayı çekiyorlar! Her neyse, geçen 28 mayıs günü, hastanenin girişinde duruyordum, —kapıcı ameliyatı yapacak doktoru uyarmıştı, ağır yaralı birinin ameliyatı için B grubu kana ihtiyaçları olacaktı— derken kara bir araba geldi, içinden biri indi. Gözüne güneş gözlükleri taktığından kendisini şimdi görsem tanıyamam.

— Ya arabayı görseniz tanır mısınız?

— Hayır.

— Neden?

— Ben köylüyüm. Arabadan marabadan anlamam. At gösterin, bin tanesinin içinden bulup çıka-

rayım. Benim gözümde bütün arabalar birbirine benzer valla. Dört tekerlekleriyle direksiyonları var mı, yok mu?

— Peki, devam edin.

— Herif, kanını satanı sordu. Beni arıyor yahu, şaka değil. Kendi kendime: «Bana bak Yannis! Büyük ikramiye çarptı!» dedim. Nerdeeee! Herif benden kan isteyeceğine, başkasının kanını emmemi teklif etmez mi?

— Sizi Drakula sanmıştır belki?

— Kimdir Drakula tanımam. Ama teklif ettiği para, kanımın yüz litresini ateş pahasına satsam edineceğim kadardan fazlaydı. Yüzüne dikkatle baktım. Doğrusunu isterseniz, tanıdığım biri değildi. «Demek paraya ihtiyacın var?» diye sordu. Başımı salladım. «Bu parayı hiç bir yerde kazanamazsın,» dedi. Sonra ne yapmam gerektiğini açıkladı: Karamanlis'in milletvekillerinden birini öldürecektim. Adını bile verdi.

— Milletvekilini nasıl öldürecektiniz?

— Nasıl öldüreceğimi söylemedi. Herife, Karamanlis'i sevdiğimi söyledim. Bizim gibi Makedonyalı, sonra büyük adam. Biraz kös dinlemiş belki, ama ilerisini görüyor. Köyümüze çeşme yaptırması, gelecek yıl seçimde kendisine oy verirsek elektrik getireceğine söz vermesi bunun delilidir. Benim safımdaki bir adamı nasıl öldürürüm?

— Karşı taraftan biri olsa, öldürmeyi kabul eder miydiniz?

— Sinek bile öldüremem ben. Kanımı satıyorum, gangster değilim. Gazeteleri hiç okumam. Okusam, hemen anlardım.

— Neyi anlardınız?

— Beni mankafa mı sanıyorsunuz, yoksa işlemeyen sizin kafanız mı? Onlardan biri öldürülmüştü, karşılığında bizden birini öldürmek istiyorlardı. Yanlış kapı çaldığını söyleyebilirdim, ama kabul etmiş görünüp bir kumar oynamayı denedim.

— İyi ama, gazeteleri okusaydınız neyi anlayacağınızı söylemediniz?

— Enayi miyim? Herif arabaya binmemi istedi.

Ertesi sabah geleceğimi hastaneye bildirdim. Sonra birlikte Aristotelus Sokağına kadar gittik. Beklememi söyledi, yukarı çıkıp geldiğimi haber verecekti. Arabada oturdum, kapı tokmağı ve çeşitli düğmelerle oynadım. Düğmelerden birine bastığımda camlar kendiliğinden açıldı. Nefis bir arabaydı. Camdan bakarken kapının üzerindeki E.D.A. tabelasını gördüm. Korktum. Kokolarla ne işim vardı? Köyde, yeğenlerimden ikisini paslı konserve kutusuyla boğazlamışlardı. Yoksulum, ama namusluyum. Herifin sözünü ettiği yerin E.D.A. merkezi olduğunu anlayınca fazla durmadım, kapıyı açtığım gibi kaçtım. Doğru Millî Emniyete koşup haber verdim.

— Millî Emniyetin yerini biliyor muydunuz?

— Yolumu soracak kadar aklım yok mu?

— Daha önce oraya gitmiş miydiniz?

— Hayır. Daha sonra savcıya ifade verdim. Başımın derde girmesini istemediğimden kimliğimi açıklamamasını rica ettim.

— Tam size parayı verecekleri sıra polisin baskın yapmasını neden sağlamadınız?

— Başımın belaya girmesini istemiyordum, dedim ya. Ekmeğimi kanımla kazanırım.

— Herif size başka ne söyledi?

— «Sağcılar, bağları saran pas hastalığı gibidir,» dedi. Ne tarlam, ne de bağım olduğu cevabını verdim. «Teklifi, asıl bu yüzden kabul etmelisin, dedi bu kez. Iktidara geldik mi, toprakları köylülere dağıtacağız.»

— Sevgili dostum Purnaropulos, dedi Antoniu. Basit bir hata yaptınız. Camları otomatik olarak açılan kapanan arabadan koca Selânik'te bir tane var. O da, Kilkis yakınlarında oturan ünlü faşistin arabası. Yalancı tanıklık yapmak ve adaleti meşgul etmekten içeri gireceksiniz. Unutmayın ki kan suya dönüşmez.

ON DOKUZ

«Düşüş, ancak yükselişten sonra mümkündür. Ama yükselmeyen biri nasıl düşebilir? Senin ölümünden beri, ben bu düşüşü yaşıyorum. Evvelki gün sana yazdıklarımı yeniden okudum ve devam etme gereğini duydum, çünkü o mektupta sana her şeyi söylememiştim.

«Dağlardan inen geceyi evimizde karşıladığımızda ne tatlıydı. Kendini yabancı hissetmemesi için ona bütün pencerelerimizi açıyor, istediğimiz an da kovuyorduk. Müzikle sevgi, sevgiyle müzik, her şey bizimdi, hatırlıyor musun? Bugün —bir an bile kendimi kurtaramadığım acılı 'bugün'— gece, kaatillerinin sırtıma geçirdiği dul elbisesiyle beni kuşatıyor.

«Soru, son zamanlarda kafamı durmadan kurcalıyordu: Neden başkasını değil de seni öldürdüler? Neden komünist değil de, en geniş, en barışçı anlamıyla, herkes gibi bir 'hümanist' olan seni. Pauling'in Başkan Kennedy'ye yolladığı, seninle ilgili mektubu okudum —hayat hikâyen gülünçtü.— Mektupta, Yunan sağcılarının seninle yok etmek istediği şeyin, sol cepheyle işbirliği olduğunu belirtiyordu. Sağ, solu çok iyi bilir, ondan çekinmez. Sağın asıl korktuğu, yavaş yavaş sola yönelen senin gibi adamlar. Ve sana vururken ötekileri korkutmak istedi. Pauling mektubunda, seni öldürebildiklerini, ama sayende gitgide gelişen hareketi durduramadıklarını söylüyordu.

«Bugün taşınmaya başladım. Bir süre kardeşimin yanında kalacağım. Thissiu sokağındaki 7 numaralı evde oturamazdım. En ufak bir gıcırtı, etimde duyduğum büyük bir acı. Dışarıya ısmarladığın kitap geldi. Her gün paketler, mektuplar, sana yazılmış şiirler geliyor, çok kötüyüm. Bütün bunlara katlanacak halde değilim. Bugün oğlun, okuldan korku içinde döndü. Arkadaşlarıyla yarışırken çocuklardan biri: «Baban gibi seni de geberteceğim», demiş. Seni hep Londra'da sanıyordu, başına bir kaza geldiğini sandı. Onu avuttum. Yine de ağlamaktan kendimi alamadım.

«Ortalık nasıl da karmakarışık, her an içeri girip çıkan hamallar bir tapınakta yürür gibi; aşkımızın yuvasından ayrılmak üzereyken bacaklarım titriyor, yeryüzünde çırılçıplak, nasıl yürüyeceğimi bilemiyorum. Gece bitip tükenmek bilmeyen saatlar boyunca seninle konuşuyorum.

«Mektubum, foto-romanları andırıyor herhalde. Okusan nefret ederdin. Ben, mektubuma cevap vermediğin için senden nefret ediyorum. İki uyku hapı aldım, az sonra uyuyabileceğimi sanıyorum. Çok arıyorum seni. Yatak, tek başıma çok büyük geliyor. Ve tabutun, seni almayacak kadar küçük. Bir orta yol bulunamaz mıydı? Senin hayatınla benim ölümümü daha dayanılır hale sokmak için bir uzlaşmaya varılamaz mıydı? Mezarına çiçek bırakanlar yüreğimi kirletiyor. Çünkü artık, hiç bir boşanma, hiç bir hükümsüzlük kararının çözemeyeceği bir bağla sana bağlıyım. Ve bu yüzden, senden daha çok nefret ediyorum.»

YIRMI

Bu kaya onun başlıca kâbusu olmuştu. Kayma sonucu dağın bir parçası Karpenissi'deki Mikro Horio köyünü yerle bir edeli beri, Hacis, günün birinde bu kayanın tepelerine düşeceğinden emindi. Karısının çeyizi olan küçücük evleri Selânik'in en uzak mahallelerinden birinde, boş bir arsanın dibinde, ilkel, ezici, tehlike dolu bir dağın eteğindeydi. Kocaman bir kaya parçası, felaket habercisi gibi tepelerinde duruyordu. Karısı, belki bin kere, bu tehlikeyi önlemenin yolunu bulmasını söylemişti. Ama parası olmadan insan ne yapabilir?

Geçen mart ayında, fırtınalı bir gece Hacis garip çatırtılar duymuştu. Mikro Horio felaketinde, yağmur sularının toprağı iyice gevşetip dağın bir parçasını kopardığını da gazetelerde okumuştu. Şimdi, hep aynı şey aklındaydı. Çocukları vardı, günün birince tedbirsizlikle suçlanmak istemiyordu. Bu ne-

denle, fırtınanın ertesi günü, gelecekte her türlü felaketin önüne geçeceğine inandığı üç beton direk yapmaya koyuldu.

Duvarcı ustası olan bir arkadaşını yanına aldı, birlikte beton dökülecek kalıpları hazırladılar. İşleri bittiğinde, kaya parçası, üç güçlü kol tarafından tutuluyordu. Ama bu üç direğin yapımı iki aylarını almıştı. Mahallede herkes bu işin gerekliliğini anladığından, kimse de onları rahatsız etmemişti. «Yaşa Kaplan! Bu işi çok daha önce yapmalıydın!» diyorlardı Hacis'e. O sıralar Hacis önem kazanmamıştı.

Önüne geçtikten kısa bir süre sonra, tehlike eskisinden çok daha korkunç biçimiyle kendini gösterdi. Bu kısa süre içinde Hacis üne erişmişti. Kamyonetin kasasına atlayan ve cinayet gecesinin labirentinde yol gösteren ipi elinde tutan lastik gövdeli adamdı. İki kere ölümle tehdit edilmişti, peşinde hep birileri vardı; bir gece, bu boş arsada, kolayca hakkından gelebileceklerini biliyordu.

Felaket, bir gece değil bir sabah geldi başına. Saat dokuza doğru, üç belediye memuru, yanlarında iki de işçiyle kapılarını vurdu. Belediye Fen İşleri Müdürlüğünden gönderildiklerini söylediler, kendisine ait olmayan bir arsa üzerine üç sütun dikmek için ruhsat alıp almadığını sordular. Hacis direkleri ruhsatsız diktiğini söyledi. Amacı, Mikro Horio köyü gibi günün birinde kaya altında kalıp ezilmemekti.

Hacis'in sözleri, fen işleri görevlilerini duygulandırmadı bile. Kanunu temsil ediyorlardı, kanun da ruhsat alınmadan bir tek direk bile dikilmesine izin vermiyordu. Bu nedenle, hiç istemedikleri halde direkleri yıkmak zorundaydılar. İşçilere, hemen işe koyulmalarını bildirdiler.

Hacis isyan etti. Delirmişti bu adamlar! Ucu kayaya yapışık direkleri devirirlerse, kaya tepelerine düşüverecekti. Yuvasını yıkmak mı istiyordu bu adamlar? Şehrin bir ucuna dikili bu üç direkten kim rahatsız olabilirdi? Kim göndermişti bu memurları? Adamların söylediklerine bakılırsa, kendiliklerinden gelmişlerdi. Öyleyse, neden daha önce ortalıkta görünmemişlerdi? Herhalde, Z. olayında oynadığı rolü yeni

öğrenmişlerdi! Adamlar, Hacis'in bütün sözlerine kulak tıkadılar. Siyasetle ilgili tek söz duymak istemiyorlardı. Basit belediye memurlarıydı üçü de, siyasî konularda en ufak bir görüşü belirtmeye hakları yoktu. Bu arada işçiler araçlarını kapmış, yıkma işlemine başlamak üzereydiler. Direkleri dikmek için iki ay gerekmişti, iki saatta yıkılacaktı üçü de.

Hacis en yakın kahveye koştu, avukatı Maçaş'a telefon etti. Karşı tarafın son buluşunu bildirdi. Maçaş, hemen harekete geçeceğine söz verdi. Bir saat geçmemişti ki —ilk direği yıkan işçiler ikinciyi devirmeye hazırlanıyorlardı— kapının önünde, büyük bir duman bulutuyla valinin arabası durdu. Şoför, arka kapıyı açmak için dışarı fırladı ve sabah sabah tüm haşmetiyle Vali Bey yere ayak bastı.

— Ne oluyor? diye sordu.

Memurların en yaşlısı:

— Bu direkler ruhsatsız olarak yapılmış, dedi. Biz de yıkıyoruz.

— Hemen durdurun yıkma işlemini!

— İyi ama, biz verilen emri yerine getiriyoruz. Vali Bey...

— Ben de, size verilen emri iptal ediyorum.

Yıkım süresince bütün mahalle —yaşlı kadınlar çocuklar, analar ve kahveyi boşaltan erkekler— toplanmış, müdahaleye hazır, olayın gelişimini bekliyordu. Z.'nin ölümünden bu yana Hacis mahallenin en büyük kahramanıydı. Vali döndü, kara giysili kadınları, ellerinde yün eğirmeye yarayan iğleriyle yaşlı kadınları, Almanya'ya gitme sıralarının gelmesini bekleyen işsiz adamları, sessiz ve gergin insanlardan duvarı gördü. Yutkundu. Şoför, pis ellerini arabanın pırıl pırıl parlayan madenî yerlerine süren çocukları kovaladı.

Vali, az öncekinden de sert bir sesle:

— Yıkma işlemini hemen durdurmanızı emrediyorum! dedi. Bura belediyesi sebep olduğu zararı bir saat içinde giderecek, kaya, beton duvarla desteklenecek. Bütün bu işlerin bir saat içinde yapılmasını istiyorum. Vatanımız, Hacis gibi yiğit evlatlarının yardımına koşmak zorundadır! Fen İşleri Müdürlüğünün tutumu yanlıştır.

Gülünç operetlerin sonuna benzeyen bu sözlerin ardından, Vali, Kaplan'ın elini uzun uzun sıktı ve arabasına atladı. Şimdi adı dillerde dolaşan aynı avukat, Maças, tehlikeyi haber verdiği halde, aynı Vali, cinayet gecesi Z.'nin hayatını korumak için kılını kıpırdatmamıştı. Ama, o günden bu yana durum değişmişti. Keler'in hükümetten yana çıkan örgütü resmen ortadan kaldırılınca, Vali, Hacis'i korumak gereğini duymuştu. Bu yaptığı, bir çeşit iyi hıristiyanlık görevi, pazar sadakasıydı.

Herkes gidince, Hacis: «Çok kötü bir şey bu,» diye düşündü. «Artık tavşan ve keklik avı başladı. Yaşadığım dağ başında bir av kazası bekleyebilirim.»

YİRMİ BİR

Sorgu yargıcının başı dertteydi. Dört yanı sarılmıştı. Av köpekleri üzerine çullanmak üzereydi. Yargıç bir çıkış yolu değildi. Cezaevine giriş kapısıydı bir çeşit. Fili de Yedi-Kule'ye tıktığından beri, kişiliği, tüm canavarların hedefi olmuştu.

Yüksek memurlar didinip duruyorlardı. Bakan, vilayet binasından çıkmıyordu. Jandarma Genel Komutanı, Adalet bakanı, Başbakanın baş danışmanı. Görüşmeler. Telefon konuşmaları. Baskılar. Çatlakları gizlemek için alelacele vurulan birkaç fırça darbesi. Ama bu dönemde, gerçek gizlenemezdi. Adalet bakanı kuşku içindeydi: «Z. olayına ne zaman bir son vereceksiniz? Sorguyu haziranda bitireceğinizi söylemiştiniz, ağustosu bulduk! Benimle alay ettiniz! Ne halt karıştırıyorsunuz? Tanıkları durmadan sorguya çekmekle yolunuzu şaşırabileceğinizi görmüyor musunuz?»

Yargıç her şeyi biliyordu. İyiden iyiye sıkıştığının da farkındaydı. Iki yandan da baskı yapılıyordu. Birinci baskı üstündekilerden geliyordu, ikincisi de, gerçek bir kurtarıcı olarak görüp bakışlarını ona çeviren halk yığınlarından. Yargıcın uyku uyuduğu bile yoktu. Yirmi dört saatin on sekizi iş başındaydı.

Belirli bir sonuca varmıştı, ama henüz ağzını açmıyordu. Bir takım olayların durumu kendiliğinden açıklamasını istiyordu.

«Neden bir jandarma subayını tutukladınız? Ancak mahkum olacaklarına kanaat getirdiğimiz subayları tutuklamak gerektiğinde anlaşmamış mıydık? Başsavcı, elinizdeki delillerin Fil'i sorguya çekmenize yettiğini, mahkum etmenize yetmeyeceğini bana bildirdi. Telefonda daha fazlasını söyleyemem. Anlamaya yanaşmadığınız şey, bu tür davranışlarınızla rejimi büyük ölçüde tehlikeye düşürdüğünüzdür.»

Yargıç, genç, yakışıklı ve yüreklidir. Kangreni iyileştirme yolunda tek umut. Mendireğe bağlı bir düş. Cezaevine açılan kapı. Susuz. Işıksız. Daracık bir girintiyi inceden inceye arıyor. «Görevimi yapıyorum.» Sabırlı. Çalışıyor. Tüccarların değer biçeceği kumaşı dokuyor. Bu kumaşın, dayanıklı olmasını istiyor. Çinlilerin yemek yerken kullandıkları çubukları andıran iki iğneyle her ilmiği sayıyor, pirinçleri teker teker ipe diziyor. Iğnelerin her hareketi iyi hesaplanmış. Her noktanın bir başkasıyla ilişkisi var.

Yargıcın elindeki «dinlemeç» kocaman. Işıklar altında oynanan gece maçı sırasında stadyumun girintisine çıkıntısına göz atan bir ay. Binlerce seyirci kendini oyuna kaptırmış. Şike yapmaları için oyunculara para veren hangisi? Onların sırtından kumara bir servet yatıran kim? Yargıç cinayetin röntgen filmini inceliyor. Şüpheli lekelerin ne olduğunu açıklamak zorunda. En ufak bir şüphe kırıntısı kalmamalı.

Yargıç, Kavafis'in ILK YÜRÜYÜŞ (*) adlı şiirine benzemiyor. Ilk basamağı tırmanmak ona yetmiyor, tepeye çıkmak, doruğa varmak zorunda. Bütün bir ulus tarafından destek görerek yükseldiğini bilmek ne garip bir duygu! Ey böylesine müthiş bir sorumluluğun verdiği tatlı duygular! Yorgunluk ve inatla didinmekten neredeyse sarhoş olan yargıç Yedi-Kule cezaevine bilet kesiyor.

«Sorgu yargıcını sol eğilimli tanıtma çabaları. Aşırı sağa yönelen görüşleriyle ün salmış bir E.R.E.

(*) Kavafis: Ünlü Yunan şairi.

milletvekili, İçişleri bakanlığına yönelttiği yazılı soruda, Selânik olayıyla ilgili soruşturmasına devam eden yargıç, Bay...nin çalışmaları hakkında Millet Meclisine bilgi verilmesini istiyor...»

Yargıcın açıklaması: «Kale iyi korunuyor.» Yargıç yürekli. Yargıç zeki. Susmayı gerekli gördüğünde: «Verecek cevabım yok,» diyor. Orgeneral, sorguya çekilecek tanıklar listesini önüne koyduğunda, bütün kaynaklara başvurarak gerekli unsurları ortaya çıkarmak zorunda olduğunu öne sürüp listeyi geri çeviriyor. Her kaynak ona bir başkasını sağlıyor. Ayaklarının altındaki toprak delik deşik, batıyor. Köstebekler geçitler açıp bir yeraltı labirenti meydana getirmişler. Ama bütün geçitler olayın göbeğine çıkıyor. Yargıç, sırtında iki oksijen tüpüyle denize dalan bir dalgıç.

«Adalet Bakanlığı, suçluların Z.'yi öldürmek değil de dövmek istedikleri yolundaki görüşü yargıca bildiriyor. Basının sözünü ettiği bu yeni tutuklamalar da ne? Tutuklayacağınızı tutuklayın da rahat edelim!»

Yargıç bir sarmaşık, üstünün imkan verdiği ölçüde yükseliyor. Üstü ne kadar yüksekteyse yargıç da o kadar yükseğe tırmanıyor. Yargıç bir asma; asmadan sarkan yemyeşil, ekşi koruk salkımları sonbaharda olgunlaşıp şarap yapmaya elverişli bir hal alacaklar. Yargıç, esnek bir zeminin yıkıcısı. Altında gömülü ölülerin asırlık köklerini bulup çıkarıyor. Yargıç, mezar açan biri.

«Yargıç —tüm sorgu yargıçları gibi— Olemp Dağında oturan on iki tanrılık koroya dahil değil, hıristiyanlığın azizlerinden de sayılamaz, yalnız papaya tanınan yanılmazlık imtiyazı ona tanınmamış. Yargıç, bütün benzerleri gibi biri. Belirli bir ana babadan doğma, belirli bir kişi; ister istemez, varlığında, kanında ve ruhunda bir soyaçekim taşıyor. Belki gençliğinde bir takım düşüncelerin etkisinde kalmış, her insana özgü zaaflara gösterdiği direnç kişiliğiyle ilgili. İşte yargıç böyle biri, bütün yargıçlar da onun gibi.»

Yargıcın, kuşkulanacak, ürkecek, bir takım fizik ötesi pişmanlıklar duyacak zamanı da yok. Dümenin

gemiye bağlanması gibi, o da gemiye bağlı. Yargıç, bahçeyi zararlı otlardan temizleyen bir bahçıvan. Güney Amerika'nın nadir çiçekleri gibi yalnızlığında, kışın sertliğinden önce ilkbaharı haber veren, sonbaharın kasvetli dekorunda biten bir çiçek.

YİRMİ İKİ

«Kış yaklaşıyor, seni göremeyeceğim, ne kadar özlediğimi, ne kadar aradığımı bilmeni isterim. Hiç olmazsa kışın günler kısa sürecek, seninle birlikte geçireceğim saatlar uzayacak. Bu yaz geceleri bitmek tükenmek bilmiyor. Yasın kapkara pamuklusu güneş geçiriyor. Yakıyor beni.

«Sana duyduğum sevgiyi çocuklarına veremeyeceğim. Sana duyduğum sevgi duman olacak. Göklerimizin ayrıldığı yerde dikili bir tek bacadan havaya yükselecek.

«Ben, bomboş bir stadım. Sıraların çizgisi silinmiş. Uzun atladığın kum havuzu bakımsız. Kum, karıştırılmadığında iyice oturur. Her kum tanesi öbürüne iyice yapışır. Balkan oyunları ne zaman başlayacak, bilmiyorum.

«Sen uzun atlamadığında, benim kum havuzum, benim pistim boş bir sarnıç. Sen, uzun atlama şampiyonu, eksikliğin duyuluyor. Gövdeni unutmamak için yarıştığın formayı saklıyorum. Ayaklarını hatırlamak için, Helviel marka lastik pabuçlarını da saklıyorum.

«Sonra, yolumu şaşırıyorum. Sesinden yoksun yeryüzü, daralıyor. Ruhum, kıyıya konan şekilsiz bir martı. Deniz kestaneleriyle dolu sular. Nasıl atmalı bir adım daha?

«Ufuğa doğru denizde uzaklaşıyorsun, dünyanın yuvarlaklığı seni sürüklüyor, gitgide daha az görüyorum, direğin tepesindeki bayraktan başka şey kalmadı ortalıkta. Bunun dışında iyiyim. Ameliyatlarda kullandığın araçların üzerinde parmaklarının izi var.

«Başkalarının anısına girdiğinden beri, senden

bana hangi ayrıntıların kaldığını bir başka mektupta anlatırım. Tek başımayım. Başkalarının anıları ötesinden seni hatırlamamın daha iyi olup olmadığını bilmiyorum. Yalnızlığın ortasında tehlikeli bir bencillik gelişiyor. İnsan herkesin kendisine borçlu olduğunu hayal ediyor. Ama onlarla karşılaştığında yara kapanıyor, kabuk bağlıyor, en saf altın kalıyor geriye.

«Ölesiye sıkılıyorum. Gündelik şeylerle dolu her günün sürecini tamamlamasını bekliyorum. Gece, gerçekten yaşadığımı hissettiren sonsuz kucaklamayı getirsin bir an önce. Ölümle herhangi bir uzlaşma yapılmaz. Gerçek bu. Her ayrılıkta, belirsiz bir bekleme var. Ölüm, tamamlanmayan her şeydir.

«Bu yüzden acı çekiyorum. Çünkü senin için harcanmamış sevgi hazineleri biriktirdim. Çünkü, daha yaşanmamış şeyler vardı. Beraberliğimiz her zaman mükemmel olsa bile ideal çift olmayışımızın, anlaşmazlıkları yüreklilikle kabul edişimizin, her şeyi yalandan bir kabukla gizlemeyişimizin mutluluğu beni ne kadar rahatlatıyor, bilemezsin.

«Beni yaşatan bunlar. Duyguluysam, gerçekten seni özlediğimdendir. Bizi nelerin ayırdığını gerçekten görmek istediğimdendir. Senin yanında gerçekten acı çekmek istediğimdendir. Oysa uçurtma birden kopuverdi; elimde ipiyle kalakaldım.»

YIRMI ÜÇ

Yabancı plakalı bir araba, tanıklarla gazetecilerin peşine düştü. Taunus marka araba bir avukatı ezmek üzere kaldırıma çıktı, tam zamanında kenara çekilen avukat kendini güçlükle kurtardı. Bu Taunus arabanın da plakası yabancıydı. (Nerede yapılıyor bu yabancı plakalar?) Trafik Müdürlüğünde kimsenin bir şeyden haberi yok. «Bir kamyonetin camından çıkan iki 'usta' el, Nikitas'ın başına bir şey vuruyor. 22 mayıs gecesi düzenlenen toplantının yapıldığı yer çevresinde, meçhul motosikletler dolaşıyor. Boşluktan fırlayan cankurtaranlar, yaralıları yük-

leyip gecenin karanlığına dalıyorlar. Yangos'un kamikazesi. Bir jandarmanın kullandığı Volkswagen marka araba Z.'yi hastaneye götürüyor. Bütün bu olaylar genç gazeteciyi düşündürüyordu. Soruşturma ilerledikçe, o gece Z.'yi öldürmek ve kaatilleri hemen olay yerinden uzaklaştırmak amacıyla motorlu bir birliğin harekete geçirildiğine inancı gitgide artıyordu.

Her şey, kaatillerin beklemediği şekilde çıkmış, hepsi de teker teker gizlendikleri çalılıktan çıkarılmışsa —tıpkı saklambaç oynayan çocuklar gibi: «Gördüm, gördüm, sobe!»— bu, her şeyden önce Kaplan Hacis'in sayesindeydi. Gazeteci, soruşturmanın «motorlu birlik» izini sürmesi gerektiği inancındaydı. Aksi halde olayın bir çok karanlık noktası gizli kalacaktı.

Selânik'in rutubetli gecelerinden birinde, OLİMPOS NAUSSA'da, denize karşı midye tavası yerken olayın sırrını çözdü: Nümayişi izlemeye gitmeden önce, General, Tarım Bakanının pas hastalığıyla ilgili olarak, Kuzey Yunanistan Bakanlığında yaptığı konuşmayı izlemişti. Konuşmayı izleyenler arasında, bakanın özel kalem müdürü de vardı.

Özel kalem müdürünün, aşırı sağcı öğrenci örgütü E.K.O.F.'la ilişkisi bulunduğu biliniyordu (bunu basında, resimlerle ispatlamıştı). E.K.O.F.'la birlikte karşı-nümayişe katılan hükümet yanlısı örgütlerle General işbirliği halindeydiler. Volkswageni kullanan özel kalem müdürünün şoförüydü. Her şey bu noktadan başlıyordu: Pas hastalığıyla ilgili konuşma bir bahaneden başka şey değildi. Jandarmanın Volkswagen'i kimden kiraladığını bulması zorunluydu. Mesleğinin dar çerçevesini aşmasına yardımcı olduğu için çok sevdiği detektiflik oyununa başvurarak, bu yeni serüvene atıldı.

Önce İlk Yardım'a uğradı ve büyük bir şaşkınlıkla, hasta kabul defterine Volkswagen'in numarasının yazılmadığını gördü. Bunun üzerine, otomobil kiralayan yerleri dolaşıp olay gününü, saatını ve kazayı belirterek araştırma yapmaya koyuldu. Kendisine enayi gözüyle bakıyorlardı, ama aldırdığı da yoktu. Olayın «anahtar»larından birinin bu «beklenmedik» ka-

zayla ilgili olduğundan emindi. Çok yoruldu, ama umudunu kesmedi ve sonunda aradığını buldu. Bir kere daha ne aradığını söylüyordu ki, madenî masasının ardından sözlerini dikkatle dinleyen adam gülerek:

— Hatırlamaz olur muyum! dedi. Yalnız telefonda, hasarı bana ödetme niyetinde olmadığınızı söylemiştiniz.

Antoniu hemen anladı. Ağzını açmadan, adamın konuşmanın sonunu getirmesini bekledi.

— Tabiî, tabiî, dedi adam, çok iyi hatırlıyorum. Z.'yi hastaneye götüren bir jandarma arabanıza çarptı. Tamam değil mi?

— Tamam...

— Önce sigorta aracılığıyla harekete geçtiniz, sonra, garip bir şekilde, telefonla para istemediğinizi bildirdiniz. Demek ilk isteğinizde kararlısınız. Doğrusu size hak vermemek de elimde değil.

— Jandarmanın adı neydi?

— Telefonda size vermiştim.

— Unuttum gitti.

— Bir saniye.

Kağıtlarını karıştırdı, ilgili dosyayı buldu ve adamın adını verdi. Böylece, tanıklardan birinin ifadesi doğrulanıyor, Volkswagen'i kullananın Kuzey Yunanistan Bakanlığı Özel Kalem Müdürünün şoförü olduğu anlaşılıyordu.

— Jandarma, o gün öğleden sonra dörde doğru telefon edip araba kiralamak istediğini bildirdi. Arabayı almaya gelen o değil, kendi adına kiralayıp müşterilerin ayağına kadar götüren ve arada birkaç kuruş kazanan Meraklis'di. Meraklis, akşam altıya doğru arabayı ona bıraktı. Jandarma, dokuza doğru getireceğini söylemişti, ama üzücü kazadan ötürü ancak onda getirebildi.

— Meraklis de kim?

— Zavallının biri. Bir takım işler çevirmeye çalışır. Parası yok, ama Kuzey Yunanistan Bakanlığında «pistonu» olduğu söylenir. Pek de boş kalmaz. Kaza zaptı onun adına tutulduğu için, sizi doğru Meraklis'e götüreyim daha iyi. İki adım ötede, hemen gidebiliriz.

Dışarı çıktılar. Adam durmadan konuşuyordu:

Z.'nin cinayeti de ortalığı amma karıştırdı! Ara sıra, hiç bilmeden, bu cinayete hepimizin karıştığını hissediyorum. Daha doğrusu, gazetelerin uyandırdığı izlenim bu. Siz ne dersiniz? İşiniz?

Gazeteciyim.

Adam, kaldırımın ortasında dondu kaldı. Karşıdan gelen yaşlı bir kadın ona çarptı, elindeki şeftali paketi patladı, meyvalar yere saçıldı. Birlikte yere eğilip şeftalileri toplamaya koyuldular.

Demek gazetecisiniz? Öyleyse her şeyi benden iyi biliyorsunuz...

Hiç de değil. Bilgi almak için size geldim.

Ne olur, adımı sakın yazmayın! Hayatımı kazanmakta yeteri kadar güçlük çekiyorum zaten, bir de başımın belaya girmesini istemem. Oğlumla kızım Cenevre'de, tercümanlık okulunda öğrenim görüyorlar. Günümüzde herkesin gözü bir araba sahibi olmakta, araba kiralamak gitgide güçleşiyor. Masrafları bile karşılayamıyorum. Selânik'te turizm, Atina'daki gibi gelişmiş değil.

Meraklis'in yerine gelmişlerdi. Aradıkları adam telefonla konuşuyordu. İçeri girdiklerini görünce işaretle oturmalarını belirtti. Adamın kendisine yeni bir müşteri getirdiğinden emin, eliyle ahizeyi örtüp sordu «Kahve içer misiniz?» İkisinden de olumsuz cevap aldı. Telefonu kapar kapamaz da otomobili kiralayana dönüp:

— Beye ne gibi bir yardımınız dokunabilir? diye sordu.

— Bey gazeteci, seninle görüşmek istiyor.

Meraklis kendini güç tuttu, Antoniu'ya hiç bakmadan:

— Ne istiyor? diye sordu.

— Bazı noktaları aydınlatmak istiyorum, dedi Antoniu.

— Müdüriyetten kimseyle konuşmama emri aldım.

— Müdüriyetten mi, Millî Emniyetten mi?

— Millî Emniyetten.

Bu kadar bilgi yeterliydi. Antoniu, bir yandan haberi gazetesine ulaştırırken, öte yandan da savcıya durumu anlattı. Meraklis haberi yalanladı: Gazeteciye Millî Emniyetten hiç söz etmemişti. Hakkında dava açıldı, yargılandı ve yalancı tanıklıktan yedi aya mahkum oldu. Bu olay dolayısıyla, Meraklis'in, 22 Mayıs öncesinde taksitle bir Skoda otomobil satın aldığı, taksitleri aksattığı, ama cinayetten hemen sonra on beş bin drahmiyi peşin ödeyerek yepyeni bir Vespa aldığı ortaya çıktı. Parayı bir gecede nereden bulabilmişti? Sonradan bakanlıkla ilişkisi bulunduğu ve bir jandarma subayının sık sık iş yerine uğradığı da öğrenildi. Aynı subay, seçimlerin hemen öncesinde Karamanlis kabinesi düştüğünde: «Bu seçimi de Karamanlis kazanırsa, sorgu yargıcının vay haline!» diyecekti. Ama şimdilik yaz Selânik körfezinde can çekişiyor, uluslararası fuar her yılki gibi eylülde kapılarını açmaya hazırlanıyor ve sağcı basın, E.L.A.S.'a bağlı eski bir mukavemetçinin —Vangos'un— Z.'yi nasıl öldürdüğünü anlatan serüven romanlarıyla bu türden hikâyeler yayınlıyordu. Karışıklık doruğuna varmıştı, görevini tamamladığına inanan genç gazeteci de Atina'ya, işinin başına döndü.

YIRMI DÖRT

General istediğini yapabilirdi. General beyanat veriyordu. General, esrarlı yolculuklar yapıyordu. Tek derdi ortaya çıkmamak, kaybolmaktı. Sonsuzluğa dek birbirine bağlı ipleri çekiyordu. Bu iplerden bazıları kopuyor, General sövüp sayıyordu. Nikitas'ın durumu, Varonaros'un cezaevinden: «Başımı belaya soktukları yetmiyormuş gibi, burada da peşimi bırakmıyorlar!» gibisinden açıklaması kopan iplerden ikisiydi. Yangos susuyor, Vangos iyimserliği elden bırakmıyordu. Boksör Jimmy uzun süre bulunamadı, ancak sınırı gizlice geçmeye hazırlandığı sıra Orestiada'da yakalandı. Yakalandığında da: «Taşrada, boks maçı yapmak üzere turneye çıktığını» söyledi. Eski Kra-

liyet Efzun alayı komutanı General'in koruyucuları, hep yüksek mevki işgal eden kişilerdi. Onun gözünde her şey, şu sözlerle özetleniyordu: «Suçluları kurtarmak.» Emniyet Müdürü görevinden alınırsa onu temize çıkarmak için sonuna kadar çalışacağını bildirdi. Emniyet Müdürü görevinden alındı. Generalin kılı bile kıpırdamadı. O da giderse, ortalık birbirine girecekti çünkü. Her yandan Jandarma Genel Komutanlığına yöneltilen suçlamalara karşılık, bütün sorumluluğu üzerine aldığını ifade ediyordu. Ama kanun karşısında General sorumlu değildi. Cinayetle ilişkisi bulunduğunu yazan basına, büyük bir iç rahatlığıyla şu karşılığı veriyordu: «Biz tutuklanırsak, ortalıkta gezen haydutları kim yakalayacak? Birbirimizi yakalamamız mümkün mü?»

Generalin gözünde Selânik bir satranç tahtasıydı. Şurada kale —Beyaz Kule,— ötede fil —Kümbetin minaresi— az ileride de at —denizin kıyısındaki rıhtım— yer alıyordu. Bütün taşlar körfezin suyunda yansıyor, iki kale, iki fil, iki at çıkıyordu ortaya. Yalnız Şah'la Vezir ortada yoktu. Yine de Generalin elinde daha başka taşlar vardı. Büyük bir ustalıkla bu taşların yerini değiştiriyordu. Ama karşısındakinin üstünlüğü, gazetecileri kendi safına çekmesinden ileri geliyordu. Her taş kaybedişte, General çılgına dönüyordu. Kaybetmeye alışmamıştı. Birden, koruyucu ön saflardan yoksun kalıverdi. Gizlice Atina'ya koştu. Yetkililerden, duruma kesin bir müdahalede bulunmalarını rica etti, yalvardı. Sinirleri iyiden iyiye laçka olmuştu. General, bu felaket günlerinde kötülük meleğinin peşinden bir türlü ayrılmadığı inancındaydı. Siyonistler çetesi komünistlerinkiyle işbirliği halindeydi. Tam orgeneralin yerini almayı hayal ederken, yaş haddini doldurduğu gerekçesiyle emekliye ayrıldı. Soruşturma raporu onu suçluyor, yargıç savunmasını hazırlamasını istiyordu. General, hayatının tam bir fiyaskoya döndüğünü hissetti.

4.
Savunmalar

BIR

«Şaşkınlıktan ne yapacağımı bilemiyorum. Bu kadarına isyan ediyorum hâkim bey. En önemli görevlere kadar yükselip tam Jandarma Genel Komutanlığına atanacağım sıra kaderin bana böyle bir oyun oynayacağı aklıma gelmezdi. Beni, koskoca Generali neyle suçluyorlar: Kaatillere, cinayetten önce cinayet sırasında ve sonra yardım etmekle! Nasıl bir yardım bu: Cinayetin işlendiği yerde hazır bulunmak, cinayetten hemen sonra kaatillerden yardımımı esirgememek, kaatillerin izlerini karıştırmak için çaba harcamak, peşlerine düşmemek, cinayet araçlarının adaletin eline geçmesini önlemek. Bütün bunları yapan da ben. Hayatımı vatanına adayan ben. Şu an kaatillerle aynı safta görülüyorum. Hayır, hayır, bu kadarı olamaz!»

22 Mayıs akşamı, —saatını pek hatırlamıyordu ama o akşam olduğundan emindi, çünkü günlerden çarşambaydı— dükkanlar kapalıydı ve General bunu unutup alış verişe çıkmıştı; uzun külot almak istiyordu, bulamadı. Aradan üç ay geçmesine ve yaşı ilerledikçe belleğinin zayıflamasına rağmen, bu olay, 22 Mayıs akşamı sivil giysilerini sırtına geçirip alış verişe çıktığını kesinlikle söyleyebilmesini sağlıyordu. General üniformasıyla kendine uzun don alamazdı ya, bir sürü dedikodu yayılırdı çevreye. Burada bir noktayı daha belirtmesi gerekliydi, dış basur illeti çekiyordu uzun zamandır, uzun don bunun için çok önemliydi. Kendi yerine emir subayını gönderip ona aldıramazdı. Karısı da o gün, yardımseverlerde çaya

davetliydi. Aynı akşam, Kuzey Yunanistan Bakanlığında pas hastalığıyla ilgili bir konuşma yapılacaktı. Kendisi de basit bir köylü ailesinden geldiği için —babası rençberdi— tarım sorunlarına çok meraklıydı. Konuşmacı tarım konularında en yetkili kişilerdendi, davet de edildiğinden çağımızda pas hastalığıyla nasıl mücadele edildiğini merak etti. Hayır, içindeki köylü ruhu ölmemişti... Bunun da en belirgin yanı, Serez yöresinde birkaç tarla sahibi olması, tarlalarını çok sevmesi ve pazar günleri tarlalarında yetişen tütün fidanlarıyla bizzat ilgilenmesiydi. Doğa onu çok dinlendiriyordu. Jandarma Genel Müfettişi olarak büyük sorumlulukları vardı, ancak toprağa dönmekle bütün dertlerini unutuyordu. Yaş ilerledikçe herkes köklerine kavuşuyor ve hayatının çemberini büyük bir sıfır gibi kapıyordu. Evet, hayatının ne yazık ki büyük bir sıfır olduğunu şimdi anlıyordu. Ulusun en basit ama en vatansever katından çıkmış, «ırkımızın temellerini sarsmak uğruna hiç bir şeyden çekinmeyen komünist haşeratın» kendisini devirmeye çalışması için devlet memuriyetinin Everest'ine ulaşması gerekmişti. Ama bunu başaramayacaklardı! Suçsuzdu. İnkar etmiyor, tam tersine, hayatı boyunca tek hedefinin elen-hıristiyan uygarlığına saldıran komünizm ve siyonizmle mücadele etmek olduğunu söylemekle gurur duyuyordu. Bu iki belanın birbirine ne denli yakın olduğu halk yığınlarının aklına bile gelmezdi. Doğru, bütün bu görüşleri açıklama yeri yargıcın karşısı değildi. Bu konuyu açmasının nedeni, hayatının eksenini, puslasını gösterme çabasıydı. Bu ikiz taşla mücadelenin sonucu... «onları birbirine sürtüp sıcaklık ve kıvılcım çıkarabildim.»

Pas hastalığıyla ilgili konuşma, onu dalgınlıktan kurtarmıştı. Öğlende soğanlı ahtapot yahnisi yemişti. Doğrusu karısı, bu yemeği nefis yapardı, ama epey ağır olduğunu da kabul etmek gerekirdi. Bu yüzden de, öğlen uykusundan başı ağrıyarak kalkmıştı. Kendini toplaması için en az iki üç kahve içmesi gerekmişti. Biraz da bu yüzden, günlerden çarşamba olduğunu unutmuş ve sersemlik edip uzun don almaya çıkmıştı. Pas hastalığıyla ilgili konuşma köylü içgüdü-

günü, «Slav komünistlerinin boğazladığı» zavallı dostu Zissis'le birlikte serçelere tuzak kurdukları çocukluğunun mutlu çağını gözlerinin önüne getirmişti. Yerinden kalktı ve Yunanistan'ı kırıp geçiren «komunapas» hastalığından kısaca söz etti... Ne? Yargıç bu konuşmasından haberli miydi?... Kim söylemişti ona? Adalet mekanizmasının sırları dışarı sızdırılamaz mıydı? Sakın Selânik bölgesinde, Tarım Bakanlığına bağlı olarak çeltik ekimini denetleyen eski komünistten duymasındı? Demek dinleyiciler arasında da «ispiyonlar» vardı. Her neyse, Bakanlıktan çıkarken merdivenleri silen hademe kadına rasladı, bir süre de onunla konuştu. Bu kadını çok önceleri, Jandarma Genel Komutanlığında çalıştığı sıradan tanıyordu. Kocasını kızıl çakallar boğazlamıştı. Kısa süre önce Generalden yardım istemişti; General, yoksul insanların her zaman yardımına koşmuştu. Neden mi sık sık gidiyordu Bakanlığa? Özel Kalem Müdürü dostuydu da ondan. «Genç, üstelik en soylu elen-hıristiyan idealleriyle dolu, güneşteki lekelerle ilgili görüşlerime her zaman dikkatle kulak veren bir adamdır.» Sonra Tarım Bakanını arabasına alıp havaalanına kadar götürmüştü. Yolda, bir tavuk ezmek talihsizliğine uğradı. Bakan da uçağını az kalsın kaçırıyordu. Tavuğu ezmemesi imkansızdı, yol kıyısında duran traktöre çarpabilirdi. Hayvanları Koruma Derneği Başkanı da olan Tarım Bakanı, zavallı tavuğun gerçekten ölüp ölmediğini anlamak için durmasını rica etmişti. Bakan bu olaya çok üzülmüş, serseniş dolu bakışları Generalin üzerinden ayrılmamıştı. Kendini tekerleklerin altına attığı için tavuğun da sorumluluğu paylaşması gerektiğini düşünmüyordu bile. Generalin kör inançları yoktu, ama o günden bu yana görüşü değişmişti. Ezdiği tavuk bir uğursuzluk habercisiydi. Bir komünist milletvekilini ezmekle suçlanması gecikmeyecekti. Ama bunları bırakıp olayların tarih sırasına göre gelişimini incelemek gerekliydi.

Şehre döndüğünde, Bolşoy için gönderilen davetiyeyi almak üzere bürosuna uğradı. Balenin kaçta başladığını bilmediğinden, telefon edip öğrenmesini emir subayından rica etti. Bale ona çeyrek kala baş-

lıyordu. Saat daha dokuzdu. Önünde koskoca bir saat vardı. Karısına telefon etti, dokuz buçukta hazır olmasını bildirdi. Arabayla uğrayıp alacaktı. Sonra Emniyet Müdürünü arayıp birlikte tiyatroya gitmelerini teklif etti. Nöbetçi memur müdürün yerinde olmadığını söyledi. Ermu ve Venizelu yollarının birleştiği alanda yapılacak bir nümayişi izlemeye gitmişti. Bu nümayişten söz edildiğini ilk kez duyuyordu Müdürü almak için oraya kadar uzanmaya karar verdi.

Tabiî ki bekliyordu bu soruyu... Kendisi gibi büyük bir komünizm düşmanı, Sovyetler Birliğinden gelen bir bale topluluğunun gösterisine nasıl giderdi? Amacı, dansözlerin bacaklarına bakmak değil —Tanrı'ya şükür, böyle sapıklıkları yoktu— sadece bale topluluğunu izlemek, yüzleri, renkleri ve «tabiî sahnenin solunda yer alan hareketleri» incelemek, başka bir deyimle görevini yapmaktı. Stalin Yahudisinin ölümünden ve ari ırkından gelen su katılmadık Rusların iş başına geçmesinden bu yana, Sovyet propagandası güleryüzlü bir görünüş almıştı. Filmler, tiyatro gösterileri, sun'î peykler, fezaya gönderilen adamlar yeni saldırı silahlarıydı... Ne? Stalin de Hitler'in bir eşi miydi?.. Yahudilere büyük baskı mı yapıyordu?.. Kimseyi kırmak istemezdi, ama tarihi çok iyi bildiğini de söylemek zorundaydı. Stalin'in Yahudi olduğundan emindi. Bunun en büyük delili de adıydı: Jozef değil miydi adı?

Arabasını Modiano Çarşısı yakınına çekti ve emniyet görevlilerine müdürün gelip gelmediğini sordu. Sivil giysili olduğu halde kendisini tanıyan bir jandarma, olduğu yerde çakılıp müdürün Kozmopolit Oteline gittiğini bildirdi. Gerçekten de Müdürü orada, tanımadığı biriyle konuşurken buldu. Müdür, kendisini görünce cesaretlenip sesini yükseltmiş ve şunları söylemişti: «Bay Spathopulos, öğlen, yanınızda Barışseverler Derneğinin öteki üyeleriyle beni görmeye geldiğinizde namusunuzdan ve doğruluğunuzdan şüphe etmememi söylemiştiniz. Ama şu sıra yaptıklarınız, bütün bu süslü sözleri yalanlıyor. Ne istiyorsunuz? Gözdağı vermek mi? Oparlörlerden gelen sesleri du-

yuyorsunuz. Ortalık birbirine giriyor. Arkadaşlarınız, bağıra çağıra kaçırıldığınızı söylüyorlar. Neden bu iddianın yanlışlığını ispatlamıyor, neden onların içine su serpmek için balkondan kendinizi göstermiyorsunuz? Hiç olmazsa onlara bir telefon edin.»

Spathopulos şiddetle itiraz etti: Sokakta, orman yasaları yürürlükteydi. General, sesini çıkarmadan konuşmaya kulak veriyordu. Spathopulos'un dış görünüşü bile midesini kaldırmaya yetmişti. Öğlende yediği ahtapot midesinde canlanıyor ve barsaklarına kadar kol salıyordu. Müdür, Spathopulos'u toplantı yerine götürmeyi teklif etti.

İkisiyle birlikte otelden çıktı, «sayıları yüz elliyi geçmeyen ve Sendikacılar Kulübü balkonundaki oparlörlerden ortalığa yayılan karıştırıcı konuşmalar karşısında kızgınlığını belirten» kalabalığı gördü. Yine Mukavemet günlerinden kalma megafonlardan yararlanıyorlar, diye düşündü. Yerli komünizm, dış ülkelerdeki gibi zamana uymayı becerememişti. Kızıl cehennem ülkesinde hayatın bir bale olduğunu ispatlamak isteyen başkaları Bolşoy'larını bize gönderirken, komünistlerimiz, ırkımızın sakat yaratıkları, hâlâ böğürerek eski parolaları tekrarlıyorlardı. Duydukları kararını değiştirmesine yol açtı; Bolşoy balesine gitmeyecekti. Orada durmak zorunda da değildi. Ama dinlenmek için yolculuğa çıkan doktor nasıl yan kamaradaki komşusunun yardımına koşmak zorundaysa, General de iş ahlakını, cellatların kızıl denizindeki yeşil feneri her şeyin üstünde tutmalıydı. Hemen bürosuna döndü, karısına telefon edip çok önemli bir işi çıktığından baleye gidemiyeceğini bildirdi. Görevi, ülkesi her şeyin üzerinde tutulmalıydı! Ardından Bakanlık Özel Kalem Müdürünü aradı, davetiyeyi kendisine verebileceğini, Bakanlık hademelerinden birini gönderip aldırmasını söyledi. Özel Kalem Müdürü bu davetiyeyi kendisine değil, karısı eski balerin olan ve davetiye bulmak için yeri göğü birbirine katan yakın dostlarından biri için istemişti. Sonra General, yine nümayişin yapıldığı yere döndü. Saat dokuzu on —en fazla yirmi— geçiyordu. Baştan beri söylemişti ya, onda zaman kavramı pek yoktu.

Evet, döndüğünde Piruşas saldırıya uğramıştı. Piruşas, saldırı sırasında kendisini gördüğünü mü iddia ediyordu? Öyleyse kendini değil de hayalini görmüş olmalıydı. Piruşas sayıklıyordu: Birbirine düşman iki Mukavemet hareketine bağlı bulundukları işgal yıllarından beri, Generalin peşinde olduğu Piruşas'da saplantı halini almıştı. Piruşas E.A.M.'a bağlı komünistlerin safındaydı. General gerçek vatanseverlerin. O günden beri de, Piruşas, Generalin kendisine kötülük etmek istediği inancındaydı. Bir ruh doktoruna gitse iyi ederdi. Yine de General, onda böyle bir «saplantı» yaratmaktan kıvanç duyuyordu.

Hiç kuşkusuz, olayların baş sorumlusu oparlörlerdi. Komşunuz radyosunu sonuna kadar açsa, şikayet eder, mahalledeki açıkhava sinemasında bilmem ne filminin oynadığını bağıra bağıra ilân eden oparlörlü bir otomobil geçse sinirlenirsiniz... Bir de bu iş şehrin göbeğinde yapılırsa... Komünistlerin eşeklerden ayrıldıkları yan şu: Inatçılıklarını oldukları yerden kıpırdamamakla değil, eskisinden de yüksek sesle anırarak ortaya koyuyorlar. Oparlörlerin sesini kısmaları rica edildiğinde, iyice açtılar.

Z.'nin adını o güne kadar duymamış, basında bile raslamamıştı. Gazete okumazdı. Özellikle Yunanistan'da iğrenç bir hal alan basına tahammülü yoktu. Konuşmalar, şarkılar sona erdiğinde birinin Emniyet Müdürüne yaklaşıp alnındaki morluğu gösterdiğini farketti. Adam çok sinirliydi. Barışseverlerin özgür yurttaşlar olarak buraya geldiklerini, aynı şekilde diledikleri yoldan dağılacaklarını söylüyordu. Böylesine küstahça bir konuşma Generali iyice kızdırdı. Kendisini bu gözü dönük ayak takımının düzeyine indirecek bir küfürü ağzından kaçırmamak, tarafsız bir gözlemci kalmak için uzaklaşmayı yeğ tuttu. Sonradan bu küstah adamın Z.'den başkası olmadığını öğrendi.

Derken kendini, toplantının yapıldığı binanın girişinde buldu. Polis, kordonu, çıkışın küçük gruplar halinde olması ve kavga çıkmaması için elinden geleni yapıyordu. İzlenimlerini öğrenmek, Z.'nin karış-

tırıcılığının kafalarını ne denli bulandırdığını anlamak amacıyla, dikkati çekmeden aralarına karıştı —sivil olduğu unutulmasın.— Tam bu sırada da bir motor sesi duydu. Geri döndü ve bir arabanın çarptığı adamın yere düştüğünü, arabanın tekerlekleri altında iki, üç metre sürüklendiğini gördü. Sonra adamı sürükleyen küçük kamyonet, delice bir hızla ters yönden Venizelu sokağına dalarak gözden kayboldu. (Venizelu Sokağına bu yönden girişin yasak olduğunu bilmeyen yoktu.) Olaya fazla önem vermedi, en ufak bir sözü bile kaçırmadan nümayişçilerin arasında yoluna devam etti. Egnatia sokağına geldiğinde kalabalık dağıldı, bir şey öğrenmek imkansızlaştı. Taksi durağına vardığında, karşı kaldırımdan yürüyerek nümayişlerin yapıldığı yere dönmeye karar vermişti ki Emniyet Müdürüyle karşılaştı. Allak bullak olan Müdür, birinin ezildiğini bildirdi. «Hapı yuttuk, ezilen galiba Z.!» dedi. Generalin ilk düşüncesi, olayın basit bir trafik kazası olduğu yolundaydı. Bu durumda bile bir takım sorumluluklar sırtlarına yükleniyordu, çünkü «başımızı derde sokmak için böyle bir kaza hazırlayan komünistler» kısa süre sonra kazayı sömürmekte de gecikmeyeceklerdi. Durumu soğukkanlılıkla gözden geçirmek gerekiyordu. Emniyet Müdürünün koluna girdi ve Modiano Çarşısının ağzındaki arabasına götürdü. Arabayla kısa bir süre dolanıp yer yer kavga çıkıp çıkmadığını anlamaya çalıştılar. Arabada, kazanın komünistler tarafından sömürülmesini önlemenin yollarını tartıştılar. Müdürün şaşkınlığı gitgide artıyordu. Bir dost ve Jandarma Genel Müfettişi olarak üzerine düşeni yaptı, onu yatıştırdı. Bu araba gezintisi, sonunda, «müsekkin» olarak da etkisini gösterdi. General, korkacak bir şeyi olmadığına, hiç hesapta bulunmadığı halde olay yerine gelişinin sorumluluğun bir bölümünden kurtulmasına da yardım edeceğine Müdürü inandırdı. Ne olursa olsun, aralarındaki dayanışmayı sonuna kadar sürdürecekti. On bire doğru Emniyet Müdürlüğüne döndüler, hemen arkalarından savcılar yetişti.

YARGIÇ: Generalim, size savcılar kaça doğru geldiler?

GENERAL: Yaklaşık olarak bile söylemem mümkün değil, çünkü onlara durumu haber vermek benim işim değildi. Üstelik aradan üç ay geçti, sorumluluk taşımadığım ve savcıları arayıp bulmakla yükümlü olmadığım için o sıra önemsemediğim bir takım olayları hatırlamam çok güç.

YARGIÇ: Sorumluluk taşıyıp taşımadığınız bir yana, savcıların Emniyet Müdürlüğüne aşağı yukarı kaçta geldiklerini kaça doğru farkettiniz, söyleyebilir misiniz?

GENERAL: Geldiklerini farkettim, ama kaça doğru geldiklerini yaklaşık olarak bile söyleyebilmem imkansız.

YARGIÇ: O sıra savcılar size sanığın yakalanıp yakalanmadığını sormuşlar; siz de «Nereye kaçarsa kaçsın, er geç elimize geçecek» cevabını vermişsiniz. Geldikten ne kadar sonra savcıların bu soruyu sorduklarını söyleyebilir misiniz?

GENERAL: Az önce de belirttiğim nedenlerle, yaklaşık olarak bile saatını söyleyebilmem imkansız...

YARGIÇ: Size göre, savcılar, gecenin o saatında Emniyet Müdürlüğüne neden gelmişlerdi?

GENERAL: Hiç kuşkusuz, Z.'nin kazaya nasıl kurban gittiğini ve sanıkların yakalanıp yakalanmadıklarını öğrenmek istiyorlardı.

YARGIÇ: Savcılar, sanıkların ele geçip geçmediğini anlamaya geldilerse bunu size ve Emniyet Müdürüne sormaları kaçınılmaz bir şeydi. Öyleyse, gelişleriyle bu soru arasındaki süreyi nasıl olur da hesaplayamazsınız?

GENERAL: Savcıların kafasının içinde değilim ki. O sıralar, pek çok kişi gibi savcılar da cinayeti polisin işlediğinden ya da hiç olmazsa işlenmesine seyirci kaldığından şüphelenmiş olabilirlerdi. Inançları buysa ilk tepkimizi görmek için gelmeleri, bu yüzden de bize soru sormak için epeyce beklemeleri mümkündür.

YARGIÇ: Sizce, sanığın tutuklanmasından savcıları hemen haberdar etmemek polisin cinayeti hazırladığı şüphelerini doğrular mı?

GENERAL: Bana göre, polise yönelen şüpheler savcılara durumu haber vermekte gecikmenin sağlam bir dayanak bulamaması halinde kısmen doğrulanabilirdi.

YARGIÇ: Daha açık konuşun. Bu gecikme gerekli mi, yoksa gereksiz miydi?

GENERAL: Gerekliydi.

YARGIÇ: Savcılar, polisin cinayetle ilgisinden şüphelenmekte haklı mıydılar?

GENERAL: Sorunuzun cevabını ancak savcılar verebilir. Bana sorarsanız, savcıların böyle bir şüpheye kapıldığını düşünmek bile tarihî bir hatadır.

YARGIÇ: Polis derken, bütünüyle emniyet mensuplarını değil, özellikle sizi belirtmek istiyorum.

GENERAL: Savcılara sorun.

YARGIÇ: Geçmişte adalet mekanizmasının Selânik polisinden şüphelendiği belki dikkatinizi çekmiştir?

GENERAL: Böyle bir şey aklımın köşesinden bile geçmedi.

YARGIÇ: O gece, savcı yardımcısını Emniyet Müdürlüğünde gördünüz mü?

GENERAL: Hayır, görmedim. Yine de o sıralar —hangi gün olduğunu kesinlikle bilemeyeceğim.— Emniyet Müdürünün odasında savcı yardımcısıyla karşılaştık ve kendisiyle görüştük, ama neler konuştuğumuzu şimdi hatırlayamıyorum. Yine de, Z.'nin uğradığı kazadan söz ettiğimizi sanıyorum. Bu görüşme 22 Mayıs gecesi de geçmiş olabilir.

YARGIÇ: Önce «Hayır, görmedim» dediniz. Şimdi de «22 mayıs gecesi geçmiş olabilir» diyorsunuz. Çelişkiye düşüyorsunuz.

GENERAL: Her neyse, Emniyet Müdürü sanığın yakalandığını benim yokluğumda açıkladı. Hem de bu açıklamayı, soru kendisine sorulduktan beş ya da yedi dakika sonra yaptı.

YARGIÇ: Müsaade ederseniz, «benim varlığımda» ya da «benim yokluğumda» ifadeleri birbiriyle

çelişki halinde. Demek soru sizin yanınızda soruldu. Müdür sizin yokluğunuzda cevabını verdi. Bu nasıl iştir? Sizin yanınızda cevap vermekten çekiniyor muydu?

GENERAL: Cevabım onu şaşırtmıştı. Herkesin içinde beni yalancı çıkarmak istemedi.

YARGIÇ: Belki de gizlenecek bir şeyiniz olduğunu sanıyordu, susmayı yeğ tuttu.

GENERAL: Bu sorunuzun cevabını ancak Emniyet Müdürü verebilir.

YARGIÇ: Astınız olarak, yetkilerini çiğnediğinizi de düşünerek sizi yalanlamak istememiştir belki. Millî Emniyetle ilgili sorulara cevap vermesini yasaklamış olmanız da mümkün. Aksi halde, sanığın yakalandığını bilmesi ve «er geç yakalanacak» cevabını verdiğinizde sizi yalancı çıkarmaması başka türlü açıklanamaz.

GENERAL: Emniyet Müdürü, sonradan bana sanığın ele geçtiğini savcılara bildirdiğinde içlerinden birinin, bay Prodromidis'in çok kızdığını anlattı. Yerinden fırlayıp kelimesi kelimesine şunları söylediğini de nakletti: «Dostum, aynı oyunu bana bir kere daha oynadınız!» Bu sözlerle, 1961 yılı seçim kampanyası sırasında geçen bir olayı hatırlatıyordu. O sıra bir jandarma, dikkatsizlik sonucu bir komünisti öldürmüş ve aynı savcı olayı epey gecikmeyle öğrenmişti. Üstelik bu gecikmeyi doğrulayan bir neden de yoktu o sıra.

YARGIÇ: Demek şüphe etmekte haklıydı. Bir keresinde dikkatsizlik sonucu cinayet işlenmişti, şimdi de trafik kazasında adam ölüyordu.

GENERAL: Bu sorguyu kaba bir güldürü saymasam hemen kendimi öldürürdüm.

YARGIÇ: Son zamanlarda, emniyet kuvvetleri arasında o kadar intihar girişimi duyuldu ki, kimse bu tür olayları ciddiye almıyor. Emniyet Müdürünün odası dışında geçirdiğiniz yedi dakikalık süre içinde ne yaptınız?

GENERAL: Midem bozulmuştu. Öğlen yemeğinde yediğim ahtapot yahnisini bir türlü sindiremiyordum.

Telefon çaldı. Sorgu yargıcı acele isteniyordu. Sorguyu akşamüstüne bırakıp acele çıktı, gitti. General, siyonist hareket ve temsilcilerine içinden sövüp sayarak peşinden yürüdü.

Akşam, yepyeni bir tuzakla karşı karşıya kaldı. Avukatı gelmemişti ve onun yokluğu Generali kuşkulandırıyordu. Yanlış bir şey söyleyebilir, ağzından yanlış bir söz çıkabilirdi. Yargıcın, işini bir an önce bitirmek kararında olduğu anlaşılıyordu.

YARGIÇ: Nümayiş sırasında emniyet kuvvetlerinin başında kim vardı?

GENERAL: Bu soruya cevap veremem, çünkü o gece, Jandarma Genel Müfettişi olarak görevli değildim. Emniyet Müdürlüğü kararıyla o gece emniyet kuvvetlerinin başında kimin bulunduğunu size söyleyemem.

YARGIÇ: Dosyamda, Emniyet Müdür yardımcısını görevlendiren yazılı emrin sureti var. Ama Emniyet Müdürü de nümayişleri izliyordu. Bu durumda kim sorumlu? Müdür mü, yardımcısı mı?

GENERAL: Karar, yine Emniyet Müdürü tarafından verilen yeni bir kararla iptal edilmediği sürece düzenin sağlanmasından sorumlu tutulması gereken yardımcısıdır. Ancak Müdürün, emniyet yönetmeliği uyarınca ve nümayiş yerinde bulunmasından ayrı genel bir sorumluluk taşıdığı da hesaba katılmalıdır.

YARGIÇ: Karar nasıl iptal edilebilir?

GENERAL: Emniyet Müdürü tarafından verilen yazılı ya da sözlü bir emirle.

YARGIÇ: Sözkonusu nümayiş sırasında Emniyet Müdürü düzenin korunmasını üzerine almadığına göre, nümayiş boyunca orada bulunmasını nasıl açıklayabilirsiniz?

GENERAL: O geceki olayda görüldüğü gibi, kapalı yerlerdeki gösteriler genellikle Emniyetin ve semt karakolunun denetimi altındadır. Böyle durumlarda düzeni korumak için, sayısı pek fazla olmayan emniyet görevlisinden faydalanılır. Ama işinden baş alabildiği zamanlar, Emniyet Müdürünün, durum hakkın-

da kişisel bir görüş edinmek üzere olayların geçtiği yerlere kadar uzandığını bilirim. 22 Mayıs gecesi de olan budur. Oraya gitmesi, Müdürün sorumluluğu üstlendiği sonucuna varmayı gerektirmez. Nümayiş boyunca orada bulunması olağandır, karşı-nümayiş de kendini gösterdiğine göre gerekli bir hal bile almıştır...

YARGIÇ: Durum anlattığınız gibiyse ve bu tür gösterilerin denetimi semt karakollarına veriliyorsa, 39/25/8712 sayılı emirle o gece bütün emniyet kuvvetlerinin harekete geçirilmesini nasıl açıklarsınız? Düşünün ki o gece harekete geçirilenler şunlardır:

1 — Iki jandarma yüzbaşısı ve birinci bölgeye bağlı kırk er.

2 — Ikinci bölge komiserliğinin bütün memurları.

3 — Üçüncü bölgeden bir yüzbaşı, iki teğmen,

4 — Dördüncü jandarma taburunun birinci bölüğü.

GENERAL: Bildiğiniz gibi, «Piccadilly Club» sahibi salonunu Barışseverlere vermeyi kesinlikle reddetmişti. Z.'nin, bu tür olaylar karşısında sert tepki gösterdiği bilindiğinden, hükümet kararını çiğneyip toplantıyı açık havada düzenlemesi bile akla gelebilirdi. Sanıyorum, böyle bir olayın önüne geçmek ve her türlü kalabalığı dağıtmak için böylesine önemli sayıda emniyet kuvveti harekete geçirilmiştir.

Kapı vuruldu. Gelen General'in avukatıydı. General'in güveni yerine geldi. O ana kadar, oturduğu yerde diken üstünde gibiydi. Rahatladı, kayışını gevşetti. Avukat, içinde önemli bir delil bulunduğunu belirtmek istercesine evrak çantasını okşadı. General, masanın üzerindeki bardağı kullanıp kullanamayacağını sordu, içine Alka-Seltzer atıp köpüren suyu bir dikişte içti.

YARGIÇ: Özetleyelim: Emniyet Müdürünü almak üzere nümayişçilerin olduğu yere uğruyorsunuz. Ora-

ya vardığınızda da görevinizin, Bolşoy balesine gitmemeyi ve orada kalıp gösterileri izlemeyi gerektirdiğini görüyorsunuz. İyi ama, görevinizle ilgili kaygınız nasıl oluyor da düzenin sağlanmasından kimin sorumlu tutulacağını merak etmenize yol açmıyor?

GENERAL: Karşı-nümayişçileri püskürtmek için, Emniyet Müdürünün birkaç kere jandarma subaylarına emir verdiğini gördüm. Bu arada yardımcısı da boş durmuyor, astlarına durumla ilgili emirler yağdırıyordu.

YARGIÇ: Bugüne kadar, düzenin korunmasından kimin sorumlu tutulacağını merak etmediniz mi?

GENERAL: O gece görevli olsaydım sorunuzun cevabını verebilirdim. Ama o gece, olayları, sadece bir gözlemci olarak izliyordum.

YARGIÇ: Bir gözlemci olarak o gece neler gördünüz?

GENERAL: Emniyet Müdürü yeni bir emir vermediği halde, yardımcısının, Müdür orada bulunduğuna göre sorumluluktan kurtulduğunu belirtmesini şaşkınlıkla dinledim. İyi niyetinden şüphem yok, yalnız yönetmeliği yanlış yorumladığı görüşündeyim. Tarafsız bir görüşle konuşmak gerekirse, Müdürün olay yerine gelmesi tüm sorumluluğun yardımcısından ona geçtiği anlamına gelmez.

YARGIÇ: Demek Müdür sorumlu değildi, yardımcısı da kendini sorumlu saymıyordu —onunki tarafsız değil kişisel bir görüş,— öyle ki 22 mayıs gecesi emniyet kuvvetlerinin başında sorumlu kişi yoktu. Böyle bir durum karşısında ne gibi bir tavır takındığınızı doğrusu merak ediyorum?

GENERAL: Çok daha sonra, Müdürün yardımcısıyla konuşurken o gece kendini sorumlu saymadığını ağzından işittim. Yine de, tekrar etmeliyim ki Müdür gibi yardımcısı da boş durmadı, bütün emniyet kuvvetleri güçlerinin son kertesine kadar uğraştılar, didindiler. Bir an bile, poliste, en ufak bir hareketsizlik belirtisine raslamadım. Bu nedenle de, o gece emniyet kuvvetlerinin başsız kaldığı yolundaki görüşünüz savunulamaz. Bütün jandarma subaylarıyla polisler hiç durmadan koşuyor ve kötü bir olayın önüne geçmeye çalışıyorlardı.

YARGIÇ: Z. konuşma yapacağı binaya geldiği sıra yaralanmıştı. Piruşas da saldırıya uğramıştı. Karşı-nümayişçilerin sayısı gitgide artıyor, taş atıyor, bağırıyor, barışseverlere saldırıyorlardı. Bu alanda edindiğiniz büyük tecrübeyi dikkate alarak, çok tehlikeli bir durumun yaratılmakta olduğu dikkatinizi çekmedi mi?

GENERAL: Tehlikeli bir durumun yaratıldığını farketseydim, görevim, jandarma yönetmeliğinin 9. maddesi gereğince, düzenin korunmasını şahsen üzerime almak olurdu. Ama sözünü ettiğiniz belirtiler bu tür nümayişlerde olağandır. Durumun tehlikeli olduğunu anlamak için Piruşas'ın yaralandığını, Z.'nin öldürüleceğini önceden bilmek gerekirdi. Ama bütün bunlar önceden nasıl kestirilebilir? Hayatımda, Kızılhaç arabasının saldırıya uğradığını ender gördüğümü itiraf etmeliyim. Böyle bir olaya, daha önce bir kere, iç savaş sırasında raslamıştım. Ben de Spandonis sokağının köşesinde dursam ve bir kamyonetin hareket ettiğini görsem çekilmezdim. Böylesine bir cinayetin işleneceği kimin aklına gelebilir? İnsanoğlunun ayı ve deniz diplerini fethetmeye hazırlandığı çağda, siyasî amaçlarla bu tür cinayetlerin işlenmesi akıl alacak şey değildir.

YARGIÇ: Ben de aynı görüşteyim.

GENERAL: Demek ki, düzenin korunmasını üzerime alsam Müdürden fazla bir şey yapamayacaktım.

YARGIÇ: Tam tersine, bir çokları, emniyet kuvvetlerinin başına geçseydiniz, tartışılmaz otoritenizi ve büyük tecrübenizi hesaba katarak, nümayişin böylesine kanlı şekilde son bulmayacağına inanıyorlar.

GENERAL: Hayır. Sözleriniz beni her ne kadar gururlandırıyorsa da, tecrübenin, özellikle hizmet yılına bağlı bulunduğunu kabul etmek zorundayım. Oysa Emniyet Müdürünün hizmet süresi benden beş yıl fazladır. Dolayısıyla da tecrübesi benden ileri demektir. O gece düzeni sağlama savaşını kaybetmiş olsa da, her zaman emniyet kuvvetlerinin önde gelen bir unsuru sayılmıştır. Ayrıca da, büyük otoritesi olan bir jandarma subayıdır.

YARGIÇ: Jandarma Genel Komutanlığının motorlu birlikleri bu nümayiş dolayısıyla harekete geçirilmiş miydi?

GENERAL: Hatırlamıyorum.

YARGIÇ: Z. kamyonet altında kaldığında, emniyet kuvvetlerinden biri kaçan arabanın peşine düştü mü?

GENERAL: Bana anlatılana göre bir çok kişi kamyonetin peşine düşmüş, ama kimler olduğunu bilmediğim gibi hangi araçlardan yararlandıklarından da haberim yok.

YARGIÇ: Yangos'u, cinayetten önce tanır mıydınız?

GENERAL: Kendisini görmüş olmam çok mümkün, hem yalnız kimlik kağıtlarındaki resimde değil. Şunu da belirteyim ki, jandarma kuvvetleri bünyesindeki görevimi her zaman en geniş anlamıyla almış, ihtiyaç içindekilerin yardımına koşmayı ödev saymışımdır. Adımın çevresinde, halk sevgisinden geniş bir akım yarattığımı söyleyebilirim. Bu yardımı yaparken, ihtiyaç içindekilerin siyasî görüşlerini de hiç bir zaman önemsememişimdir. Doğru yola sokmak için solculara da yardım ettiğim olmuştur. Hiç de hak etmedikleri halde yardım elimi onlara uzatmakla, en etkili güçlerinden birini temsil ettiğim devletin ihtiyaç içindeki tüm yurttaşlara anlayışla eğildiğinin örneğini vermek istemişimdir.

YARGIÇ: General De Gaulle'ü korumakla görevli kişiler arasında Yangos da var mıydı?

GENERAL: Mümkündür. Gerçek birer komünizm düşmanı olmak şartıyla, bütün gönüllülerden De Gaulle'ü korumakta faydalanıldı.

YARGIÇ: Sonra da, bu gönüllülere teşekkür etmek için Aretsu lokantasında mükellef bir yemek verdiniz, öyle mi?

GENERAL: Baştan aşağı yalan, böyle bir yemek verilmedi. Toplum içinde önemli yer tutan rejimin önde gelen adamlarından biriyle yakın ilişkileri bulunduğunu hissettirmek için Yangos böbürlenmiş olacak.

YARGIÇ: **Ya Keler?**

GENERAL: Dört yıl oluyor, Ulusal Mukavemet Örgütü bir bayram dolayısıyla düzenlediği kutlama törenine beni de çağırdı. Tören komünistlerin propaganda alanında etkili oldukları şehrin en yoksul semtlerinden Tumba'da yapıldığından, çağrıyı kabul etmeyi ödev saydım. Sözkonusu Keler'i sevimli bulduktan başka, işgal yıllarında başında bulunduğum Ulusal Mukavemet Hareketinde yüzbaşı olarak görev alması da çok hoşuma gitti. Sonradan, yayınlamakta olduğu **Elenlerin Yayılması** adlı derginin bir nüshasını yolladı. Dergiye göz attığımda dikkatimi çeken Alman hayranlığı şüphemi uyandırdı. Geçmişiyle ilgili bir soruşturma yaptırdım ve savaş boyunca mücadele ettiğim Pulos'un «Hitlerci Milislerinde» subaylık yaptığını öğrendim. Birkaç kere beni ziyarete geldi. Ayıp olmasın diye kapıdan çevirmedim, ama uzak durmaya ve soğuk davranmaya özellikle dikkat ettim.

YARGIÇ: Nümayiş sırasında binaya taş yağdırıldığı dikkatinizi çekti mi?

GENERAL: Hayır. Bunu iki gün, belki daha sonra öğrendim. Yine aynı olaylar sırasında, sökülen parke taşlarının binaya atıldığını da söylediler.

YARGIÇ: Yaptığınız açıklamalara göre, binanın balkonuna konan oparlörler sesin epey uzaktan duyulmasını sağlıyordu. Z., özellikle sizin adınızı vererek yetkililerin korunma tedbirleri almalarını istediğinde gösterdiğiniz tepki ne oldu?

GENERAL: Böyle bir istekten haberim yok. Üstelik, benden böyle bir şey istenmediğine de eminim. Z.'nin ne denli yürekli ve yiğit biri olduğunu bildiğimden, hayatını tehlikede bile saysa korunması için çağrıda bulunacağını sanmıyorum.

YARGIÇ: Size göre, oparlörlerle çevreye yayılan konuşmalar bir karşı-nümayişçi topluluğunu kızdıracak kadar kışkırtıcı yan taşıyor muydu?

GENERAL: Konuşmalar kışkırtıcı olmaktan da öte, ortalığı velveleye veriyordu. Yine de, karşı-nümayişçiler kendiliklerinden ya da başkalarının tahrikiyle toplanmıştır.

YARGIÇ: «Başkaları» sözüyle kimleri kastediyorsunuz?

GENERAL: Bilemeyeceğim için size cevap vermem mümkün değil.

YARGIÇ: Millî Emniyetin çeşitli bölümlerinden verilen emirler var mı?

GENERAL: Bilemem. Bunlar, beni ilgilendirmeyen idarî sorunlardır. Ama hiç sanmıyorum.

YARGIÇ: Gazete muhabirlerinin, yumruk sallayan iki sivil polis memurunun karşı-nümayişçilerle birlikte Barışseverlere saldırışının resmini çekmelerine ne dersiniz?

GENERAL: Bu polis memurlarının kendiliklerinden harekete geçtikleri, polis görev ve yetki kanununun sınırlarını aştıkları görüşündeyim. Üstlerinin onları kışkırttığına ve insan olarak gülünç hale soktuğuna inanmam.

YARGIÇ: Nümayişler sırasındaki komiser de dikkatinizi çekti mi?

GENERAL: Evet, sivil giyinmişti. Ama kendisiyle konuştuğumu hatırlamıyorum.

YARGIÇ: Görevli miydi?

GENERAL: Haberim yok.

YARGIÇ: Ancak adına, nümayiş dolayısıyla görevlendirilen kişiler arasında raslanıyor. Neden oradaydı acaba?

GENERAL: Komiser, görevinin gerektirdiği her yere gitmekte özgürdür.

YARGIÇ: Görevle neyi kastediyorsunuz?

GENERAL: Iz sürme, olaylar ve kişilerin gözlenmesi.

YARGIÇ: Size son bir soru daha soracağım Generalim. Yorduğumu biliyorum, ama bu sorguyu yapmam zorunluydu. Bütün bu olayların sizce nedenleri nelerdir?

GENERAL: Bu soruyu sorduğunuza sevindim. Uzun yıllardan beri yıldızların incelenmesi başlıca merakımdır. Gezegenlerin ve güneşteki lekelerin hareketlerine bakarak olayları önceden görmeyi öğrendim. Böylece, olaylardan tam bir ay önce, İsrail devletinin kuruluş tarihini hareket noktası alarak, Ben

Gurion'un İsa ile ilgili açıklamaları ve Kruşçef'in nükleer savaş halinde Akropol'un yerle bir edilmesiyle ilgili konuşması arasında şaşırtıcı benzerlikler buldum. Ustaca birleştirdiğim bu iki olay, elen-hıristiyan uygarlığına karşı girişilecek bir saldırının başlangıcıydı. Koç burcuyla Zuhal gezegeninin birleşmesi ve gezegenin çekimi sonucu başlangıç Selanik'e raslıyordu. Sözkonusu tarihi yediyle çarpıp elde ettiğim sayıyı Meryem Ana'mızın yaşına böldüm ve okyanusların dibinden 22 rakamının çıktığını gördüm. Bundan sonra ayın merkezini Büyük Ayı'nın üst ve kenar açılarından biriyle birleştirmek 10 rakamını elde etmeme yetti. Sonuçta, olacağını önceden kestirdiğim nümayiş 22 mayıs gecesi saat tam ona rasladı.

General, büyük bir neşeyle yerinden kalktı, avukatı da peşinden yürüdü. Sorgu yargıcını selamlayıp çıktılar. Dışarda gazeteciler bekleşiyordu. Sorgu yedi saat sürmüştü, hepsi sabırsızlanıyordu. Generalle avukatı, hiç bir şey söylemeden aralarından geçtiler.

Gece, ilmiğini körfezin boynuna geçirmişti. Köylü toplulukları Generali öven yazılarla gelmişlerdi. Bir el hareketiyle, General, dağılmaları gerektiğini belirtti. Uluslararası Fuarın üzerinde patlayan donanma fişekleri gökyüzünü aydınlatıyordu. Aynı anda da, Yunan sinemasının en ünlü oyuncuları fuar çerçevesinde düzenlenen ve sona eren festivalin yapıldığı Ulusal Tiyatrodan ayrılıyorlardı. Generalle avukatı, doğru Emniyet Müdürünün kendilerini beklediği kahveye yöneldiler. Oturur oturmaz da Müdür ne olup bittiğini sordu. General bir duble konyak ısmarladı. Ortak bir savunma çizgisi izlemeye karar verdiler. Ertesi gün sorgu sırası Müdüre gelecekti, söyleyecekleri Generalinkilerle uyuşmalıydı.

— Buradan gidelim, dedi General, dikkati çekmemeliyiz.

Kahvenin içinde bir flaş parladı. Müdür yerinden fırlayıp fotoğrafçının üzerine saldırdı, ama adam gecenin karanlığına karışmıştı bile. Dışarı çıktı, ıssız mahallenin bütün girinti ve çıkıntılarını aradı. Ikide bir fotoğrafçı flaşını patlatıyor ve gece bir an için gözkamaştırıcı hal alıyor, sessiz binalar ürkütücü hayaletler gibi dikiliveriyordu. Her keresinde de Emniyet Müdürü ışığın geldiği yere doğru atılıyor, ama şimşeğin kaynağını bir türlü ele geçiremiyordu. Sonunda, soluk soluğa kahveye döndü.

General, korku içinde, bütün gece yatağında döndü durdu. Yargıcın yüzü gözünün önüne geldikçe, elektrik akımıyla çarpılmış gibi yerinden sıçrıyordu. Yargıcın, gözlerini ardına gizlediği dumanlı gözlük camları onu rahat bırakmıyordu. Ancak ödleklerin, gizlenecek şeyi olanların bu tür gözlük, taktıklarını bilirdi. Neydi yargıcın sakatlığı? Zayıf yanı neydi? Bütün gece, yuttuğu balık oltasının içini yırttığını hissetti. Üç gün sonra kendini cezaevinde bulacağı aklına bile gelmiyordu ama.

IKI

Emniyet Müdürü, Generaldeki esneklikten yoksun olduğunu hissediyordu. General gerçek bir yılanbalığıydı, kendisi bir mürekkep balığı. Mürekkep balığı saçtığı mürekkeple izini belli ederdi. Yargıcın karşısına çıkmayı beklerken ülsere yakalanmıştı. Hayatında ilk kez, yanında sadık bir eşin eksikliğini duyuyordu. Bekarlık hayatında bu duygu daha önce kendini hiç göstermemişti. Ama son günlerde yalnızlığı dayanılmaz bir hal almıştı. Sonunda yargıcın karşısına çıktı. Adliye Sarayına gelirken durmadan resmini çeken bir fotoğrafçı sinirlerini bozdu. Adamın, önceki gece resmini çeken gazeteci olduğunu sanarak üzerine saldırdı, makinesini kapıp izni olmadan resmi çekildiği için filme el konmasını istemek üzere savcıya götürdü. «Beni cezaevine atmak gerektiğine karar verirlerse istediğiniz resmi yayınlarsınız.

Ama o güne kadar bir tek resmim çıkarsa vay halinize!» Suçlanacağı düşüncesi onu isyan ettiriyordu. Ama günün birinde başka bir cellat tarafından idama sürüklenen ve birden kurbanlarının katlanmak zorunda kaldığı bütün işkenceleri hatırlayan celladın saplantısı onda da kendini göstermişti.

Ona yöneltilen suçlar, aşağı yukarı Generale yöneltilenlerin aynıydı. Suçlama, tam beş daktilo sayfası tutuyordu. Olayları yaşadığı şekilde yorumlamadan önce, her şeyi olduğu gibi inkar etti ve «Kraliyet Jandarmasının hizmetinde otuz altıncı yılını tamamladığını ve böyle uzun bir meslek hayatı boyunca görevini hep namusuyla yaptığını belirtti. Ama onu asıl sevindiren, üstlerinin kendisiyle ilgili olumlu raporlarından çok çalışmalarından ötürü toplumun gösterdiği minnet duygularıydı.» Ve sözlerine şöyle devam etti:

«22 mayıs gecesi olanlar beni çok üzmüştü, ama bu üzüntüm her yandan gelen sayısız sevgi ve yakınlıkla eriyip gitmiştir. Uzun meslek hayatım boyunca hep kilit noktalarda görev almışımdır. Güç durumlarla karşılaşmış ve başarıyla önlemiş, kaba kuvvete başvurmadan ve 'kimsenin burnunu kanatmadan', yöntembilime yatkın kafamla nice işçi ve öğrenci nümayişlerini, siyasî gösterileri dağıtmışımdır. Herhalde, yaradılışıma uygun bu taktik, parti ve inançların dışında tüm toplum katlarının sevgisini kazanmama yol açmıştır.»

Emniyet müdürü, bu kısa girişin ardından konuya geldi ve önce 22 mayıs gecesini anlattı. Zumbos'un salonu vermekten nasıl vazgeçtiğini, başlarında Z. olduğu halde Barışseverlerin kendisiyle görüşmeye geldiklerini, «Piccaddilly Club» salonlarının teknik yönden ortaya çıkardığı sakıncaları, Maças'ın telefonlarını, olağanüstü bir polis kuvvetini herekete geçiren kararı, sonunda da bilgi edinmek üzere olay yerine gitmesini gerektiren karşı - nümayiş haberini sıraladı. Saat sekiz buçuk olmalıydı. Oparlörlerin yaydığı komünist eğilimli sözler kulağına geldi: «Ölüm üslerini kapayın! Polarisler kahrolsun! Barış ve af!» Bütün bu söylenenler, karşı-nümayişçilerin haykırış-

larında yankılanıyordu: «Barıştan söz eden adam boğazlayanlar! Bulgarlar Bulgaristan'a! Kahrolsun E.D.A.!» Sendikacılar kulübünün balkonuna doluşan Barışseverleri de gördü. Sokakta biriken karşı-nümayişçilere küfrediyor, onlara «satılmış, casus, işbirlikçi» diyorlardı. Sokaktakiler, bu sözlere binayı taşlamakla karşılık verdiler. Yine de emniyet müdürü, «durumun zecri tedbirler aldırmayı gerektirecek kadar büyük bir gerginlik taşımadığı» sonucuna vardı. Bu tür nümayişlerde alışılan şeyler oluyordu. Rasgele, yeni bir takviye kuvveti istedi. Durum her ne kadar ciddî değilse de olayların ne gibi bir havaya bürüneceği kestirilemezdi.

Oparlörler, Spathopulos'un nerede olduğunun bilinmediğini tekrarlıyordu.

Doğru Kozmopolit oteline gitti ve Spathopulos'tan, kendisini kurban gibi göstermek isteyen söylentilere son vermesini rica etti. General de, hemen ardından Kozmopolit oteline gelmişti. «Onu yumuşatmaya çalışmak boşuna, bunların hepsi kös dinlemiş,» dediğini hatırlıyordu. Müdür, Spathopulos'u toplantı salonuna kadar götürdü. Sonradan Spathopulos'un bu davranışından ötürü kendisine teşekkür ettiğini duydu ve sevindi. Bu kez, Barışseverler oparlörleri susturmaya yanaşmıyorlardı. Zorla susturmaya mecbur ederse ölçüsüz bir şiddetle karşı koyacaklarını düşündü. «Bir tek kişinin burnunu kanatmak» istemiyordu. Dilediklerı gibi bağırmalarına ses çıkarmadı; nümayişçilerin otobüslerle evlerine gönderilmelerini sağlamaya çalıştığından Z.'nin çağrısını duymadı. Üstelik Z., salondakilerin otobüslere bindirilmesini kesinlikle reddetmişti. Derken arkasında bir motör sesi duydu, döndüğünde biri «boyluboyunca yerde yatıyordu.»

Piruşas olayına gelince, Piruşas'ın tek başına cankurtarana doğru yürüdüğünü ve bir grup karşı-nümayişçinin kendisine saldırmaya hazırlandıklarını görmüştü. Tam o anda bir jandarma kordonu cankurtaranı çevirdi, kazasız belasız yola çıkmasını sağladı. Piruşas'ın ağır yaralandığını sonradan öğrenmişti. «Şunu belirtmek gerekir ki» emniyet müdürü bu deyime bayılıyordu— Piruşas yaralandığında

olay yerinden uzakta ve polis kuvvetlerince korunmayan bir semtteydi.

«Boyluboyunca yerde yatan»a gelince, yandan gelen Spandonis sokağına dikey Venizelu sokağının sağ kaldırımının birleştiği yerde, bu iki sokağın Ermu caddesinin yukarı kaldırımını kestiği yerdeydi. Derken birisinin kamyonetin arkasına atladığını farketti. Adamı sivil polislerden biri sanıp kamyonetin numarasını almaya koştu, bunu başaramadı. Kamyonet ters yönden Venizelu sokağına saparak gözden kayboldu. Kimi sivil, kimi resmi giyimli bir grup polise yaklaştı, birine: «Kamyonetin peşine düşün!» dedi. Emri yerine getirildi, ama sözkonusu polisi olaydan sonra göremedi. Bir Volkswagen'e taşınan yaralının başına döndü. Kapıyı kapayabilmek için kollarını göğsünde kavuşturduklarını gördü. Yaralının kimliğini sorduğunda: «Z. yaralandı!» cevabını aldı. İlk düşüncesi başka birinin kazada yaralanmasının çok daha iyi olacağı yönündeydi. Çünkü Z.'nin kişiliği ve milletvekili oluşu ülkede büyük bir heyecan yaratacak, olayın boyutları her türlü ölçüyü aşacaktı. Bununla, ilk düşüncesinin basit bir kazayla karşılaştığı yönünde olduğunu belirtmek istiyordu. Çünkü sözkonusu olayın bir cinayet girişimi olduğunu bilse, Z.'nin yerinde başka birinin bulunmasını dilemek aklına gelmezdi.

Bu «düşüncelerin» ardından, çıkabilecek yeni olayları önlemek amacıyla kaldırımda dolaşmaya başladı. «On dakika sonra» gelen bir jandarma sanığın ele geçirilip merkeze götürüldüğünü bildirdi. Durumdan haberi olmayan Generale de o sıra rasladı. Sanığın ele geçtiğine değinmeden kazayı ona da anlattı. Böylesine önemli bir olaydan haberdar edilebileceğini düşünmüştü. On buçuğa doğru, olay yerini denetlemek ve başka kargaşalıkların çıkıp çıkmadığını anlamak üzere Generalin otomobiline bindiler. Pek az konuştular. «Komünistlerin, bu üzücü olayı sömürmekte gecikmeyeceklerini düşündükçe» dehşete düşürüyorlardı. Emniyet Müdürlüğüne gittiler, orada İçişleri Bakanlığından iki telefon geldi. Telefonlara «General cevap verdi.» Sonra Bolşoy Ba-

lesi çıkışında savcıların haberdar edilmesi için bir jandarma yolladı. Hemen cipe bindirip savcıları emniyete getireceklerdi.

Derken aralarında şu olay geçti: Savcılardan biri, sanığın ele geçip geçmediğini soruyordu. Onlara cevap verme fırsatını bulamadan General atıldı ve kelimesi kelimesine şöyle dedi: «Henüz yakalanmadı, ama nereye giderse gitsin er geç ele geçecektir.» Generalin bu sözleri onu hem şaşırtmış, hem de endişeye düşürmüştü. «Şaşırmıştım, çünkü kamyonet sürücüsünü yakaladığımızı nasıl bilmezdi. Endişeliydim, çünkü olay yerinde bana verilen bilgi yanlış olabilirdi. Yerimden fırlayıp yan odaların birinden merkez karakoluna telefon ettim. Bir subay, sanığın gerçekten yakalandığı ve gözaltına alındığını doğruladı. Ona sert bir sesle şu emri verdim: «Çok dikkat edin ve bütün tedbirleri alın!» Bununla, sanığın kaçmaması için ciddî tedbirleri almaları gerektiğini belirtmek istiyordum. Memurlardan birini, Carolu Deel caddesinde kalan kamyoneti getirmeye yolladım ve Generalin, bildiğiniz gibi, sindirim zorluğu yüzünden terkettiği odama döndüm. Savcılara, sanığın ele geçtiğini ve merkezde gözaltına alındığını söyleyince içlerinden biri öfkeyle yerinden fırladı: «Demek benden gizliyorsunuz, bu oyunu daha önce de bir kere oynamıştınız!» dedi. Cevap vermedim. Sanığın yakalandığını söyleyen Generaldi. Kendimi, savcıya açıklama yapmakla yükümlü saymıyordum.»

YARGIÇ: Işin garip bulduğum yanı da bu: Yangos'u yakalayan memur neyle suçlandığını bilmiyordu. Oysa Yangos daha merkeze getirilmeden, Z.'nin kaatilinin ele geçtiği herkesçe biliniyor ve size bu yolda haber veriliyordu.

MÜDÜR: Bu tür haberler polisler arasında yıldırım hızıyla yayılır. Size daha ayrıntılı bilgi veremem.

YARGIÇ: Sanığın Carolu Deel caddesinde, yani kazanın olduğu kavşaktan beş yüz metre ötede yakalandığını cinayetten on dakika sonra size bildiren memur daha önce neredeydi? Ya nümayişteydi ve Yangos'un beş yüz metre ötede tutuklandı-

ğını bilemezdi, ya da Carolu Deel caddesindeydi ve —tıpkı trafik polisiyle itfaiyeci gibi— getirilen adamın Z.'yi ezen kişi olduğunu kestiremezdi. Demek bu isimsiz memur, aceleyle, görünürde ilgisiz sayılabilecek bu iki olay arasında —cinayet ve kamyonet sürücüsünün tutuklanması— bağıntı kurabilen üçüncü şahıslar tarafından gönderilmişti. Bu üçüncü şahıslar merkezdeki polislerden başkası olamaz. maz.

MÜDÜR: Memurun haberi kimden ve nereden aldığını bilemem, ama az önce de söyledim. Bu tür olaylar hemen duyulur.

YARGIÇ: Evet, o kadar çabuk duyulur ki saat yarımda Generalin bir şeyden haberi yoktu...

MÜDÜR: Haberin kimden alındığı konusunda size cevap verebilmem çok güç. Bu konuda, elle tutulacak şeyden yoksunum.

YARGIÇ: Memuru geceyarısı neden çağırdınız öyleyse? Ona ne söyleyecektiniz.?

MÜDÜR: Yangos'u kendisinin mi, yoksa rasgele yoldan geçenlerin mi yakaladığını öğrenecektim. Çünkü gazeteciler, gazetelerine telefon edip Yangos'u yoldan geçenlerin yakaladığını bildiriyorlardı. Jandarma Kuvvetlerinin prestijini korumak için...

YARGIÇ: Anlıyorum. Aynı günün öğleninde Z.' nin öldürülebileceği size söylenmedi mi?

MÜDÜR: Z.'nin hayatının tehlikede olduğunu kimseden duymadım. Kimse bana gelip böyle bir şeyin olabileceğinden söz etmedi. Ancak ertesi gün, yardımcım, savcının bu konuyla ilgili olarak beni aradığını, ama önemsemediği için bana bildirmeyi unuttuğunu söyledi. Yine de emniyete haber vermiş ve havaalanında gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamıştı.

YARGIÇ: Z.'nin oparlörle size çağrıda bulunup korunmak istediğini duymadınız mı?

MÜDÜR: Hayır, böyle bir çağrı duymadım. Bir çağrıda bulunsa sevinir, korunması için kaçınılmaz tedbirleri almam sağlanmış olurdu.

YARGIÇ: Toplantı sonunda Z. yanınıza gelip tehlikede olduğunu hatırlattığında, korkacak bir şey bulunmadığını söylemediniz mi?

MÜDÜR: Hayır, böyle bir şey söylemedim.

YARGIÇ: Karşı-nümayiş önceden mi hazırlanmıştı?

MÜDÜR: Sanmıyorum. Karşı-nümayişçilerin çoğu okuma yazma bilmiyordu, ama Z.'nin geldiği kulaktan kulağa yayılmış ve aralarında ona karşı bir gösteri düzenlemeyi kararlaştırmış olabilirlerdi.

YARGIÇ: Cinayet konusunda görüşünüz nedir?

MÜDÜR: Komünistlerin bir oyunudur. Vangos, E.L.A.S. saflarında görev almış eski bir komünisttir, yeğeni ve dostu Yangos'u Kraliyet Jandarmasına kara çalmak için Z.'yi öldürmeye ikna etmiş olabilir. Ama kullandıkları silah tersine tepti, başkalarına sıçratmak istedikleri çamura kendileri bulandılar.

ÜÇ

«Müdür Beyle birlikte olay yerine vardığımızda, durumun hiç de iç açıcı olmadığını itiraf etmeliyim. Olaylar beklenmedik yönde gelişiyordu. Binanın önünde birikenlerin sayısı her dakika, hatta her saniye artıyordu. Oparlörlerden yayılan konuşmalar herkesi sinirlendiriyor ve topluluğun kabarmasına yol açıyordu. İnsanlar hem kızdıklarından hem de meraklandıklarından olay yerine geliyorlardı. (Ne yazık ki bu merak illeti, biz Yunanlılarda çok ileridir.)

Keseyi patlatıp, kokuşmuş komiserliğin ve öbür ilgililerin, sararmış fişlerin, sıralı dosyaların desteğinden yoksun, başlarında elebaşıları küstah General, ardında iki numara Emniyet Müdürü ve sırayla birbirine yapışık, dayanışma halinde öteki vıcık vıcık kurtları yere saçan yargıç, asfalt üzerine gitgide küçülerek ilerleyen bu bitmek bilmez tırtıl kafilesinin, bu helezoni dizinin istemeden yere dev bir Z. harfi çizdiğini görüyordu.

Olayların dışında kalınca: 'Şu yapılmalıydı, bu yapılmalıydı, hemen şöyle tedbir alınmalıydı,' gibisinden konuşmak hem çok kolaydır, hem de çekici gelir. Ama olayların ağına takılınca, tarafsız bir gözle neyin yapılması ve neyin yapılmaması gerektiğini kestirmek güçtür. Her olayda, varılması istenen hedefe göre bir takım kişisel kararlar verilir. Bütün sonuçları hesaba katılmadan, öylesine alınmış bir karar ters sonuçlar doğurabilir. Bu konuda jandarma yönetmeliğinin 296. maddesi açıktır. Ayrıca, 261. maddenin 5. fıkrası uyarınca, önemsiz suçlarda kamu düzeninin bozulması ihtimali belirirse sanıkların tutuklanması öngörülür. Bu olayda, Z.'nin ölümü olmasa kimse polise söyleyecek herhangi bir şey bulamayacaktı. Piruşas'ın uğradığı saldırıya gelince, bu milletvekilini hayatımda görmediğimi öncelikle söylemeliyim. Bir memurun yanıma geldiği, Piruşas'ın kalp krizi geçirip bir Kızılhaç arabasıyla acele hastaneye kaldırıldığını söylediği hatırımda (O sıra, başına vurulduğunu kimseden duymadım).»

Sorgu için çağrıldıkça, teker teker çalışma odasının kara duvarı önünden geçtiklerini görüyor, kapkara düşünceleri de duvarın rengine uyuyor, düşünce ve duvar sırtlarındaki üniformanın rengiyle birleşiyordu. Bir kafiye uyumundaydılar, jandarma yönetmeliği hepsini eşit kılmıştı ve yargıç, elinde metre, rütbe ayırımı gözetmeksizin hepsinin aynı boy ve ölçülerde olduğunu görüyor, ruhu iyice kararıyordu.

«Görevimin çerçevesi içinde... Z.'ye, başına gelenin bir daha tekrarlanmayacağını söyleyip binanın merdivenlerini indim. Kapının önündeki yerimi aldım. Piruşas, cankurtarana doğru tek başına yürüdü, soförün yanına oturacak yerde arka kapıyı açarak içeri girmek istedi. Sırtında beyaz gömleği var mıydı yok muydu bilmiyorum, ama bir Kızılhaç görevlisi ona kapıyı açtı. İçeri girmeden geri dönen Piruşas: 'Kahrolsun kaatiller!' diye bağırdı. Haykırışı, tam karşı-

daki durakta bekleyen on, on beş kişiyi kızdırdı, can-kurtarana saldırmalarına yol açtı... Kamyonetin durdurulup şoförünün yakalanacağından emindim... Hemen ardından, yardımcılarımdan biri, Elen-Sovyet Dostluk Derneğinin önünde de karışıklık çıkabileceğini, gerekli tedbirleri almamız gerektiğini söyledi...»

Teker teker geçip masasının üzerine «hatırlamıyorum»ları, «bilmiyorum»ları, «herhangi bir şey söyleyemem»leri, «bilmem... bilmem... bilmem»leri dizdiklerini görüyordu. Çıtırtılarıyla saf kişileri yanıltabilecek bir fotoğraf makinesi gibi inkara, unutkanlığa yapışmışlardı, ama Yargıç tırtılların bıraktığı salyada boğulan çok belirgin ayrıntıları yüzeye çıkarıyordu. Arkalarında hiç iz bırakmayan ve çam ağacının özsuyunu emen bu tırtıllar, pişmanlıkların en korkuncu gibi, çam pürçeklerine değerek delinirlerdi: Ancak dayanacak yeri, sığınacak yuvası kalmayan tırtıllar, kemikleri ve direnç merkezleri olmadığından, zarar görmeksizin çam üzerinden korkusuzca kayabilirlerdi; kademelenmiş, kayıtsız, yılda iki kere üniforma değiştiren, yüksek rütbelilerin cenaze ve taç giyme törenlerinde hep aynı üniforma giyen yaratıklar.

«Takviye kuvvetlerinin gelişinden sonra, insanüstü çaba harcayıp böyle durumlarda uygulanan taktiğe başvurduk. Yani önce ihtar ettik, sonra gözdağı verdik, heyecanlanmaya hazır bir halkı sinirlendirip azdırmamaya çalışarak önce hafif, gerektiğinde şiddetli püskürtmelerle, sonunda bina çevresinde yüz ile iki yüz metrelik bir boşluk, bir güvenlik bölgesi açabildik. Bu temizlik hareketi geneldi, nümayişçiler gibi taşıtları ve kaldırım kenarındaki at arabalarını da uzaklaştırdık... Yangos'un sekreterin bürosunda göz hapsine alındığını şimdi adını hatırlayamadığım biri bana söyledi. Merkezin nezarethanesinde elektrik kontağı vardı, üstelik ruhsatsız seyyar satıcıların elinden alınan tablalar buraya yığılmıştı...»

Onları laboratuvarın karanlığında, röntgen filmleri üzerinde görür gibiydi; etsiz kemikler, Yönetmeliğin damarlarında akan kan, bir resmî telefondan verilen emirlere uyarak düzensiz çarpan yürek, orman gibi sağa sola dal budak salan, kolları aynı sinir sisteminin merkezinden hareket eden bir elektronik beyine boyun eğen, her şeyi denetleyen tepedeki güç, yüz kollu Buda... Yargıç, buraya vardığında susmayı yeğliyordu.

«İfademi tamamlamadan önce, jandarma kuvvetlerinin hizmetinde harcanan koca bir ömür, disiplin cezasına çarptırılmadan geçen bir otuz yıl sonunda bu şerefli meslek hayatını kaparken geçirmek zorunda bırakıldığım korkunç sınavdan ötürü duyduğum büyük kırgınlığı belirtmeme izin verilsin. Tek avuntum, adaletin beni temize çıkaracağı ve hayatım boyunca yoksun kalmadığım şerefimi geri vereceğidir. Sayın yargıç, sizden rica ederim, v.s....»

«Bugün, saat on ikiye birkaç dakika kala, sorgu yargıcı ve savcının tam uyuşması sonucu jandarma subaylarından dördü hakkında tutuklama emri çıkarıldı. General, Emniyet Müdürü, yardımcısı ve Millî Emniyet Şefi, işlenen cinayetin suçortaklığını yapmak, öldürme kastıyla bir şahsı ağır yaralamak, ağır suça tekabül eden yetkilerini kötüye kullanmak ve görev sınırlarını aşmakla suçlanıyorlar.»

DÖRT

Yüksek rütbeli jandarma subaylarının cezaevine konması işlemi oldukça şaşırtıcıdır; tutuklama emri önce İçişleri Bakanlığına gönderilir, oradan Jandarma Genel Komutanlığına yollanır, tutuklanması gerekli kişiler başka bir şehirdeyse, Jandarma Genel Komutanlığı da tutuklama emrini o şehrin Emniyet Mü-

dürlüğüne iletir. Bu nedenle, cumartesi günü çıkarılan tutuklama emri Atina'ya ancak pazartesi günü varabildi ve uygulanmak üzere çarşamba günü Selanik Emniyet Müdürlüğüne ulaştı.

Usulüne uygun olarak, sanıklar, tutuklama kararının yüzlerine karşı okunması için Emniyet Müdürlüğüne gittiler. Eski müdür, masasına oturup karşısında «Müdürlük taslayan» yenisini görünce bir an çılgına dönecek gibi oldu. Aynaroz Dağındaki keşişlerden birinin armağan ettiği kağıt kesecek masanın üzerindeydi. Dikkat etse, bardak üzerindeki parmak izlerini bulabilirdi. Yeni müdür yerinden kaltığında, koltuğun oturacak yerinde kalan kendi kıçının izini bile farketti. Her şey eski Müdürü hatırlatıyordu. Bir yabancı olarak bu odaya nasıl girebilirdi? Subayların dördü de Yedi-Kule'ye konmak istediklerini bildirdiler. Yeni müdür, ancak soruşturmanın kesin sonuçları alındığında, tutuklu kalmaları gerekirse oraya götürülebileceklerini söyleyerek isteklerini reddetti. Şimdilik, jandarma yetkililerine uygulanan yönetmelik gereğince dördünü de Millî Emniyet nezarethanesindeki hücrelere koymak zorundaydı. Bu hücreler, özel olarak onlar için hazırlanmıştı. İçerde her türlü rahatı bulabileceklerdi.

Tutuklular, aileleriyle vedalaşmak ve son hazırlıklarını yapmak için birkaç saat izin istediler. Generalin yüzü çok kötüydü. Birkaç ay önce önünde tir tir titreyen emniyet görevlileri şimdi ona dönüp bakmıyorlardı bile. Ortalığı süpüren hademe bile onu önemsemedi. Yalnız Generali görünce: «Merak etmeyin, her şey geçer,» diye mırıldanmaktan kendini alamadı. Ama General, adamın bakışlarında en ufak bir ürkeklik belirtisi sezmedi. Evine döndü. Telefonu yine de çalıyordu. Tutuklama kararının beklendiği son günlerde gazeteciler Generali bir dakika bile rahat bırakmamış ve deliye çevirmişlerdi. Ona acı çektirmek için, isteyerek yapıyorlardı sanki bütün bunları. Telefon eden yine bir gazeteciydi, Generali sesinden tanıdı.

— Evet, tabiî, yanıma ne almamı istiyorsunuz? Pijamamı, traş makinemi ve kitaplarımı tabiî... Evet,

ELEN - HIRİSTİYAN UYGARLIĞININ TEMELLERİ adlı bir kitap yazacağım... Konusu mu? Hazreti İsa Efendimizin duruşmasının yeniden gözden geçirilişi...

— Dreyfüs gibi bir adlî hatanın kurbanı olduğunuzu mu sanıyorsunuz? diye sordu gazeteci.

General telefonu hırsla kapadı. Hem komünist, hem de yahudi biriyle kendisini nasıl bir tutarlardı? Köpek, mahsus yapmıştı!

Emniyet müdürü daha değişik bir yol izledi. Kadırga kemeri yakınındaki Panayia Deksia kilisesine doğru yürüdü, bir mum yakıp büyük bir içtenlikle dua etmek için kiliseye girdi. Kilisenin karanlığında ağlamaya başladı. Uzun süredir boğulacak gibiydi. Sonra, Evangelistria mezarlığında yatan eski Selanik Emniyet Müdürünün mezarını ziyaret etti. Her şeyini bu adama borçluydu, onun yardımcılığında mesleğinin girdisini çıktısını öğrenmişti. Geçen yıl ani bir kalp krizi sonucu ölmüş ve hayatında büyük boşluk bırakmıştı. Satın aldığı birkaç çiçeği mezarının üzerine koydu, diz çöktü ve onunla konuşmaya başladı.

«Benim zavallı Spiro'cuğum, yaşlılık günlerimizde karşılaştığımız şu hareketi düşün! Ne kadar kısmetliymişsin ki şu sıra hayatta değilsin! Kendimi öldürecek kadar cesaretim olsa, Spiro'cuğum! Nasıl yakayı ele verdiğimi bir bilsen! Ötekileri gammazlamak istemiyordum. Generalin ta kendisi nümayişi baştan sona kadar izlerken ben nasıl suçlu sayılırım? Mezarının üzerine yemin ederim ki, cinayet hazırlıklarından hiç haberim yoktu. Öğrenir öğrenmez de önüne geçebilmek için kamyonetin bulunduğu yere birini yolladım. Ama geç kalmıştım, kamyonet harekete geçmişti bile. Şimdi, gözyaşları içinde mezarının başındayım. Ah Spiro! Her şeyimi sana borçluyum. Bana tek öğretmediğin şey kurnaz tilkilerden kendimi sakınmaktı! Artık dayanamıyorum Spiro! Bana kuvvet ver! Sana yemin ederim ki bütün suç Generalin!»

Bir hıçkırık sesi onu susturdu. Döndü, yandaki mezarın başında karalar giymiş, sevgili ölüsüne hitap eden kadını gördü.

Haber, Selanik'de bomba etkisi yaptı. İkinci, üçüncü baskılar, açıklamalar, sokak nümayişleri bir an Budapeşte sirkiyle sinema festivalinin uyandırdığı ilgiyi gölgeleyecek gibi oldu. Festivalle ilgili bir röportaj yapmak üzere Selanik'e dönen genç gazeteci için güneş yepyeni bir anlam kazanmıştı sanki. Açıkça Adalet Güneşi haline gelmişti. Antoniu, tan attığından bu yana yargıcın kapısında bekliyordu. Ama ne yargıç, ne de savcı öğlenden önce görünmedi. İkisi de çalışma odalarına kapanmış, ancak telefonla konuşuyorlardı. Öğlene doğru Generalin avukatı Adliye Sarayına geldi, birkaç dakika sonra da bitkin halde dışarı çıktı... «Tutuklandılar,» dedi ve hızla merdivenleri indi.

Antoniu, meslekdaşlarıyla birlikte, bütün baskı ve tehditlere rağmen rejimin temellerini sarsmak gözüpekliğini gösteren yargıçla savcının efsaneleşen yüzlerini görmek için bekledi. Önce yargıç göründü ve hepsini en yakın kahveye sürükledi. Son haftaların çalışması onu bitirmişti, ama hiç de yorgun görünüşlü değildi. Dört subay hakkında tutuklama emri çıkarılmasının nedenlerini kısaca özetledi, sonra da: «Beyler, bana müsaade,» diyerek yanlarından ayrıldı. Yargıcın soğukkanlı ve rahat görünüşü Antoniu'yu etkilemişti. Yüzünde en ufak bir titreme, burnunun üzerine düşen gözlüğünü düzeltmek için sık sık tekrarladığı bir el hareketi dışında en ufak bir tik yoktu. Şişko ve neşeli Savcı da: «Sanırım, Yargıç size her şeyi anlatmıştır, dedi. Benim ekleyecek şeyim yok.» Yanıltıcı saflığının ardında bir granit sertliği seziliyordu. Adalet temsilcilerini tanımaya başlayan genç gazeteci, kendi kendine böyle düşündü.

Akşam, sokaklarda bildiri dağıttılar.

«Yiğit General... sizin savaşınız ırkımızın, Yunan ulusunun yaşaması için verilen savaştır. Borç harç alınmış bir ev, sade ve kaba birkaç mobilya, eşsiz jandarma kuvvetlerimizin safında vatanını koruyan tek evlat, şerefli savaş alanlarında elde edilmiş bir sürü nişan; cezaevinin çıplaklığında cesaret ve bağlılığınızın tek armağanı bunlar. Generalim, vatanınıza her

şeyi verdiniz. Şimdi de özgürlüğünüzü veriyorsunuz. Cellatlarınız şunu iyi bilsinler ki, beden hapsedilir ama ruh asla. MİLLİYETÇİ ÖĞRENCİ DERNEĞİ.»

Kısa bir süre sonra, yeni bildiriler eskilerini geride bıraktı:

«Vatanseverler, demokratlar! İlk barış şehidi Z.'yi öldürenlerin ödlek suçortakları, Yedi-Kule'nin ot şiltelerinde yatan Yangos'lar, Vangos'lar, Keler'ler ve Fil'ler gibi çeşitli hayvan türlerinden gelen benzerlerine kavuştular. Ama cinayet, çok daha yüksek kademede düşünülmüş, hazırlanmış ve işlenmiştir. General ve suçortaklarının ardında gizlenen kim?»

Ertesi günkü ELLINIKOS VORRAS gazetesine göre, E.D.A. merkezinde paket paket bu bildirilerden ele geçmişti. Gazete şunları yazıyordu: «Bu sefil kişiler, soruşturmanın —bir soruşturmanın— ötesinde halkımızın kesin kararı vereceğini unutmasınlar. Milliyetçi Cephe seçimleri kazandığında son gülen iyi gülecektir...»

Akşam film festivalinde verilen armağanlar dağıtılırken, Ulusal Tiyatronun birinci sırasında General ve Emniyet Müdürünün yerleri boştu.

5. Bir Yıl Sonra

BIR

«Senin hayaline boyun eğmiş yaşıyorum, diye düşünüyordu Piruşas. Başımı nereye çevirsem yüzünü görüyorum. Olayların kuruluğunda ellerim dondu. Sarkıtlar gibi dosyaların üzerine sarkıyorlar. Gazeteyi açıp seninle ilgili bir şey arıyorum. Şimdiye kadar duruşmadan söz ediliyordu. Şimdi duruşma, gazetecilik küllerinin altına gömüldü.»

«Iyiden iyiye her yanıma sızdın. Gözlerinle kapladın beni. Artık seni sevmediğimi söyleyebilecek kadar iyi tanıyorum, ama içimde yepyeni bir mekanizmayı harekete getirdin. Beynim, yüreğim, bütün bedenim senin hizmetinde. Az önce koskacaman bir beyaz perdeydim, senin görüntünle dolunca birden ufaldım. Seni içime alabilmek için evren kadar uçsuz bucaksız olmam gerektiğini şimdi anlıyorum. Bu halimle bile her yanımdan taşıyorsun, ama seni yine bırakmıyorum. Yolumun üzerinde bıraktığım bu damlalar, başka kişilerin seni bulup bıraktığım yerden daha yükseklere götürebilmeleri içindir. Çünkü, açıkça söylemeliyim, yorulmaya başladığımı hissediyorum.»

«Önce, senin için iyileşmiştim. Uydun olduğum halde ışığını çalmış, kısa bir süre çok daha aydınlık görünmüştüm. Sonra, hepimizin izlediği zaman yörüngesini izlerken incelmeye ve çökmeye başladım. Bugün gezegenimizin ayı görmeyen bir köşesindeyim. Ayın yeniden görünüp görünmeyeceğini bile bilmiyorum.»

«Bizi ayıran uzaklığı birbiri ardından tellendirdiğim sigaralarla ölçüyorum. Seni değiştiremediğime

memnunum. Ötekileri değiştirebilirim. Ama seni, asla. Müzedeki göktaşlarını andıran sonsuzluğunla beni kapladın: Tütün ektiğim sıra tarlama düşen, boşluğun armağan ettiği görkemle süslü, kül rengi, garip bir taş. Az kalsın beni yere seriyordu. Özellikle yağmur yağıp yağmur sularıyla dolduğunda, bugün bile görülen büyük bir çukur açtı toprakta. Tek eksik sensin. Feza uzmanlarıyla mezarcılar geldiler ve seni kaldırdılar. Seni mikroskoplarında incelediler, sınıfladılar, yere düştüğün günün yazıldığı etiketi üzerine yapıştırdılar, bir müzeye, camlı bir vitrine kapadılar. Çoktan ölüp giden bir ünlü kadın oyuncunun ünlü bir rolünde giydiği elbise gibi. Ama, ince ve saydam kağıdın ardındaki giysi dikkatle incelendiğinde, kolların el hareketlerinden bir iz taşıdığı görülür. Bütün çıkıntıların, köşelerin, granitten yüzünün, ölümün değişmezliğinde donup kalmış tüm girintilerin, bir kabartma gibi düştüğün sıra sana can veren ateşe, artık görünmez olan karnına batan alevden mahmuzlara tanıklık ediyor. Yontulmuş mermerden başkasını heykeltraşın duygularını bize aktaramayışı gibi.

Seni usta ellerimden, «sağ kalan milletvekili» ellerimden yavaş yavaş kaçırdıkça, düş yöresi diye adlandırabileceğim bir yere sığınıyorsun. Gerçek yüzün kâbuslarla uyanıklık arasında mücadele ediyor —sen varolmadığına göre uyanıklık da bir kâbus— Düşlerde gerçekten varsın, çünkü düşler aslında yok. Sana karşı hissettiğim şiddetli duyguları dikkate alarak —ihanet duygusu, kıskançlık duygusu, mariz bir duyarlık ya da hüzünlü bir çöküntü— soruşturmaya dilediğin kadar karış, hiç önemsemiyorum. Ama gözlerimi açıp seni görmeyince, benim öteki dünyaya göçen tatlı mültecim, çevremde bir yokluk denizi hissediyor ve beni bu taşra hastanesinin yatağına çivileyen her şeyden nefret etmeye başlıyorum.

«Böylece, safra atarak ilerleyebiliyorum. Her sabah, uzaklığı biraz daha hissediyor, sana nasıl ulaşacağımı bilmiyorum. Pek çok kişi için gece karanlığında bir fener olan yüzün, bana fener bekçisinin yalnızlığından başka şey getirmiyor. Ara sıra ışığını söndürüyorum, gemiler kayalara çarpıyor. Bir daha

konuşamayacak kazazedelerle besleniyorum. Ama bu söylediğim hem yalan hem de aşırı, çünkü ben gerçeğe değgin şeylerden, dünyanın merkezinden yana değilim. İç gerçeğimle ilgili şeylerden herkes başkalarına oranla merkez. Ama artık senin yüzüne hayran ve bıraktığın boşlukta rüzgar gibi tek başına ıslık çalan değilim. Bu ıslıklar trenlerinki gibi, yani romantik. Oysa romantizm çağımızda geçerli değil artık. Bugün gürültüler çok daha şiddetli ve kısa, çok daha madenî ama hiç de acılı değil, bir solfejin dar sınırlarıyla çerçevelenmemiş. Bugünün sesleri, ses grafiğinde iniş çıkışlar, düzensiz çizgiler, eğriler, çatışmalar bırakarak tutarsız bir yapı çizer. Bir kırlangıç bu çizgilere konabilir, bir uçurtma iskeletini bize terkedip bu çizgilere takılabilir. Sevgili kırlangıcım, ben bu iskelete döndüm işte.

«Seni böyle düşündükçe, görüntünü çevreleyen kalabalığa karışmamak için sana yaklaşmamak bahanesini, sana yaklaşmamak hakkını elde ediyorum. Hiç kuşkum yok: Başkaları için artık bir resimsin. Senin resminde kendilerini görüyorlar. Oysa sen, benim için, nemlendiğinde kabaran denizi, kuruduğunda özel yüzme havuzlarını andıran bir çift gözsün.

«Kâbuslarımda bana ihtiyacın varmış gibi geliyor; çünkü senin de insanca ihtiyaçların var. Böyle anlarda seni kurtarmaya koşmak istiyorum, ama sanki kıramadığım zincirler beni bir yere bağlıyor. Ter içinde uyanıyorum. Ve rahatlayarak yaşamadığını düşünüyorum.

«Rahatlayarak diyorum, çünkü temelde, sana garip de gelse, hiç bir değişiklik gereğini duymuyorum. Fenerin tepesinde, denize hakim bu küçücük barınağı seviyorum. Bu kayayı seviyorum. Seninle değil, onunla öleceğim. Sonsuzluğun anlamını bana yalnız sen duyurdun. İleri atılanlar ve geride yiğit yaralılara bakanlar vardır. Senin yürekliliğin bunda bir ödleklik de görse, ben geride kalanlardanım. Bugün başka biri olabilmem için başka türlü yaşamam gerekirdi. Ama bize bir tek hayat verildi, bu bir tek hayatın korkusu içindeyim.

«Düşünceler olgun meyvalar gibi avluya düşü-

yor. Seninle konuşmayalı beri sesim olgunlaştı. Ama zemberek kırıldı, saat bozuldu. Durmadan, zemberegin birden gevşeyivereceği yere kadar kuruyorum saatı. Tıpkı yalama olup iyice sıkıştırılmaması gereken, aksi halde yeniden su akıtmaya koyulan çeşmeler gibiyim.

«Gördüğün gibi, bunlardan hiç biri seninle ilgili değil. Yalnız beni ilgilendiriyor, senin için önemi yok. Benim için asıl önemlisi, bütün bunları sana anlatma gereğini duyuşum, başkasına değil sana. Artık aramızda bir bağ var. Kendimi iyi ya da kötü hissediyorum, umutlanıyorum, umutsuzluğa düşüyorum, ama hep seninle görüş birliğindeyim. Değişik dünyalardan geldiğimiz için birlikte yaşamamız imkansız; sen yaşayan ölüler dünyasındasın; ben ölü yaşayanlarınkinde.

«Ara sıra, düşümde serzenişlerini duyuyorum; insan olarak bana ihtiyaç duyduğunu, tek acı çeken kişi olmakla bencillik ettiğimi söylüyorsun. Hayatımıza renk katan ya da katmayan bu küçücük şeyler için seni seviyorum! Bir gün yaktığım sigaran, birlikte dinlediğimiz bir şiir plağı, vurabileceğin ama güçlükle kendini tutup vurmadığın bir yumruk için.

«İşte, odama dönmeden önce sana söylemek istediğim birkaç şey. Yüreğimin kepçesiyle seni gazetelerin okyanusundan çekip çıkarıyorum. Akıttığın mürekkebi, harcattığın filmleri düşün. Bütün bunlar kana dönüşse sonsuzluğa dek yaşardın. Yine de yaşayacaksın, çünkü kan, senin kanın ışığa dönüştü.

IKI

Yaşadığı şehre artık dayanamıyordu. Bu şehir ona küçük, adi ve tehlikeli geliyordu. Büyük gemiler açık denizler içindir, sözünü sık sık tekrarladı. Fen işlerinden gelen memurlar elleriyle diktiği üç beton direği yıkalı beri, «bir kazaya kurban gideceğini» anlamıştı. Kararını verdi, karısını, annesini ve çocuklarını bırakıp Atina'ya gitti. Başkentin kalabalığında ken-

dini çok daha güvenli hissediyordu. Artık tehlikede değildi. Burada «onunkiler» «ötekilerden» daha güçlüydü.

Hacis, Z. olayında bir takım kişisel sonuçlara varmıştı. Bu konuda kendini uzman saydığından, vardığı sonuçları herkese açmaktan da çekinmiyordu. Bir kamyonetin kasasına çıkması hükümetleri devirmeye, Kraliyet Jandarma Kuvvetlerinin kolunu bacağını kırmaya, devlet memurlarını birbirine düşürmeye yetmişti. Vardığı sonuç, Z.'yi asla Atina'da öldüremeyecekleriydi. Çünkü, başkentin çok daha geniş bir ufku, değişik bir düzeni, en ufak sisin kuşkuya yer vermediği bir havası olduğunu her geçen gün görüyordu. Her şey pırıl pırıl bir mavilikte, açık seçik ortadaydı; bulutlar, yere yapışıp Selanik'teki gibi, kara emellerin olgunlaştığı bir kubbe meydana getirmiyordu. Akropol'ün üzerine havanın bozulma olanağı yoktu, heykellerin tepesine hiç bir siyasi kılıç asılı değildi. Selânik'te, «kuzeyden gelen tehlike» korku ve dehşet saçmak için her zaman yeterli sebepti. «Bulgarlar bizi boğazlayacak! Kızıl tehlike yaklaşıyor! Silahları kapın! Her şeyi kırın, dökün! Yağmalayın!»

Ama Atina'da Hacis ne yapacağını şaşırdı. Omonia alanının insan seli, sırtlarında torbalarıyla sakallı turistler, insanı bıktıran yeknesak ilanlar, durmadan akıp giden bir hayat doğduğu şehrin durgunluğuyla kıyaslandığında Selânik'i özlemesine yol açıyordu. Tehlikelerin, hüznün özlemini çekiyor, anasını, karısını, çocuklarını, mahallesini görmek istiyordu.

Annesinin mektupları onu çok üzüyordu. Yaşlı kadın durmadan yakınmaktaydı, bir kuruşları kalmamıştı. Üstü kapalı sözlerle, beş para getirmeyen bir ölümsüzlüğe kavuşmak için sıradan bir hayatı terkedişini başına kakıyordu. Üne erişmek, başında bir zafer halesiyle dolaşmak güzeldi, oğluyla övünüyordu. Ama bütün bunlar fazladan bir lokma ekmek sağlamıyordu. Başı biraz dönmüş müydü yoksa? Ona övgü yakanlar biraz para vermiyorlar mıydı? «Orada» Hacis'e para veriyorlarsa, neden birazını ailesine yollamıyordu? Kış yaklaşıyordu, soğuktan donmamak için odun kesmek gerekliydi. Kim kesecekti odunu?

Çocukların ayaklarına giyecek pabuçları kalmamıştı. Küçük bu yıl ilkokula başlıyordu, bir çanta alacak paraları yoktu.

Yaşlı anasının acemice yazılmış bu acı mektupları —karısı gündeliğe gidiyordu, mektup yazacak zamanı yoktu— Hacis'de bir suçluluk duygusu uyandırıyordu. Yine de boyun eğmek niyetinde değildi. Solcuydu o, tarihin akışının ne olduğunu bilirdi. Silahları ve yüküyle tarihin içinden geçtiğini, onu yaratanlardan biri olduğunu hissediyordu.

Başbakanla birlikte çekilen resmi gazetelerde yayınlanınca, mektupların en kötüsünü aldı. Cilacı Nikitas'la birlikte, bütün vatandaşlar gibi başbakanlığa gitmişlerdi. Saygıdeğer ve iyi yüzlü, tatlı dilli, canlı ve şakacı bakışlı Papandreu, Hacis'in büyük başarısını bir kere de kendi ağzından dinlemek istemişti. Hacis, binlerce kere tekrarlanan, yıllarca çalınmaktan saf sesini yitiren, çıtırtılar ve zırıltılar çıkarıp iğneyi sık sık atlatan çizik plak gibi, başından geçenleri ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu. Başbakan, masal dinleyen bir çocuk gibi, merakla ona kulak veriyordu. «Kaplan, dedi, sen büyük adamsın!» Sonra da «29 EKİM 1961 SEÇİMLERİNİN KARA KİTABI —ölüler ve ağaçların oy verdiği seçim— adlı eserinden bir tane aldı ve «Yiğit Hacis'e» imzaladı. Ertesi gün, sağcı basın yaşlı başbakanın şunları söylediğini yazıyordu: «Demokrasi sizin gibi adamlara çok şey borçludur. Size yardım etmek hepimizin boynunun borcudur. Maddî yönden hiç bir derdiniz kalmamalı. Size kolay, dinlendirici, birkaç saatınızı alacak bir iş bulmalıyız. Çünkü kültürünüzü artırmanız gerekiyor. Toplumun size ihtiyacı var.» Yazı, aynı şekilde uzayıp gidiyordu. Bu gazeteleri, okuma yazma bilmeyen annesine gösterdiler. Oğlunun başbakanla çekilmiş resmini gören yaşlı kadın hemen, bir mektup daha yazdırdı. Hacis, annesini üzmemek için bu mektuba cevap vermedi. Gerçek, «ihtiyar başbakanın» bütün bunların hiç birini söylemediğiydi. Yalnız, Hacis'e yardım etmeye hazır olduğunu belirtmişti. Koridorda büyük bir kalabalık beklediğinden, kısa sürede Başbakanlıktan ayrılmışlardı. Bay Esso-Pappas'ın yeni istimlak-

larını protesto için başbakanla görüşmeye gelen Davata temsilcileri arasında Hacis'le Nikitas epey itilip kakıldılar. Bazı gazeteler de, Hacis'in Papandreu'dan yardım istediğini yazıyordu. Hacis, avukatına şu sözlerle biten bir tekzip yazdırdı: «Yiğitler —sayın başbakan KARA KİTABINDA benim için bu deyimi kullanıyor— kimseden yardım istemezler. İftiracılar bunu böyle bilsin!» Tek yaptığı şey, başbakanla çektirdiği resmi gazetelere satmaktı. Bunu da paradan çok ün uğruna yapmıştı.

Hiç durmadan yükselen yeni yeni iskelelerle görünüşü değişen başkent sokaklarında, Hacis, bomboş geziniyordu, ara sıra bir iş buluyor, duvarcılık yaparak aç kalmayacak kadar para kazanıyor, Omonia alanındaki metro istasyonlarının yürüyen merdivenlerini inip çıkarak eğleniyordu. Selânikli olduğundan Atina'da denizin özlemini çekiyor, gemileri görmek için ara sıra Pire'ye gidiyor, kebapçılardan yayılan etlerin, şiş kebapların, bir kilometre öteden kendini hissettiren kokoreçlerin, gevrek süt domuzlarının, pirzolaların, baharlı köftelerin, patates kızartmalarının kokusunu içine çekiyor, vitrinler ve yollardan geçen binlerce araba onu deliye çeviriyordu. Ve cebinde bir kuruşu yoktu.

Hacis, yargıçla savcının gördüğü işi, gizlendiği yerden çıkan ve ıstakozun gövdesine dolanan ahtapot kollarına benzetiyordu. Istakoz, görünmeden iş çeviren herkesti. Onun gözünde ıstakoz lüksün simgesiydi, hayatında ıstakoz yememişti. Uzo içerken bayıldığı tek şey kurutulmuş ahtapotu meze yapmaktı. Zırhına, koca kıskaçlarına, antenlerine rağmen ıstakozun yumuşacık bir eti vardı. Bu kadar iyi korunduğuna göre çok hassastı bu et. Ahtapot ıstakozu kollarıyla sarınca, bu eti emmekte güçlük çekmezdi. İyi ama ıstakozu nasıl sarmalı? Bütün mesele buradaydı. Uzun süre iyimserliğini yitirmedi. Dört yüksek rütbeli jandarma subayının tutuklandığını öğrendiği gece —daha Selânik'teydi— sevincinden içip içip sarhoş olmuştu. Fuara gitmiş, gökyüzüne adını yazan donanma fişeklerini seyretmişti. Ama, aradan on beş gün geçmeden dört kafadar kefaletle salıverilmişler-

di. Kafesleri açılmıştı, bundan kargalar yararlandı. Adalet bakanlığının vardığı sonucu açıklayacak komisyonun toplanması gerekiyordu. Bu komisyonda, sorgu yargıcıyla dört sanığın kefaletle serbest bırakılmasına karar veren hakimlerden ikisi vardı. İkiye birdiler. İşler sarpa sarıyordu. Piruşas'la Z.'nin dul karısı iki yargıcı istemedi. General de, kefaletle salıverilmesinden yararlanarak, «taraf tuttuğu» gerekçesiyle sorgu yargıcını reddetti.

İki tarafın yargıçları reddetme talebi aynı gün görüşülecekti. Hacis erkenden adliye sarayının yolunu tuttu. Herkes oradaydı: Bileklerinden birbirine kelepçelerle bağlı Yangos'la Vangos, Varonaros, Keler, Fil. Bir foto muhabirinin resim çektiğini gören Yangos, kelepçeyle Vangos'a bağlı olduğunu unutup adamın üzerine atıldı. Ayakta sallanan Vangos az kaldı yere devriliyordu. Varonaros, onu tam zamanında tuttu. Hacis, Varonaros'un çok zayıfladığını farketti. Eskiden gücün ta kendisi sayılan bu dev şimdi cılız ve güçsüz, koca gövdesi en az «düşmanınki» kadar yumruklara hedef olabilecek bir yüzeydi. Her zamankinden küstah görünüşlü Keler ufalmış, neredeyse kurumuştu. Tek gülümseyenleri Fil, sivil giyimli jandarmanın selamına karşılık verdi. Haydutlar mahkeme salonunu doldurmuştu, açık duruşmadan vazgeçildi.

Hacis'in sonradan öğreneceği üzere, iki yargıcı reddetme isteği şu on nedene dayanıyordu:

1 — Dört sanık subayı kefaletle serbest bırakan bu iki yargıç, «öldürülen milletvekilinden alaycı bir dille söz etmişlerdi.» 2 — Barışseverler Örgütüne cephe almışlardı. 3 — İfadelerinin «bütün suçu polisin üzerine atmak» esasına dayandığı görüşüyle görgü tanıklarından şüphelendiklerini açıklamışlardı. 4 — Toplantı sırasında Z.'nin yardım istemesi onlarca, propaganda amacıyla yapılmıştı. Oysa Z., yarım saat sonra sokak ortasında öldürülecekti. 5 — Piruşas'ın uğradığı saldırıya değinmemişlerdi bile. 6 — Karşı-nümayişin önceden hazırlandığı görüşünü baştan benimsememişlerdi. Sanık subayların çoğu aynı kanıdaydı. 7 — Polisin, Yangos'u merkezde sakladığı yönünden açıklama yapan iki savcının ifade-

sine aldırmamışlardı bile. 8 — Siyasî görüşlerinin bilinmediği gerekçesiyle, bir görgü tanığını dinlememişlerdi. 9 — «Suçluların tutuklanıp tutuklanmamalarının polisin yetkisinde olduğu» gibi şaşırtıcı bir görüşü ortaya koymuşlardı. 10 — iki yargıçtan biri General gibi masondu, ama mason locasında General'den daha kıdemsizdi. Dolayısıyla tarafsız olamazdı. Yine de gerek General'in, gerekse karşı tarafın talebi reddedildi.

Mahkeme, sanıkların dinlenmesine geçti. Hepsi de «sarhoş araba kullanma sonucu meydana gelen trafik kazası» görüşünü tek savunma yolu olarak benimsemişlerdi. Bir çoğu da, o gece olay yerinde bulunmadıklarını tekrarladılar. Polisler, daha önce verdikleri ifadelerinde direttiler. Piruşas, soruşturmanın sürdürülmesi ve dosyanın yeniden sorgu yargıcına verilmesini istiyordu. Bu süre içinde ortaya çıkan yeni durumların, yeni olayların yargıç tarafından incelenmesi gerekliydi. Örneğin, İçişleri bakanlığının cinayetten on beş gün önce Kuzey Yunanistan bakanlığına gönderdiği «Komünizm Tehlikesine Karşı Milliyetçi Örgütlerin Rolü» başlığını taşıyan bir gizli dosya vardı. Piruşas'ın isteği de reddedildi. Bunun üzerine, Piruşas ve Z.'nin karısıyla avukatları mahkemeyi protesto için salonu terkettiler. Ceza Hukukunun bu noktada kesin olduğunu belirtiyorlardı: İki yandan birince tarafsızlığından şüphe edilen yargıç reddedilmeliydi. Bu durumda, iki yargıcın da taraf tuttuğunu gösteren açık seçik deliller ortaya konmuş, ama yargıçlardan hiç biri bunları önemsememiş, meslek onurunu zedelenmiş saymamıştı.

Duruşmaları büyük bir merakla izleyen Hacis, alaylı bir avukat olup çıkmıştı. Bu heriflerle bir şey yapılamaz, diye düşünüyor, bütün kanun maddelerini okuyordu. Bir öğrenciden hukuk kitapları almış, birbiri ardından deviriyordu. Fuar sona erince eski uyuşukluğuna dönen Selânik'teydi hep. Gazeteler, Hloros raporu olayını yeniden ele almışlardı. Bu raporda, Yüksek Hakimler Kurulu başkanının sorgu yargıcı ve öbür yargı organı temsilcileri üzerine yaptığı baskıdan söz ediliyordu. Rapor, üç ay önce Millet

Meclisinde ortaya atılan «adalet temsilcileri ve özellikle sorgu yargıcının görev başında karşılaştıkları engeller»le ilgili suçlamaları doğruluyordu. Rapordan haberi olan birkaç kişi bunu açıklamayı gerekli buluyordu. Telaşa kapılan sağcılar, Hloros'u, yargıçları etkilemek üzere Selânik'e gelmekle suçlamaya başladılar. Hloros'un cevabı hepsini susturdu: «Geçmişte, bana bağlı yargıç ve savcıları etkilemek ya da onlara rüşvet vermek gibi herhangi bir eğilimim görülmedi. Bu işi, meraklısı olduklarını anladığım kişilere bırakıyorum.» Cevap üzerine Z.'nin yakınlarıyla Piruşas, «Hloros raporunun olduğu gibi açıklanmasını» istediler.

Sonunda Adalet bakanlığının kararı açıklandı. Bu karar, herkes gibi başta Hacis için de büyük hayal kırıklığıydı. Çeşitli eğilimlerdeki gazeteleri karıştırdı ve açıklamayı herkesin kendine göre yorumladığını gördü. En iyimserler, soruşturmanın, «yüksek mevkilerdeki» sorumlulukları da ortaya çıkaracağı inancındaydılar. Kimi de bir nokta üzerinde duruyor ve Z.'nin, gerçekten başına sopayla vurulması sonucunda mı öldüğünü öğrenmek istiyordu. Bir çoğu da sevinç içindeydi: Tutuklanıp kefaletle içeri atılan dört subay bir daha cezaevine gönderilemezlerdi. Sorgu yargıcının elindeki deliller onları mahkum ettirecek yeterlikte değildi. Yalnız cezaevinde yatanların cezaları uzadıkça uzuyordu. Daha ileri gidip sorgu yargıcını, soruşturma sırasında «ifadeleri değiştirmek, zorla itiraf ettirmek» gibi yollara başvurmakla suçlayanlar da vardı. Aslında bu görüş sanıkların da çok işine geliyordu; yargılandıkları takdirde, cinayet suçlusu olarak değil de «görevlerini kötüye kullanmak» tan yeni bir mahkeme karşısına çıkabilirlerdi. Adalet Bakanlığı ise yalnız şu noktaların aydınlatılması için soruşturmanın devamını istiyordu: 1 — Kamyonet çarpmadan önce, Z.'ye bir demir çubukla vurulmuş muydu? 2 — Karşı-nümayiş önceden mi hazırlanmıştı, yoksa kendiliğinden mi oluşmuştu? 3 — Piruşas'a yapılan saldırı emniyet kuvvetlerinin denetimi altındaki bölgede mi olmuştu? 4 — Gecenin ileri saatında çıkan bu kargaşalıktan kim sorumluydu? Hacis, bu

kararın, hedefleri belirsizleştirip işi uzatmak amacını güttüğü sonucuna vardı. Böylece kamuoyu zamanla bozecek, Z. olayı canlılığını yitirecek, ertelemelerin, yetki itirazlarının içinde saplanıp kalacaktı. Yeni ve taze bir olayla iyice örtülene dek kalemden kaleme, mahkemeden mahkemeye sürünüp duracaktı.

Kaplanın sabrı tükeniyordu. Bu işi bitirmek, mahkeme karşısına çıkıp başbakana söylediklerini tekrarlamak için yanıp tutuşuyordu. Başarısının ürünlerini görmek istiyordu artık. Tam bu sırada yayınlanan Hloros raporu, durulacağa benzeyen sulara atılan koca bir taş etkisi yaptı. Bu geçici bir durgunluk, diye düşünüyordu Hacis, tıpkı dipteki ahtapotları görmek isteyen balıkçıların suya zeytinyağına karıştırılmış kum serpmeleri gibi bir şey. Birkaç gün sonra, Yüksek Hakimler Kurulu Başkanının Adalet bakanlığına sunduğu savunma Hloros raporunu kuvvetlendirdi. Kendisine yöneltilen suçlamaları çürütmek şöyle dursun —özellikle sorgu yargıcı üzerindeki baskı— davranışını doğrulamaya çalışıyordu. Sorgu yargıcına, Z.'nin katillerinin, «öldürmek kastı gütmeden Z.'ye vurup yaraladıkları» görüşünü zorla kabul ettirmek ve soruşturmayı dört ayrı yönde yürütmek istediğini de inkar etmiyordu. Böylece sanıklar, cinayeti işleyenler, cinayete teşvik edenler, karşı-nümayişçiler, polis olarak dörde ayrılacaktı. Yangos'la Vangos, suça alet olmaktan birkaç yıl giyecek, Keler'le Fil de suça teşvikten aşağı yukarı aynı cezayı göreceklerdi. Polis, görevini kötüye kullanmaktan yargılanacaktı, karşı-nümayişçiler de geceyarısı gürültü yapmak ve kamu düzenini ihlâlden. Tabiî bu son ikisinin cinayetle ilgisi yoktu. Daha sonra harekete geçerek Yangos'la Vangos'un affını sağlayana dek, «yüksek mevkilerdeki kişiler» rahat rahat uyuyabilirlerdi böylece. Yangos'la Vangos da konuşamayacağından, olay unutulup gidecekti. Evet, Yüksek Hakimler Kurulu Başkanı suç delillerinin ortada olduğunu kabul ediyor, ancak bunları başka türlü yorumluyordu. Yine de fazla ileri gitti ve bir gaf yaptı. Nikitas'a vurulmadığını, öğrencinin saçının da tıraş edilmediğini, her ikisinin yalan söylediğini iddia etti. «Utanmaz-

ca bir siyasî sömürüden» söz ederek bu konuda basına tanınan aşırı özgürlüğü eleştirdi. «Soruşturmayı ancak gazeteciler geliştirebilir, diye düşünüyordu Hacis. Neden, elde ettikleri bilgileri yayınlamıyorlar?» Başka bir sorgu yargıcı soruşturmayı çoktan bitirdi. Başta kamyonetin kasasına atlayarak işleri berbat eden Hacis'in ardından, şimdi de her şeyin canına okuyan bu inatçı yargıca düşülmüştü. Aslında cinayet inceden inceye planlanmıştı. Aşağılık bir sorgu yargıcı, çok daha önemli mevkileri ve kendisininkinden çok daha büyük tecrübeleri bulunan kişilere kafa tutmak gözüpekliğini göstermişti. «Tıpkı savaşlarda nişan alan generaller gibi, diye düşündü Hacis, bu nişanlar ödleklıklerini örtmekten başka şeye yaramaz. Ateşe atılan ya erlerdir ya da assubaylar. Ama zaferin şerefini hep başkaları paylaşır. Sonunda Yüksek Hakimler Kurulu Başkanı, Adalet bakanlığı tarafından «mesleğe girerken ettiği yemini çiğnediği» için altı ay görevinden uzaklaştırıldı. «Eski bir hukukçu» basında şöyle diyordu: «Eşi görülmemiş bir kriz toplumumuzu sarsıyor. Yüzyılın en büyük siyasi cinayetlerinden biri çevresinde amansız bir mücadele veriliyor. Kim kazanacak? Adalet mi, yoksa işbirlikçiler mi? Beyler...»

Tam bu sıra Hacis Atina'ya yerleşti. Gösterdiği büyük başarı birkaç kere övüldü, sonra hepten unutuldu gitti. Noel yaklaşıyordu. Dükkanlar ağız ağıza doluydu, caddelere rengarenk ampuller asılıyor, sokaklarda akordeonlu kör dilencilerin sayısı gitgide artıyor, dağlılar çam ağacı satmak için şehre iniyor, soğuk bindirdikçe bindiriyor ve Kaplan Hacis yabancılar arasında gitgide daha yoksul, dolaşıp duruyordu. Artık eline para geçtiği de yoktu. İş bulacaklarına söz vermişlerdi, tornacılık yapacaktı. Ama geçmiş Hacis için çoktan ölüp gitmişti. Tarihin damgasını üzerinde hissediyordu. Koruyucuları, ağzından hep aynı hikâyeyi, kamyonete nasıl atladığını, Vangos' la kavgasını, tabancayı, tahta copu, Yangos'u, miğferli itfaiyeciyi dinlemekten bezmişlerdi. Hayat durmadan ilerliyor, oysa Hacis kavşakta dikilmiş duruyordu.

Özellikle merkez postanesinin çevresinde, her sabah, fırçaları havada, kovaları ayaklarının dibinde, iş bekleyen boyacıların dizildiği alanda gezinmekten hoşlanırdı. Hepsi onu tanıyor, gırgıra alıyor, bir kadeh içki ısmarlıyorlardı. Acı soğuğun eldivensizlerin ellerini sızlattığı kasvetli kış sabahlarından biriydi. Salep satıcısı Omonia alanından geliyor ve postanenin önünden geçiyordu.

Günün birinde bir kadınla tanıştı. Athinas sokağındaki «malûm» otellerden birinden çıkıyordu. Hacis Selânik'ten ayrılalı epey olmuştu, kadının yanına yaklaştı.

— Ister inan ister inanma ama seni bir yerde gördüğüme eminim, dedi orospu.

Odaya çıktılar. İşlerini bitirdiklerinde kadın Hacis'e kahve pişirdi.

— Nerelisin?

— Kuzeyliyim, Selânikli.

— Selânikli çok müşterim var. Taptaze olduğum sıralar, fuar zamanı ben de Selânik'e gittim. Limanın arkasında, zeytinyağı imalathanelerinin orasıydı iş yerim. Belki seni oralarda bir yerde gördüm.

— Belki de başka bir yerden tanırsın. Ben Hacis'im, kamyonetin kasasına atlayıp Z.'nin kaatillerini yakalatan.

Kadın, kırmızı sabahlığını sıkı sıkı göğsünde kavuşturup:

— Doktorun kaatillerini mi? diye sordu. Hastalara bedava bakan doktorun mu?

Kadın, Pire'de oturan teyzelerinden birinin her yılın 15 ağustos günü Tinos'a gittiğini, mucizeler yaratan Meryem Ana'ya mum ve daha bir sürü şey adamaktan baş parasız kaldığını, Z.'ye bedava tedavi olunca iki ayda iyileştiğini anlattı. O günden beri Z.'nin resmini evdeki bütün ikonaların çerçevesine iliştirmişti.

— Neden onu öldürdüler? Onun gibi mert bir adamı...

Kaplan bu fırsatı kolluyordu. Bir kere daha başından geçenleri tekrarladı: Kamyonetin kasasına na-

sıl atladığını. Vangos'la boğuşmasını, tabancayı, tahta copu; Yangos'u, miğferli itfaiyeciyi anlattı.

Atina bitip tükenmeyen, her geçen gün yeni bir şeyle karşısına çıkan bir şehirdi. Sürprizi bol nefis bir şehir. Başka bir gün, soylular sınıfından bir kadın onu Kolónaki'deki evine çağırdı. Sırf kocası «sağcı» olduğundan «solcu» geçiniyor, her fırsatta kocasından nefret ettiğini tekrarlıyordu. Yoksulluklarına rağmen bir ideolojiye gönül veren basit insanlara karşı içi sevgi doluydu, onlara şefkatle eğiliyordu. Hanımın şoförü, Hacis'i, yatıp kalktığı izbede buldu. Hacis, ilk kez Atina'nın şık mahallelerinden birini görüyordu. Çay salonlarıyla bambaşka bir dünya. Arabadan inerken, camın ardında sazdan sepetlerde uyuyan fino köpeklerini gördü. Hizmetçi kapıyı açtığında onlara benzeyen köpekler Hacis'i havlayarak karşıladılar. Hacis'in ağzı açık kaldı. Hayatında böyle şey görmemişti. Kadının dairesi bir apartmanın en üst katındaydı, yuvarlak taraçasından bütün şehir görülebiliyordu. Ev sahibesi kıpkırmızı bir elbise giymişti. Hacis'in elini sıktı, ona büyük yakınlık gösterdi. Ağır bir koku Hacis'in başını döndürdü. Kadın, başından geçenleri bütün ayrıntılarıyla öğrenmek istiyordu.

— Ne olursunuz bana cinayetten bahsedin! Sizin büyük kahramanlığınız olmasa kaatiller kaçabilir miydi?

Hacis, fazla konuşmamak için durmadan su içiyordu. Gitmeden önce kadın, ustaca, eline bir zarf sıkıştırdı. Dışarı çıktığında Hacis zarfı açtı; içinde para vardı. Parayı, Noel'de sevinmeleri için ailesine gönderdi. Annesi ağlayıp yakınmayı kesti.

Ama kısa süre sonra açlık yine gelip çattı. Sıcacık boğaçayı, peynirli börekleri, şiş kebaplarını, işkembe çorbasını arıyordu. Büyük soğuklarda insan aç yaşayamazdı. Hacis ufak bir sandık, boya ve fırça aldı. Rosyolair sinemasının koltuklarından birini kaplayan kadife kumaşı söktü ve belediye binasının önüne yerleşti. Öteki boyacılar onu alaya aldılar:

— Akıl alır gibi değil, hani demokrasinin sana ihtiyacı vardı?

— Aferin be Kaplan! Yiğit adamsın. Kimsenin yardımını istemiyorsun!

— Yılanı deliğinden çıkardın, ama onun yerine seni deliğe tıktılar!

— Karamanlis'i deviren adama bakın!

Günün birinde, koyu renk pardesülü bir adam yanına sokuldu. Hacis'le konuşmak istiyordu. Onu lokantaya götürdü, yemek ısmarladı.

Sıra peynire gelmişti ki:

— Şimdi esasa gelelim, dedi. Durumu sana açıkça anlatmak istiyorum, bilmen gerekli. Sen komünistsin. Ben de komünistim. Yalnız E.D.A. Partisi senin gibileri istemiyor. E.D.A. bir burjuva partisidir. Kahramana ihtiyaç duydukları gün senin gibi bir halk adamını değil, bir burjuvayı benimsediler. Z. burjuvanın tekiydi. Marksist diyalektik ona vız geliyordu. Yürekliydi, insanları seviyordu, ama bütün bir gençliği ardından sürükleyecek örnek olamazdı. Anlıyor musun? Uluslararası komünist hareketin içindeki çekişmeler çok ciddî. Ben Çinlilerden yanayım. Gün geçtikçe Ruslar burjuvalaşıyor. Gevşiyor, taviz veriyor, artık İhtilale inanmıyorlar. İhtilallerini yaptılar ya, herkes de kendi ihtilalini gerçekleştirsin istiyorlar. Yunanistan'ın durumu Çin'le büyük benzerlik gösteriyor. Sefaletle açlık sert tedbirler gerektirir, anlaşma ve uzlaşma değil. Kahraman olması gereken biri varsa o Z. değil sensin. Bunu ispatlamak için konuşuyorum seninle. Ama onların işine gelmezdin. Sende ne Z.'nin yetenekleri vardı, ne de İlboral kökleri. Bu yüzden seni istemediler. İnan bana, perde arkasında dönen dolapları biliyorum. Biz Çin'den yana olanlar halka ve İhtilale inanıyoruz. E.D.A. ise, burjuva rejiminin içinde burjuva silahlarıyla çarpışmak gerektiğini düşünüyor. Biz, bu tür rejimlerde İhtilalci silahlarla çarpışılmasından yanayız. Sen Çin'i tutanlarla birliksin. Kruşçef ve ortaklarıyla dostlu. Bak ne hale geldin! Pabuç boyamak zorundasın! Sen, bizim ünlü yiğitlimiz!

— Bendeki en kutsal yana dokunma, dedi Hacis. Siyasetten pek anlamam. Ama Z.'ye büyük hayranlık beslediğimi biliyorum. Bütün inancımı ona bağladım. Z. benim şefimdir.

Hacis, kışı çeşitli dertler ve acılar içinde geçirdi. İlkbahar geldiğinde durumu biraz düzelir gibi oldu. Kamyon şoförlüğü yapan bir arkadaşı onu arabasıyla Selânik'e götürdü. Anasını biraz daha yaşlı, çocuklarını biraz daha büyümüş, karısını eskisinden uzak, oturduğu mahalleyi çok daha küçük buldu. Ne işi vardı Atina'da? Burada korkacak şey kalmamıştı artık. Aile yuvası ona cezaevinden farksız geldi. «Meşhur olduğuna göre, neden bizi sefaletten kurtarmak için biraz da para kazanmadın?» diye sordu anası. Ünün ille de parayı beraberinde sürüklemediğini anlatmak için boşuna çaba harcadı. Yaşlı kadın bir türlü inanmak istemiyordu. Oğlunun «lüks hayat» yaşadığına inanmıştı. Ayrılırken Papandreu'yu görüp yıllardan beri beklediği emekli maaşını hatırlatmasını istedi oğlundan. Bu hava Hacis'e o kadar ağır gelmişti ki, Atina'ya döndüğüne bayağı sevindi.

Ancak «Barış Yürüyüşü» gelip çattığında, ilkbahar Hacis'in gözünde bir anlam kazandı. Garip bir raslantı, Maraton'la Atina arasında yapılacak yürüyüş 22 mayıs pazar gününe geliyordu. Solcu gazeteler uzun süreden beri bugüne hazırlanmaktaydılar. «Z.'nin ölümünden sonraki ilkbahar. Yunanistan, büyük şehidini anıyor. Barış şehidini. Tüm dünyanın yiğit şehidini.» Z.'nin resimleri, takvimleri, albümleri satılıyordu. Bir panayır havası ortalığı kaplamıştı. Ama Papandreu'nun demeci Hacis'i üzdü. Tabiî, yürüyüşü yasaklama cesaretini gösterememişti. Ama kamuoyunun hevesini kırmaya çalışmış, solcuların tekeline giren yürüyüşün barış sevgisiyle dolu büyük Yunanlı çoğunluğunu değil, aşırı solcu ve barışçı bir küçük azınlığı temsil ettiğini söylemişti. Hacis, aynı Papandreu'nun, bir yıl önce muhalefet lideriyken yürüyüşün yasaklamasına karşı çıktığını hatırlıyordu. Aynı Papandreu nasıl olur da bir yıl sonra, iktidara gelince, yürüyüşü başlangıçta mahkum ederdi? Z.'nin ölümünde cinayet diye bağırır, hükümeti «barbarlık» ve «kanlı hükümet» olmakla suçlarken, bu yıl Z.'yi yüceltmek bir yana, aynı kanın önünde hiç olmazsa susmayı neden benimsemiyordu? Demek siyasetin hiç bir şeye saygısı yoktu. Ya da her iki burjuva partisi arasında

hiç bir fark yoktu? Ya biri iktidara geliyordu ya öbürü, tıpkı aynı katırı paylaşan iki köylü gibi. Katır, her iki partiyi de sırayla sırtlayan halktı. Aralarındaki değişikliği de ağırlıklarından anlıyordu. Hacis, bu konuda bütün bildiklerini kendi kendine öğrenmişti. Komünistti, partisinde eleştirilecek çok şey olduğunu biliyordu, ama önünde açık seçik bir yol vardı hiç olmazsa. Ötekilere gelince, adları ister Maria olsun ister Katina, Athinas sokağında sürten iki orospuydular. İkinci Barış Yürüyüşü başlamadan Hacis bunları düşünüyordu.

Geceyarısı, Amerikis meydanından otobüse bindi. Alana vardığında kalabalık Hacis'i tanıdı ve alkışladı. Bu alkış Hacis'i yüreklendirdi. Şoförün yanına oturdu. Maraton'a giden kırk iki kilometrelik yol vardı, karşıdan bir otomobil göründüğünde, otobüs, çarpışmayı önlemek için yavaşlamak zorunda kalıyordu. Mezarın eteklerinde uzanan ovaya çıktıklarında henüz büyük bir kalabalığın toplanmadığını gördüler. Ama birkaç saat sonra karanlıklardan çıkan insan seli ortalığı kapladı. Güneş doğduğunda, söylevlerin, bildirilerin ve şiirlerin ardından yürüyüş başladı.

Hacis en başta, yürüyüşü düzenleyenlerin arasındaydı. Bir ara durup kalabalığı gözden geçirdi. Gözlerine inanamadı, ürktü. İki saat boyunca ülkenin dört köşesinden gelen her yaşta kadın ve erkek, öğrenciler, bayraklar, ellerinde Z.'nin resimleri, şarkı söyleyip dansederek, «Ölümsüz!» «Yaşıyor!» diye haykırarak önünden geçtiler. Yüzler ciddiydi. Kaşiflerin, ağır iş görenlerin yüzleri. İlk hıristiyanların yüzleri. Hacis o an fedakarlığın yüceliğini anladı. Haksızlığın kurbanı olan uyuyan vicdanları canlandırır, uyanık olanları kanatlandırır. Tutulacak bir el, rıhtıma bağlanacak bir halat uzatır. Hacis, olayda oynadığı rolden gurur duyuyordu. Yürüyüş dinî bir yürüyüşü andırıyordu. Z. de, annesinin taptığı azizlerden farklı değildi.

Sessiz seyirci Hacis'in önünden delikanlılar, genç kızlar, yaşlılar, sakatlar —içlerinden biri koltuk değneğine «Savaş istemiyoruz!» yazmıştı— zanaatkarlar, işçiler, tüccarlar, köylüler geçiyordu. Fırıncılar, ek-

mekten yapılma kocaman harflerle BARIŞ yazmışlardı. Girit'ten, Mora'dan, On iki Adadan, Trakya'dan, Makedonya'dan geliyorlardı. Yağmur başladığında kimse durmadı. Şarkı söyleyerek yollarına devam ettiler. İlk molada genç bir çiftin düğünü yapıldı. İkinci mola birkaç kilometre ötede, Almanların vatanseverleri kurşuna dizdiği yerde verildi. Hacis kendinden geçmişti, kalabalığın kolları zeytin dallarıydı sanki —gümüşsü yapraklar, tüylü deri— ve bacaklar gökkubbeye kadar yükseliyordu. Bir yıl önce Z. aynı yolu tek başına yürümüştü. Şimdi aynı yolda binlerce ayak ilerliyordu. Böyle bir mucizenin, Ölü Deniz kıyısında Isa'nın bir yığın açı doyurmasını sağlayan «ekmeklerin çoğalması» olayından ne farkı vardı?

Sendikacılar kulübünün merdiveninden inen, demir kapının sürgüsünü çeken, bir boşluk bırakmak üzere geri çekilen orman yaratıklarına göz atan, sonra geniş adımlarıyla alanı geçen —Z.'nin altı adımı, Hacis'in on adımına bedeldi— ve: «İşte onlar! Yine geliyorlar! Polisin işi ne?» diye bağıran Z. gözünün önündeydi. Bu son sözler ve kamyonet Z.'nin kaderini mühürleyecekti. Hacis'in mavi gözlerinde bir zıpkın yaratan bu adamın kaderini. Elindeki siyah evrak çantasını, çizgili elbisesini, başını çevreleyen yolun ziftini görür gibiydi...

O gün, karanlık Atina'nın üzerine çökmekte gecikti. Güneş Salamin adasının tepesinde sallanıyor, sanki bu bitip tükenmeyen kafileyi boydan boya görmek istiyordu. Başkent halkı, yürüyüşe katılanları alkışlamak için balkonlara, taraçalara yığılmıştı. Her yer süslenmişti. Hacis, o gece rahat bir uyku uyudu.

Ama zaman geçti, gösterişli yürüyüşün izlenimi yavaş yavaş uzaklaştı; yabancı bir şehirde bir yabancı oldu yine. İstenmeyen, yoksunluğa mahkum bir gövde. Yaz geçip gitti, bir sonbahar akşamı —Attik yarımadasında güneşin bal rengine dönüştüğü sıra— bir kestane satıcısının lüks lambası önünde Nikitas'a rasladı.

Nikitas da, yine güvenlik kaygusuyla, aşağı yukarı Hacis'le aynı zamanda Atina'ya gelmişti. Hastane çıkışı, korunması için yanına bir jandarma takılmasını istemişti. Yeni bir saldırıya uğramaktan çekiniyordu. Kimsenin atölyesine uğradığı yoktu. Günün birinde hava değiştirmek ve «başkente inmek» kararını verdi. Hacis'in tersine, baş role çıkmaya yeltenmişti. Bir cilâ atölyesinde iş buldu ve hayatını kazanmaya başladı. Hacis'le birlikte Papandreu'ya yaptıkları ziyaret hayatını hiç değiştirmedi. Tek sevindiği, kızkardeşinden öcünü almış olmasıydı. Şimdi dizginler onun elindeydi. Son seçimler Merkez Birliği Partisini iş başına getirmiş, kızkardeşinin tuttuğu E.R.E. yenilgiye uğramıştı. Kızkardeşine kinli değildi. Papandreu, bir isteği olup olmadığını sorduğunda, Nikitas, eniştesinin işinden atılmamasını rica etmekle yetindi.

Hayatında hiç bir değişiklik olmadı; işi bitince ya evine dönüyor ya da sinemaya gidiyordu. Pazar günleri, öğleden sonrasını da stadyumda geçiriyordu. O yıl P.A.O.K. ligde ikinciydi, Olimpiyakos bir maç daha kaybederse Selânik takımı Yunanistan şampiyonu olabilirdi.

Z. olayıyla en ufak ilgisi kalmamıştı. E.D.A. Partisini tutmadığı için de —kahramanı benimseyen parti— olayı düşünmüyordu bile. Gazeteleri okumakla yetiniyor, Yüksek Hakimler Kurulu Başkanının yalanlarına gülüyordu. Altı ay süreyle görevinden alındığını okuyunca sevindi. Gazetecinin biri izini bulduğunda, hiç bir açıklama yapmayacağını ve mahkemeyi beklediğini söyledi.

Ama, eski Emniyet Müdürünün kişiliğinde bir raslantı onu yeniden olayların içine itti. Bir gün, çalıştığı atölyenin bodrum merdivenlerinden indiğini görünce rengi değişti. Müdürün kalın kaşları Selanik'in tüm karalığını hatırlattı; bir anda General, hastane kâbusları, korkuları, Yangos'un yüzü gözlerinin önünden geçti. Dikkatle baktığında eski Müdürün epey değiştiğini farketti; eski bir papazı andırıyordu, papaz takkesi altında ruhanî bir parıltıyla yanan bu yüz şim-

di sıradan bir bakkalın yüzünden farksızdı. Kutsal süslerinden yoksun kalınca saygı uyandırmıyordu. Demek bir kasket insanı değiştirmeye yetiyordu. Ya da, çok daha basit bir gerçek: Bir yıl geçmiş ve eski Emniyet Müdürü de herkes gibi yaşlanmıştı.

— Ne alemdesin Nikitas? İşler nasıl? Demek sen de buradasın? Hepimiz muhacir olduk.

Nikitas, yer gösterdi.

— Burada çalıştığını nereden öğrendiğimi mi merak ediyorsun? Patronun Yorgo'yu tanıyorum. Evvelsi gün sokakta karşılaştık, ondan aldım haberi. Çalışkan çocuktur Nikitas, dedim. Fırsat bulunca uğrar, görürüm. Neyse, bütün her şey geçmişte kaldı. Gömdük hepsini. Evlendin mi?

— Hayır, daha evlenmedim.

— Ben de evlenmedim. Evlilik iyi şey, ama insan benim yaşıma gelince evlenmekte hesap kalmaz. Gençliğinde ya evlenir ya da papazlığı seçersin. Polislik bende özel hayat diye bir şey bırakmadı. Her şey vatan için dedik. İşte sonucu!

— Suç sizin değil Müdür Bey!

— Bana Müdür deme. Holargos'ta bir malzeme deposunun yöneticiliğini verdiler. İş olsun diye. Bu olay meslek hayatımı, bütün hayatımı mahvetti. Suçlu görülmeden kaldırılıp atıldım. Evet, ben bir kurbanım Nikitas!

— Herkes aynı şeyi söylüyor.

— Sen de bir kurbansın. O pis heriflerle ne diye ilişki kurarsın? Neden söz ettiğimi biliyorsun. Aşırı sağcılarla aşırı solcular arasında hiç bir fark yok. Sen bir zanaatkardın, siyasetle ilgilenmez işinle gücünle uğraşırdın. İstemeden bu olaya senin de adın karıştı.

Bu ziyaretten rahatsız olmaya başlayan Nikitas:

— Üzerine bir çizgi çektik artık, dedi. Duruşma günü söyleyeceğimi söyleyecek ve bu işi bitireceğim.

— Bana kırgın mısın? Olaylardan önce ya da sonra benden bir şikayetin oldu mu?

— Olaylardan önce sizi tanımazdım bile; sonra da hiç görmedim.

— Sana bir sürü şey vadettiklerini, iyi bir iş, büyük bir servet kazandırmaya söz verdiklerini oku-

dum. Ne oldu verilen bütün sözler? Patronun, iki yakını güçlükle bir araya getirdiğini söylüyor.

— Herkes beni unuttu.

— Benim de söylemek istediğim aynı şeydi. Bu işten ne kazandın?

— Kazanmak şöyle dursun, hayatımın on yılını yitirdim.

— Görüyor musun? Kokoların hesabı tuttu, bir kahraman yarattılar, Merkez Birliği iktidara geldi, sağcılar kovuldu ama nasılsa kovulacaklardı. Sekiz yıllık iktidar kimi yıpratmaz? Demek ki bu işte sen, ben ve birkaç kişiden başkasının zararı olmadı.

— Hayat bu.

— Hacis'i gördüğün var mı?

— Hayır.

— Görürsen, bir kahve içmek için benim oraya uğrayın. Size ilginç bir teklifim var. İşte telefon numaram.

Cebinden kartını çıkardı.

— Gelmeden önce bana bir telefon edin. Bütün bu hikâyeyi, kolayca ve bir daha üzerinde durmamak üzere halletme fırsatı elimizde. Size bir tazminat verilecek, zavallı ben temize çıkacağım.

— Ne gibi bir fırsat?

— Bugünlük bu kadar. Yerini öğrendim nasılsa, yine uğrarım.

Ardında büyük bir soru işareti bırakarak çıktı gitti. Gerçekten de, birkaç gün sonra, atölyenin kapanış saatında yine uğradı. Nikitas'ı Pangrati'ye, Norveç usulü omlet yemeye götürdü. «Fırsat»ın hiç sözünü etmedi. Hep lig şampiyonluğunu kazanabilecek olan P.A.O.K. takımından konuştular. Müdür eski bir P.A.O.K.'luydu. Eskisini kaybetmiş olabileceğini düşünüp Nikitas'a yeni bir kart verdi.

Ve bir hafta sonra, beklenmedik bir raslantı sonucu, Nikitas, kestane satıcısının lüks lambasının ışığında parlayan Hacis'in kellesini farketti. Yaklaştı, elini omuzuna koydu. Hacis, gerçek bir kaplan gibi hemen döndü. Başbakanı ziyaret etmelerinden bu yana görüşmemişlerdi. En yakın kahveye oturdular, Hacis bir portakallı gazoz ısmarladı, Nikitas da bir

portakal suyu. Kahvenin tek müşterisi onlardı, neyse ki buzdolabının gürültüsünden konuşmaları duyulmuyordu.

— Seni her yerde aradım, dedi Nikitas, ama nerede bulacağımı bilmiyordum. Birkaç kere postanenin önünden geçtim, yoktun. Emniyet Müdürü konusunda seninle konuşmak istiyorum. İki kere bana geldi. Telefon numarasını da verdi.

Cüzdanından Müdürün kartını çıkardı.

— Ne istiyor? diye sordu Hacis.

— Bizi görmek. Bir teklifi varmış. Teklifin ne olduğunu ben de bilmiyorum. Esrarlı bir hali var.

— Onun farkındaydım; bizi bir araya getirip resmimizi çektirecek, ikimizin de başını belaya sokacak.

— Bilmem Hacis. Ama görsen, bir yumuşamış bir yumuşamış ki.

— Beni korkutan da bu ya.

— Canım, gidip bir konuşsak ne kaybederiz?

Hacis, birkaç saniye düşündü.

— Haklısın, dedi, bir şey kaybetmeyiz.

— Telefon edip yarın geleceğimizi söyleyeceğim.

— Bir kere görüşmekten ne çıkar. Aman aman!

— Nen var Hacis?

— Midem yanıyor. Şu gazozu ısmarlamaz olsaydım, dedi Hacis.

Ertesi akşam, kimsenin kendilerini tanıyamayacağı bir saatta Holargos deposuna birlikte girdiler. Nöbetçi geleceklerini biliyordu, ana kapıdan değil de dar bir koridordan müdürün odasına götürdü.

Kalın kaşlı adam, onları, kollarını açarak karşıladı. Hacis'i gördüğüne çok sevinmiş gibiydi. «Çok güvendiğim bir dost» diyerek tanıştırdığı ikinci bir adam vardı yanında.

— İşte üç mülteci, olayın üç kurbanı bir araya geldik, dedi. Parti kurmalıyız dostlarım.

— Bütün dünya mültecileri birleşin! Doğrusu iyi bir parola, dedi Hacis gülerek.

— Evet, evet, diye doğruladı karşısındaki aceleyle. Birlikten güç doğar. Sigara içer misiniz?

Nikitas içmiyordu. Hacis bir sigara aldı, Müdür hemen yaktı.

— Ne var ne yok?

— Ne olsun, dedi Hacis, yoksulluk var, sefalet var.

— Bari Atina'dan hoşlanıyor musun? Alıştın mı?

— Alışsam ne olur, alışmasam ne olur! Paran var mı, kralsın. Paran yoksa paçavra.

— Hayat böyle, ne yaparsın. Geçen akşam biz de Nikitas'la aynı şeyi konuşuyorduk. Bunun dışında ne var ne yok?

— Yeni bir şey yok. Her şey eskidi. Tanıklık etmek üzere mahkemenin başlamasını bekliyorum, insanın başına ne geleceği bilinmez, ifademi banda aldırdım, içim rahat. Bu da benim vasiyetnamem.

Müdür, elinde olmaksızın kaşlarını çattı:

— Bakıyorum tedbirini almışsın. Kazancın ne olacak?

— Ille de bir şey mi kazanmak gerek Müdür bey?

— Artık Müdür değilim! Bir hiçim. Beni buraya sürdüler. Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinleyin. Sizi, bir teklif yapmak üzere buraya çağırdım. Susmak için kaç para istersiniz? Ifadelerinizden dönmenizin fiyatı nedir? Iddia makamının önde gelen iki tanığısınız. Siz aradan çekilirseniz hayatınız kurtulur, ben de temize çıkarım.

— Ifadelerimizden dönmek pahalıya mal olur, dedi Hacis. Yangos'la Vangos'tan fazla hapis cezası yeriz sonra.

— Biliyorum, dedi Müdür sahte bir üzüntüyle. Ama benim için durum dayanılmaz bir hal aldı. Delireceğim. Sizi buraya çağırıp böyle bir teklifte bulunuşumun nedeni ihtiyaç içinde olduğunuzu bildiğimdendir. Bu işin parsasını sizin yerinize başkaları topladı.

Nikitas'a bir göz atan Hacis:

— Ne yapalım, dedi, kader.

Nikitas, iyice açılan iri gözleriyle Bizans ikonalarını andırıyordu.

— Kaplan, ifadeni okuduğun bandı bana ver,

karşılığında sana ruhumu vereyim. Sen zengin olacaksın, ben temize çıkacağım. Suçlu değilim. Mahkeme bunu ispatlayacak, hiç korkum yok. Ama bu bir onur meselesi, anlıyor musunuz? Otuz altı yıllık hizmet bir kalemde silinip atılmaz.

— Ne veriyorsunuz?

Soruyu ilk Hacis sormuştu.

— Iki milyon drahmi. Ikinize birer milyon.

Nikitas irkildi.

— Bu masa cilalanmak ister. Atölyeye gönderin de pırıl pırıl yapayım.

— Düşünelim bakalım, dedi Hacis. Bugün bir cevap veremeyiz. Değil mi Nikitas?

Nikitas başıyla Hacis'i doğruladı. Sonra aynı şeyi düşünmüş gibi, aynı anda, ses çıkarmadan köşesinde oturan yabancıya döndüler. Müdür ter içindeydi, soluyordu.

— Hayatınızın sonuna kadar para içinde yüzeceksiniz. Dışarıya gidebilirsiniz, kimsenin ruhu duymaz.

— Evet ama, dedi Hacis, gitmeden önce yalancı tanıklıktan cezaevini boylayacağız. Yargıç önünde yemin edip verdiğimiz ifadeyi nasıl değiştiririz?

— Zorla söylettiler dersiniz, olur biter. Tehdit ettiler dersiniz. Aşağı yukarı olan da bu, öyle değil mi?

— Cevabımızı iki gün sonra öğrenirsiniz, dedi Hacis.

Müdürün ifadesi birden sertleşiverdi.

— Yalnız dikkat edin dostlar! Peşinizi bırakmayacağız. Bu bay —eliyle yabancıyı gösterdi— sizi izleyecek. Yanılıp da konuşmak yok!

Çekmeceyi çekti, içinden bir tabanca çıkardı.

— Hayatımda kullanmadım bu oyuncağı. Şimdiye kadar kimsenin burnunu kanatmadım. Ama bir kurşunu haine, öbürünü kendime sıkabilirim.

— Bu kadar intihar yeter! dedi Hacis. Kendini öldüremeyen, en azından üçüncü jandarma subayı olursunuz sonra.

— Kaplan, alay etme. Konuşmamızı dışarı sızdıranın Oswald'ın akıbetine uğrayacağını bilin.

Geldikleri gibi gizlice, deponun arka kapısından çıktılar.

İlk konuşan Hacis oldu.

— Karanlık bir iş.

— Neden bize tuzak kursun? Herkesten önce kendisi bundan zarar görür.

— Yakalandığımızı düşün. Kime inanırlar? Sana mı, bana mı, ona mı? Bir tornacı, bir cilacı ve eski bir polis müdürü arasından kimi seçerler? Onu herkesten önce biz ele vermeliyiz.

— Başımın daha fazla derde girmesini istemiyorum, diye mırıldandı Nikitas.

— Bize güvenmesine imkan yok. Önemli olan önce hangimizi gözlerine kestirdikleri.

— İki milyon da kolay vazgeçilir para değil.

— Biraz fazla işte. Daha önemsiz bir paradan sözetse belki inanırdım. Hem, iyi niyetli olmasına imkan yok. Bütün ötekileri düşün. Biz susarsak hepsi kurtulur.

— Ötekiler dediğin kimler?

— Emniyet Müdürünün ardına gizlenen önemli kişiler. İki milyon drahmiyi sokaktan toplamadı ya? Ayda eline geçen beş bin drahmiyle bir milyon biriktirmek için Dinosorlar kadar uzun süre yaşaması gerekir.

— Hepsinin cebi paradan çatlıyor! Neden biz de zengin olmayalım? Şarkılar, eğlentiler düzmek için Z.'ye yapıştınız. Oysa Papandreu, iktidara geçtiğinden beri her şeyi unuttu. Biz ne halt ediyoruz?

— Sen tarihin anlamını bilmiyorsun. Bilsen böyle konuşmazdın. İhtilâlin zafere ulaştığı gün biz tarihî kişiler olacağız. Öğrenciler adımızı tarih kitaplarında okuyacak. Benimki gibi senin yüzün de ölümsüzlüğe kavuşacak. Adını başkalarının belleğine kazımadıkça yaşamak neye yarar? Marks diyor ki...

— Kes palavrayı! Düşünmek ve hayal kurmak bana yetiyor.

İşin kötüsü, Hacis de hayal kurmaya bayılırdı. Koca bir evde, sinemalarda gördüğü konfora kavu-

şan annesi gözünün önüne geliyordu. Musluğun altında bütün çöpleri yutan delik, üç raflı buzdolabı, kendiliğinden açılan kapılar. Annesi, bütün yeni çıkan ilaçları alabilecek, evde iki üç telefon bulunacaktı. Çocuklar elektronik oyuncaklarla oynayacaklardı. Bisikletler, trenler, salıncaklar. Yazları deniz kıyısına gideceklerdi. Bir villa tutacaklardı. Karısı bütün gün çalışıp akşam eve iki büklüm döneceğine Avrupa'nın en pahalı mağazalarını dolaşacak, paket paket elbise alacaktı...

— Ne dersin? diye sordu Hacis.

— Düşün ki piyango bileti aldın, bir numara yüzünden de büyük ikramiyeyi kaçırdın, diye cevap verdi Nikitas. Durumu böyle çözümlemek en iyisi, yoksa çıldırabiliriz. Vicdanım beni rahatsız edeceğine öleyim, kanım damla damla aksın. Senin yeme gelip gelmediğini merak etmiştim sadece.

— Ben de aynı şeyi düşündüm, dedi Hacis. Görüyorsun ya, bir tornacıyla bir cilacı ustası satın alınmaz! Yaşasın doğruluk, yaşasın namusluluk!

Ve gözleri yaşla doldu.

Bodrumdaki daracık odasına dönerken, Z.'nin gözleri Hacis'i büyüledi. O değişmeyen, ölümün sabitleştirdiği gözlerle bakıyordu sanki. Cinayetin işlendiği kavşak, kamyonet motorunun homurtusu, çılgına dönen çakallar, hepsini hatırladı. Her hareketine, her sözüne, en ufak bakışına taptığı adama nasıl ihanet edebilirdi? Ölümünden az önce köpeklerin kör içgüdüsüyle izlediği adamı nasıl satabilirdi? Nasıl? Z. kollarını açtığında dünyayı kucaklıyordu. Güldüğünde, yağmur değişip tatlılaşıyordu. Hacis, ot şiltesinin ucuna ilişmişti. Bodrum rutubetliydi, karafatmalar kaynaşıyordu yerde. Masaya doğru yürüdü, anasının mektuplarıyla dolu çekmeceyi açtı. Son mektubunda, ciddî bir hastalığa yakalandığını sanıyor ve parasızlıktan doktora gidemediği için yakınıyordu. «Daha iyi, bir an önce gebersin!» diye söylendi Hacis. Bütün mektupları bir araya getirdi, sobada yaktı... Saat iyiden iyiye ilerlemişti. Tepesinde, adımlarını sıklaştıran ge-

ce kuşlarının ayak seslerini duyuyordu. Hacis yolun altında, toprağa gömülmüş gibiydi. Oysa yaşadığını hiç böylesine derinden hissetmemişti. Onu kimse satın alamazdı.

Odasına döndüğünde, Nikitas, cinayeti izleyen anları, Yangos'un milletvekilini öldürdüğünü bildiren gazeteyi okuduğu sırayı yeniden yaşadı. Annesi ve kız kardeşinin görüntüleriyle dolu kâbuslar üzerine çullandı. Başında buz kesesi. General, «Sen bizdensin. Bu işi nasıl yaptın?» —«Bir keresinde yere düşmüştü, çocukken bayılırdı masallara. Sarası vardı.» Hep o pis oyunlar. Ama vicdanı doğruluk çizgisini benimsemişti. Artık mutsuz değildi. Ne solcuydu, ne sağcı, ne de başka şey. İşini seven, sinemadan ve pazar günleri maça gitmekten hoşlanan basit bir cila ustasıydı. Bunların hiç biri satın alınamazdı. Başı ağrıyordu, yatmadan önce bir aspirin aldı.

İki gün sonra eski Müdürün odasında buluştular. Aynı yabancı, koca yapraklı bitkiler gibi yine aynı köşede duruyordu.

— Merhaba çocuklar! Sizi gördüğüme...

— Teklif ettiğiniz para çok az, dedi Hacis.

— İkişer milyon istiyoruz, dedi Nikitas.

— Delirdiniz mi siz? diye haykırdı Müdür. Hayatınızda bu kadar parayı bir arada gördünüz mü?

Bir ağızdan:

— Ya istediğimizi verirsiniz, ya da bu iş burada biter, dediler.

— Çocuklar, biraz anlayış gösterin. İstediğiniz para çok fazla.

— Müdür bey, ya hep, ya hiç! Hayatımızı ortaya koyuyoruz, iki insan hayatına karşılık bu para çok mu sizce?

— En son sözünüz bu mu?

— Patlak bir koltuğun pazarlığını yapan eskicilere benzer yanımız var mı? Hayatımızı satıyoruz, dedi Hacis.

— Biraz daha çıkalım: Her birinize bir milyon iki yüz bin drahmi. Kabul mü?

— Söyleyeceğimiz şeye bağlı.

Eski Müdür Hacis'e döndü:

— Sen, Yangos'u yakalamak için polisten yardım gördüğünü ve Z.'nin Volkswagen'e bindirilirken az çok kendini bildiğini, ancak komünistler tarafından öldürüldüğünü söyleyeceksin. Sonra, hastanede, E. D.A. Partisinden biri seni görmeye geldi. Vangos'un, olay sırasında tabanca taşıdığına tanıklık etmeni istedi. Söyleyeceklerin bu kadar. Fazlasını istemiyoruz. Görüyorsun ki bu sözler ününü hiç bir şekilde gölgelemeyecek. Yine kamyonetin kasasına atladın, yine Vangos'la boğuştun ve onu yere attın. Birkaç polisin yardımından faydalandığını söylemekle gördüğün saygı ve sevgi azalmaz. Bunun dışında...

— Iyi ama, kamyonette bulunduğum sıra komünistlerin Volkswagen'in içinde Z.'yi öldürdüklerini nereden bilebilirim?

— Başkalarından duydun, o kadar.

Sonra Nikitas'a döndü ve devam etti:

— Sen Yangos'u epeydir tanıyor, cilaladığın mobilyaları ona taşıtıyordun. Yalnız, olay sabahı «hayatının en büyük çılgınlığını yapacağını» sana söylemedi.

— Peki, ben bu lafı kendiliğimden mi uydurmuş oluyorum?

— Bir solcu böyle söylemeni istedi. Sonra, Z.' nin tabutunun hastaneden istasyona taşındığı gün kendiliğinden yere düştün —aynı herif bunu sana öğretmişti— ve savcının karşısına çıkmamak için başına vurduklarını söyledin.

— Bu konuda mahkeme karara vardı, başıma vurulduğunu kabul etti bile.

— Önemli olan senin tersini söylemen. Şimdi beni iyi dinleyin: Başbakanla görüştüğünüzde size şunları söyledi: «Z. olayında hazırlanan planı olduğu gibi uygulamasaydınız bile yine Karamanlis'i devirecektik.»

— Imkansız! dedi Nikitas. Bugün ülkeyi yöneten

kişi hakkında bu tür şeyler söyleyecek adam mıyım ben? Kim oluyorum?

— Dostum, birinin şikayetini önlemek için yirmi bin drahmi saymak yeter. Karamanlis'i devirdiniz, yine siz iktidara getireceksiniz!

— Peki, bütün bu masalları anlattık diyelim. Ya içerdekilerden biri konuşmaya başlarsa?

— O yönden hiç korkunuz olmasın. Böyle bir şey sözkonusu değil.

— Yangos'un gardenal alarak kendini öldürmek istediğini okudum.

— Cezaevinden kurtulmak için yaptığı bir numara. Kamyonetini özlemişti.

— Ya Fil pes ederse?

— Fil mi? Çelik gibidir o. Tamam mı, anlaştık mı?

— Mangır ne zaman elimize geçecek?

— Hazırlayacağım ifadelerin altına imzanızı attığınız zaman.

— Peşin mi?

— Hayır, çek.

— İmkânsız, dedi Nikitas. Yalnız altın kabul edebiliriz. Külçe altın.

— Günümüzde herkes işini çekle görüyor.

— Ya çeklerin karşılığı yoksa?

— Tipitt numarasını bana mı yapacaksınız?

— Neden böyle konuşuyorsunuz Müdür Bey, bizimle dalga mı geçiyorsunuz?

— Dışarı çıkmamızı sağlayacak pasaportlarla siz mi uğraşacaksınız? diye sordu Hacis.

— Merak etmeyin, söz verdim ya.

Müdür, tabanca numarasını tekrarladı.

— Dikkat edin. Bu günlerin gerçekten büyük önemi var. Sen de Hacis, ifadeni okuduğun bandı bana vermeyi unutma.

Birden yüzü ciddîleşti, bakısları ağırlaştı, kaşları çatıldı. Köşede duran yabancı bir çanta açtı.

— Öbür gün burada buluşuyoruz, dedi.

Jandarma Kuvvetlerinin kuruluş yıldönümü kutlanıyordu, orta avlu aydınlatılmıştı. Hacis'le Nikitas deponun duvarından atlayarak tüydüler.

Buluşma gününden önce Hacis boş bir bant satın aldı. «Bir yere» telefon edip suçüstü yapmalarını bildirdi.

Buluşma günü, vernik kokusunu çıkarmak için Nikitas ellerini uzun uzun yıkadı, tıraş oldu, giyindi, saat yedide Hacis'i Papaspiru kahvesi önünde buldu. Taksiye atlayıp Holargos'un yolunu tuttular.

Müdürle yabancı onları bekliyordu. Dışardan görülmemeleri için camlara mavi paket kağıdı yapıştırmışlardı. Hacis bandı hemen verdi. Müdür, çekmeceden ifadelerin yazıldığı kağıdı çıkarıyordu ki kapı kendiliğinden ardına kadar açıldı ve —bir kâbus muydu ne?— eşikte, Papandreu hükümetince atanan yeni Emniyet Genel Müdürü yanında emir subayıyla beliriverdi. Müdür kaskatı kesilivermişti.

— Orgeneralim...

Yüksek rütbeli subay hışımla içeri daldı, odayı bir dolaştı ve yerlerinden kımıldamayan üç suçortağından başka kimse bulunmadığına kanaat getirince hepsini yan odaya tıkmasını emir subayına söyledi. Orgeneralle eski Emniyet Müdürü yalnız kaldılar.

— Kim bu adamlar?

— Z. olayının görgü tanıkları.

— Burada işleri ne?

— Benimle görüşmeye gelmişler.

— Kaçıncı kere geliyorlar?

— Üçüncü kere.

— Ne istiyorlar?

— Henüz iyice anlayamadım. Para istediklerini sanıyorum.

— Sizi zorladılar mı?

— Pek değil.

— Öyleyse dertleri nedir?

— Davranışları biraz şüpheli generalim. İki taraflı oynamak niyetindeler, yanılmıyorsam. Soldan ve merkezden para almışlar. Şimdi de bizi yokluyorlar.

— Neden durumu bana haber vermediniz?

— Elle tutulur deliller göstermem gerekiyordu.

— İlk gelişlerinde bana haber vermeliydiniz. Bu işe öyle bir bulaştınız ki artık kurtulmanız imkansızlaştı.

— Basın ağzını bile açmayacak.

— Gazeteciler her şeyi onlardan öğrenebilirler.

— Şantajla para sızdırmaya kalkışmaktan iki-sini de içeri atabiliriz.

— Deliller nerede?

— Konuşmalarımızı banda aldırmamak saflığını gösterdim. Böylece her şey ortaya çıkardı.

— Zaten gazeteciler açığınızı kolluyor, neden bu olayda sizin görüşünüzü benimsesinler? Ya karşı taraftakini gerçeğe yakın görürlerse?

— Karşı tarafın hangi görüşünü?

— Onlara rüşvet vermek istemiş olmanızı.

— Böyle bir iftira sahiplerinin başına iş açabi-lir.

— Sizi tehdit ettiğim falan yok be dostum. Ö-nemli olan basın ve işin kendisi. Kararı siz verin: Yanımda emir subayım, gece denetime çıkıyor ve sizi iki kişiyle konuşurken buluyorum. Hem de jan-darmanın onurunu düşünüp ellerini bile sıkmamanız gereken iki kişiyle.

— Ne diyeceğimi bilemiyorum Generalim.

— Soruşturma açılacaktır. Eyvallah.

Eski Müdürün her yanını buz gibi bir ter kap-ladı. Demek kendisini ele vermişlerdi. Acaba ele ve-ren hangisiydi? Herhalde Hacis köpeğiydi bu işi ya-pan. Yine de gülmekten kendini alamadı: Bant elin-deydi. Hacis ortadan kaybolursa bu pislikleri ardın-da bırakmayacaktı. En kısa zamanda yok etmesi zorunluydu.

Orgeneral yan odada bekleyen üç kişinin yanına girdi. Emir subayına, üstlerini aramasını söyledi. Su-bay, Nikitas'ın üzerinde Müdürün kartını buldu. Ha-cis'in iç cebinde anasından gelen bir mektup vardı. Yabancının çantasında da elli bin drahmilik bir çek. General, önce yabancıyı sorguya çekti.

— Adım Kostantinos Hristu.

— Evin nerede?

— Kilkis'te oturuyorum. Emekli jandarma albayı-yım.

— Şimdiki işin?

— Kapattılar. «Kralın Koruyucusu — Yüce İnanç

— Yunanistan'ın Ölümsüzlüğü — Vatan — Din — Aile» örgütü şefiyim.

— Bu örgüt neden kapatıldı?

— Kraliyet simgesini kullanmak ve yetki gasbı yüzünden kısa süre önce kapatıldı.

— Sizi tutuklamadılar mı?

— Tutukladılar, ama hemen salıverdiler.

— Neden salıverdiler?

— Soydan gelen aptallığımın teşhisi üzerine.

Orgeneral, şaşkın şaşkın adamın yüzüne baktı. Gülümsedi ve öbür ikisine döndü.

— Müdürden ne istiyordunuz?

— Hiç... Onun bize söyleyecekleri vardı.

Hacis, sözde, olayları anlattı; Nikitas, eski Müdürün ikinci kere atölyesine gelişinde kendisini Norveç usulü omlet ısmarlamak üzere Yangrati'ye götürdüğünü söyledi.

Ertesi gün sağcı basın şunları yazıyordu:

«Aslında eski Emniyet Müdürü yeni Emniyet Genel Müdürünü, kılı kıpırdamadan ve dili sürçmeden karşıladı. Ayrılacakları sıra Orgeneral ona şöyle dedi:

«— Çok güç bir görevi yerine getirmek zorundayım. Görgü tanıklarının ifadelerini değiştirmeleri için iki milyon drahmi teklif ettiğinizi öğrendim.

Öteki, soğukkanlılığını hiç bozmadan şu cevabı verdi:

«— Alçakça bir iftira. Albay Hristu'nun çalıştığım yerde beni görmeye gelişi büyük bir raslantıdır. Bu iki kişinin bana ne diyeceklerini duyabilmesi için yanımda kalmasını rica ettim. Tekliflerini yaptılar, gerçekten başka bir silahla çarpışma alışkanlığında olmadığımı söyleyerek onlara kapının yolunu gösterdim. Onlara yapılacak teklifim yoktu.

«Üstelik, merkez-sol'u tutan basın, eski Müdürü ebleh göstermek isteyen ve hakaret niteliği taşıyan bir yazı da yayınlamıştır. Bu sefil kişiler şerefli jandarma subayının dehasını ve erişilmez tecrübesini unutuyorlar galiba.»

Eski Emniyet Müdürü, bütün gece, ufak bir mırıltı duyabilmek için Hacis'in bandıyla boşuna uğraştı durdu. Hacis'in kendisine verdiği şerit, sonsuzluğa dek erimeyen karlar kadar bakirdi.

DÖRT

«Olayların içinden kurtulup yüzeye çıkmaya başlıyoruz, diye düşünüyordu genç gazeteci. Uzun süren bir dalıştan sonra, soluğum kesik, dibi görebilmek ve denizaltı Atlantid'inin haritasını hazırlamamı sağlayacak unsurları bulabilmek için devamlı açık tuttuğum gözlerim tuzdan yanarak, geri dönen dalgıçlar gibi suyun yüzüne çıkıyorum. Bir sürü resim çektim. Banyoları sırasında bir çoğunun işe yaramadığı anlaşıldı. Bazı noktalar karanlıkta kaldı. Bazı kişiler gölge olmaktan ileri gidemediler. Ne önemi var?»

«Asıl önemlisi senin yüzüne ihanet etmemiş olmam. Çoğu kere havasızlıktan boğulacak gibi olduğum halde seni bir an bile unutmadım. Tepemdeki denizaltı akıntılarına rağmen, karanlığa rağmen bu rutubetli kuraklıkta unutmak üzere olduğum yürekten gelen coşkuyu bana aktarabildin. Geri kalan gazetecilerin işidir. Ben onlardan değilim. Sana aitim, yalnız sana, ölümün sevgili kurbanı.

«Daha iyi unutabilmek için seninle işimi bitirmek istiyorum. Seni unutmak istiyorum. Üzerime çöken haşmetinden kurtulmak istiyorum. Varolmadığın tarafsız bir boşluğa göçmek istiyorum. Çünkü beni bezdiriyorsun. Ölü alevleri canlandıramam. Seninle karşılaştırıldıklarında kül gibi kalsalar bile, yine de canlı alevleri yeğ tutuyorum.

«Yüzün toprağın görüntüsü, donmuştum bir kere. Şimdi gökyüzünün görüntüsü diyorum, lekesiz bir gökyüzünün. Sana ilkbahar diyorum, çünkü sonbaharın içindesin. Sana güneş diyorum, çünkü gözlerle kaplısın.

«Ama ben, Antoniu, cinayetlerin sonuçlarını ortaya koyan elimdeki 'yamalı bohça'yı tamamlamak için

son birkaç unsuru da bir araya getirmek zorundayım. Macar doktoru Lazio Zoltan, başına bir şey vurularak öldürüldüğünü açıkladı. Bunu sana bildiriyorum. Otopside bulunmadığı halde (kendisini otopsiye almamışlardı) röntgen filmlerini incelediğinde, üzerinden bir kamyonet geçtiği için raslanması beklenen çatlak ve kırıkların görülmediğini farketti. Bir takım bereler vardı yalnız, öyleyse neden ölmüştün? Beyinde keşfettiği iki şişten söz ederek bu şüpheyi ortadan kaldırdı. Ona göre, bu şişler, yere düşme sonucu da oluşabilirdi. Beynin içinde ve ayrı ayrı yerdeydiler. Ne oluyor, diye soracaksın. Davet edildiği takdirde, mahkemede yemin ederek bütün bildiklerini anlatacak. Epey zaman geçtiği halde seni hatırlıyordu. «Z. mi? diye sordu. Hatırlamaz olur muyum!» Beni sinirlendiren bir yabancı ağzıyla söylüyordu adını. Bizim için çok yakın, gündelik sayılan şeylerin başkalarına bu kadar uzak gelmesi insanı şaşırtıyor. Seninle ilgili yazılar yazdığım bir buçuk yıldır hep seninle beslendim, başkalarının seni güçlükle hatırlamasına tahammülüm yok.

«Akıl almaz bir raslantı sonucu, Zoltan'la aynı hafta 'Üçüncü adamın', başına demir çubukla vuran kişinin izini buldum. O da Kilkis'de oturuyor, E.R.E. Partisi 'ölüm komandoları'ndan. 22 mayıs günü, başka haydutlarla birlikte Selânik'e gelmiş. Ertesi gün Z.'nin öldürüldüğü duyulunca, Kilkis'te, 'üçüncü adamın bir demir çubukla Z.'nin kafatasını parçaladığı' söylentisi dolaşmış. Söylentinin sağlam dayanağı ve halkın kızgınlığı adamın Kilkis'i terketmesine yol açmış. Selânik yakınında, Yakın Doğudan gelen mültecilerin oturduğu Nea Sanda köyüne sığınmış. Oradan da, E.R.E. yardımıyla pasaport alıp Almanya'ya gitmiş. Ama orada da fazla kalamamış. Ruhr havzasının pis havası ciğerlerine dokununca geri dönmesi gerekmiş. İşte tam o sıra buldum 'üçüncü adam'ı ve savcılığa ihbar ettim. Avukatsız olarak sorgu yargıcının karşısına çıktı. Soruşturma zabıtları şimdilik gizli tutulduğundan, neler söylediğinden henüz haberim yok.

«Neden sen, konuşamıyorsun? Öteki dünya ile

yapılacak bir telefon konuşması kaç paradır acaba? Konuş bizlerle. İçimizin rahatlaması için konuş. Ama ölüler konuşmaz. Bu suskunluk onları suçlu çıkarır.

«Seni bir kıyıda bırakmayacağım için konuşuyorum; hiç yaşamamışsın sanki, gazeteme seninle ilgili yazı yazmam mümkün değil. Yayılmak için dayanak arayan asma gibi, benim de sana ihtiyacım var. Güzelliğin daha da güzelleşmek için ayna araması gibi istiyorum seni. Sana ihtiyacım olduğu için ihtiyacım var. Başka söyleyecek şeyim kalmadı. Seni kendime saklayamayacağımı bildiğim için sana ihtiyacım var, çünkü sınırları aştın parlak ışık.

«Röportaj, kaldırımı inip adını haykırmam için bir bahane. Gazetecilik, seninle birleşmemi önleyen bir zırh. Böylesi daha iyi. Daha yararlı. Sen, yaradılışınla tam tersi de olsan daha yararlı. Eylem adamı, ve de daha doğru.

«Bir şeye aldırmıyorum. Ben hayattayım. Seni kendimde öldürmek ve daha çok kendime ayırabilmek için yeterince canlıyım. Aynı ülkede ve aynı çağda birlikte yaşamak bir raslantı. X çağında X ülkesinde yaşamak raslantı değil. Seni göremediğim ölçüde varoluyorsun, evet gördüklerimden çok varsın.

«Bu arada, mirasından bir türlü kurtulamadığımız için işler karıştıkça karışıyor. Beş gün önce, Selânik Millî Emniyetinin sobalarından birinin içinde bomba patladı. Patlama, seninle ilgili dosyaları yok etti. Önce bu olayı bir hademe kadının sırtına yüklediler. Ama kısa sürede bu varsayımdan vazgeçip yenilerini ortaya çıkardılar. Böylece bir sürü soru işareti belirdi. Böylesine önemli dosyalar sobanın yanındaki bir dolaba nasıl konur? Kaybolan dosyalar hangileriydi? Kopyaları var mıydı? Her an buna benzer olaylar ortaya çıkıveriyor. Bu olayların ne olduğu anlaşılmıyor; gerçek, onu anlatmak istemeyenlerin elinde bulunduğu sürece kimse bir şey öğrenemeyecek. Derken, Yangos'un 'İkinci' intiharı duyuldu. İlk söylentiye göre otuz iki gardenal hapı yutmuştu. Hemen midesi yıkandığında, doktorun uyuyabilmesi için verdiği ilaçlardan üç dört hap aldığı ortaya çıktı. Zaten bu miktar günlük reçetesine yazılmıştı. Sonunda Yangos, cezaevin-

den kurtulup bir 'yetiştirme merkezi'ne aktarılmak için olaya intihar süsü verdiğini itiraf etti. Sen ne âlemdesin?

«Üstüste sigara içmekten ciğerlerimi kararttım. Çok sigara içiyorum. Çok içki içiyorum. Yüzün, eskimiş yıldızların parıltısıyla gecenin karanlığından çıktığı gibi. O yıldızlar ki, bunca zamandır insanlığa göz kırpmaktan sıkılıp altın örümceklerin telleriyle yuvalarını yapmak için gökyüzünün bir köşesine çekilmişler.

«Mektubumu bitirirken içim rahatlıyor. Artık senden kurtuldum, özgürüm. Senin yüzünden epeydir unuttuğum günlük gerçeğe döneceğim. Ağzımda okyanusun tadı, limana gireceğim. Ölümün tadıyla hayatı adımlayacağım. Kendi ölümüme gelince, ne yazık ki onun sözünü hiç edemeyeceğim.»

BEŞ

Sonunda Fil, bir gün dayanamadı. Sinirleri boşanmıştı. Bir yıldır içerde yatıyordu. Yangos, Vangos, Varonaros, Keler ve öbür haydutlarla birlikte yatan tek resmî görevliydi. Neden bütün öteki subayları salıvermişlerdi? Insan dışarı çıkınca, artık tekrar içeri girmesi çok güçtü. Bir yolunu bulabilirdi paçayı kurtarmanın, özgürdü çünkü. Ama içerde kaldığı sürece hiç bir şey yapamazdı. Kim ilgilenirdi içerdekiyle?

Olayın tek suçsuz kurbanıydı. Neden bütün yükü o sırtlansındı? Jandarma okulunda öğrenim gördüğü yıllarda da kabak hep onun başına patlardı. Okuma-yazma bilmeyenler sınıfına sokulmuştu, aşağılık işler hep ona gördürülürdü. Kültürü, ingilizce öğretim yapan enstitülerden birinde görevli bir kadınla evlenmesi de işe yaramamıştı. Bu evlilikle eksiklerini kapayacağını sanmış ama umutları boşa gitmişti, hiç bir şey değişmemişti. Tumba Komiserliğine getirildi; semt göz önüne alındığında Selânik'e çok yakın sanılabilirdi. Aslında, en az gelişmiş taşra kasabasından daha beter bir yerdi burası. Yalandan ifa-

de vermesi istendiğinde, hemen söyleneni yerine getirdi. Çünkü ötekilerle dayanışma halinde olduğunu sanıyordu. İçeri atılıp herkes tarafından terkedilince büyük bir kızgınlık her yanını kaplamaya başladı. Gerçeği açıklamaya karar verdi. O güne kadar polis iyi korunuyor, davranışları sessizce geçiştiriliyordu. Fil' in sorgu yargıcına gönderdiği muhtıra duvarda beliren ilk çatlak oldu. Suların sızıp duvarı yıkabileceği bir çatlak. Ama, aradan bir ay geçmemişti ki Merkez Birliği hükümeti iktidardan devrildi. Kral, Anayasaya dayanarak yaptığı hükümet darbesiyle parlamentoya kendi emrindeki hükümeti kabul ettiriyor ve ortalığa yeniden bir sessizlik çöküyordu. Yine de bu muhtıra ortaya çıkmıştı ve bir çok gizli kalan olayı aydınlatıyordu:

22 mayıs sabahı, Fil, Emniyette görevliydi. Üstelik, yönetmelik gereğince levazım işleriyle de uğraşması gerekiyordu. Levazımcıyı da yanına aldı, birlikte Modiano Çarşısına, balık satın almaya gittiler. Çünkü aynı yönetmelik her çarşamba günü emniyet görevlilerinin balık yemesi gerektiğini belirtiyordu. Saat ona çeyrek vardı. Balıkçı, Aretsu'dan gelecek balıkların ancak onu çeyrek geçe dükkana varacağını bildirdi. Demek ki telefon idaresine kadar uzanabilir ve geçen ay epey yüklü gelen telefon faturasını ödeyebilirdi. Karısı, on kere, Girit'te oturan annesiyle babasını aramıştı. Levazımcıyı çarşıda bıraktı, Vassileos Irakliu sokağında Elektra sinemasının yanındaki telefon idaresine koştu. Uzun kuyruğu görünce parayı yatırmaktan vazgeçti, en iyi balıkları seçmek istiyorsa gecikmemesi gerekirdi. Tam binadan çıktığı sıra arkasında bir ses duydu: «Günaydın Komiser Bey!» Döndü, Yangos'tu seslenen. «Burada işin ne?» Eliyle kamyonetini gösteren Yangos: «Az ötede iş aldığımız depo var,» dedi. «Ben de telefon faturasını ödemeye geldim, ama uzun bir kuyruk vardı,» diye içini çekti komiser. «Faturayı bana verin, gişenin önü boşaldığında parayı yatırırım.» Fil, parayı yatırmak için daha epey zamanı olduğunu düşünerek Yangos'

un teklifini reddetti. Parayı kendi yatırmak, aynı zamanda da faturada fazlalık olup olmadığını anlamak istiyordu. «Bir kahve içer misiniz Komiserim? dedi Yangos. —Hayır, bugün levazım işi de benim sırtımda. Aretsu'dan gelecek balıkları bekliyorum.— Evet, dedi Yangos, balıkların saat onda geleceğini söylerler hep. Ama aslında, on birden önce gelmez.» Yangos'un bunu bilmesi komiseri epey şaşırttı. «Yeterince boş zamanımız var, size bir kadeh içki ısmarlayayım, dedi.» Fil yine özür diledi: «Az önce emniyette kahve içtim, sağ ol.»

Salı günü saat on ikiden çarşamba günü —22 mayıs— on ikiye kadar nöbeti bulunduğundan gece merkezde yatmıştı. Salı akşamı yüzbaşı Mavrulis telefon etmiş ve ertesi akşam yedide mümkün olduğu kadar fazla sayıda milliyetçi vatandaşın emniyet tarafından seferber edilip «Piccadilly Club» önüne gönderilmelerini emretmişti. Her zamanki yollarla —yani taşlar ve sopalarla— barışçı bir toplantının dağıtılması ve gözden düşürülmesine çalışılacaktı. Aynı salı akşamı Mavrulis emniyete de uğramış, Fil'le görüşüp emirlerinin yerine getirilip getirilmediğini sormuştu. Levazım işini de üzerine aldığı ve Tumba Komiserliğinde bulunamadığından emirlerden haberi olmadığı cevabını vermişti Fil. Bunun üzerine Mavrulis hemen Tumba Komiserliğini aramasını istemiş, Fil de onun yanından telefon etmişti. Görevli jandarma çavuşuna, adlarını vermeden, beş altı kişiye haber uçurup ertesi gün karşı-nümayişe katılmalarını sağlamasını söylemişti. Sonra Sikies'de oturan muhbirini —şimdi bu muhbirin adını vermek istemiyordu, çünkü adamın olayla ilgisi yoktu— aramış ve ertesi gün karşı-nümayişçiler arasında yer alması gerektiğini hatırlatmıştı. «Eğlence var mı?» diye soran muhbire, «Herhalde olacak,» cevabını vermişti. Polis dilinde «eğlence» bir takım adamlara «dayak atmak» demekti. Bu açıklamayı yapmakla, Fil, olayların bal gibi önceden düzenlediğini ve barışçı toplantının yapıldığı bina önüne toplanan kalabalığın hiç de oparlörlerden gelen seslere sinirlenip saldırmadığını ortaya koymak istiyordu.

Her neyse, çarşamba günü Yangos'un davetini reddetmişti. Çünkü, şehrin merkezindeki kahvelerden birinde onunla kahve içtiği üstlerinden biri tarafından görülürse azar işitebilirdi. Yangos'tan ayrıldı ve balıkçıya koştu, ama balık gelmek bilmiyordu. Levazımcıyı mektup atmaya gönderdi. Onun dönüşünü beklerken, Yangos'la aynı depoda çalışan şoförlerden biri de birlikte kahve içmeyi teklif etti. Şoförler için Komiserle aynı masaya oturmanın büyük bir şeref sayıldığını söylemek gerekiyordu. Az önce Yangos'un davetini reddettiği bahanesiyle, Fil, bu teklifi de geri çevirdi. «Ne olur Komiserim, bir kahvemi iç» diye yalvarıyordu beriki. Sonunda Fil kabul etti daveti. Yalnız: «Kabul ediyorum, ama ben de sana boğaça ısmarlayacağım, dedi. Midem ağrıdığı için ben yalnız süt içeceğim. —Bir dakika,» diyen şoför koşarak uzaklaştı. Fil, bu çevrede yaşayanların ne kadar alıngan olduklarını bildiğinden adamın Yangos'la birlikte geldiğini görünce şaşmadı. «Hadi gidelim,» dedi onlara. Birlikte bir tatlıcıya girdiler. Ismarladığı böreği yerken, Yangos, kemerine bağladığı tahta copu Fil'e gösterdi. Karşı-nümayişi düşünerek sopayı yanına aldığını da ekledi. Komiser, delilik yapmamasını öğütledi Yangos'a. Arkadaşlarından Odisseus adlı biri şaka maka derken adamın birinin bacağını kırmış bu iş ona otuz bin drahmiye mal olmuştu. Kimseye vurmamaya bakmalıydı, şikayet ederlerse hapse atılabilirdi. Bir de, delinin, gözü dönüğün teki olan Keler'e kulak asmamasını öğütledi. Bütün bunlar, nümayiş başlamadan çok önce Yangos'un her şeyi bildiğini ortaya koyuyordu. Barışseverlerden ona kim söz etmiş olabilirdi? Copu kim verebilirdi? Soruşturma bu noktaları aydınlatırsa esrar perdesinin büyük bir bölümü sıyrılmış olurdu.

Bu süre içinde beklenen balıklar da çarşıya gelmişti. Fil tatlıcının hesabını ödedi, yerinden kalktı ve çıktı. Bir daha Yangos'u görmeyecekti. Aynı gün, öğleden sonra komiserlikte de şöyle bir gözüne ilişti, o kadar. Milliyetçi militanlarla dışarı çıkıyordu. Mavrulis «Piccadilly Club» önündeki toplantıyı iptal etmiş ve karşı-nümayişçilere merkezde toplanmalarını

emretmişti. Komiserlikte işi biten Fil, raporunu vermek üzere merkeze geldiğinde hepsini orada buldu. Milliyetçiler komiserlik odasına sığmayacak kadar kalabalıktılar; büyük duruşma günlerinde Adliye Sarayında görüldüğü gibi, koridorda aşağı yukarı geziniyorlardı. Fil, Mavrulis'in sözlerini şöyle bitirdiğini işitebildi: «Söyleyeceklerim bu kadar. Dikkati çekmemek için teker teker, ya da küçük gruplar halinde çıkacaksınız.» Meslekdaşlarının sonradan kulağına fısıldadıkları, asıl önemli emri duymamıştı. Mavrulis: «Asıl hedefimiz Z.'dir,» demişti toplananlara. Milliyetçiler, gürültüyle odayı boşalttılar. Mavrulis hepsini kışkırtmıştı, gözleri parlıyordu, sivil giyindiği için tanıyamadıkları Fil'i iteleyip kakalayarak geçtiler. Aralarında Yangos da vardı. Komiser çıkarak «Piccadilly Club»e doğru yürüdü. Toplantının başka yere nakledildiğini bildiren afişi gördü. Leandros, Varonaros ve hiç tanımadığı bir üçüncü kişinin oralarda dolaştığını farketti. Yanına yaklaşıp nerede durmaları gerektiğini sordular. Komiser, kendilerine ihtiyaç olmadığını ve gidebileceklerini söyledi. Özellikle Varonaros'un yüzünden bu cevabı vermişti. Solculara yakınlık duymasından şüphe ediyordu. Leandros'un Varonaros'u alıp o akşam komiserliğe getirdiğini sonradan öğrenmişti. Bilindiği gibi, merkezde nöbetçiydi. Nümayişten önce, yirmi dört saat içinde büyük bir çaba harcayıp bir sürü insanı karşı-nümayişe çağırmakla nasıl suçlanabilirdi? Bütün bu süre içinde Tumba'dan uzak kalmıştı. Emniyetin defterlerine bakmakla da doğru söylediğini görebilirlerdi. Hayır, «Piccadilly Club»ü önünde Yangos'un afişi yırttığını ve bir kadına tekme attığını farketmemişti. Görse bile kılını kıpırdatmazdı; çünkü bütün emniyet görevlileri, o gece, kimseyi tutuklamama emrini almışlardı. Bu da, karşı-nümayiş çerçevesine giren bir hazırlıktı.

Fil, emir aldığı için karşı-nümayişe katılmıştı. Emniyette nöbeti kendisinden devralan memur dışında herkes olay yerindeydi. Adının, sorgu yargıcı tarafından istenen listede neden bulunmadığını bilmiyordu. «Gizli tutulması gereken bir nedenle» başka bir polis memurunun da olay yerindeki varlığının neden gizlen-

diğini anlayamıyordu. Bütün bu dolaplara ne gerek vardı? Üstleri ne gibi bir oyun oynamaya kalkmışlardı? Bilemiyordu. Onu asıl üzen, bütün suçu sırtına yüklemeleriydi.

Evet, nümayişi izleyen bütün görevliler pasif kalmışlardı. Tek iş gören Mavrulis'di. Sağa sola koşuyor, haydutlara komünistleri gösteriyor, toplantı sonunda kimlerin dövülmesi gerektiğini belirtiyordu. Bazı subaylar olay yerinde olduklarını, ama toplantı dağılmadan gittiklerini söylemişlerdi. Bu da yalandı: Yönetmelik, en son nümayişçi gitmeden hiç bir görevlinin görev başından ayrılamayacağını emrediyordu. Ancak emniyetten gelecek bir emir sonucu görevini bırakabilirdi. Bu gerçek, bütün kısım şefleri tarafından doğrulanırdı.

Z.'nin konuşması sona erdiğinde, iyice korkan Müdür karşı-nümayişçilerin dağıtılmasını emretmiş, onlar da bu işi yapmaya koyulmuşlardı. Fil de, başa çıkılması güç unsurları uzaklaştırmak üzere ileri atıldı. General'e çok benzediği için General'in kendisi sandığı emir subayının dışında, kimseyle konuşmamıştı. Generalin uzakta durduğunu sonradan farketti. Onunla aralarında herhangi bir konuşma geçmedi. Yangos'la Vangos'u da olaylar sırasında hiç görmedi. Spandonis sokağına göz atmak aklına bile gelmemişti. Bir şeyden haberi olmadığına göre, nereden aklına gelebilirdi? Yalnız, haydutların işlerini ne büyük bir hırsla gördüklerini farketmişti; taş atıyor, haykırıyor, kurbanlarının üzerine saldırıyorlardı. Z.'nin yardım istediğini açıkça duymuştu.

Z. ağır yaralandığında «Sendikacılar Kulübü»nün önündeydi. Kamyonetin homurtusunu duydu, kasada ayakta duran adamı gördü, bir başkasının yere düştüğü dikkatini çekti, oraya doğru koşmak üzereyken yayalardan birinin: «Z.'yi öldürdüler!» diye bağırdığını duydu ve hemen anladı. Olduğu yerde kalakaldı. Generalle Emniyet Müdürü, Z.'nin bindirildiği Volkswagen'in yakınındaydılar. Üstlerinin orada bulunması, yönetmelik gereğince duruma müdahale etmesini engelliyordu.

Arabasına bindi, her zamanki gibi raporunu ver-

mek üzere merkeze döndü. Raporda, nümayiş sırasında dikkatini çeken komünistlerin adlarını belirtecekti. Koridorlardan birinde Yangos'a rasladı. «Burada işin ne? —Kamyoneti hızla sürüyordum, birini ezdim; beni yakaladılar ve buraya getirdiler,» cevabını verdi Yangos. Tanıdığı iki avukat da merkezdeydi. Komiser yardımcısının odasına girdi, raporunu hazırladı ve çıktı. Acelesi vardı, enstitüye uğrayıp orada çalışan karısını alması gerekiyordu. Tam o sıra, yine, kendisini arayan Yangos'la karşılaştı: «Komiser Bey, kamyonetim sigortalı olduğuna göre beni gözaltına alacaklar. Yalnız burada mı tutacaklar, yoksa Trafik Müdürlüğünde mi?— Bilmiyorum,» dedi Fil sertçe. Acelesi vardı, avukatlardan biri de merkezde on dakikadan fazla kalmadığını doğrulamıştı zaten.

Tumba'ya döndü, biraz yemek yedi ve yattı. Saat iki buçuğa doğru bir jandarma onu yatağından kaldırdı. «Komiser, sizi acele telefondan istiyorlar.— Bu saatta beni kim arar?» diye homurdandı. Kalktı ve komiserliğe gitti. «Ben Tumba Komiseri, kiminle görüşüyorum? —Nerede kaldın be Vasil, ben Mavrulis, bir saattır telefon başında seni bekliyorum. — Ne var? — Dinle, Emniyet Müdürlüğü Vangos adlı birinin yakalanıp buraya getirilmesini istiyor. Tumba' da oturuyormuş. Oraları iyi bilen bir jandarma al yanına, git bul herifi. Hemen merkeze yolla. Ben evinde aradım, yoktu. — Tutuklanması mı gerekiyor? — Hayır. Bulunup merkeze getirilmesi isteniyor.» Jandarmayla birlikte doğru Vangos'un evine gitti, onu evde bulup merkeze götürdü.

Görüldüğü gibi, Vangos'un kendiliğinden polise teslim olması baştan aşağı yalandı. Basın da bu yalanı olduğu gibi vermişti. Mavrulis onu arayıp buldurmuştu, başkası değil. Bunu herkes bildiği halde herkes yalan söylemişti. Neden Mavrulis'i gizleme gereğini duymuşlardı? Hiç bilmiyordu, böyle bir emri Mavrulis'e verenin kimliğinden de haberi yoktu.

Ertesi gün merkezden çağırıldı, gidip Yangos'la Vangos'a akıl öğretmesi istendi; bir meyhanede iyice kafaları tütsüledikten sonra Z.'yi ezdiklerini söyleyeceklerdi. Direksiyon başındaki kendini bilmeyecek

kadar sarhoştu. Onlarla konuşan Fil, derslerini ezbere bildiklerini şaşkınlıkla gördü. Öyleyse neden kendisini yollamışlardı ikisinin yanına? İşte o sırada, daha da büyük bir şaşkınlıkla, Yangos ve Vangos'un ağzından aynı hikâyeyi sabaha karşı savcıya da anlattıklarını öğrendi. O sıra bu oyunu kendisine neden oynattıklarını anlayamamıştı. Am şimdi her şey açıkça ortaya çıkıyordu. Kendisini de işe bulaştırmak istemişlerdi. Meslekdaşları, bütün suçu onun sırtına yüklemek için ellerinden geleni yapmışlardı.

Sonradan öğrendiği üç şey bu görüşünü doğruluyordu. Aynı günün akşamı —yani cinayetin ertesi günü— yüksek rütbeli bir subay komiserliğe uğrayıp Fil'i sormuştu. Teğmenlerden biri şu cevabı vermişti: «Evet, bay Mavrulis uğradı. — Onu sormuyorum canım, Komiseri soruyorum ben,» demişti yüksek rütbeli subay. Derken ikinci bir şey çıkıyordu ortaya: Cinayet gecesi merkezden ayrılmasından sonra, Mavrulis ter içinde gelmiş ve Yangos'u kaçırmak istemişti. İşi bilmeyen az önce sözü edilen teğmenin kendisine dikkatle baktığını görünce vazgeçmişti. Sonra gidip Yangos'u bulmuş ve neler söylemesi gerektiğini ona anlatmıştı. Bir de, kısa süre önce emniyetin berberinden duyduğu şey vardı. Çarşamba akşamı, Mavrulis, haydutlarla konuşmadan önce subay kantinine girmiş ve haydutları içerdekilere gösterip: «Bu akşam eğlence var!» demişti. Mavrulis'in gözü dönüklüğünü bilen yüksek rütbelilerden biri onu uyarmıştı: «Dikkat edin! Biri ölürse başımız iyiden iyiye derde girer!» Adamın bu sözleri Mavrulis'i kızdırmış, boğaz boğaza gelmiş, öteki subayların aralarına girip ayırmaları gerekmişti.

Bütün bu gerçeklerden çıkarılacak sonuç, kendi yerine cezaevine Mavrulis'in girmesi gerektiğiydi.

Meslekdaşlarıyla ilgili olarak söyleyecekleri bu kadardı. Bir de, tutukluluğunu paylaşanlara birkaç kelimeyle değinmek istiyordu.

Yangos'u cinayetten önce bir kere görmüştü. Hep o Mavrulis'in yüzünden. Bir gece, Mavrulis, komünistlerin Tumba sokaklarında bildiri dağıtacaklarını haber vermişti. Onları suçüstü yakalamak ge-

rekiyordu. Muhbirine uğrayan Fil, orada ilk kez Yangos'la karşılaştı. Yangos, o gece nöbet tutuyordu. Sonunda bir tek bildiri dağıtan çıkmadı. Yangos'u bir de, 22 mayıs sabahı pastanede görmüştü.

Vangos'un da, hep başkalarının sırtından geçinen bir herif olduğunu bilirdi. Varonaros ise onun gözünde solcuydu. Kuş beslediğini biliyordu, 1962 de ondan bir çift kanarya bile almıştı.

Keler'e gelince, bir gün itip kakarak odasından dışarı atmaktan çekinmemişti. Herifçioğlu, kurduğu örgütün üyelerinin De Gaulle'ü iyi koruduğunu söyleyerek böbürleniyordu. Fil onu uyarmıştı: «Bir daha buraya ayak basmayın! Aksi halde haliniz kötü olur.» Keler, bağıra çağıra çıkmıştı komiserlikten: «Kim kimin hesabını görecek, bak bakalım!» O günden beri yıldızları barışmamış, Tumba'ya bağlı olduğu halde, Keler, örgütünün üye kartlarını başka bir komiserlikte damgalatmıştı. Neyse ki araları iyi değildi, yoksa Fil'e bir de Keler'in örgütünü yönetme suçu yüklenebilirdi! Biri de «iğne çetesi»yle ilgisi olduğunu öne sürecek kadar ileri gitmişti. Bu iğneler, General De Gaulle'ü korumakla görevlendirilenlere dağıtılan iğnelerdi. Renkli iğne başları birbirlerini tanımalarına yardım edecekti.

«Şimdi, kala kala şu soru kalıyor: Olayları adalete bildirmek için neden bu kadar bekledim? Subay Plomaris'in örneğini izlesem çok daha iyi ederdim tabiî. Kendine avukat tutmak için durumunu öbür subayların durumundan ayırdı. Herkes savunmamızın birlikte yapılacağını, birlikte affedileceğimizi söylüyordu. O bu masallara kulak asmadı. Plomaris, cinayete karışmadığını söyledi ve salıverildi. Ben de onun gibi davransaydım bütün suç bana yüklenmezdi. Çünkü ötekilerin paçayı kurtarmak için her şeyi benim üzerime attıkları açıkça görülüyor. Ama adaletin birinci ilkesi sorumlulukların hakça paylaştırılmasıdır. Saygılarımın kabulünü, v.s.»

ALTI

«Yavaş yavaş kendi yüzümü keşfediyorum, diye düşünüyordu karısı, uzun süredir, ölümünden beri çeşitli adlar taşıyan maskelerin ardında gizlenen yüzümü keşfediyorum. Sen, kimsin?

Iki gözün,
bir burnun,
bir ağzın,
bir boynun var.

«Boynunu izleyerek çenene doğru çıkıyorum. Ve öpüyorum seni. Bütün çenen ağzıma sığıyor. Oradan dudaklarına varıyorum, sonsuzluğun iki çakıltaşına. Dişlerinden, köstebeklerin oynadığı bu küçük kemikciklerden, kumsalımdaki yalnız fenerler gibi sevdiğim ve ağzının karanlığında bembeyaz bir dizi meydana getiren dişlerinden yanağına varıyorum. Mezarlıkta çok öpülen, çürümüşlüğü içinde sapasağlam yanağına. Yüreğimin şenliğinde seni kutluyorum. Gözlerine varmak istemiyorum. Ikisini de istemiyorum. Beni yok eden uyku gibi, onları da istemiyorum.

Şimdi biliyorum kim olduğunu. Sen çıkıp gidensin. Bu nedenle seni sonsuzluğa dek seveceğim.

«Duygularım kimseyi ilgilendirmeyebilir. Beni ilgilendiriyor ya. Bensiz sen de varolamazsın. Ne kadar basit. En garibi, sensiz benim de varolamayışım. Sen, kötü bir raslantı sonucu öldün. Ben, bir raslantı sonucu yaşıyorum. Bizi ayıran hiç bir şey yok. Ölümünü düşünmek için yaşıyorum.

«Izinde yürüyen genç kızları gördükçe, ölümsüzlüğünü daha iyi anlıyorum. Çünkü bu genç kızlar da ana olacak, yarın içlerinde senin için duydukları korkudan birazını taşıyacaklar.

«Cansız madde canlıya üstün geliyor. Yazılar, soruşturmalar, dosyalar, bütün hepsi nasıl da ölü, Tanrım! Nüfus memuru gibiyim. Oysa sen, ne kadar canlıydın! Seni soğukkanlılıkla düşünemediğimden başka şey söyleyemem. Benim için gerçekte yoksun. Başka bir yerdesin, yıldızların ağında, bulutun buluta yaslandığı yerde.

«Kâfir hissediyorum kendimi. Dinsiz. Asi. Tutuklanmış hissediyorum. Kendimi toplamam için belki bir yer sarsıntısı gerekli. Çevremdeki inandığım binaların devrilmesi, inandığım insanların ölmesi, yıkılmaz sandığım bir dünyanın yıkılması gerekli ki kendimi toplayayım ve yakınmaların, ölüm şarkılarının başka bir insan türüne ait olduğunu söyleyeyim. Günlük eylemin varolan olduğunu, seni her gün aldatmakla sana layık olmadığımı belirtebileyim.

«Ama, hayır. Yürekten haykırıyorum: Düşler içinde bir sığınak var, yıkıntının durduğu ve seninle benim...

«Bitiriyorum artık. Senin için acı çekmez olursam yaşamıyorum demektir. Birden seni karşımda görürsem aklım başımdan gidecek, çünkü seni ancak fotoğraflarından sevmeyi biliyorum.

«Seni bırakacağım, diyorum ama buna inanmıyorum. Daha uzun süre, senin tamamlanmanın ayrıntılarıyla uğraşacağım. Ölülerin resimlerine rötuş yapan fotoğrafçılar gibi. Söylesene, neden beni unuttun? Neden bir gece saatı işlemeyen odaya gelip beni bulmuyorsun? Açlığın, yoksunluğun, beraber olmamanın ne anlama geldiğini bilmeden, ilkbaharımda sevdim seni. İlk aşkımdın. Bir ikincisi yok.

«Gel bu mağaraya, kollarının bütün gücüyle gel. Al orospuyu, dulu, gecenin ruhunu, beni.

YEDİ

Eski meslekdaşları olan jandarma subayları Fil'e ihanet ettiler. Sorgu yargıcı onlarla teker teker konuştu. Hepsinde aynı belirti dikkati çekiyordu: Başlarına gelen olayların çoğunu unutmuşlardı. Unutkanlık hastalığı gelmişti sanki hepsine.

— Anlatılanlar yalan, hepsi yalan, dedi Mavrulis. Eski Tumba Komiserinin bütün söyledikleri uydurma... Büyük bir bölümü doğru değil... şu olayın da gerçekle ilgisi yok... Hem komiserin astıyım, benden daha kıdemli, ona nasıl emir veririm?

— Ben, dedi ikinci subay, Barışseverlerin toplantısına hiç katılmadım. O sırada, bağlı bulunduğum cinayet masası, kurbanlarını boğarak öldüren ünlü kaatilin peşindeydi. Kaatilin, verilen bilgilere dayanılarak bir resmi yapılmıştı. 22 mayıs 1963 günü, yüzbaşı Gevgenopulos'la birlikte resme benzeyen kişileri bulmak üzere dışardaydık. Venizelu, Ermu, Dragumis sokaklarından geçtik. Büyük Iskender caddesinden büyük Lambropulos mağazalarının karşısındaki Floca pastanesine kadar yürüdük. Dönüşte, eski ticaret borsası önünde Plomaris'e rasladık. «Ne var ne yok? Bir olay mı var?» diye sordu yüzbaşı Gevgenopulos. «Önemli bir şey yok,» dedi Plomaris. Sonra otobüse atlayıp kaatilin kurbanlarını boğazladığı ormana gittik. Orada Paralis'e rasladık, yeni bir şey olup olmadığını ona da sorduk. Ormanda dolaştıktan sonra şehrin merkezine döndük ve Gevgenopulos'un evi önünde birbirimizden ayrıldık. Fil, kendisi için tanıklık etmemi istediğinde: 'Neye tanıklık edebilirim ki?' dedim. Olay yerinde yoktum; yalnız, daha nümayiş başlamadan oradan geçtim.»

— Ben, dedi üçüncü subay, kendi kesimimde görevliydim; komünistlerin gidip gelmelerini kollayacak ve Kuzey Yunanistan Bakanlığı önünde nöbet tutacaktım.

— Öğleden sonra dörtle beş arasında, dedi Plomaris, görevimin başına gittim. Meslekdaşım Kukos'la birlikte, Barışseverler toplantısının yapılacağı yerde düzeni korumakla görevlendirildiğimizi öğrendim. Yanımıza yüz kadar adam alacaktık. Asıl görevimiz nümayişle ilgilenmek değil, ortalıkta cezaevi kaçaklarının, sabıkalı ve hırsızların gezinip gezinmediğine dikkat etmekti. Sivil giyinmiştik bu nedenle. Böylesine önemsiz bir iş için bu kadar kalabalık bir birliği yanımıza katmalarına çok sinirleniyordum. Tabiî kızgınlığımı kimseye göstermedim. Mavrulis'in geçtiğini gördüm. Sinirlendiğimi söylemiştim ya, ona seslendim: «Emniyetin işi olduğu halde, bir de nümayişlere mi karışıyorsunuz?» Mavrulis kolay parlar, başladı bağırmaya: «Komünistlerle bizden başka uğraşan mı var?» Hiç durmadım, cevabı hemen yapıştır-

dım: «Sakın bizleri de komünist sanmayasın?» Fil'in masallarıyla hiç ilgisi yok. Aramızda geçen konuşma bu kadarla kaldı. En basit delili de, Mavrulis'i kahveye davet etmem oldu.

— Benim, dedi beşinci subay, bir şeyden haberim yok. Kimdir bilmiyorum... söylenenler yanlış... böyle bir şey görmedim... Fil, komünistlere sert davranmıyor, onları koruyordu. Isteyene ruhsat veriyordu, kalbinden rahatsız olup tedavi için Rusya'ya gitmek isteyen Platon Odiporidis'e bile pasaport verdi.

— Ben, dedi altıncı subay, günlerden çarşamba olduğu ve dükkanlar kapandığı için, hırsız yakalamak ve aranan caniyi bulmak için dolaşmaya çıktım. Birkaç gün sonra, kişisel bir mesele, bir apartman alımı için konuşmak üzere komiserliğe uğradım. Yüzbaşıyla, herhalde 22 mayıs gecesi olanları konuşmuşuzdur. Ama, «Ben Fil'le ilgilenirim» gibisinden bir söz söylediğim yalan.

— Bana gelince, dedi yedinci subay utana sıkıla, asteğmen Pulopulos o gece evime uğramıştı. Birlikte Faneromeni kilisesi yanında oturan tanıdığımız papaz Kostas'ı görmeye gitmemizi teklif etti. Ermu sokağından geçerken Fil'in beni görüp selamladığı doğru. «Merhaba Polihronis!» dedi. Ben de «Merhaba!» dedim ve Pulopulos'la birlikte otobüse doğru yürüdük. Gerçek bu. «Sakın ona vurmayın! Durun!» dediğim yalan. Saat yedi buçuktu, nümayiş daha başlamamıştı bile. Sonunda papazı bulamadık. Bir vaftiz törenine gitmişti. Oralarda gezindik, on bir buçuğa doğru da evimize döndük.

— Ben, dedi sekizinci subay, nümayişin başında yüzbaşı Gevgenopulos'un orada olduğunu duydum. Bir dükkandan kemer aldığını bile biliyorum.

— Baştan aşağı yalan, dedi dokuzuncu, nümayiş sırasında ortalıkta dolanıp duran ve komünistleri işaret eden Mavluris'i gördüğüm de yalan.

— Ben, dedi onuncu subay, toplantının başka yerde yapılacağını öğrenince, sivil giyimli olduğumdan gitmedim. Patronunun benim için özel olarak hazırladığı tavşan yahnisini yemek üzere Serraikon lokantasına uğradım.

SEKIZ

«Sorgu yargıcı burs bulup Paris'e gitti. Savcının kalp krizinden öldüğü bildiriliyor. Eski Müdürün, iftiraya uğradığını söyleyip şikayet etmesi üzerine Hacis'le Nikitas tutuklandı. Olaya adı karışan Emniyet görevlileri, ağacı bol, izi az, sakin taşra şehirlerine atandılar. 1966 sonbaharına geldik. Üç buçuk yıldır seni müthiş özlüyorum. Üç buçuk yıldır Kral Konstantin japon güreşinin sırlarını öğreniyor. Jiu jitsu ile başladı, judoya geçti, şimdi, bir yıldan beri de akıl almaz karate güreşinin sırrını çözmekle meşgul. Bir yıldır, Kralın hükümet darbesinden bu yana düşkünleştiğimi hissediyorum. Aynı odadayım, karşımda aynı bina var. Üçüncü katta oturan yaşlı kadın öldü, günlerini dürbünle bakarak geçiren yaşlı kadın. Bina boyanıyor. İşçiler sabahtan akşama kadar şarkı söylüyorlar. Tek yoldaşım, sıcaktan iyice kızan pembe kiremitli bir dam köşesi. Başlayacak olan duruşma belki daha fazla, belki daha az ışık tutacak. Sonucun önemi yok, önemli olan yargılama usulü. Demir çubukla başına vuranın bulunması gerekiyor. Seni öldürme emri alana bu emri kimin verdiğini, onun emri kimden aldığını, ilk emrin kimden geldiğini bulmak gerekiyor. Karşıdaki balkonları kan rengine boyuyorlar. Mektubu burada kesiyorum.»

ölümsüz

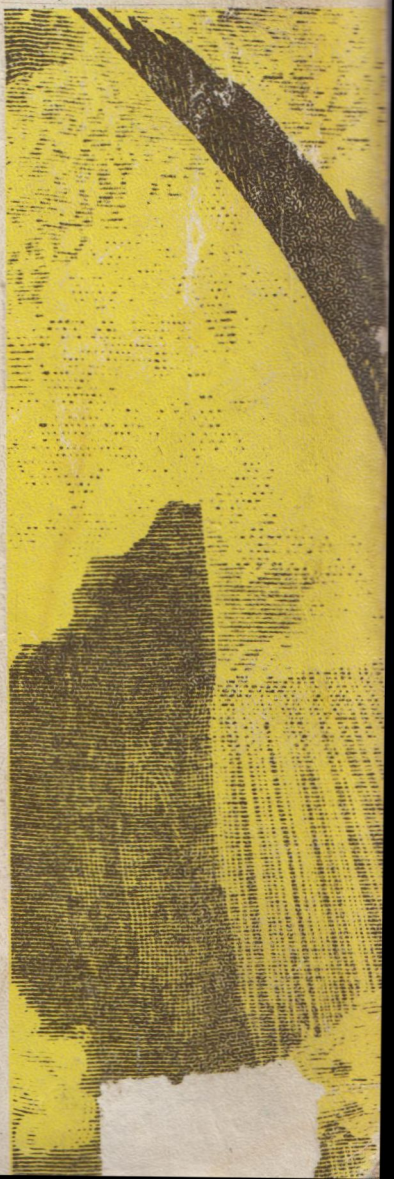
vassili vassilikos

20 LIRA

roman

Vassili Vassilikos

... yılında Kavala'da doğan Vas... Vassilikos, çocukluk ve gençlik ... Selânik'de geçirdi.

... kitabı " Jason'un Hikâyesi " ni ... yayınlanan Barış Kurbanları " ... Üçlüsü, " Bitki ", " Kuyu " ve " Melekleşme " yakında Fransa'da çıkacak Vassilikos'un ayrıca 1954 de çıkan " Amerika Mitolojisi " ve 1966 da çıkan "Duvarların Dışında " adlı iki eseri daha vardır. " Z. ", hükûmet darbesinin öncesinde Yunanistan'da yayınlandı ve kısa sürede toplatıldı. Yabancı dillerde çıkışı üzerine, 1969 yılında Yunan asıllı rejisör Costa Gavras'ın, romana dayanarak çevirdiği film bütün dünyada büyük ilgi uyandırdı.

Vassilikos, 1967 nisanından beri Fransada yaşamaktadır.